

Jordbruksforhandlingene 2022

Krav til ramme og fordeling

Jordbrukets krav
Jordbrukets forhandlingsutvalg

Foto: Stig Vormeland

1.	HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV.....	4
1.1	Matsikkerhet, beredskap og sjølforsyning	4
1.2	Usikkerhetshåndtering.....	5
1.3	Kraftig inntektsløft - en opptrappingsplan	7
1.4	Bærekraftig matproduksjon.....	8
2	HOVEDAVTALEN FOR JORDBRUKET	10
3	POLITISK GRUNNLAG FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2022.....	11
3.1	Nytt Storting og ny regjering med endra kurs gjennom Hurdalsplattformen	11
3.2	Stortingets behandling av jordbruksmeldinga i 2017.....	12
3.3	Inntektsmål for jordbruket.....	13
3.4	Handelspolitikk og importvern	14
3.5	Stortingets behandling av klimameldinga, Meld. St. 13 (2020-2021)	15
4	IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD	16
4.1	Global kostnadsvekst i 2021	16
4.2	Russlands invasjon av Ukraina	18
4.3	Utvikling og status i WTO (Verdens Handelsorganisasjon).....	18
4.4	EØS-avtalen	19
4.5	EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger	21
5	UTVIKLING I JORDBRUKET	23
5.1	Sjølforsyning.....	23
5.2	Areal.....	24
5.3	Markedssituasjonen.....	25
5.4	Inntektsutviklingen i jordbruket.....	28
5.5	Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner.....	30
5.6	Endringer i grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene	33
6	PROGNOSER FOR 2023	35
6.1	Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere.....	35
6.2	Kapitalkostnader	36
6.3	Kostnader for ikke-varige driftsmidler.....	38
6.4	Produktivitet, arbeidsforbruk	39
6.5	Produksjon av jordbruksprodukter i 2023.....	40
6.6	Prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter.....	40
7	KOSTNADSKOMPENSASJON 2021 OG 2022	41
8	RAMME OG FINANSIERING.....	45
8.1	Krav til årets jordbruksforhandlinger for 2023	45
8.2	Finansiering av kravet	48
8.3	Målpris	48

8.4	Markedsbalansering	51
8.5	2022 og utbetaling av kompensasjon	51
8.6	Budsjettoverføringer	52
8.7	Økonomiske utslag av kravet	54
9	PLANTEPRODUKSJON OG KRAFTFÔR.....	57
9.1	Frukt, bær, grønnsaker og poteter	57
9.2	Korn og kraftfôr	64
10	HUSDYRHOLD	71
10.1	Grovfôrbasert husdyrhold	71
10.2	Melkeproduksjon.....	74
10.3	Kvoteordningen for melk	76
10.4	Prisutjevningsordningen melk.....	77
10.5	Bevaringsverdige husdyrraser	78
10.6	Setertilskudd.....	78
10.7	Hjort	79
10.8	Kraftfôrbasert husdyrhold	79
10.9	Birøkt	81
10.10	Dyrevelferdstilskudd	82
11	ØKOLOGISK LANDBRUK	82
11.1	Status i økologisk landbruk.....	82
11.2	Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk	85
11.3	Styrking av økologisk landbruk	85
12	VELFERDSORDNINGENE	87
12.1	Avløsning ved sykdom m.m.	88
12.2	Sjukepengeordningen.....	90
12.3	Avløsning ved ferie og fritid	90
12.4	Landbruksvikar	91
12.5	Tidligpensjon.....	91
12.6	Velferd, oppsummert.....	92
13	KLIMAVENNLIG MATPRODUKSJON	93
13.1	Klimatilpasning, matvaresikkerhet og beredskap	93
13.2	Klimarapportering i jordbruket	93
13.3	Virkemidler	98
14	LUF OG NÆRINGSUTVIKLING	111
14.1	IBU- midlene - tradisjonelt landbruk	111
14.2	Tabell, oppsummering av føringer for IBU	115
14.3	Nasjonale tilretteleggingsmidler	117

14.4	Regionale tilretteleggingsmidler	117
14.5	Områderetta innsats.....	118
14.6	Rekruttering og kompetanse i landbruket	120
14.7	Forskning og utvikling	123
14.8	PRESIS.....	125
14.9	Stiftelsen Norsk Mat	125
14.10	Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping.....	126
14.11	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi	128
14.12	Skogbruk	128
14.13	Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin	129
14.14	Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	130
14.15	SMIL	130
14.16	Drenering.....	130
14.17	Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk.....	131
14.18	Handlingsplan for plantevernmidler.....	131
14.19	Klima- og miljøprogram.....	132
14.20	Klimasmart Landbruk.....	132
14.21	Biogass	133
14.22	Støtte til verdensarvområdene (VAO) og utvalgte kulturlandskap (UKL)	133
14.23	Utviklingstiltak økologisk	133
14.24	Avtalepartenes rolle i tildeling av søknadsbaserte midler	134
14.25	Kapitalsituasjonen i LUF.....	134
14.26	Tabell, oppsummering av LUF	136
14.27	Bedre toppfinansiering	137
14.28	Behov for klimafondsordning med skattefordel	137
15	ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSDORDNINGER	138
15.1	Tilskudd til rådgivning	138
15.2	Regionale miljøprogram - RMP.....	140
15.3	Tilskudd til frøavl.....	143
15.4	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	144
15.5	Tilskudd til dyreavl, mm	145
15.6	Likestilling av Inn på tunet med annen næringsvirksomhet i landbruket	147
16	TILSKUDD VED PRODUKSJONSSVIKT.....	147
16.1	Bakgrunn	147
16.2	Forslag:.....	149

1. HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV

Vi går inn i vårens jordbruksforhandlinger med krig på vårt kontinent. Sammen med ettervirkningen av to år med pandemi forsterker dette samfunnets bevissthet rundt sjølforsyning og matvareberedskap. Norsk jordbruk fyller sitt samfunnsoppdrag med å gi trygg mat basert på god dyre- og plantehelse, god dyrevelferd, arbeidsplasser i verdikjeden for mat over hele landet og økt bruk av norske ressurser i tråd med Stortingets målsettinger.

Internasjonale forhold har det siste året hatt sterke utslag på kostnadssiden i jordbruket. COVID19-pandemien, energiprisøkning, internasjonale olje- og gasspriser og krigen i Ukraina er viktige årsaker til en eksplosiv kostnadsvekst på en rekke innsatsfaktorer. Kombinert med en allerede svak økonomi, vurderer mange bønder nå å legge ned drifta. Det vil gå hardt utover vår matproduksjon, men også verdiskapning, arbeidsplasser, bosetting i distriktene og beredskap.

Mens verden og Norge trenger å produsere mer mat, er det reell fare for lavere norsk produksjon på grunn av ekstremt høye priser på energi, kraftfôr, gjødsel og andre helt nødvendige innsatsfaktorer til bondens drift.

Årets jordbruksoppgjør må gi en kraftig økning i bøndernes inntekter, sikre rekruttering og styrke matberedskapen. Det er helt avgjørende at resultatet av årets jordbruksoppgjør gir framtidstro og optimisme i næringa.

Hovedprioriteringene i årets krav er:

- **Beredskap og matsikkerhet i urolige tider:** Sørge for høyest mulig produksjon i 2022 og 2023 gjennom en ekstra utbetaling i år og full kostnadskompensasjon.
- **Inntektsløft:** Starte snuoperasjonen i norsk landbruk og sikre norsk matproduksjon. Redusere inntektsgapet til andre grupper betydelig og bedre velferdsordningene.
- **Håndtere usikkerhet:** Bli enige om tiltak og løsninger innenfor jordbruksavtalen for å håndtere store svingninger og stor usikkerhet det kommende året.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger med dette fram sitt krav som grunnlag for årets jordbruksforhandlinger.

1.1 Matsikkerhet, beredskap og sjølforsyning

Pandemi, krig og stigende råvarepriser har belyst viktigheten av god beredskap. Jordbruket har en nøkkelrolle her. En robust matproduksjon og jordbruk over hele landet er essensielt for å sikre en langvarig og stabil matvareberedskap.

I en urolig verden med økte kostnader og vanskeligere tilgang på råvarer som følge av pandemi og krig i Ukraina er matsikkerhet høyere på dagsordenen enn på lenge. Matsikkerhet handler om at alle skal ha tilgang til nok og trygg mat, også i krisetider. FN anslår at det er behov for 60 prosent mer mat i verden i 2050, gitt nåværende matforbruk og ingen særlige reduksjoner i matavfall.

Selv om den globale matsikkerheten også dreier seg om fordeling av mat og økonomi til å kjøpe mat, er det ikke likegyldig hvor maten produseres. Pandemien og krigen i Ukraina har

vist at en konsentrert matproduksjon øker sårbarheten både for tilgang og pris på råvarer og innsatsfaktorer. Sjølforsyning er viktig for matsikkerheten. Norge har i dag en sjølforsyning på rundt 40 prosent (korrigert for fôrimport), og er avhengig av å importere mye mat. Høyere sjølforsyningsgrad reduserer behovet for import og minsker trykket på de globale matvaremarkedene.

Et jordbruk over hele landet med små, mellomstore og store bruk er viktig for beredskapen. Jordbrukets maskinpark og bønders kompetanse er et viktig element i den generelle beredskapen, og vil kunne bistå i krisesituasjoner hvor det offentlige ikke når frem i tide eller har begrensede ressurser.

En løpende matproduksjon i alle deler av Norge er det viktigste virkemiddelet for å sikre matberedskapen. Den reelle og viktige beredskapen ligger i at vi opprettholder og har en så høy matproduksjon som mulig. Vi må være forberedt på det uforutsette. Matsikkerhet dreier seg om å ta et nasjonalt ansvar og dekke så mye av den norske etterspørselen som vi kan. Vi har et ansvar for å utnytte ressursene våre best mulig for å produsere mest mulig mat til egen befolkning. Alle land har en rett og plikt til å produsere mest mulig av maten til sin egen befolkning.

I krisetider, der grensene kan stenge og prisene øke, bidrar høy sjølforsyning til norsk samfunnssikkerhet. En optimal forvaltning av det norske ressursgrunnlaget for å produsere mest mulig mat har derfor betydning for den globale matsikkerheten. Landrapporten fra FNs klimapanel viser at ca. 12 prosent av det isfrie landarealet brukes til jordbruk. Kun 3 prosent av landarealet i Norge er jordbruksland. Det er laveste prosentandel i Europa. Bevaring av det begrensede arealet til jordbruksformål blir derfor helt avgjørende for å kunne nå målet om økt sjølforsyning. SSB anslår at befolkningen i Norge vil øke til 5,5 millioner i 2025 og 6,4 millioner i 2050. Norge vil derfor ha økende behov for mat fram til 2050. Samtidig har regjeringa Støre en ambisjon om å øke norsk sjølforsyning til 50 prosent.

Norske bønder kan og vil produsere bærekraftig, sunn og trygg mat over hele landet hvis rammevilkårene legges til rette for dette. For å trygge den nasjonale produksjonen og øke norskandelen er det nødvendig med gode rammevilkår, blant annet gjennom et sterkt importvern og økonomisk støtte. Bonden må ha økonomisk sikkerhet for produksjon og investeringer som har blitt dramatisk dyrere siste året. En styrking av bondens posisjon i verdikjeden for mat er også viktig for å ta ut en økt pris og sikre forbrukerens tilgang på norske produkter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever tiltak som øker bondens inntekt og samfunnets beredskap og sjølforsyningsgrad. I tillegg foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg blant annet å doble beredskapslageret for såkorn, sikre høy norsk matkornproduksjon for å redusere importavhengigheten og en treffsikker ordning for kompensasjon av økte gjødselkostnader i 2022.

1.2 Usikkerhetshåndtering

1.2.1 Kostnadseksplasjon

Globale priser for matvarer og innsatsfaktorer for landbruket har hatt en voldsom vekst i 2021 og inn i 2022. Uroen på de internasjonale markedene for mat og innsatsfaktorer ble forsterket av Russlands invasjon av Ukraina 24. februar 2022. Dette omtales nærmere i kapittel 5.

Med kostnadseksplasjonen har jordbrukets sårbarhet blitt tydeligere. Gårdsbruk som tidligere gikk med komfortabelt overskudd, ser nå på regnskap som går i null og verste fall minus. Produksjonen er den samme, men kostnadene har eksplodert.

1.2.2 Stor usikkerhet om kostnadsfaktorer og framtidige markeder – nye vurderinger til høsten

Krigen i Ukraina og den labile situasjonen internasjonalt rundt blant annet matpriser, energipriser, råvarepriser og frakt, gjør det uvanlig vanskelig å forutsi situasjonen også for norsk jordbruk det kommende året.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at partene i årets jordbruksforhandlinger må finne løsninger for å håndtere de store svingningene og den betydelige usikkerheten i jordbruket det kommende året.

Hovedavtalens §2-4 «Omgjøring og tillegg» åpner for at partene på ethvert tidspunkt kan kreve forhandlinger basert på endrede forutsetninger i gjeldende avtale. Dette er etter vår vurdering ikke tilstrekkelig i den ekstraordinære situasjonen landet og verdensøkonomien nå er inne i. For matvareprodusentene er det avgjørende at en reduserer usikkerheten og øker forutsigbarheten framover slik at matproduksjonen opprettholdes. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at partene i årets jordbruksforhandlinger må fastsette hvordan en i løpet av året skal følge opp usikkerheten på kostnadssida.**

Det vises også til kap. 5 hvor usikkerhet og endringer knyttet til kraftfôrpriser og gjødselpriser er tatt opp.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at følgende tas inn i sluttprotokollen for årets forhandlinger:

«Partene viser til utfordringene knyttet til å prognosere kostnadsutviklingen i en ustabil økonomisk situasjon. Den store usikkerheten er svært krevende for matprodusentene, og kan føre til at de reduserer bruken av innsatsfaktorer. Konsekvensene kan være redusert matproduksjon på kort og lang sikt – akkurat det motsatte av hva Norge og verden trenger.

Partene er enige om at det er viktig at usikkerheten reduseres mest mulig i resultatet av årets jordbruksoppgjør og ved oppfølging i løpet av høsten.

Partene er enige om å be Budsjettneemnda for jordbruket legge fram revidert totalkalkyle for jordbruket for 2022 innen 1. oktober. Revisjonen skal vise vesentlige endringer i inntekts- og kostnadsposter utover det som er forutsatt i årets jordbruksoppgjør.

Materialet fra BFJ og vurderinger knyttet til partenes forutsetninger for 2023 danner grunnlag for forhandlinger mellom partene om gjennomføringen av eventuelle kompenserende tiltak, herunder ekstrautbetalinger av tilskudd.»

1.2.3 Ekstraordinære tider krever ekstraordinære tiltak

I løpet av det siste året har det vært nødvendig å endre gjeldende jordbruksavtale flere ganger ut over tilleggsforhandlingene for å møte den ekstraordinære situasjonen. I tillegg har regjeringa iverksatt målrettede tiltak for å kompensere strømkostnadene direkte for landbruket generelt og for veksthus og vanningslag spesielt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg peker på at situasjonen framover også er svært usikker og at det derfor må innføres ekstraordinære tiltak på flere områder i årets jordbruksavtale:

- Høye priser i de internasjonale råvaremarkedene betyr at korn- og kraftfôrordningene må endres det kommende året. Målprisen på korn må derfor økes, det fastsettes ingen målpris på oljefrø og ordningen med prisnedskrivning på norsk korn til kraftfôr må midlertid suspenderes og erstattes av et tilskudd på alt kraftfôr for å holde kostnadene i husdyrproduksjonen under kontroll.
- En betydelig del av tilskuddsøkningene i årets jordbruksavtale er kompensasjon for de store kostnadsøkningene. Dagens beløpsavgrensning på tilskudd til husdyr bør derfor midlertidig oppheves. Videre må det utredes hvordan tak på tilskudd i all produksjon skal innføres.
- Øvre prisgrense for grøntprodukter heves midlertidig til 20 prosent for kommende avtaleår.
- Dersom en ekstraordinær situasjon med store kostnadsøkninger og høye internasjonale råvarepriser tilsier det, kan partene bli enige om at ordlyden i jordbruksavtalens punkt 2.2.1, første avsnitt, ikke er til hinder for at Nortura kan sette ny planlagt gjennomsnittlig engrospris utenom de ordinære tidspunktene. Nortura må i slike tilfeller søke Omsetningsrådet om dispensasjon fra retningslinjer om informasjonsflyt og bør som hovedregel følge den ordinære varslingsperioden.

I tillegg ber Jordbrukets forhandlingsutvalg om at det settes i gang et arbeid for å endre utgangspunktet for øvre prisgrense til et tidspunkt nærmere inneværende avtaleår.

For planlagt gjennomsnittlig engrospris er utgangspunktet perioden fra 1.4. foregående år til 31.3. i året forhandlingene gjennomføres. Det medfører at grunnlaget for prisene ofte kan være over ett år tilbake i tid. Tilsvarende vurdering må tas for referansepris kylling.

1.3 Kraftig inntektsløft - en opptrappingsplan

Regjeringa har varslet at de skal legge fram en forpliktende og tidfestet plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptrappinga skal skje i samarbeid med partene i jordbruksavtalen og baseres på nytt tallgrunnlag. Stortinget har bedt om at planen legges fram i løpet av 2022 og at inntektsgapet skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel (jf. kap 3.3.).

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at det haster å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at inntektsgapet tettes i løpet av denne stortingsperioden og at det gis et betydelig inntektsløft i årets forhandlinger.

1.3.1 Økte inntektsmuligheter for alle

Kravet legger til rette for økte inntekter for alle bønder og alle produksjoner. Det gir en ny retning for norsk landbruk for å få med mangfoldet med små, mellomstore og store bruk over hele landet. Som et resultat av endringene i virkemiddelapparatet i 2014 har det skjedd store strukturendringer i norsk landbruk, med stadig færre og større enheter. For å ivareta familielandbruket og bruksstrukturen i tråd med arealgrunnlaget må virkemidlene tilpasses dette.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener årets krav legger til rette for et mer mangfoldig jordbruk som til dels motvirker endringene i 2014 bl.a. gjennom innføring av trappetrinn på tilskudd i alle produksjoner uten satsøkning i øverste trinn.

For å sikre et landbruk i hele landet, må arbeidsdelinga i norsk landbruk styrkes. Kravet prioriterer produksjoner med lavest inntekt høyest; korn, ammeku og sau. Tilskudd fordeles gjennom trappetrinn som legger til rette for lønnsomhet i alle bruksstørrelser uten at samla produksjon går ned.

Velferdsordningene er viktige for å sikre rekruttering, god dyrevelferd og beredskap for bonden og familien. For å få unge til å velge landbruket, må det være muligheter til fritid og sosiale ordninger på linje med andre grupper i samfunnet. Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel m.v. må heves til et nivå der den dekker de reelle kostnadene ved avløsning, og ordningen for ferie og fritid må styrkes.

Investeringsbehovet i næringa er fortsatt stort, blant annet som følge av løsdriftskrav i storfeholdet. Dette krever betydelige investeringsmidler framover, både innenfor og utenfor jordbruksavtalen.

Samlet sett gir kravet løsninger for å trygge den løpende matproduksjon framover. Det er den beste beredskapen i en urolig tid. Derfor er det nødvendig med inntektsløft og virkemidler som får med de bøndene som er i næringa i dag, og gir neste bonde lyst til å overta.

1.4 Bærekraftig matproduksjon

FNs 17 bærekraftsmål handler om å oppnå bærekraftig utvikling langs tre dimensjoner: Økonomisk, sosialt og miljømessig. Bærekraft er et nøkkelbegrep i jordbrukspolitikken. Mat fra norsk jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, som ivaretar levedyktigheten i økosystemene, og som bidrar til å redusere den globale oppvarmingen. Samtidig må produksjonen være økonomisk bærekraftig helt ut på det enkelte gårdsbruk, og gi grunnlag for at bonden får inntektsmuligheter på linje med andre grupper i samfunnet. Dette er helt nødvendig for å sikre nok og trygg mat til den norske forbrukeren, også i krisetider. Siste året med en voldsom økning i matpriser og innsatsfaktorer og krig i Ukraina har gjort dette spesielt synlig.

Norge har en lav sjølforsyningsgrad som regjeringa vil øke til 50 prosent. Økt norsk matproduksjon styrker både sjølforsyningsgraden og reduserer behovet for import. En optimal bruk av det norske ressursgrunnlaget for å produsere mest mulig mat har betydning for den globale matsikkerheten. For å oppnå dette må bondens økonomi styrkes kraftig.

Få land i verden har et bedre utgangspunkt for bærekraftig matproduksjon enn Norge. Å produsere god, næringsrik og trygg mat til forbrukeren basert på norske arealressurser, er en del av samfunnsoppdraget til norsk landbruk. Mye av tankegodset som ligger til grunn for bærekraftsmålene er godt kjent for landbruket. Vi bruker jorda og naturressursene i et kretsløp, og forvalter gården med mål om å gi den fra oss i bedre stand til neste generasjon. Dette er bærekraftig landbruk.

Stortingets behandling av Meld. St. 40 (2020-2021) Mål med mening - Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030, setter klare ambisjoner for det videre arbeidet. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at Stortinget i sin behandling av stortingsmeldinga slår fast at for å nå bærekraftsmål 2 *utrydding av sult*, slår fast at befolkningen må sikres nok, trygg og sunn mat for et kosthold som dekker ernæringsmessige behov og matpreferanser. Stortinget peker også på økt innsats for klimatilpassing, lavere miljø- og klimaavtrykk per produsert

enhet, teknologi- og produktutvikling og bedre jordvern og jordkvalitet som virkemidler for å nå bærekraftsmålene.

Bondens økonomi er nå svært pressa. Tiltak for å løfte økonomien til bonden kraftig er helt nødvendig for å sikre en bærekraftig og klimavennlig norsk matproduksjon. Et kraftig inntektsløft er helt nødvendig for at den norske bonden skal oppfylle regjeringas mål om økt norsk sjølforsyning, klimaavtalen og Stortingets handlingsplan for å nå bærekraftsmålene.

2 HOVEDAVTALEN FOR JORDBRUKET

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jfr. § 4.2 i Hovedavtalen). Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med Staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret kan ses på som et inntektsoppgjør for yrkesutøvere i næringa, der oppgjøret setter viktige rammer for inntektsmulighetene for selvstendig næringsutøvende bønder. Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt.

Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål. Når det gjelder bevilgninger over statsbudsjettet, omfatter forhandlingene kalenderåret 2023 samt eventuelle omdisponeringer innenfor rammen for 2022. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.2022 - 30.06.2023.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres i samsvar med Hovedavtalen.

3 POLITISK GRUNNLAG FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2022

3.1 Nytt Storting og ny regjering med endra kurs gjennom Hurdalsplattformen

Jordbruksoppgjøret 2022 har et annet politisk grunnlag enn foregående oppgjør. Den 13. september sa folket tydelig ifra om at de ønsket en kursendring. Landet fikk en ny regjering fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, en mindretallsregjering som er avhengig av støtte fra andre partier i Stortinget for å få flertall for sine saker. Så langt er det SV som har sørget for støtte i landbrukspolitiske saker. Fra fjorårets jordbruksoppgjør til årets er det landbrukspolitiske flertallet endret fra Høyre/Venstre/KrF/Frp, til Ap/Sp/SV, eventuelt med støtte fra Rødt og MDG.

Regjeringa har lagt sin politiske ambisjon i Hurdalsplattformen. **Her ligger det mange offensive og gode ambisjoner som Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter.** For landbrukspolitikken legger Hurdalsplattformen til grunn følgende ambisjoner:

“Samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Noregs befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressursar, og slik bidra til arbeid, god ernæring og helse. For å sikre landbruk over heile landet, auka verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det naudsynt å auke lønsemda i bruk av jordbruksareala. Dette skal blant anna skje gjennom eit sterkt importvern, årlege jordbruksforhandlingar og å bevare landbrukssamvirka som marknadsregulatorar. Næringsutøvarane i landbruket må ha same inntektsmoglegheiter som andre grupper. Klimagassutsleppa frå landbruket skal reduserast og opptaket av karbon aukast, samstundes som vi aukar sjølvforsyninga og tilpassar produksjonen til eit endra og vanskelegare klima. Ein variert bruksstruktur som er tilpassa Noreg sine naturressursar og geografi, gir dei beste moglegheitene til å produsere mat på ein berekraftig og klimavennleg måte. Det er òg viktig for å sikre god dyrevelferd, auka mattryggleik og betre beredskap”.

Regjeringa vil:

- Legge fram ein forpliktande og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.
- Sikre riktig talgrunnlag for jordbruksoppgjeret, irekna å måle inntektsnivået og ikkje berre inntektsutviklinga. Arbeidet som er sett i gang for å greie ut dette, skal vidareførast.
- Senke kvotetaka for mjølkeproduksjonen for kumjolk ned mot 500 000 liter. Dei som har tilpassa seg dagens høge nivå, kan behalde kvotene eller selje overskytande kvoter attende til staten til avtalt pris.
- Vurdere tiltak for å redusere kvotekostnadar og redusere delen leigekvoter.
- Innføre tak på tilskot i all produksjon.
- Sørge for betre berekraft i landbruket gjennom auka bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpassing, investering i jord og etablering av eit nasjonalt senter for fjellandbruk.
- Stimulere til auka produksjon og omsetnad av lokalmat og -drikke og økologisk mat.
- Gjennomgå erstatningsordningane for avlingsskadar.
- Styrke investeringsverkemidla i jordbruket med midlar utanfor jordbruksavtalen. Dette skal skje gjennom ei investeringsordning som blant anna skal målrettast mot små og mellomstore mjølkebruk, for å følgje opp lausdriftskravet. Ordninga skal startast allereie i statsbudsjettet for 2022.
- Legge fram og gjennomføre ein opptappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressursar og setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôrråvarer, på 50 prosent.

- Vidareutvikle velferdsordningane for jordbruket og leggje fram ein eigen plan om dette.
- Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant anna gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørgje for at importvernet ikkje blir svekka, når ein inngår nye handelsavtaler.
- Greie ut nye og sterkare verkemiddel for marknadsregulering.
- Bevare prisutjamningsordninga for mjølk, men gradvis fase ut dei konkurransepolitiske verkemidla frå ordninga.
- Styrke landbruksforskninga.
- Gjennomgå og betre landbruksutdanningane på alle nivå.
- Lage ein plan for anstendige løns- og arbeidsvilkår for tilsette i jordbruket og grøntsektoren saman med fagлага og partane i arbeidslivet, med mål om å gjere næringa meir attraktiv for norske arbeidstakarar.
- Etablere beredskapslagring for korn.
- Redusere matsvinnet, blant anna ved å utarbeide ein matkastelov.
- Gjennomgå rammevilkåra for hestesporten.
- Slutføre erstatningsoppgjøret for pelsdyrnæringa.

På klimaområdet vil regjeringa:

- Oppfylle staten og landbrukets avtale om kutt av klimagassutslipp i landbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigste nye verktøyet vil være etablering av Bionova, en finansieringsmekanisme til støtte for klimatiltak i landbruket.
- Ikke innføre avgift på klimagassutslipp som følger av biologiske prosesser.

I tillegg er det tydeligere formulering på andre sentrale områder som handelspolitikk, eiendomspolitikk, dyrevelferd og kjedemakt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i dette kravet på flere områder følge opp regjeringas ambisjoner.

3.2 Stortingets behandling av jordbruksmeldinga i 2017

I desember 2016 la daværende regjering fram ei stortingsmelding om jordbrukspolitikken: Meld. St. 11 (2016-2017) «Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon». Stortinget behandlet stortingsmeldinga våren 2017 i Innst. 251 S (2016-2017). Ved stortingsbehandlingen konkluderte et samlet storting at jordbrukspolitikken hovedmål skal være økt matproduksjon med grunnlag i norske ressurser slik at en oppnår høyest mulig sjølforsyning.

Stortinget vedtok fire hovedmål og en rekke delmål.

Tabell 1: Stortingets mål og delmål for jordbrukspolitikken.

Matsikkerhet og beredskap	Landbruk over hele landet	Økt verdiskaping	Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser
Sikre forbrukerne trygg mat	Sikre bruk av jord- og beiteressursene	Utnytte markedsbaserte produksjonsmuligheter	Redusere forurensingene og utslippene av klimagasser, økt lagring av karbon og klimatilpassing
Økt matvareberedskap	Sikre mulighetene for bosetting og sysselsetting	Sikre en konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat med en jevnere maktfordeling	Bærekraftig bruk og vern av landbrukets areal (jordvern) og ressursgrunnlag.
God dyre- og plantehelse	Et mangfoldig landbruk med variert bruksstruktur og geografisk produksjonsfordeling	Videreutvikle Norge som matnasjon	Sikre kulturlandskapet og naturmangfoldet
Satse på avl, forskning, utdanning for å øke bruken av de biologiske ressursene	Sikre rekrutteringen	Sikre bondens inntekter og evne til å investere i gården	God dyrevelferd

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at Stortinget vil styre mot disse målene også i dette jordbruksoppgjøret. For å nå alle målene Stortinget har satt, må næringa som påpekt av stortingsflertallet ha et bredt sett av målrettede virkemidler. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at næringskomitéen gjennom utdyping av både mål og delmål i større grad vektlegger beredskap og klima. Viktigheten av å styrke bondens rammevilkår gjennom økt inntekt og investeringsevne, samt en jevnere maktfordeling i verdikjeden for mat er løftet fram. Det samme er landbrukets avgjørende rolle for å sikre bosetting og sysselsetting over hele landet.

3.3 Inntektsmål for jordbruket

Et samlet Storting slo tydelig fast ved behandlingen av Meld. St. 11 (2016-2017) at inntekt for bøndene både er et sentralt mål i seg selv, og det viktigste virkemiddelet for å nå andre landbrukspolitiske mål, som rekruttering, investeringer og økt norsk matproduksjon. Videre uttrykker en samlet næringskomité:

«Komiteen legger til grunn at utøvere i jordbruket, som selvstendig næringsdrivende, skal ha muligheter til samme inntektsutvikling som andre i samfunnet. Inntektsmulighetene må være til stede innenfor en variert bruksstruktur for at norsk jordbruk skal kunne utnytte landets produksjonsmuligheter. For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, mener komiteen at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»

Dette inntektsmålet har vært lagt til grunn for jordbruksoppkjørene de siste årene. I Hurdalsplattformen har regjeringa løftet inntektsambisjonen ytterligere, fra å redusere inntektsgapet til å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at norske bønder må få mulighet for en anstendig inntekt i forhold til innsatt arbeid og kapital. Å tette inntektsgapet vil være avgjørende for å nå målene Stortinget har satt. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at «andre grupper i samfunnet» har samme betydning som det har hatt siden 1993, nemlig gjennomsnittet av alle lønsmottakere i Norge.

Inntektsmålet man vil styre mot i denne stortingsperioden, ble ytterligere konkretisert ved Stortingets behandling av Statsbudsjettet for 2022. Der la Ap, Sp og SV fram følgende vedtaksforslag for inntektsambisjon: *«Stortinget ber regjeringa legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet. Inntektsgapet skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.»*

Forslaget fikk flertall. Også Rødt og MDG støttet dette.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at årets jordbruksoppgjør er starten på å tette inntektsgapet selv om det ikke foreligger en tidfestet plan på nåværende tidspunkt. Dette er også bekreftet av Landbruks- og matministeren. Hun har fastslått at selv om man ikke har nytt tallgrunnlag klart, er det ikke til hinder for å starte inntektsløftet allerede denne våren.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger videre til grunn at inntektsgapet skal tettes i løpet av stortingsperioden. Det må innebære at årets jordbruksoppgjør må legge til rette for at en betydelig del av inntektsgapet tettes.

Ved Stortingets behandling av strømningsordningen (Innst. 148 S (2021-22)) uttrykker flertallet (Ap, Sp, SV og Rødt): *«Flertallet er enig om at målet om å tette inntektsgapet og øke selvforsyning skal være førende prinsipper i jordbrukspolitikken og i utforming av statens forhandlingsgrunnlag for jordbruksoppkjørene.»*

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at regjeringa følger opp Stortingsflertallets vedtak i tilbudet i årets jordbruksforhandlinger.

3.4 Handelspolitikk og importvern

Importvernet er en av de viktigste forutsetningene for å kunne drive jordbruk over hele Norge. Norsk landbruk er ikke konkurransedyktig på pris på grunn av høyt kostnads- og lønnsnivå, geografi, topografi og klima. Det er et klart politisk mål å opprettholde og videreutvikle norsk jordbruksproduksjon og å føre en selvstendig jordbrukspolitikk. Da er det nødvendig med et solid importvern.

Det er en sterk sammenheng mellom inntektsmål og et godt importvern. For å nå inntektsmålet er det helt nødvendig å ta ut prisøkninger i markedet. Da må importvernet gi tilstrekkelig handlingsrom for økte priser. Å styrke importvernet er derfor avgjørende for å nå målet om å tette inntektsgapet mellom bonden og andre grupper, og å nå regjeringas målsetting om å øke selvforsyningsgraden til 50 prosent.

En styrking av tollvernet vil bety at bonden kan ta ut økt inntekt også gjennom markedet. I dag kommer om lag 70 prosent av inntektene til bonden fra markedet. Importvernet handler om å

sikre langsiktighet og forutsigbarhet i matproduksjonen, i tillegg til mer kortsiktige konkurranseforhold.

I Hurdalsplattformen slår regjeringa fast at de vil «*Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant anna gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørge for at importvernet ikkje blir svekka, når ein inngår nye handelsavtaler*».

Tollsatsene fastsetter Stortinget i tollproposisjonen i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet. Norges Bondelag har spilt inn forslag til overgang til prosenttoll for enkeltprodukter til neste års statsbudsjett.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er innforstått med at importvernet ikke er en del av jordbruksforhandlingene, men det er en viktig premiss for inntektsmulighetene framover. Regjeringa må så fort som mulig legge om importvernet fra krone- til prosenttoll der dette gir best beskyttelse. En slik endring ligger som en klar forutsetning for utformingen av vårt krav. Regjeringa må samtidig ikke svekke importvernet gjennom inngåelse av nye eller oppdatering av gamle handelsavtaler.

3.5 Stortingets behandling av klimameldinga, Meld. St. 13 (2020-2021)

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Stortingets behandling av klimameldinga, der et klart flertall mener at Landbrukets klimaplan og tiltakene der skal utgjøre Norges Bondelags forpliktelse i henhold til klimaavtalen med regjeringa, og være førende for Norges Bondelags klimaarbeid. Det blir sterkt frarådet at tiltak som reduserer norsk matproduksjon skal være en del av norsk klimapolitikk. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger dette til grunn ved utvikling av klimapolitikken i landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at for å nå klimamålet i 2030 gjennom tiltakene i landbrukets klimaplan, må dette følges opp med økonomiske kompensasjonsordninger og positive insentiv. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at de årlige jordbruksforhandlingene må ha nødvendige virkemidler for tiltak som ligger innenfor jordbruksavtalen. Jordbruket kan ikke nå sine klimaforpliktelser uten at virkemiddelapparatet utenfor jordbruksforhandlingene også blir styrket.

4 IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD

Importvernet er helt avgjørende for å ha en jordbruksproduksjon over hele landet. Høye priser og kostnader, krevende klima og topografi og små enheter gjør norsk jordbruksproduksjon lite konkurransedyktig på pris mot importerte varer. Derfor er importvernet helt sentralt. Dette er det bred politisk enighet om. Både forrige regjering og nåværende regjering understreker betydningen av tollvernet.

I Hurdalsplattformen, vektlegges tollvernets betydning sterkt. Regjeringa skriver blant annet:

«For å sikre landbruk over heile landet, auka verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det naudsynt å auke lønsemda i bruk av jordbruksareala. Dette skal blant anna skje gjennom eit sterkt importvern, årlege jordbruksforhandlingar og å bevare landbrukssamvirka som marknadsregulatorar.»

Og videre at regjeringa vil:

Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant anna gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørgje for at importvernet ikkje blir svekka, når ein inngår nye handelsavtaler.

Importen av jordbruksvarer har økt kraftig siste åra. De siste ti åra er importen av jordbruksvarer mer enn dobla, til 89,7 mrd. kroner i 2021. Dette er en økning på 8,5 % bare siste året. Importert mengde økte med 5,4 % i samme tidsrom. Bearbeidede varer gjennom RÅK-ordningen (råvarepriskompensasjon) utgjorde 20 % av denne importen. Importen av kjøtt gikk kraftig opp både i 2020 og 2021. I 2021 gikk importmengden på kjøtt opp med 43 %. Importen gikk opp for alle kjøttslag, men særlig for storfe og svin. Importen av ost gikk opp med 9 % i verdi og 10 % målt i mengde siste året. Samtidig gikk eksporten av ost ned med over 40 % på grunn av bortfall av eksportstøtta. De siste ti årene er importen av ost doblet. Importen av frukt og bær målt i mengde gikk opp med 1 % i 2021, korn gikk opp med 9 % målt i verdi fra 2020.

Regelverket i Verdens Handelsorganisasjon (WTO), import gjennom EØS-avtalen, handelsavtaler gjennom handelsblokken EFTA og bilateralt øker presset på norsk importvern og mulighetene for å gi støtte, og snevrer inn det politiske handlingsrommet. Disse avtalene vil bli gjennomgått nærmere under her. I tillegg kommer tollpreferanser etter den norske GSP-ordningen som ensidig gis til utviklingsland med utgangspunkt i OECDs såkalte DAC-liste. Siste 2 årene har vi også sett en ekstraordinær global kostnadsvekst, noe som også påvirker norske produsenter sterkt.

4.1 Global kostnadsvekst i 2021

Spesielt siste året har vi sett voldsomme økninger i de globale kostnadene på matvarer og innsatsråvarer som også påvirker kostnadsnivået for norske bønder.

I 2021 steg globale matvarepriser til høyeste nivået siden 2011, parallelt med at koronapandemien fortsatte å prege verden. Planteoljer og kornvarer steg mest i pris. Ifølge Det internasjonale kornrådet (IGC)/AMIS steg oljevekster med 17,4 prosent fra februar 2021 til 2022, hveteprisene med 29 prosent, mais med 14,3 prosent og soyabønner med 18,5 prosent i

samme periode. Meierivarer fulgte etter dette, mens kjøttvarer har hatt lavest relativ prisvekst av de store prisgruppene.

Prisveksten har i hovedsak vært etterspørselsdrevet. Etter gjenåpningen har det globale forbruket av jordbruksvarer økt mer enn forventet og økt innkjøp i frykt for ny nedstenging kan også ha påvirket etterspørselen.

Logistikkproblemer, høye fraktpriser og værutfordringer er blant faktorene som har påvirket tilbudet i negativ retning. I januar 2022 lå prisene på høyeste nivå på ti år. FNs ernærings- og landbruksorganisasjon, FAOs prisindeks har vist en økning på 26 prosent i 2021.

I Norge lå konsumprisindeksen for mat og alkoholfri drikke samlet på samme nivå som året før. Landbruksdirektoratet peker på importørenes langsiktige kontrakter, reduserte avgifter og konkurranse mellom dagligvarekjedene som årsaker til den lave konsumprisindeksen i Norge

Prisene på importerte landbruksvarer påvirkes også av kronekurs, fraktkostnader, olje- og gasspris, pris på kunstgjødsel og strøm.

Den norske kronekursen falt til rekordlavt nivå da pandemien brøt ut i mars 2020. I 2021 har kursen gått litt opp igjen og stabilisert seg mer enn i 2020.

Matpriser blir sterkt påvirket av energiprisene. I starten av 2020 lå oljeprisene på rundt 70 dollar fatet. Prisen falt så til det laveste nivået på 20 år, med 17 dollar fatet. Prisen steg så gradvis utover året og nådde mot slutten av 2021 80 dollar fatet. I slutten av januar 2022 var prisen over 90 dollar fatet, det høyeste nivået på sju år.

Prisen på bulkfrakt av korn og oljefrø økte enormt i 2021. Det internasjonale kornrådets (IGC) prisindeks for frakt av korn og oljefrø mellom store eksportområder som Sør-Amerika, EU og USA viste en økning fra rundt 125 i januar 2021 til rundt 270 i oktober, for så å falle ned igjen til rundt 160 i januar 2022. Etterspørselen etter varer økte så mye at det ikke var nok skip tilgjengelig, og det ble enorme forsinkelser. Selv om det meste av sjøfrakten av korn og kraftfôrråvarer går med bulkskip sendes også noen spesialvarer med container. Disse prisene har økt mer enn bulkfrakten i 2021. En container fra Asia til vestkysten av USA kostet ca. 1000 dollar før pandemien, i januar 2022 kostet den 15 000 dollar. FNs handelsorganisasjon UNCTAD vurderer at det kan bli varig høyere kostnader på frakt i hele neste tiår.

Prisen på innsatsfaktorer som naturgass, kunstgjødsel og strøm økte også kraftig globalt i 2021. I desember var signalprisen på naturgass i det nederlandske markedet 131 euro per mega wattime. Økt etterspørsel ved gjenåpning etter koronaen og frykt for knapphet etter en kald vinter påvirket prisen. Mot slutten av året og starten av 2022 ble dette forsterket av geopolitiske spenninger i Ukraina. Det er rekordlite gass på lager i Europa.

Prisene på kunstgjødsel økte kraftig i 2021. Felleskjøpet Agri økte prisene sine på gjødsel flere ganger høsten 2021 og stengte salget av nitrogengjødsel en periode på høsten. Økte matvarepriser har gitt økt produksjon og etterspørsel etter gjødsel. Prisøkningen på gass har gitt prisøkning på gjødsel og prisen på råvarene til gjødsel har økt kraftig. Kina har også stanset salg av nitrogen og fosfor, og det har vært usikkerhet rundt leveranser av kalium fra Hviterussland på grunn av politisk uro.

4.2 Russlands invasjon av Ukraina

24. februar 2022 invaderte Russland Ukraina. Dette fikk store konsekvenser for det globale landbruksvaremarkedet.

Russland er den største eksportøren av hvete i verden. Ukraina er sjette største eksportør. Norske matmøller importerer mest mathvete fra Polen, Tyskland og Sverige, med noe innslag fra Russland, Litauen, Danmark og andre europeiske land. Det har ikke vært importert mathvete fra Ukraina siste tiårene, med unntak for et lite kvantum i 2019. Derfor påvirker ikke hvete-eksporten fra Russland og Ukraina norsk landbruk direkte, men indirekte gjennom prisbildet. Internasjonale hvetepriser er rekordhøye og siden midten av 2021 høyere enn norske hvetepriser. Prisene har vært høye i hele 2021, men Ukraina-krigen har ført til et nytt prishopp i slutten av februar og starten av mars. Både Russland og Ukraina har også innført eksportrestriksjoner som følge av krigen.

Ukraina var i 2021 verdens største eksportør av solsikkeolje, og tredje største eksportøren av bygg og mais. FAO anslår at mat- og fôrprisene kan gå opp mellom 8 og 22 prosent. FAO tror mellom 20 og 30 prosent av areala for vintervekster i Ukraina ikke vil bli høstet i 2022/2023-sesongen, og at vårplantinga blir forstyrret. Ukrainas nylig avgåtte landbruksminister anslo at avlingene kunne bli halvert på grunn av krigen.

FAO er særlig urolig over effekten på fattige land, som er avhengige av import fra Russland og Ukraina. For eksempel er Eritrea 100 prosent avhengig av Ukraina og Russland for import av hvete. Tallet på underernærte i verden kan gå opp med mellom 8 og 13 millioner som følge av konflikten, anslår FAO. Mer enn 30 nettoimportører av hvete er avhengig av Russland og Ukraina for over 30 prosent av hveteimporten.

Russland er også helt sentral for verdens gjødselproduksjon. I 2021 var Russland verdens største eksportør av nitrogengjødsel, nest størst på potassiumgjødsel og tredje største på fosforgjødsel, ifølge FAO.

EU importerer rundt 40 prosent av gassen fra Russland, noe som naturligvis også påvirker sterkt pris på energi og gjødsel. Selv om gassprisene siste ukene har gått nedover, og dermed har stabilisert ureaprisene noe, er gassprisene fremdeles rundt fire ganger langtidsnormalen og nitrogengjødsel vil derfor fortsatt være dyr, ifølge FAO.

4.3 Utvikling og status i WTO (Verdens Handelsorganisasjon)

WTO-avtalen begrenser norsk bruk av tollvern og støtte til landbruket. Samtidig gir Norges bindingsliste etter inngåelsen av WTO-avtalen i 1994 muligheter for Norge til å velge mellom å bruke kronetoll eller prosenttoll, alt ettersom hva som gir best beskyttelse. Norge har i hovedsak valgt å bruke kronetoll, men gikk i 2012 over til å bruke prosenttoll på enkeltprodukter fordi dette ga bedre beskyttelse. Kronetollen er basert på priser før WTO-avtalen ble inngått i 1994. Med inflasjonen har verdien av kronetollen gått ned og prosenttoll gir best beskyttelse for de fleste produktene. Regjeringa har også selv slått fast i Hurdalsplattformen at de ønsker en overgang fra krone- til prosenttoll. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det haster å få et sterkere tollvern og har i sitt innspill til statsbudsjettet kommet med krav om overgang til prosenttoll for flere produkter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringa bruker handlingsrommet i WTO-avtalen til snarest å gå over fra kronetoll til prosenttoll for landbruksvarer der dette gir best beskyttelse.

Siden 2001 har medlemslandene i WTO forhandlet uten å lykkes om en ny altomfattende WTO-avtale. Men medlemslandene har likevel inngått avtaler på enkeltområder med konsekvenser for norsk landbruk, for eksempel gjennom bortfall av eksportstøtten.

Ministtermøtet er WTOs høyeste organ. Det planlegges et nytt ministermøte midt i juni. Størst fokus på landbruksområdet med effekt for Norge ser ut til å være på såkalt handelsforstyrrende blå og gul støtte. En innskrenking av bruken av handelsforstyrrende blå og gul støtte vil slå svært negativt ut for norsk jordbruk. Norge har et tak på 11,449 mrd. kroner i såkalt gul støtte. Målpris for melk og korn utgjør størstedelen av denne typen norske støtte. Flere produkter er tatt ut av den gule boksen for å unngå å gå i taket. Sist ble svin tatt ut i 2021. For 2020 (siste innrapporterte år) hadde Norge 11, 011 mrd. kroner i gul boks.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringa ikke godtar en svekking av norsk tollvern og innskrenking i bruk av norsk støtte i WTO-forhandlingene. Handlingsrommet i WTO-regelverket må benyttes til å styrke og beskytte norsk jordbruksproduksjon.

4.4 EØS-avtalen

Landbruket er ikke del av EØS-avtalen. Men likevel blir norsk jordbrukspolitikk berørt av avtalen blant annet gjennom mat- og veterinærregelverket, og gjennom artikkel 19 og protokoll 3 som omhandler handel med landbruksvarer. Vi vil her konsentrere oss om artikkel 19 og protokoll 3 i EØS-avtalen.

4.4.1 Artikkel 19

Denne artikkelen regulerer handel med basis landbruksvarer mellom EU og Norge. I artikkelen blir det slått fast at partene innenfor landenes respektive landbrukspolitikk og på gjensidig fordelaktig basis skal søke en gradvis liberalisering av handelen. Siden avtalen trådte i kraft i 1994 har partene framforhandlet tre avtaler innenfor rammene av artikkel 19. Siste avtale ble inngått våren 2017 og trådte i kraft i oktober 2018.

Bare denne siste avtalen innebærer en økning i den tollfrie importkvoten av ost på 1200 tonn, 2550 tonn økning i kvoter på kjøttprodukter og 12 mill.kr økning i kvoten for blomstrende potteplanter.

Innrømmelsene gir store tap for norske bønders nåværende og framtidige produksjonsmuligheter. Eksempelvis utgjør økningen i importkvote bare på storfekjøtt rundt 100 mill. kr i tapt verdiskaping, og økningen i ostekvoten tilsvarer produksjonen på rundt 70 melkebruk. Dette kommer i tillegg til den krevende situasjonen med bortfall av eksportstøtte, som rammer rundt 7 prosent av norsk melkeproduksjon.

Et flertall i næringskomitéen i Stortinget (alle unntatt H og Frp) uttalte også ved sin behandling av avtalen om de utfordringene den innebærer for jordbruket, der flertallet *“...ser betydelige utfordringer for landbruket ved å øke kvotene slik som foreslått, særlig for norsk melkeproduksjon”*. Flertallet ba om kompensierende tiltak for det tap produsentene fikk ved bortfall av markedsandeler i forbindelse med artikkel 19-avtalen og utfasing av eksportsubsidier. Medlemmene fra Ap, KrF, Sp og SV merket seg også at *“...”«hagedøra» for import av potteplante- og hagebruksprodukter nå har blitt åpnet så mye at det skaper*

usikkerhet for verdiskapingen i det norske hagebruket”, og ba regjeringa sørge for et velfungerende importvern også for denne sektoren.

Regjeringa har som tidligere nevnt slått fast i Hurdalsplattformen at de vil «...*sørge for at importvernet ikkje blir svekka, når ein inngår nye handelsavtaler*».

I Hurdalsplattformen står det også at «...*handlingsrommet i EØS-avtalen skal tas i bruk*...».

Importen fra EU har økt kraftig siden EØS-avtalen ble inngått. Bare fra 2011 til 2021 er importen doblet, fra 27,6 mrd. kroner i 2011 til 54,3 mrd. kroner i 2021. Ubalansen i handelen er svært skjev, med en norsk eksport av landbruksvarer til EU på kun 7,5 mrd. kroner i 2021. Den nye artikkel 19-avtalen har forsterket denne ubalansen, og følger dermed ikke opp avtalens krav om gjensidig fordelaktighet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringa ikke starter nye forhandlinger om artikkel 19 i EØS-avtalen. Avtalen gir EUs bønder økte markedsmuligheter på bekostning av norske bønder og norsk matindustri, og gjør det vanskeligere å øke norskandelen i det norske markedet. Ubalansen i artikkel 19-avtalen øker og kravet om gjensidig fordelaktighet er ikke oppfylt.

4.4.2 Protokoll 3 - RÅK-ordningen

Protokoll 3 til EØS-avtalen regulerer handelen med bearbeidede produkter mellom EU og Norge. Handelen med disse produktene er i utgangspunktet del av det frie varebyttet, men partene kan bruke toll og prisnedskrivning innenfor RÅK-ordningen (råvarepris kompensasjonsordningen) for å kompensere for ulik råvarepris.

RÅK-industrien er en betydelig avtaker av norske landbruksråvarer. I 2021 ble det utbetalt rundt 196 mill. kroner i prisnedskrivning for salg av 93 311 tonn RÅK-varer for 23 048 tonn jordbruksråvarer. Rundt 30 prosent av norsk melkevolum (over 400 millioner liter) brukes ifølge Tine til RÅK-produkter og andre ferdigvarer med svakt tollvern.

Importen av RÅK-varer øker stadig. Dette reduserer omsetningen av norske råvarer og svekker konkurranseevnen til norsk matindustri. I 2021 ble det importert 696 060 tonn RÅK-varer til en verdi av 17,2 mrd. kroner. Dette er en økning på 10 prosent i volum og 5 prosent i verdi fra 2020. Importen økte av både sukkervarer, kaker og iskrem, mens den gikk noe ned på smaksatt søt og syrnet melk. Siste 10 årene er importen av RÅK-varer økt med 30 prosent eller 100 000 tonn (utenom mineralvann og øl).

Eksporten av RÅK-varer økte for de fleste RÅK-varer siste året. Eksportmengden (ikke medregnet mineralvann og øl) økte med 12 prosent, mens eksportverdien økte med 5 prosent fra 2020 til 2021. Økningen skyldes blant annet økt eksport av brødvarer, sjokolademasse og sauser.

Tollsatsene som ble fastsatt under inngåelsen av protokoll 3 var basert på norske priser og EUs priser på det tidspunktet, sammenlignet med verdensmarkedsprisen. Siden ordningen ble innført har Norges priser økt, mens EUs priser har nærmet seg verdensmarkedet. Dette er ikke kompensert med lavere toll inn til EU eller høyere toll inn til Norge. Norge må derfor bruke stadig mer midler til prisnedskrivning for å utjevne råvareprisforskjellen og dermed kompensere for styrket konkurransekraft i EU.

Flere produkter som ikke får RÅK-støtte opplever stadig økende konkurranse fra import. Dette gjelder for eksempel flere meieriprodukter, potetprodukter og eggprodukter. Det må derfor tas inn nye produkter i RÅK-lista og bevilgningen må økes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at konkurransekraften for norske RÅK-varer under protokoll 3 i EØS-avtalen opprettholdes gjennom tilstrekkelige prisnedskrivingsmidler. RÅK-ordningen styrkes med 25 mill. kroner for å kunne ta inn nye produkter.

4.4.3 Farm to fork

EU vedtok 20.mai en strategi for en mer bærekraftig verdikjede for jordbruket og fisket fra jord/hav til bord, kalt Farm to fork. Dette er en konkretisering av EUs Grønne Giv (Green Deal) for en mer bærekraftig og konkurransedyktig union. Samtidig ble en egen plan for mer biodiversitet vedtatt.

Farm to fork berører de fleste områder innen mat og jordbruk, fra merking, dyrevelferd, bondens posisjon i verdikjeden for mat, til miljø og klima.

Det er fremdeles uklart hvordan Farm to fork vil påvirke norsk landbruk. Selv om Norge ikke er del av EUs felles landbrukspolitikk (CAP) og dermed ikke vil måtte ta inn endringer i denne, vil endringer i EØS-relevante reguleringer påvirke landbruket. Dette kan for eksempel gjelde merkeregelverk og dyrevelferdstiltak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringa tar med landbruksnæringa på råd ved oppfølgingen av Farm to fork i Norge. Regjeringa må ikke godta endringer gjennom Farm to fork som svekker norsk jordbruksproduksjon og reduserer inntektsmulighetene for bonden.

4.5 EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger

Norge har som medlem av EFTA (European Free Trade Association) framforhandlet 29 handelsavtaler og er i forhandlinger om ytterligere 5 avtaler. I tillegg har Norge inngått avtaler alene med EU, EFTA, Færøyene og Grønland. Flere avtaler er under forhandling, både gjennom EFTA og bilateralt. Landbruk er del av disse forhandlingene og avtalene kan derfor få betydning for norsk jordbruksproduksjon.

Norge inngikk i juni 2021 en frihandelsavtale med Storbritannia sammen med EFTA-landene Island og Liechtenstein. Dette er den største frihandelsavtalen Norge noensinne har inngått, utenom EØS-avtalen. Selv om avtalen beskytter sensitive norske jordbruksprodukter som storfe, sau/lam og meieriprodukter, ga Norge gjennom Storbritannia-forhandlingene bort markedsadgang på eksempelvis svin, kylling, egg og frukt og grønt. Selv om volumene ikke er store er dette sensitive markeder der selv mindre innrømmelser kan ødelegge handelsbalansen.

EFTA-landene avsluttet 23.august 2019 forhandlingene om en handelsavtale med den latin-amerikanske handelsblokken Mercosur (Argentina, Brasil, Uruguay og Paraguay). Avtalen er ennå ikke ferdig gjennomgått og forelagt Stortinget for godkjenning. Mercosur-landene er blant de mest konkurransedyktige og offensive jordbruksprodusentene i verden, og kan lett utkonkurrere norsk produksjon om de får en kile inn i det norske markedet. Selv om avtalen ble bedre enn fryktet på landbruksområdet, kan likevel avtalen gi økt import i sårbare og utsatte kjernemarkeder for norsk produksjon der regjeringa har ambisjoner om å øke

norskandelen. Avtalen kan også føre til karbonlekkasje siden utslippene fra for eksempel storfekjøtt er høyere i Mercosur-landene enn i Norge.

Norge er også inne i forhandlinger med Kina, et stort jordbruksland som kan være konkurransedyktig på de fleste norske jordbruksproduktene om de ønsker å nå det norske markedet.

Reforhandlingene av avtalen med den sørafrikanske tollunionen SACU, som har pågått siden 2018, kan også få betydning for norsk jordbruk. Det er viktig at Norge ikke gir disse landene varige innrømmelser som kan gi økt import av jordbruksprodukter vi produserer selv.

TTIP-forhandlingene mellom EU og USA har vært lagt på is under president Trumps administrasjon. Under president Joe Biden er forholdet mellom partene bedre og på lenger sikt kan forhandlinger om en handelsavtale komme opp igjen. Enkelte medlemsland i EU har antydnet at de ønsker å gjenoppta forhandlingene med USA. En eventuell ny avtale mellom EU og USA på landbruksområdet kan få store negative konsekvenser for norsk landbruk, særlig om Norge skulle velge å tilslutte seg avtalen, noe også tidligere utredninger fra NUPI/NIBIO har vist.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringa følger opp Hurdalsplattformen og i bilaterale og EFTA-forhandlingen ikke gir innrømmelser på landbruksområdet som reduserer norske bønders muligheter for å produsere varer til eget marked.

5 UTVIKLING I JORDBRUKET

5.1 Sjølforsyning

Dagens situasjon med krig i Ukraina, minner oss kraftig på hvor viktig sjølforsyning og matvareberedskap er. En krig midt i matkammeret, viser med all tydelighet hvor sårbare vi er når vi baserer matforsyningen på frihandel. Verdensmarkedet svarer med økte priser. Produksjon og tilgangen på gjødsel i matproduksjonen er svekket. Alle piler peker mot at vi befinner oss i begynnelsen på en matvarekrise. Hvor stor og omfattende den blir, er det ingen som vet. Det er bare en løpende matproduksjon basert mest mulig på egne nasjonale ressurser som kan sikre den norske forbrukeren stabil tilførsel av nødvendige matvarer.

Sjølforsyningsgraden er definert som hvor stor andel norsk produksjon utgjør av matvareforbruket på engrosnivå, regnet på energibasis. Den gir med det en beskrivelse av hvor stor andel av dagens forbruk som er produsert i Norge. Sjølforsyningsgraden svinger noe fra år til år. Det skyldes i hovedsak variasjoner i norskprodusert andel matkorn som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet. Nedgangen i 2018 var større enn normale variasjoner, grunnet uvanlig tørkesommer som ga lave kornavlinger. De lave avlingene i 2018 påvirket forbrukstallene for 2019, fordi kornet høstet i 2018 også forbrukes i de 8 første månedene av 2019.

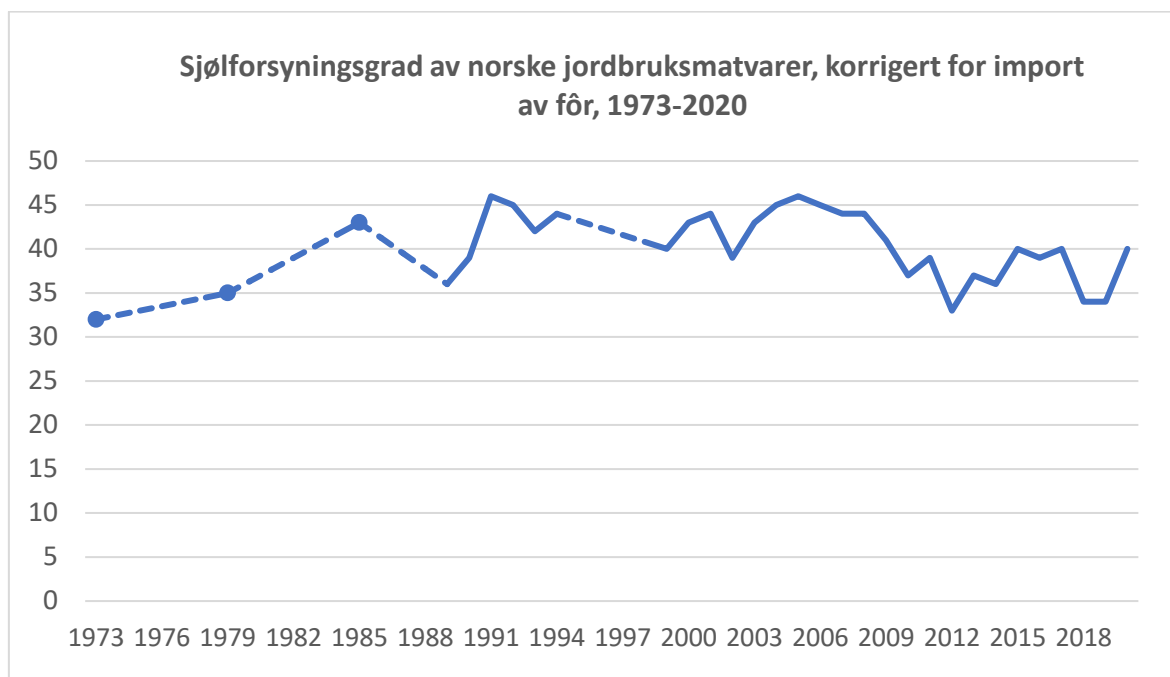
På grunn av de avlingsmessige årlige variasjonene kan det være nyttig å se på gjennomsnitt over noen år. I snitt har sjølforsyningsgraden vært på 37 prosent både de siste fem og de siste ti årene. Det er en nedgang på fem prosentpoeng fra den forrige tiårsperioden.

Regjeringa har i Hurdalsplattformen satt mål om at sjølforsyningsgraden av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôr, skal økes til 50 prosent. De siste 50 årene har sjølforsyningsgraden på det meste vært på 46 prosent.

Vi har relativt høy sjølforsyningsgrad for proteinrike husdyrprodukter og lav sjølforsyningsgrad for energirike plantevekster til mat. Korn og kornprodukter utgjør 26,5 prosent av daglig energiinntak. Andelen norskprodusert var bare 34 prosent i 2020. Størst potensiale i å øke sjølforsyninga har Norge gjennom økt planteproduksjon, særlig på korn.

Enkelte hevder vi bare kan spise mer oppdrettsfisk i en krisesituasjon. Det de da glemmer er at oppdrettsnæringa også er helt avhengig av importerte fôrråvarer i produksjonen. 23 prosent av importen av landbruksvarer til Norge i 2021 var råvarer til fiskefôr. Minker tilgangen på disse råvarene, vil oppdrettsnæringa få produksjonsproblemer.

Figur 1: Sjølforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôr, 1973-2020.

Kilder: 1973: Stortingsmelding 14 (1976-77); 1979, 1985, og 1989-94: Tilsendt på epost fra NIBIO 20.8.21; Øvrige år: Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken (april 2021), tabell 3.31. 2019 og 2020 er foreløpige tall.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er dypt bekymret for vår lave sjølforsyning. Det må legges til rette for økt norsk produksjon, særlig av korn og andre planteprodukter. Dette må starte gjennom bedre rammevilkår allerede i årets jordbruksoppgjør. Biologiske produksjoner kan ikke økes over natta. Det viktigste grunnlaget for sjølforsyning, er en løpende produksjon. Det må være et mål å øke matproduksjonen, der så mye som mulig av både mat og fôr er henta fra areal i Norge. Vi støtter regjeringas målsetting om en sjølforsyningsgrad på 50 prosent i løpet av en 4-års periode.

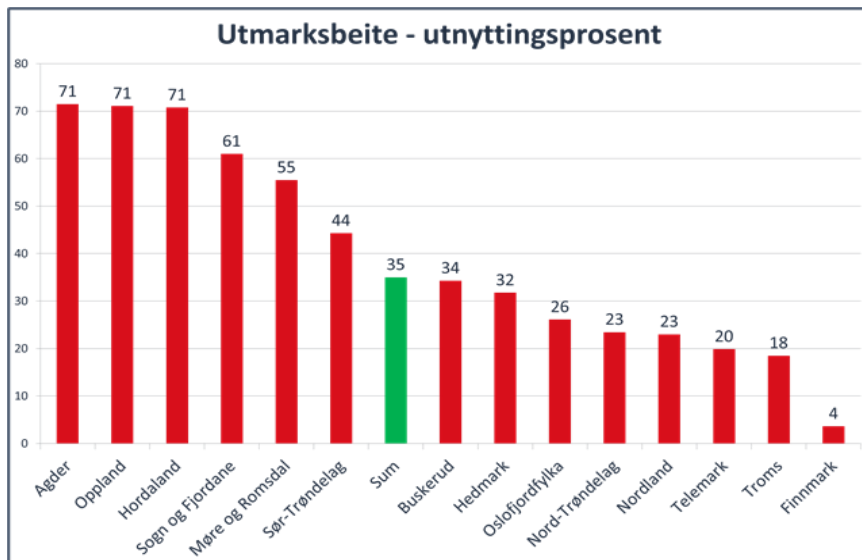
5.2 Areal

Om lag 3 prosent av landarealet i Norge er jordbruksareal. Det innebærer et jordbruksareal per innbygger på 1,8 dekar i 2021, mot 2,3 dekar i 1999. Det totalt registrerte jordbruksarealet nådde et maksimum i 1998. Fra 2005 til 2014 gikk det registrerte arealet ned med 4,7 prosent. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av nytt digitalt kartverket i perioden 2005–2014 innebar en reduksjon i arealet på 3,4 prosent. Det er ikke mulig å si om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger eller om tidligere nedgang ikke har blitt fanget opp før nytt kartverk ble tatt i bruk. Arealnedgang utenom nytt kartverk var dermed på ca. 1,3 prosent i samme periode. Etter at innføringen av nytt kartverk var fullført, viser arealutviklingen små endringer, en økning på 0,2 prosent fra 2014 til 2021.

Andelen leid areal viser fortsatt en økning. De siste 10 årene utgjør leid areal 5 prosent mer av jordbruksarealet, og i 2020 var 47 prosent av jordbruksarealet leid. Kostnadene til leid areal er en vesentlig og stadig større kostnadspost for aktive næringsutøvere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at nedgangen i jordbruksareal er i ferd med å bremse opp. Jorda er vår viktigste ressurs, og nedbygging av dyrka og dyrkbar mark må oppheves. Jord som blir nedbygd skal erstattes med nytt dyrkbart areal som minst opprettholder tapt produksjon.

Utmarksbeite er en viktig ressurs som kan utnyttes bedre. Det er store forskjeller i hvor stor del av potensialet for utmarksbeite i landets fylker som utnyttes. I en del fylker ligger denne andelen på rundt 20 prosent, mens det i andre ender er fylker der 70 prosent av potensialet for utmarksbeite utnyttes.

Figur 2: Utnytting av potensialet for utmarksbeite. Kilde: Yngve Rekdal, NIBIO.

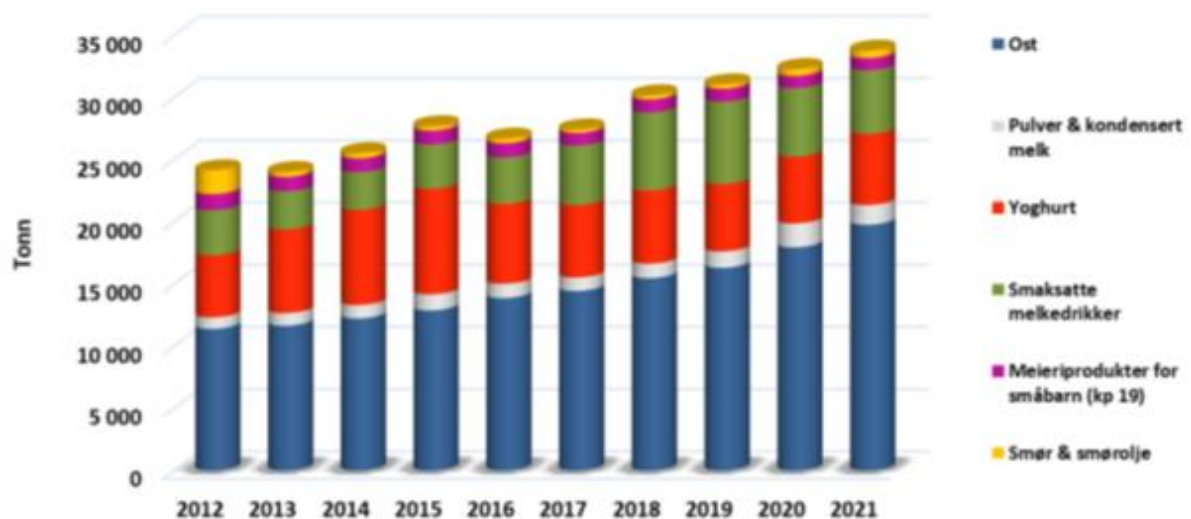
Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i årets jordbruksoppgjør styrke rammevilkårene betydelig for å stimulere til større utnyttelse av utmarksbeite.

5.3 Markedssituasjonen

Markedet for jordbruksprodukter har i løpet av 2020 og 2021 vært tydelig preget av myndighetenes tiltak mot spredning av covid-19. Grensehandelen var i lengre tid helt forsvunnet, men er nå tilbake med tilnærmet full styrke. Generelt er markedssituasjonen for nesten alle jordbruksprodukter nå god. Prisen på jordbruksprodukter har økt mye på verdensmarkedet, og for kornråvarer ligger nå prisene høyere enn i Norge. Selv om også produkter uten målpris har økt, har ikke konkurransekraften for norske jordbruksprodukter blitt svekket det siste året. Det er stor usikkerhet om hvor lenge dette vil vare, og hva som blir den nye normalsituasjonen. Hvilket utfall krigen i Ukraina vil få og sanksjoner mot Russland vil påvirke dette i stor grad. Usikkerheten er større enn når pandemien herjet som verst når vi går inn i dette avtaleåret.

5.3.1 Melk og meieriprodukter

Importen av meieriprodukt øker, og forbruket av drikkemelk faller. Den positive effekten man hadde av pandemien på salg av ost, er borte etter at grensene åpnet. Forholdstallet er redusert fra 1,07 til 0,99 for kumelk. Det er prognosert med en produksjon på 1477 mill. liter kumelk i år, mot 1525 mill. liter i fjor.

Figur 3: Importutvikling siste 10 år for ulike meierikategorier. Kilde: Tine.

Bare i fjor økte osteimporten med 10 prosent. Når importvolum tar markedsandeler i vårt hjemmemarked reduseres norsk produksjon og foredlingsindustrien får mindre volum å fordele faste kostnader på. Dette er en viktig grunn til at markedsregulator Tine har hatt stort fokus på å styrke konkurransekraften for norsk melk de siste årene.

Importen kommer i stor grad fra EU. Prisene på meierivarer i EU har økt betydelig i det siste. Siste året er prisen på gaudaost økt med 33 prosent, Cheddar med 20 prosent, Edamer med 37 prosent, skummetmelkpulver med 63 prosent og smør med 66 prosent (kilde ec.europa.eu). I mars lå produsentpris på melk i EU i gjennomsnitt 18 prosent høyere enn i mars 2021. Det tilsvarer en prisøkning på 0,077 euro pr liter. I norske kroner er prisøkningen litt mindre pga valutakursendringer, ca 60 øre/l. Prisen i Norge ligger høyere, men veksten er vesentlig lavere. Målprisen økte med 8 øre/l forrige jordbruksoppgjør, men basispris er satt ned med 7 øre/l fra nyttår. Melkebønder både i Norge og EU står overfor stor kostnadsvekst på innsatsfaktorer.

5.3.2 Kjøtt og egg

Tabell 2: 2 Prognose 2022. Per mars 2022.

Prognose 2022 - per mars 2022							
Produksjon	Tilførsler tonn	Endring	Import-kvoter	Engrossalg tonn	Endring	Markeds-balanse	Reg.lager 1.1.22
Storfe/kalv	90 200	+ 3 %	9 000 1)	101 200	- 8 %	- 2 000	367
Lam	19 100	0 %	606 2)	19 000	- 12 %	+ 700	0
Sau	4 800	- 4 %	200 3)	4 800	- 8 %	+ 200	0
Gris	134 100	0 %	1 800 4)	136 700	- 8 %	- 800	0
Egg	67 300	+ 3 %	500 5)	66 200	0 %	+ 1 600	522

*) Reguleringslageret ved starten på året inngår ikke i markedsbalansen for 2022.

1. For storfe SACU-import på 4 756 tonn storfekjøtt m/ben. WTO-kvotepå 1 084 tonn, EU-kvotepå 2 500 tonn og GSP-kvotepå 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben).
2. Importen inkluderer WTO-kvotepå 206 tonn og 400 tonn fra Island.
3. Import på 200 tonn fra Island
4. Spekk på 750 tonn, EU-kvotepå 900 tonn og kvotepå 150 tonn fra Storbritannia.
5. Forutsetter i prognosen en import på 500 tonn egg.

Prognosen for kjøtt viser et marked i noenlunde balanse. Koronapandemien og stengte grenser har påvirket etterspørselen på kort sikt, men de langsiktige, biologiske produksjonene har i begrenset grad henta ut effekter av dette. Den midlertidige økte og endre etterspørselen har delvis blitt dekket opp av import, i tillegg til lagernedbygging på de dyreslagene der det var reguleringslager og kommersielle lagre. Det er fortsatt underskudd på storfekjøtt, men usikkerhet rundt framtidig etterspørsel. Dette gjelder også sau/lam, som etter langvarig overskudd nå er i balanse uten kjøtt på reguleringslager. For gris har utkjøp og andre regulerende tiltak lagt grunnlag for et innenlandsmarked i balanse, og en har benyttet muligheten for økt prisuttak. Frykten for overproduksjon er svært liten pga høye byggekostnader og redusert smågrisproduksjon hos produsenter med svært høy rekrutteringsprosent (engangspurker). Etterspørsel etter fjørfekjøtt forventes fortsatt å øke, også i en normalsituasjon.

For Jordbrukets forhandlingsutvalg er det viktig å understreke at norsk husdyrproduksjon må være tilpassa markedet på lenger sikt. Midlertidige endringer, som pandemieffekten og nå også krigen i Ukraina, påvirker etterspørselen på kort sikt. I en normalsituasjon må målsettingen være å dekke det norske markedet med norsk vare.

5.3.3 Grøntsektoren

Frukt- og grøntbransjen var også i 2021 preget av utfordringer knyttet til arbeidskraft. Sommeren var preget av varmt og tørt vær, som førte til at mye modnet samtidig, og behovet for arbeidskraft eskalerte. Ved inngangen til 2022 er det mer grønnsaker på lager enn på

samme tid i 2021. Fruktavlingen var samlet sett den største på ti år. Det var store avlinger av epler, plommer, pærer og moreller. I bærproduksjonen var det store problemer med å få nok arbeidskraft. Leveransene av jordbær og bringebær til industrien var rekordlave.

Ved årsskiftet hadde alle grønnsakene med målpris oppnådd en pris i markedet over målpris, mens epler lå under. For poteter ble verdiuttaket i markedet 10,1 mill. kroner høyere enn hva nivået på målprisen tilsier, mens det samlede verdiuttaket for grønnsaker og frukt var 53,2 mill. kroner høyere enn målprisen legger opp til.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av markedsinntekter for grøntnæringa. Det må legges til rette for prisuttak i markedet.

5.4 Inntektsutviklingen i jordbruket

Hovedprinsippene for grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjørene fastsettes gjennom Stortingets behandling av meldinger om landbrukspolitikken, og avklaringer mellom avtalepartene i tråd med disse. Budsjettnemnda utarbeider årlig grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret innenfor disse rammene. I jordbruksforhandlingene brukes Totalkalkylens normaliserte regnskaper for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i samfunnet.

Totalkalkylen for jordbruket er et sektorregnskap for hele det norske jordbruket, som om jordbruket i Norge var ett bruk. Resultatmålene i Totalkalkylen beregnes som gjennomsnitt for alle bruk, uavhengig av driftsform, størrelse, investeringsfase og område i landet. Jordbruket består av nær 40 000 jordbruksbedrifter fordelt på ulike driftsformer, størrelser og områder i landet, som er i ulike faser av investeringer, dvs. fornyelse og avvikling. På disse brukene utføres det årlig i overkant av 40 000 årsverk. Resultatene på det enkelte bruk vil variere kraftig, også i forhold til gjennomsnittet som måles i Totalkalkylen.

Grunnlagsmaterialet for jordbruksforhandlingene

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret. Materialet består av følgende rapporter:

- **Totalkalkylen for jordbruket** - Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk og vederlag til arbeid og egenkapital.
- **Referansebruksberegninger** for jordbruket. Beregningene er basert på NIBIOs Driftsgranskninger og viser inntektsnivå og utvikling for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- **Resultatkontrollen** for gjennomføringen av landbrukspolitikken viser utviklingen over tid innenfor en rekke sentrale områder.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger Budsjettnemnda for jordbruket sitt tallgrunnlag til grunn for årets jordbruksforhandlinger, men har funnet det nødvendig å foreta en ny vurdering av kraftfôrkostnadene på bakgrunn av nye opplysninger fra aktørene etter at nemnda avga sitt materiale.

I Prop.200S (2020-2021) er det sagt følgende om inntektsutvikling og inntektsmål:

Stortinget har gjentatte ganger sluttet seg til både at vurdering av inntektsutviklingen skal baseres på Totalkalkylen, normalisert regnskap, med resultatmålet Vederlag til arbeid og egenkapital, og samtidig understreket at Totalkalkylen ikke er egnet til å måle inntektsnivå i næringen.

I Totalkalkylen har følgende tre resultatmål blitt beregnet:

- Vederlag til arbeid og kapital
- Vederlag til arbeid og egenkapital
- Vederlag til arbeid og egenkapital inkl. effekt av jordbruksfradraget

I Totalkalkylen legges det fram tall for utviklingen fram til og med 2020, mens tallene for 2021 er foreløpige og tallene for 2022 er en prognose. Stor fluktuasjon i priser blant annet pga krigen i Ukraina, gjør at usikkerheten knyttet til prognosen for 2022 er stor.

Tabell 3: Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettmyndas normaliserte regnskaper

	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022**
Sum produksjonsinntekter	33 713	33 813	34 186	34 219	36 160	38 789	39 065
Direkte tilskudd	10 497	10 259	12 098	11 726	12 094	12 082	13 348
Sum inntekter inkl. tilsk. (A)	44 210	44 072	46 284	45 945	48 253	50 871	52 412
Sum ikke-varige produksjonsmidler	20 544	20 649	22 176	22 037	22 212	24 286	27 159
Sum kapitalkostnader	8 043	8 337	8 652	9 007	9 208	9 644	10 133
Sum kostnader (B)	28 586	28 985	30 828	31 044	31 420	33 930	37 292
Vederlag til arbeid og kapital (A-B)	15 623	15 087	15 456	14 901	16 833	16 941	15 120
– Realrente på lånt kapital	308	349	219	736	639	124	303
Vederlag til arbeid og egenkapital (A-B-C)	15 316	14 738	15 237	14 165	16 195	16 817	14 817
Antall årsverk	44 000	43 300	42 800	42 300	42 700	42 100	41 050
Vederlag til arbeid og egenkap. pr årsv. Kr	348 100	340 400	356 000	334 900	379 300	399 500	361 000
Endring pr årsverk, kr		-7 700	15 600	-21 100	44 400	20 200	-38 500
Endring pr årsverk, prosent		-2,2	4,6	-5,9	13,3	5,3	-9,6
Inntektseffekt pr årsv. av jordbruksfradr, kr	28 200	28 100	27 600	24 500	26 500	27 000	25 100
Ved. til arb. og egenkap. pr årsverk inkl. effekt av jordbruksfradraget, kr	376 300	368 500	383 600	359 400	405 800	426 500	386 100
Endring pr årsverk, kr		-7 800	15 100	-24 200	46 400	20 700	-40 400
Endring pr årsverk, prosent		-2,1	4,1	-6,3	12,9	5,1	-9,5

* Foreløpig regnskap ** Budsjett

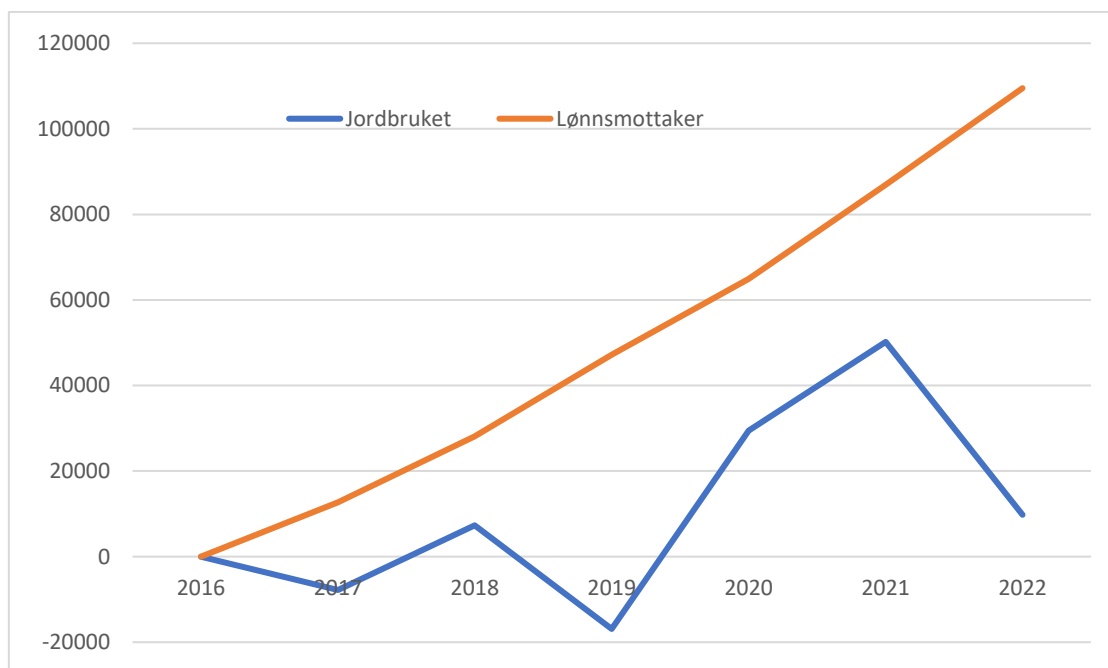
¹⁾ De seks nederste linjene er ikke i mill. kroner

Tallmaterialet viser en sterk inntektsnedgang fra 2021 til 2022 på hele 40.400 kr/årsverk. Jordbruksoppgjøret la til grunn en inntektsoppgang. I forhold til hva som var forutsatt er derfor inntektsnedgangen nærmere 60.000 kr/årsverk.

Ser vi inntektsutviklingen over noen år, er vederlaget til arbeid og egenkapital pr årsverk tilbake nesten på samme nivå som i 2018. Målt i faste 2020 kroner ligger vederlaget til arbeid og egenkapital i mill. kroner på om lag samme nivå som helt tilbake i 2009. Dette vitner om en svært alvorlig og dramatisk situasjon for jordbruksnæringa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er dypt bekymret for den svake inntektsutviklingen som totalkalkylen viser for jordbrukssektoren. Dette må tas på alvor i årets jordbruksforhandlinger og resultere i et betydelig inntektsløft.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital» utarbeidet i Totalkalkylen skal dekke alt innsatt arbeid og en forrentning av egenkapitalen utover det som økte avskrivninger som følge av oppskrevet kapital med KPI gir. Resultatmålet skal også dekke utgifter til jordleie og kvoteleie den enkelte næringsutøver har til grunneiere som ikke utøver jordbruksvirksomhet.

Figur 4: Inntektsutvikling mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet (gjennomsnittslønnsinntakeren) i perioden 2016 til 2022.

Jordbruket har økt sitt vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk med ca 10.000 kr/årsverk fra 2016. I samme periode har andre grupper økt sin inntekt med nærmere 110.00 kr/årsverk. I løpet av 6 år øker altså inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet med rundt 100.000 kr/årsverk.

5.5 Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner

Totalkalkylen viser inntektssituasjonen for hele jordbrukssektoren. Referansebruk er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Beregningene omfatter i år 30 referansebruk, hvorav det er to nye referansebruk på ammeku, samt ett nytt bruk med 85 vinterfôra sau. 11 av disse består av bruk fra hele landet, resten er sortert etter ulike driftsformer, etter størrelse og geografi. Alle referansebrukene bygger på regnskapsresultater fra NIBIOs driftsgranskinger. Siden referansebrukene bygger på regnskapsresultater, gir de også et godt bilde av inntektsnivået for den enkelte næringsutøver.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at referansebrukene er en viktig del av forhandlingsmaterialet. De gir et bilde av den økonomiske situasjon for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder.

Tallmaterialet viser store inntektsforskjeller mellom produksjoner, størrelser og områder. Inntektsutviklingen på referansebrukene varierer fra produksjon til produksjon, men fra 2021 til 2022 har vederlag til arbeid og egenkapital gått ned for alle referansebruk med unntak av svin/korn. Tatt i betraktning at dette er gjennomsnittstall viser det den alvorlige situasjonen norsk landbruk nå står i.

Tabell 4: 3 Referansebruksberegninger fra Budsjettnemnds for jordbruket.

	Årsverk	2020	2021	2022
1 Melk. 31 årskyr, landet	2,070	335 700	389 900	352 900
2 Korn. 513 dekar korn, landet	0,451	283 400	276 800	-32 300
3 Sau. 170 vinterfôra sauer, landet	1,279	204 700	203 100	187 500
4 Melkeproduksjon geit. 143 årsgeiter, landet	1,559	484 900	512 900	478 600
5 Svin/korn. 53 avlssvin + 383 dekar korn, landet	1,608	512 400	657 000	718 600
6 Egg/planteprod. 7128 høner + 349 dekar korn, landet	1,600	643 400	685 400	624 500
7 Potet/korn. 128 dekar poteter + 307 daa korn, landet	1,408	508 100	572 900	460 500
8 Ammeku. 32 ammekyr, landet	1,220	268 900	271 600	225 300
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær, landet	1,721	348 500	370 600	369 200
10 Grønnsaker. 113 daa grønnsaker + 302 daa korn, landet	2,376	525 800	611 500	495 800
11 Fjorfekjøtt/planteprodukter. 119 342 fjorfeslakt, landet	1,067	739 600	724 200	373 100

Kostnadsøkningene på diesel, kraftfôr, gjødsel og en rekke andre innsatsfaktorer slår hardt inn på alle referansebrukene. På tross av både tilleggsforhandlinger med budsjettfinansiert kompensasjon og ekstraordinære prisøkninger på kjøtt og egg, er det ikke nok til å kompensere for de økte kostnadene. Alle referansebrukene unntatt svin/korn, forventes en inntektsnedgang i 2022. Mest dramatisk er inntektsutviklingen og inntektsnivået for kornbruk. For 2022 er det forventet at kornbonden med 500 dekar ikke har noe igjen til å dekke innsatt arbeidskraft og egenkapital. Også sau og ammeku har lavt inntektsnivå.

Tabell 5:4 Referansebruksberegninger fra Budsjettnemnds for jordbruket

	Årsverk	2020	2021	2022
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	2,050	348 700	394 600	388 100
13 Melk. 16 årskyr, landet	1,756	319 300	348 000	328 700
14 Melk. 51 årskyr, landet	2,443	345 900	422 200	370 900
15 Melk. 68 årskyr, landet	2,904	380 800	472 600	415 000
16 Melk. 39 årskyr, arealsone 1 og 3	2,036	383 300	456 800	409 600
17 Melk. 28 årskyr, arealsone 5A	1,975	316 200	366 300	327 000
18 Melk. 36 årskyr, arealsone 2	1,842	348 600	419 500	387 500
19 Melk. 29 årskyr, arealsone 5B	2,118	320 900	368 900	335 600
20 Melk. 38 årskyr, arealsone 4	2,203	293 000	368 100	327 000
21 Melk. 29 årskyr, arealsone 6 og 7	2,157	368 400	425 200	386 300
22 Korn. 327 dekar korn, Østlandet	0,325	181 500	154 900	-119 200
23 Korn. 801 dekar korn, Østlandet	0,686	409 200	413 400	116 000
24 Sau. 156 vinterfôra sauer, arealsone 5A og 5B	1,253	179 300	176 800	162 900
25 Sau. 194 vinterfôra sauer, arealsone 6 og 7	1,367	273 600	274 400	245 600
26 Sau. 85 vinterfôra sauer, landet	0,982	92 400	82 400	66 400
27 Sau. 295 vinterfôra sauer, landet	1,713	301 800	307 200	281 500
28 Ammeku. 30 ammekyr, «grasområder» (5A, 5B, 6, 7)	1,241	295 400	297 000	247 700
29 Ammeku. 34 ammekyr, «kornområder» (1, 3, 4)	1,175	243 900	246 400	198 000
30 Ammeku. 46 ammekyr, landet	1,423	339 100	345 000	293 500

I melkeproduksjonen gir redusert basispris fra 1.1.2022 reduserte inntekter, og selv ikke en rekordhøy etterbetaling fra Tine på 0,98 øre/l kan kompensere for kostnadsøkningene.

Referansebrukene for ammeku fordelt på korn- og grasområder er nye i år. Det samme er referansebruket med 85 vinterfôra sau. Disse viser at det fortsatt er produksjonene sau, ammeku og korn som ligger lavest i vederlag til arbeid og egenkapital og at lønnsomheten har gått ytterligere ned. For 2022 er det forventet at bare referansebruk med kombinasjonen svin/korn og egg/ planteprodukter har et vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk som matcher gjennomsnittlig inntekt for lønnsinntakere. Vederlaget skal også dekke en forrentning på egenkapitalen, en kostnad lønnsinntakere ikke har.

Referansebruksberegningene gir gjennomsnittstall, men spredningen er stor. Tabellen under viser variasjonen gjennom snittet for høyeste og laveste halvdel innafor referansebrukene for regnskapsåret 2020.

Tabell 6: Referansebruksberegninger fra Budsjettmemnds for jordbruket.

		Laveste halvdel	Gjennom- snitt	Høyeste halvdel
1	Melk. 31 årskyr, landet	165 101	304 080	447 990
2	Korn. 513 dekar korn, landet	-434 727	287 776	857 308
3	Sau. 170 vinterfôra sauer, landet	28 661	171 397	298 207
4	Melkeproduksjon geit. 143 årsgeiter, landet	372 953	440 117	574 336
5	Svin/korn. 53 avlssvin + 383 dekar korn, landet	217 410	473 515	682 755
6	Egg/planteprod. 7128 høner + 349 dekar korn, landet	177 140	718 922	1 130 411
7	Potet/korn. 128 dekar poteter + 307 daa korn, landet	174 950	615 355	1 209 561
8	Ammeku. 32 ammekyr, landet	-10 488	232 835	480 450
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær, landet	157 087	313 944	417 325
10	Grønnsaker. 113 daa grønnsaker + 302 daa korn, landet	75 572	539 337	891 343
11	Fjorfekjøtt/planteprodukter. 119 342 fjørfeslakt, landet	321 586	664 935	1 048 637

5.6 Endringer i grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene

Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av at grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene på en best mulig måte synliggjør de økonomiske realitetene for jordbruksnæringa. Det er avgjørende for at jordbruksforhandlingene skal bidra til å oppnå de landbrukspolitiske måla. Jordbrukets forhandlingsutvalg er også opptatt av at materialet har god tillit blant næringsutøverne i jordbruket.

I fjorårets jordbruksoppgjør krevde vi at det skulle gjøres tilpasninger i materialet som i bedre grad fanger opp de økonomiske forholdene knyttet til næringsutøvere i jordbruket. I fjorårets krav skrev vi: *«Sett opp mot primærbruken av Totalkalkylen for jordbruket i jordbruksforhandlingene, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det bør gjøres tilpasninger i materialet som i bedre grad fanger opp de økonomiske forholdene knyttet til næringsutøvere i jordbruket.»*

Vi pekte spesielt på at:

- Kostnader til jordleie og kvoteleie i Totalkalkylen regnes som internomsetning og ikke kommer inn på kostnadssida.
- Det utarbeides ikke et resultatmål fra Budsjettnemnda der egenkapitalen er gitt en avkastning.

I Prop. 200 S (2020-2021) om jordbruksoppgjøret i 2021, foreslo regjeringa å sette ned et utvalg som skal vurdere grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter i jordbruket med lønn for arbeidstakerne. Stortinget sluttet seg til forslaget. I proposisjonen heter det at:

«Mandatet til et slikt utvalg bør være å drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende, samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere.»

Utvalget ble satt ned av regjeringa Solberg den 13.8.21. «Inntektsutvalget» skal levere en innstilling i form av en NOU (Norges offentlige utredninger) innen 1. juli 2022 og foreligger altså ikke til årets jordbruksoppgjør..

Inntektsutvalget for jordbruket – mandat:

- Drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende, samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere.
- Gjennomgå hvordan inntektsmålet har vært formulert over tid, hvilke betingelser som har vært knyttet til det, og hvordan disse betingelsene har vært operasjonalisert.
- Dokumentere inntektsdannelsen, inntektssammensetning, inntektsvariasjon på foretaks- og husholdningsnivå og inntekts- og kjøpekraftsutviklingen i jordbruket sammenlignet med ulike grupper av lønsmottakere.
- Vurdere hvordan varierende driftsmål og respons på insentiver kan påvirke mulighetene for oppfølging av inntektsmålet i jordbrukspolitikken.
- Vurdere hvordan Totalkalkylen som sektorregnskap er egnet for å bedømme inntektsutviklingen, samt muligheter og begrensninger ved å modifisere Totalkalkylen til å bli et regnskap for aktive produsenter/foretak.
- Vurdere muligheter for og konsekvenser av alternative måter å regnskapsføre kjøp/leie av ikke avskrivbar kapital som jord og melkekvoter.
- Vurdere dagens resultatmål "Vederlag til arbeid og egenkapital", og måten det er beregnet på, avhengig av om hensikten med beregningen er å sammenligne resultatet med ulike lønnstakergruppers lønnsnivå eller utvikling.
- Drøfte hensikt og konsekvenser av å evt. splitte resultatet i vederlag til arbeid og avkastning til egenkapital. I tilfelle også hvordan egenkapitalen som skal gis godtgjøring skal beregnes/fastsettes.
- Vurdere om forutsetningene for inntektsmålet er tilfredsstillende operasjonalisert og evt. foreslå metoder for operasjonalisering.
- Iht. Utredningsinstruksen utrede samfunnsøkonomiske, markedsmessige og budsjettmessige konsekvenser av ev. forslag til endringer av inntektsmålingssystemet.

I regjeringa Støre sin politiske plattform heter det at:

«Regjeringa vil sikre riktig talgrunnlag for jordbruksoppgjeret, irekna å måle inntektsnivået og ikkje berre inntektsutviklinga. Arbeidet som er sett i gang for å greie ut dette, skal vidareførast.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at utvalget ikke er ferdige med sitt arbeid til årets jordbruksoppgjør. Vi legger derfor til grunn grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket til årets jordbruksoppgjør. Prinsippene bak dette grunnlagsmaterialet er ikke endret. Det foreligger heller ikke en opptrappingsplan for hvordan jordbruket skal opp på samme inntektsnivå som lønsmottakeren. Jordbrukets forhandlingsutvalg ser ikke at disse to forholdene er til hinder for å starte en betydelig inntektsopptrapping i årets jordbruksoppgjør.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på at det er store forventninger til utvalget, og legger til grunn at en til jordbruksforhandlingene i 2023 har et grunnlagsmateriale som i bedre grad gjenspeiler de økonomiske realitetene i næringa og som er egnet til å foreta sammenligning av inntektsnivået i jordbruket med gjennomsnittslønsmottaker.

6 PROGNOSE FOR 2023

I Totalkalkylen legges det *ikke* fram tall for året det forhandles inntektsutvikling om, 2023, unntatt arbeidsproduktivitet. Partene, eventuelt med teknisk bistand fra sekretariatet for budsjettnemnda, må selv anslå utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnader, priser, og inntektsvekst for lønsmottakere i 2023. Dette vil vi gjøre i de neste kapitlene. Prognosen for 2022 er svært usikker, og framregningene for 2023 vil således være gjenstand for enda større usikkerhet.

For å redusere risikoen for økonomiske nedturer for bønder som følge av annen utvikling i prognosene enn forutsatt, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det må protokolleres at partene møtes i løpet av avtaleåret for å sjekke av om utviklingen er i tråd med forutsetningene, og eventuelt avtale kompensasjon dersom avviket overstiger et avtalt nivå.

6.1 Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere

Inntektene for lønsmottakere beregnes årlig av det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene.

Tabell 2: Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere, såkalte «Andre grupper».

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2015	514.900		
2016	523.600	8.700	1,7
2017	535.100	11.500	2,2
2018	551.200	16.100	3,0
2019	569.900	18.700	3,4
2020	587.600	17.700	3,1
2021	609.600	22.000	3,7

Kilde: NOU 2022:4 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2022 av 4. april 2022.

En effekt av pandemien var forsinkelser av gjennomføringen av lønnsoppgjørene i 2020. Noen etterbetalinger fra lønnsoppgjøret ble først utbetalt i 2021, og utgjør om lag 1000 kroner eller knapt 0,2 prosent av lønnsveksten fra 2020 til 2021. Høsten 2021 var det også rekordmange ledige stillinger, som kan ha gitt arbeidsgivere insentiver til å tilby høyere lønn. Dette kan ha bidratt til høy lønnsvekst i 2021.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer høy lønnsvekst i 2021 i sterk kontrast til det forenklete jordbruksoppgjøret 2020. Der la partene til grunn en økning i målprisene med 1 ¾ prosent og budsjettoverføringene med 2,1 prosent for å dekke opp både kostnads- og inntektsvekst.

Sentrale aktører har gjort følgende anslag for lønnsutviklingen i 2022 og 2023:

Tabell 3: Anslag for lønnsutviklingen i 2022 og 2023.

	2022	2023
Statistisk sentralbyrå (SSB)	3,6 %	3,8 %
Norges Bank	3,7 %	4,0 %

Finansdepartementet	3,0 %	-
---------------------	-------	---

Kilder: SSB: Konjunkturtendensene. Rapport av 18. mars 2022, Norges Bank: Pengepolitisk rapport 1/2022, 24. mars. Finansdepartementet: Meld. St.1 (2021-2022), okt. 2021.

På grunn av krigen i Ukraina er sannsynligvis mange av forutsetningene bak anslaget for lønnsvekst i statsbudsjettet for 2021 brutt. Blant annet er det her gjort et anslag for konsumprisvekst på 1,3 prosent, mens anslaget til SSB og Norges Bank nå er på hhv 3,3 prosent og 3,4 prosent.

For 2022 ligger lønnsoverhenget på rundt 0,9 prosent for de fleste grupper. 1. april ble frontfagene enige om en lønnsavtale på 3,7 prosent. Dette samsvarer med Norges Bank sin prognose for lønnsveksten i 2022.

Både SSB og Norges Bank har oppjustert anslaget for lønnsveksten i forhold til prognoser de kom med i desember. SSB har justert opp lønnsveksten med 0,3 prosentpoeng både for 2022 og 2023, mens Norges Bank har oppjustert den med hhv 0,5 prosentpoeng for 2022 og 0,4 prosentpoeng for 2023. Prognosen til SSB bygger på en snarlig slutt på krigen i Ukraina.

Normalt bruker Jordbrukets forhandlingsutvalg å støtte seg på SSBs prognose, men denne gangen mener vi det er større sannsynlighet for at Norges Banks prognose slår til. De høye energiprisene denne våren og at det er stor sannsynlighet for at veksten i matvareprisene vil bli sterkere enn forutsatt, trekker i retning av høyere lønnsvekst.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en gjennomsnittlig lønnsvekst for alle lønnsinntakere på 3,7 prosent i 2022 og 4,0 prosent i 2023.

Tabell 4: Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere, med Jordbrukets forhandlingsutvalg sine forutsetninger

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2022	632.200	22.600	3,7
2023	657.500	25.300	4,0

6.2 Kapitalkostnader

I Totalkalkylen utgiftsføres de nominelle rentekostnadene (betalte renter), mens en inntektsfører at den reelle verdien av lånene blir mindre ved en generell prisstigning. *Realrente = nominell rente – generell prisstigning.*

Koronapandemien slo kraftig inn i norsk økonomi vinteren 2020. Norges Bank satte styringsrenta ned til 0. Etter hvert fulgte bankene opp med rentenedgang. Nå peker rentepilene andre vegen. SSB prognoserer med en økning i utlånsrentene på rammelån med 0,5 prosentpoeng til 2,6 prosent i 2022. BFJ har lag til grunn en økning i renta på lån i jordbruket med 0,6 prosentpoeng. Norges Bank prognoserer i pengepolitisk rapport med en økning i styringsrenta med 0,8 prosentpoeng i 2022. Det er 0,1 prosentpoeng høyere enn i desemberprognosen. Samme dag som Norges Bank kom med pengepolitisk rapport (24. mars) hever de styringsrenta med 0,25 prosent til 0,75 prosent. For 2023 forventer Norges Bank at styringsrenten settes ytterligere opp. De prognoserer med en oppgang i styringsrenta på 1,1 prosentpoeng til 2,0 prosent. Oppgangen er hele 0,5 prosentpoeng høyere enn i desemberprognosa. SSB har i sin prognose lag til grunn en økning i utlånsrenta på rammelån med 0,5

prosentpoeng, som samme økning som de hadde i desemberprognosa. Norges Bank gjør følgende rentevurdering i pengepolitisk rapport:

«Målet for pengepolitikken er en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2 prosent. Aktiviteten i norsk økonomi har fortsatt å øke etter at smitteverntiltakene ble fjernet i vinter. Krigen i Ukraina skaper usikkerhet om den økonomiske utviklingen, men det er utsikter til at oppgangen i norsk økonomi fortsetter. Lønns- og prisveksten har vært høyere enn anslått, og lønnsforventningene har økt. Pengepolitikken er ekspansiv. Komiteens vurdering er at hensynet til å stabilisere inflasjonen rundt målet på noe sikt tilsier en høyere styringsrente. Prognosen for styringsrenten er oppjustert fra forrige rapport og indikerer en styringsrente som øker til rundt 2,5 prosent ved utgangen av 2023.»

Videre skriver Norges Bank om risikopåslag:

«Usikkerhet forbundet med krigen i Ukraina har gitt store svingninger i finansmarkedene. Internasjonale aksjeindekser har falt, og risikopåslag på foretaksobligasjoner har økt. Påslagene i det norske pengemarkedet har også steget.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en sterkere rentevekst på utlån enn SSB har prognosert. Med utgangspunkt i at Norges Bank har prognosert rentevekst på 1,1 prosent i styringsrenta, legger vi til grunn en økning i utlånsrenta med 1,1 prosent i 2023.

Kapitalkostnadene i tabell 10 for 2023 er beregnet av sekretariatet til Budsjettnemnda for jordbruket etter oppdrag fra partene, mens tallene for 2020-2022 er hentet fra Totalkalkylen. Det er forutsatt uendret bruttoinvesteringsvolum og tegningsvolum av leasingkontrakter i 2023. Videre er det forutsatt en nominell rentevekst på 1,1 prosent, en generell prisstigning på 1,6 prosent, men for bygninger, maskiner og redskaper har en lagt til grunn en prisstigning tilsvarende gjennomsnittet siste 5 år.

Tabell 5: Nominelle og reelle rentekostnader på lånt kapital. Mill. kroner og prosent

	2020	2021	2022	2023
Jordbruksgjeld	70.633	72.706	74.721	77.864
Rentekostnader	2.105	1.809	2.306	3426
Renteprosent	2,98	2,49	3,09	4,4
KPI-endring i prosent, normalisert	2,08	2,32	2,68	2,79
Normalisert regnskap:				
- Effekt av finansiering	1.466	1.685	2.002	2175
- Realrente	639	124	303	1251

Dette gir økte realrentekostnader på 948 mill. kroner for 2023.

For kapitalslit og leasing viser beregningene fortsatt kostnadsvekst. Kapitalslitet øker med 227 mill. kroner fra 2022 til 2023, og leasing med 146 mill. kroner, til sammen 373 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en økning i kapitalslitet og leasing med 373 mill. kroner, og en økning i realrenta på lånt kapital med 948 mill. kroner i 2023, til sammen 1321 mill. kroner i økte kapitalkostnader for jordbruket.

6.3 Kostnader for ikke-varige driftsmidler

Den siste tida har kostnadene til innsatsfaktorer i jordbruket steget voldsomt. Ifølge Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) vil kostnadene for ikke-varige driftsmidler øke med nærmere 2,8 milliarder kroner fra 2021 til 2022. Det er en prisvekst på over 14 prosent. Det er særlig prisstigning på gjødsel, kraftfôrråvarer, diesel og energirelaterte innsatsfaktorer som trekker kostnadsveksten opp.

Teknisk Beregningsutvalg for inntektsoppgjørene har anslått en generell prisvekst på 3,3 prosent i 2022. Da har de tatt hensyn til strømkompensasjonen. SSB og Norges Bank har anslått en økning i konsumprisindeksen på hhv 3,3 prosent og 3,4 prosent i 2022. 3,3 prosent er benyttet av Budsjettnemnda for jordbruket.

For 2023 har SSB anslått en generell prisvekst på 1,8 prosent. Norges Bank har anslått en generell prisvekst på 1,6 prosent, og vil gjøre endringer i styringsrenta for å nå denne prisveksten. Den store usikkerheten rundt effektene av krigen i Ukraina gjør det svært krevende å prognosere prisveksten både i inneværende år, og neste år. For jordbruket er det særlig gjødsel, energi og kraftfôrråvarer som blir berørt. Disse postene utgjør en stor andel av kostnadene i jordbruket.

For gjødsel har det vært kraftig prisstigning fra i fjor sommer og til nå. Som et gjennomsnitt for gjødselsesongen 2021/22 har BFJ beregnet en gjødselpris på 6,79 kr/kg. Nå ligger gjødselprisen for NPK gjødsel på mellom 11 og 11,50 kr/kg. For N-gjødsel ligger f.eks. Opti NS 27-0-0 på litt over 10 kr/kg. Krigen i Ukraina utfordrer gjødselproduksjonen. Russland og Hviterussland står for 40 prosent av verdens produksjon av Kalium. Prisene på energi, særlig gass som brukes i gjødselproduksjonen, er høye.

Vi har fått sekretariatet for BFJ til å gjøre en beregning for gjødselkostnadene forutsatt at gjødselprisene forblir på samme nivå som nå for gjødselsesongen 2022/23. Beregningen tar utgangspunkt i en gjennomsnittlig gjødselpris på 10,70 kr/kg med en kostnadsvekst på 1790 mill. kroner. Det tilsvarer en kostnadsvekst på knappe 58 prosent. Det er stor svært stor usikkerhet på prisutvikling for gjødsel i 2023. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at partene i jordbruksforhandlingene foretar en separat gjennomgang av dette med relevante aktører.**

For kraftfôr registrerer man litt samme utvikling som for gjødsel, men her kan det virke som prisoppgangen ikke er ferdig. Siden krigen i Ukraina startet, har prisene på kraftfôrråvarer steget med 30-50 prosent. I beregningen av kraftfôrkostnad for 2022 har BFJ lagt til grunn en prisøkning på kraftfôr fram til 3. tertial pga økte importpriser. Usikkerheten er stor for hvordan prisene vil utvikle seg. Vi står oppe i en helt spesiell situasjon med stor prisvekst internasjonalt i en urolig verden. Vi har sett oss nødt til å hente inn informasjon fra de sentrale aktørene i kraftfôrmarkedet, de samme aktørene som har gitt sekretariatet for Budsjettnemnda vurderinger, men på et tidligere tidspunkt. Bildet de tegner er entydig. Prisveksten så langt i år har vært sterkere enn tallgrunnlaget fra BFJ la til grunn. Fortsatt brukes kraftfôrråvarer kjøpt inn til lavere priser. Det forventes derfor ytterligere prisøkninger framover. **Ut fra disse vurderingene har Jordbrukets forhandlingsutvalg beregnet/anslått en merkostnad for kraftfôr på 400 mill. kroner for 2022. Dersom prisene ved utgangen av 2022, forblir på samme nivå i 2023, har vi beregnet en ytterligere kostnadsvekst på 460 mill. kroner eller 4,8 prosent for 2023.**

For energi er prisutviklingen usikker. Vi har høye strømpriser, men en strømsøtte som skriver ned prisen for det som overstiger 70 øre/kwh. Denne er vedtatt forlenget ut mars 2023. Vi forutsetter at denne forlenges videre dersom strømprisene forblir høye også i 2023. For diesel

er prisen på råolje høy. Futureprisene viser imidlertid svakt fallende tendens. Markedet er preget av stor usikkerhet, og svingningene er store. Også prisene på gass varierer mye. **Ut fra en samlet vurdering legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn uendret pris for energiinnsatsfaktorer i 2023.**

Sammenligner man prisveksten på de resterende ikke-varige driftsmidler med generell prisstigning i et noe lengre tidsperspektiv, f.eks perioden 2016 til 2021, er prisveksten på innsatsfaktorer i jordbruket betydelig høyere enn den generelle prisveksten i samfunnet.

	2016	2021	Årlig endring	Årlig endring KPI	Diff
Annet innkjøpt fôr	97,1	102,7	1,1 %	2,3 %	-1,2 %
Såfrø/planter	87,1	96,3	2,0 %	2,3 %	-0,3 %
Andre kost planteprod	86,0	102,9	3,7 %	2,3 %	1,3 %
Andre kost husdyrprod	84,4	103,3	4,1 %	2,3 %	1,8 %
Andre kostnader	87,2	103,2	3,4 %	2,3 %	1,1 %
Vedlikehold	87,9	107,9	4,2 %	2,3 %	1,9 %

Veier vi prisveksten sammen med kostnadsandelen disse driftsmidlene har, får vi en gjennomsnittlig årlig prisendring på 3,3 prosent for denne perioden. Det er årlig 1,0 prosentpoeng høyere prisstigning enn den generelle prisveksten i samfunnet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har for lønnsvekst og renteutvikling lagt til grunn Norges Banks prognoser fra pengepolitisk rapport. Faktorene henger sammen. Vi legger derfor Norges Banks prognose for generell prisvekst også til grunn, dvs 1,6 prosent.

For gjødsel legger vi til grunn en prisvekst på knappe 58 prosent for kraftfôr 4,8 prosent energiinnsatsfaktorer 0 prosent og for øvrige ikke-varige driftsmidler 2,6 prosent, som tilsvarer 1,0 prosent høyere prisvekst enn KPI-anslaget fra Norges Bank.

6.4 Produktivitet, arbeidsforbruk

SSB foretok en fullstendig landbrukstelling i 2020 der samtlige næringsutøvere i jordbruket ble spurt hvor mange arbeidstimer som ble lagt ned i gårdsdrifta i perioden 01.10.2019 – 30.9.2020. Endelige tall viser et arbeidsforbruk i jordbruket i 2020 på 42 682 årsverk fratrasket arbeid utført av selvstendig næringsdrivende som samtidig er kostnadsført under spesifikke kostnadsposter i Totalkalkylen.

Prognosene baserer seg på framskrivninger av den relative endringen i årsverk, samt utviklingen i areal, husdyrhold og gårdsbruk. Utover disse utviklingstrekkene legger man til grunn at 2022 er normalår mhp. arbeidsforbruk. Det innebærer at pandemien ikke lenger har effekt på arbeidsforbruket i hagebrukssektoren slik som i 2020 og 2021. Arbeidsforbruket faller derfor en god del fra 2021 til 2022. For 2023 har BFJ prognosert en reduksjon i arbeidsforbruket på 1,2 prosent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at arbeidsforbruket går mindre ned nå enn tidligere i dette årtusenet, og tar det som uttrykk for at mange har effektivisert, men at man framover har mindre muligheter til dette. Forhandlingsutvalget legger anslaget på minus 1,2 prosent til grunn for 2023.

Vi har da følgende arbeidsforbruk for jordbruket:

2021: 42.100 årsverk
2022: 41.050 årsverk (-2,5 %)
2023: 40.550 årsverk (-1,2 %)

6.5 Produksjon av jordbruksprodukter i 2023

Det er flere faktorer som vil påvirke produksjonen i 2023, men Jordbrukets forhandlingsutvalg tror utfallet av årets jordbruksoppgjør vil være av stor betydning for produksjonen. Det er stor sannsynlighet for et stort produksjonsfall på sikt dersom utfallet av årets oppgjør ikke dekker opp for kostnadsveksten som har vært og kommer, og tetter en vesentlig del av inntektsgapet. Da frykter vi mange vil resignere og avvikle gårdsdrifta. Det vil kunne få umiddelbare konsekvenser for produksjonen i 2023, særlig av planteprodukter. Vi forventer imidlertid at regjeringa følger opp ambisjonene de har lagt og forventningene de har skapt. **Med dette som utgangspunkt legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn uendret produksjonsvolum i 2023.**

6.6 Prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter

Å prognosere prisutviklingen for ikke-målprisprodukter er vanskelig. Vi har merket oss at Nortura har gjort en stor innsats for å løfte prisene på kjøtt og egg for å ta ut så mye som mulig av kostnadsveksten i markedet. Det ble også gitt mulighet for en ekstraordinær økning i planlagt engrospris for kjøtt og egg fra 28. februar. Sammenlignet med 1. halvår i fjor, ligger nå planlagt engrospris 9-13 prosent høyere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at regjeringa følger opp Hurdalserklæringen og legger om til prosenttoll. Vi forutsetter at Nortura vil benytte muligheten som ligger i et styrket tollvern til å fortsette å ta ut kostnadsvekst i markedet og øke prisene for PGE-produkter. Det samme gjelder kylling og kalkun. Her øker prisene med 3,40 kr/kg og 4 kr/kg fra 4. juli.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at Nortura fortsatt vil øke prisene på PGE-varer og kylling. Vi forutsetter følgende for 2023:

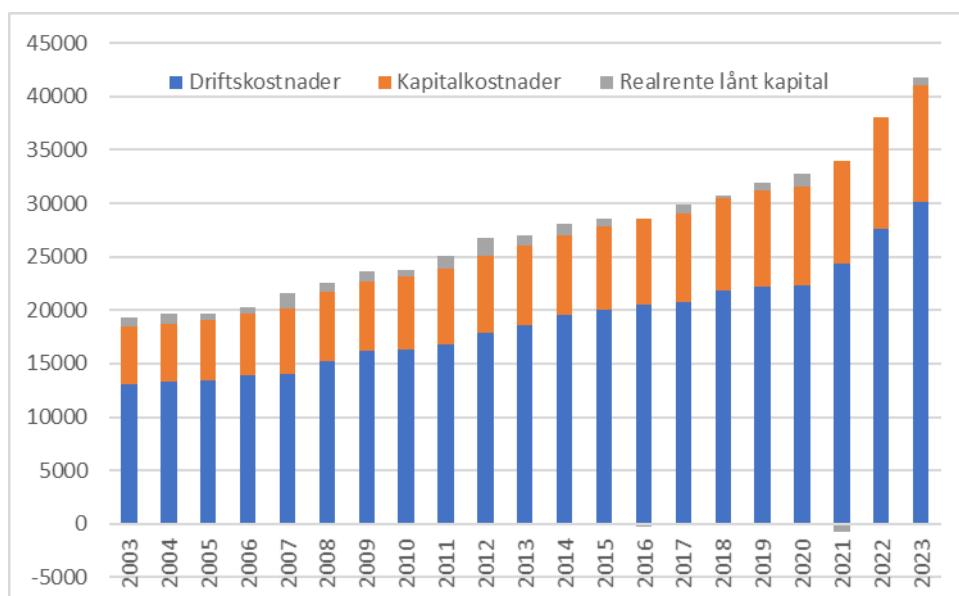
- Storfe, sau/lam, svinekjøtt og egg: + 8 prosent
- Kylling og annet fjørfe: +5 prosent
- Andre husdyrprodukter og planteprodukter: +5 prosent
- Bær: Tilsvarende økte målpriser for grønnsaker og frukt
- Andre ikke-målprisvarer: tilsvarende prisvekst som konsumprisindeksen (1,6 prosent)

Til sammen utgjør dette prisøkninger på 1 300 mill. kroner som Jordbrukets forhandlingsutvalg tar hensyn til i kravet om økonomisk ramme for jordbruket i 2023.

7 KOSTNADSKOMPENSASJON 2021 OG 2022

Allerede under Stortingets behandling av fjorårets jordbruksoppgjør, kom det indikasjoner på at kostnadsveksten for 2021 kunne bli større enn budsjettnemndas prognose viste. Også den anslåtte kostnadsveksten for 2022 for driftsmidler (1,8 prosent) i oppsettet for den økonomiske ramma, kunne bli utfordret da prisveksten på gjødsel slo inn. Gjødsel utgjør en relativt stor andel av driftskostnadene og innkjøp 2. halvår føres på kommende vekstsesong.

Figuren under viser kostnadsutviklingen i jordbruket basert på Totalkalkylens registrerte regnskaper i perioden 2003-2021 og budsjett for 2022, samt prognosen som jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn for 2023. I budsjettet for 2022 er vårt anslag på merkostnadsvekst for kraftfôr i 2022 innarbeidet.

Figur 5: Kostnadsvekst i jordbruket siste 20 år.

Kostnadsveksten jordbruket opplever nå, står i en særstilling. Bare siden 2020 forventes ikke-varige driftsmidler å få en kostnadsøkning på nærmere 8 milliarder kroner eller tilsvarende 35 prosent. Dette er en dramatisk situasjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krevde den 29. juli 2021 å få tilleggsforhandlinger etter § 2-4 i hovedavtalen. Grunnlaget for kravet var ekstraordinære store prisøkninger på gjødsel og bygningsmaterialer. Staten aksepterte kravet 20. august. Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) fikk i oppdrag å beregne kostnadsøkningene. Det ble da også protokollert en oppfølging av prisøkningen på elektrisk kraft i jordbruksoppgjøret til våren. Utredningen fra BFJ viste at kostnadene for gjødsel og bygningsmaterialer (vedlikehold og kapitalslit) øker med 754 mill. kroner mer enn tidligere beregnet/forutsatt i jordbruksoppgjøret. 8. september fremmet Jordbrukets forhandlingsutvalg på dette grunnlag et krav om kostnadskompensasjon på 754 mill. kroner, i sin helhet finansiert gjennom budsjettoverføringer.

Regjeringa Solberg evnet ikke å fremlegge et forslag til løsning før stortingsvalget. Etter initiativ fra regjeringa ble forhandlingene satt på pause 17. september. Etter at nytt Storting og Regjering var på plass, ble forhandlingene tatt opp 19. oktober. Jordbruket fremmet da på nytt krav om at økte strømpriser måtte finne sin løsning i tilleggsforhandlingene. Det ble spesieltpekt på de store utfordringene de høye energiprisene har for veksthusnæringa. Den 28. oktober ble partene enige om en foreløpig og delvis kompensasjon for gjødsel og byggematerialer ved

at budsjettet til gjennomføring av jordbruksavtalen økes med 754 mill. kroner med utbetaling i februar 2022. Kompensasjonen ble gitt gjennom økte satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, pristilskudd grønt og husdyrtilskudd. I sluttprotokollen står det at:

«Partene vil vurdere særskilt hvor stor kostnadsveksten ble for gjødsel, bygningsmaterialer og elektrisk kraft i 2021/2022 og håndtere dette som en del av helheten, både på inntekts- og kostnadssiden, med utgangspunkt i et nytt fullstendig grunnlagsmateriale til forhandlingene i 2022.»

17. februar 2022 stilte Torgeir Knag Fylkesnes (SV) spørsmål til Landbruks- og matministeren om statsråden mener landbruket i 2022 skal kompenseres for samtlige innsatsfaktorer med ekstraordinær kostnadsvekst, eller kun de innsatsfaktorene som er omtalt i sluttprotokoll etter tilleggsforhandlingene. Hun svarte at *«Kostnadsveksten i 2021/2022 vil bli håndtert som en del av helheten. Partene i jordbruksoppgjøret vil ta hensyn til både inntekts- og kostnadssiden i grunnlagsmaterialet, og legge dette til grunn for forhandlingene.»*

Jordbrukets forhandlingsutvalg sin forståelse av sluttprotokollen og svaret til statsråden er at partene må vurdere kostnadsveksten på alle innsatsfaktorer i forhold til hva som tidligere er beregnet og forutsatt. Samtidig må en også vurdere inntektssida tilsvarende, bl.a. i forhold til om kostnadsvekst er tatt ut i markedet og hva som allerede er kompensert gjennom tilskudd og strømstøtte.

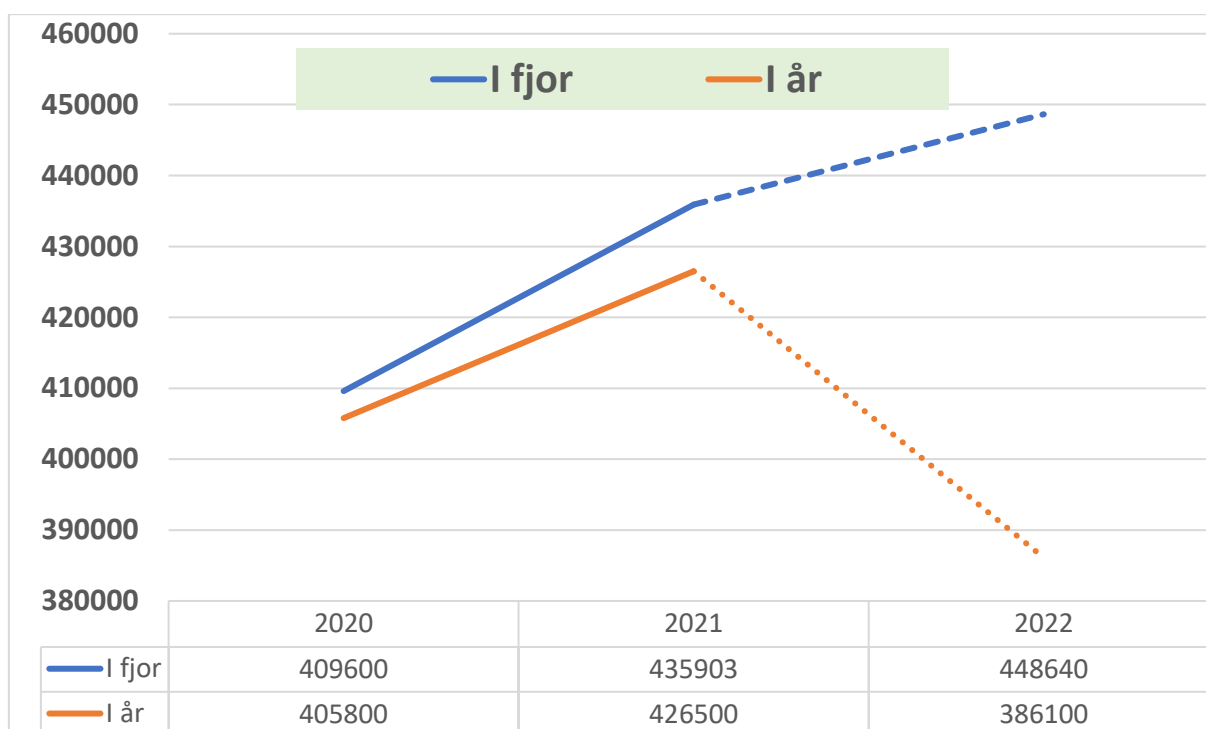
Vi har foretatt en helhetlig gjennomgang (etterregning) av alle inntekts- og kostnadsposter. Gjennomgangen viser at for 2021 øker kostnadene med 927 mill. kroner mer enn budsjettmemnda beregnet i fjor. Det er særlig kostnadene til strøm som viser en sterkere kostnadsvekst enn beregnet i fjor. Også for andre energiinnsatsfaktorer som diesel og gass er kostnadsveksten vesentlig større.

På den annen side øker inntektssida i 2021 med 620 mill. kroner mer enn budsjettet i fjor. Det er særlig større prisøkninger på kjøtt som forklarer dette, samtidig som etterbetalingen fra Tine ble vesentlig større enn budsjettet.

For 2022 har vi tatt utgangspunkt i forutsetningene fra fjorårets jordbruksoppgjør og tilleggsforhandlingene. Fjorårets jordbruksoppgjør skulle legge til rette for en inntektsvekst på 18.700 kr/årsverk. Budsjettmemnda beregnet i fjor at 9.300 kr/årsverk av inntektsveksten skulle få virkning i 2021 som følge av økte målpriser fra 1. juli 2021. Prognosen fra BFJ viser en merkostnadsvekst på 2 150 mill. kroner. Det er særlig kostnadene til gjødsel, kraftfôr, diesel, plast og kapitalslit som viser en sterkere kostnadsvekst enn beregnet i fjor, jf. kapittel 5.9. Inntektssida øker litt mindre enn forutsatt. Det til tross for at prisøkningene på kjøtt og egg er større enn lagt til grunn i fjorårets jordbruksoppgjør. 616 mill. kroner mer enn budsjettet i fjor. Det er inntektene fra melkesektoren som trekker ned. Det er budsjettet med en gjennomsnittlig etterbetaling siste 5 år, basisprisen går ned og melkevolumet faller med litt over 3 prosent.

I tilleggsforhandlingene høsten 2021 ble det lagt til grunn en kostnadsvekst i 2021 på bygningsmaterialer (vedlikehold og kapitalslit) på 142 mill. kroner. Det gir 3.400 kr/årsverk lavere inntektsutvikling fra 2020 til 2021 enn Totalalkylens publisasjon fra i fjor sommer la til grunn. Utbetalingen av denne kostnadsveksten kom i februar 2022.

Tar vi også hensyn til at budsjettmemnda har beregnet et noe annerledes arbeidsforbruk i år enn i fjor, får en følgende inntektsutvikling i perioden 2020 til 2022:

Figur 6: Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk beregnet i fjor og i år for totalkalkylens normaliserte regnskaper.

Fra 2020 til 2021 er inntektsutviklingen i år beregnet til 5.600 kr/årsverk svakere enn beregnet i fjor. Det tilsvarer 236 mill. kroner. Fra 2021 til 2022 er inntektsutviklingen 53.100 kr/årsverk svakere enn forutsatt i fjor. Det tilsvarer 2 181 mill. kroner. Jf kapittel 6.9 har vi beregna en merkostnad på kraftfôr for 2022 på 400 mill. kroner utover BFJs prognose. Skal jordbruket få en inntektsutvikling som forutsatt, må jordbruket tilføres 2 817 mill. kroner i 2022.

For å oppfylle protokollen fra tilleggsforhandlingene, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn 2 817 mill. kroner som grunnlag for kompensasjon for 2022.

Nortura setter nye PGE-priser for kjøtt og egg fra 1. juli. I pressemelding 12. april åpner regjeringa opp for å løfte øvre prisgrense for kylling slik at referanseprisen ikke skal være til hindre for å ta ut kostnadsvekst på kylling i forhandlingene med kjedene om nye priser fra 1.juli. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at prisene på fjørfekjøtt økes med 4 kr/kg og annet kjøtt og egg med konsumprisindeksen (3,3 prosent). Vi har beregnet at dette utgjør 410 mill. kroner for 2. halvår. Det står da igjen 2 407 mill. kroner som må finansieres i årets jordbruksoppgjør.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at hele merkostnadsveksten bøndene har hatt i 2021 og fram til 1. juli 2022 dekkes med en ekstra utbetaling av tilskudd i 2022.

	Kompensasjon for merkostnader t.o.m 30/6-22	mill. kr
+	Kompensasjon fra 2021	236
+	Gjødsel sesongen 2022	823
+	Halve resten av kostnader	638
-	Halve inntektsendringer 2022	-38
=	Utbetalt som ekstra tilskudd	1734

Fra 1. juli vil en kunne løfte målprisene. Vi forutsetter at resterende grunnlag for kompensasjon for 2021/22 kan tas ut gjennom økte målpriser i perioden 1.7-31.12.22. Det utgjør 673 mill. kroner.

Dette gir følgende finansiering av kompensasjonen for 2021/2022.

Tabell 6: Finansiering av kompensasjon etter å ha hensyntatt økte priser på kjøtt og egg fra 1. juli 2022.

	Mill. kroner
Ledige midler fra 2021 (bundet opp 5,8 mill. kr)	63
Tilleggsbevilgning	1671
Økte målpriser fra 1/7-22	673
SUM finansiering av kompensasjon for 2022	2407

Fra 1. juli vil en kunne løfte målprisene. Vi forutsetter at resterende grunnlag for kompensasjon for 2021/22 kan tas ut gjennom økte målpriser i perioden 1.7-31.12.22. Det utgjør 673 mill. kroner.

8 RAMME OG FINANSIERING

Pandemien har vist oss at den beste beredskapen for matsikkerhet er matproduksjon over hele landet, med en fullstendig verdikjede fra jord til bord. Krigen i Ukraina har ytterligere forsterket behovet for en nasjonal matproduksjon i beredskapssammenheng. Med en sjølforsyningsgrad på rundt 40 prosent korrigert for fôrimport, kan det ikke herske noen tvil om at landbruket i Norge må styrkes vesentlig for å sikre innbyggerne beredskap for framtida. For å få til dette er inntekt det viktigste virkemiddelet.

Det vises til kapittel 2 om landbrukspolitiske føringer. Regjeringspartiene sammen med SV, Rødt og MDG har vedtatt at «regjeringa skal legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet. Inntektsgapet skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at årets jordbruksoppgjør må bidra til å gi bøndene et kraftig inntektsløft målt i kroner.

Referansebruksberegningene/Driftsgranskningene viser at særlig de arealkrevende produksjonene i jordbruket ikke har inntektsmuligheter på høyde med lønnsinntakene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at årets jordbruksforhandlinger legger til rette for at inntektsgapet til andre grupper i samfunnet reduseres vesentlig, målt i kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil også understreke at det må legges til rette for større inntektsmuligheter for alle bønder og alle produksjoner, men at særlig sau, ammeku og korn gis spesiell prioritet i årets jordbruksoppgjør.

8.1 Krav til årets jordbruksforhandlinger for 2023

Kostnadsvekst

Det vises til kapittel 6 og kravet om en ekstra utbetaling av tilskudd på 1734 mill. kroner i 2022 for å dekke opp merkostnader. Disse merkostnadene må også dekkes opp for 2023. Først da er man opp på samme startutgangspunkt som forutsatt etter fjorårets jordbruksoppgjør.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en inndekning av kostnadsveksten fra 2022 til 2023 for:

- driftskostnader
- kapitalslit og leasing
- rente på lånt kapital

Det vises videre til kapittel 5.4 og 5.5 og tallmaterialet fra Budsjettutvalget som beskriver inntektssituasjonen i næringa.

Med utgangspunkt i en samlet vurdering av:

- Grunnlagsmaterialet fra BFJ
- At Gryttenutvalget ikke avgir rapport før 1. juli og prinsippene bak grunnlagsmaterialet er det samme som tidligere
- Den store og økende inntektsavstanden mellom jordbruket (målt som vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i Totalkalkylen) og gjennomsnittslønnsinntaket
- At inntektsgapet mellom Referansebrukene målt som vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk og gjennomsnittslønnsinntaket er enda større enn Totalkalkylens normaliserte regnskaper.

- At egenkapitalen ikke er gitt en forrentning i grunnlagsmaterialet, og at jord- og kvoteleie regnes som internomsetning og ikke kostnadsføres i Totalkalkylen
- At inntektsgapet skal tettes i løpet av 4 år (denne Stortingsperioden).

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever tetting av inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet med 100.000 kroner per årsverk i årets jordbruksoppgjør.

I oppbyggingen av krav til inntektsramme har Jordbrukets forhandlingsutvalg lagt til grunn følgende forutsetninger (jfr. kapittel 5.7-5.12):

- 3,7 prosent inntektsvekst for andre grupper i 2022 og 4,0 prosent i 2023
- En generell kostnadsvekst (KPI) på 1,6 prosent i 2023 som forventes å bli 1,0 prosentpoeng høyere for driftsmidler jordbruket unntatt:
 - En betydelig sterkere kostnadsvekst for gjødsel (57,9 %) og kraftfôr (4,8 %) med utgangspunkt i en videreføring av prisnivået en forventer ved utgangen av sesongen/året.
 - Uendret gjennomsnittlig prisvekst for energivarer (diesel, strøm, gass, m.m.)
- En økning i utlånsrenta på 1,1 prosentpoeng fra 2022 til 2023.
- En reduksjon i antall årsverk med 1,2 prosent tilsvarende 500 årsverk fra 2022 til 2023, jf. prognose fra Budsjettnemnda for jordbruket.
 - At produktivitetsgevinsten tilbakeføres jordbruket i sin helhet og at dette er en del av å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet
- Uendret produksjon av norskproduserte jordbruksvarer.
- Forutsatt overgang til prosenttoll som gir mulighet for økt prisuttak i markedet. Det er lagt til grunn en veid prisvekst på produkter uten målpris på 6,9 prosent.

Tabell 7: Krav til inntektsramme for 2023

		Grunnlag. BFJ året 2022	Volumen dring 2023	Pris- endring 2023	Ramme. Mill. kroner
	<i>Kostnadsdekning</i>				
0	Merkostnadsveksten 2022 videreført i 2023				1734
1a	Gjødsel	3092		57,9 %	1790
1b	Kraftfôr	9629		4,8 %	460
1c	Energi	3724		0,0 %	0
1d	Resten av andre driftskostnader	11114		2,6 %	290
2	Kapitalslit og leasing	10133			373
3	Realrente på lånt kapital i jordbruket	306			948
A	SUM Kostnadsdekning				5595
	<i>Økte inntektsmuligheter i markedet</i>				
4	Endret produksjon av norske jordbruksvarer				0
5	Økte priser på varer uten målpris	18881	0	6,9 %	1300
B	SUM Markedsmuligheter				1300
SUM	A- B, Dekke kostnadsvekst fratrasket økte markedsmuligheter				4295
	<i>Inntekt og arbeidsforbruk</i>				
6	Arbeidsproduktivitet	18264	-1,2 %		-220
7	Kronemessig lik inntektsutvikling	40550		25300	1030
8	Redusert inntektsgap til andre grupper 1)	40550		100000	4055
C	SUM Inntekt og Arbeidsforbruk, mill. kr				4865
SUM	Rammekrav (A-B+C), mill. kroner				9 160

- 1) Herunder tilbakeført arbeidsproduktivitetsgevinsten med 220 mill. kroner, tilsvarende 5.400 kroner pr årsverk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en inntektsramme på 9 160 mill. kroner for 2023. I tillegg krever vi en ramme på 2 407 mill. kroner for 2022 som kompensasjon for kostnadsvekst utover det som tidligere var beregnet og forutsatt, jf kapittelet 7. Samlet krav for 2022 og 2023 blir da 11 567 mill. kroner.

Kravet gir grunnlag for en gjennomsnittlig inntektsvekst på 125 300 kr/årsverk i 2023 beregnet ut fra et inntektsnivå i 2022 der kostnadene er kompensert. 100 000 kr/årsverk er tetting av inntektsgap mot andre grupper i samfunnet.

Inndekking av kostnader

Om lag 2/3 av den samla økonomiske ramma for 2022 og 2023 gjelder inndekking av kostnadsvekst. Forventet kostnadsvekst 2023 utgjør 5595 mill. kroner. Av dette utgjør 1734 mill. kroner inndekking merkostnadsvekst fra 2021/2022 for å komme opp på samme inntektsnivå som man la til grunn ved fjorårets jordbruksoppgjør.

Inntektsvekst gjennom produktivitet

Det er forutsatt en produktivitsframgang på arbeid fra 2023 til 2023 på 220 mill. kroner, tilsvarende 5.400 kr/årsverk. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at denne gevinsten tilfaller næringa slik at inntektsgapet kan tettes tilsvarende.**

8.2 Finansiering av kravet

Målprisene forutsettes økt med 1 525 mill. kroner målt som helårsvirkning. 673 mill. kroner forutsettes brukt til å finansiere kostnadskompensasjonen for 2022 for å dekke opp beregnet merkostnadsvekst for 2021/22. Det står da igjen 852 mill. kroner av den samlede målprisøkningen som kan inngå for finansiere ramme for 2023.

Tabell 8: Finansiering av rammekravet for 2023

	Mill. kr
Målpris (1525-673)	852
Budsjettmidler	8.080
Økt inntektsvirkning av jordbruksfradraget	228
SUM FINANSIERING	9.160

Inntektsvirkningen av jordbruksfradraget er av sekretariatet for budsjettnemnda for jordbruket beregnet å øke med om lag 228 mill. kroner som følge av at ramme gir grunnlag for økt næringsinntekt i 2023.

Budsjettoverføringer for 2023 kreves økt med 8 080 mill. kroner. Ledige midler fra 2021 er brukt til å finansiere kostnadskompensasjonen for 2022 og dekke opp et overforbruk i 2022 på 5,8 mill. kroner. Disse er altså allerede disponert i 2022, og inngår derfor ikke i finansiering av ramme for 2023.

I et helårsperspektiv tas det ut 2 150 mill. kroner i markedet gjennom økte målpriser og forventet prisoppgang på ikke-målprisprodukter. I tillegg kommer 1 083 mill. kroner i økte markedsinntekter i 2022 for å dekke opp merkostnadsveksten.

Deler av målprisøkningen på 852 mill. kroner vil kunne få en inntektseffekt i 2022.

8.3 Målpris

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av et sterkt importvern og velfungerende markedsordninger for å sikre avsetning og prisuttak i det norske markedet. Forhandlingsutvalget forutsetter at Hurdalsplattformen følges opp slik at sentrale landbruksvarer snarest får prosenttoll som legger til rette for tilstrekkelig prisutvikling over tid.

Tabell 9: Målpriser fra 1/7-2022

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1 501,9	5,55	0,36	541,3
Poteter	204,5	5,48	0,80	184,1
Grønnsaker og frukt	3 860,5		15,0 %	579,1
Norsk matkorn	184,2	3,75	1,20	221,0
Sum målprisendringer				1525,5
Finansiering av kostnadskomp 2022				673,0
Målpriser finansiert ramme for 2023				852,5

8.3.1 Målpris melk og kravspesifikasjonen for melk

Målprisen for melk er definert som melk som oppfyller kravspesifikasjonen for rå melk i forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer §4-3, tredje ledd.

Etter jordbruksoppgjøret i 2021 fikk Landbruksdirektoratet i oppgave å utrede en eventuell teknisk justering i kravspesifikasjonen for melk. Kravspesifikasjon for rå melk under forsyningsplikten har to funksjoner. Den:

- Definerer representantvaren melk under jordbruksavtalens målprissystem.
- Angir hva som er akseptabel kvalitet ved kjøp og salg av rå melk innenfor forsyningsplikten.

Dagens system definerer representantvaren til å være kumelk som inneholder mellom 3,8-4,4 prosent fett og 3,1-3,6 prosent protein og geitemelk som inneholder mellom 10,7 og 13,5 prosent tørrstoff. Landbruksdirektoratet forslår å oppdatere intervallene slik at de i større grad reflekterer dagens melkekvalitet. Landbruksdirektoratet foreslår å øke maksimumsnivåene for fett til 4,8 prosent, protein til 3,8 prosent og tørrstoffinnholdet i geitemelk til 15,5 prosent. Direktoratet drøfter også en alternativ tilnærming som vi tok opp i kravet til jordbruksforhandlingene 2021, der en knytter kravspesifikasjonen til en spesifikk fett- og proteinprosent, der aktørene gir tillegg og trekk for avvik som ikke inngår i noteringsprisen og dermed målprisuttaket.

Tabellen under er hentet fra rapporten.

	målpris (snitt per kalenderår)	Utbetalt produsentene fra Tine SA (inkl. etterbetaling)	herav: etter- betaling	utbetalt produsent fra Tine Råvare	basispris fra (snitt per år)	utbetalt av i form av tillegg (herunder for kvalitet)	tilleggene som andel av melkepris fra
2011	4,60	4,74	0,42	4,32	3,85	0,47	11 %
2020	5,47	5,95	0,76	5,19	4,39	0,78	15 %
endring siste 10 år	0,87	1,21	0,34	0,87	0,54	0,31	

Rapporten viser at målprisen har økt med 87 øre/liter de siste 10 årene. Dette har også blitt utbetalt melkeprodusentene fra Tine Råvare. Basisprisen har imidlertid blitt økt med kun 54 øre/liter, mens 31 øre/liter av prisøkningen er utbetalt i form av kvalitetsforbedringer i økte tillegg fra fett og protein. Kvalitetsforbedringen har hatt en kostnad for melkebøndene. I et system med et spesifikt nivå på basiskravet til fett og protein, kunne man økt målprisen med bare 54 øre/l, og bøndene hadde fått samme prisøkning som før. Da ville man i jordbruksoppgjørene ikke brukt nærmere en halv milliard kroner på å finansiere rammen med målprisøkning på melk (31 øre/l). Innenfor den gitte økonomiske rammen, kunne man da enten brukt dette på andre tiltak eller økt målprisen på melk ytterligere. Det vises for øvrig til vedlegg 1 i rapporten.

Landbruksdirektoratet peker på at fordelene med alternativt system er:

- at industrien får en råvare som er priset ut fra den kvaliteten de kjøper, i stedet for en gjennomsnittspris for all melkeråvare.
- at målprisen kan økes mindre i nytt system enn i gjeldende system, mens melkebøndene får samme prisøkning med begge systemer.

Direktoratet legger imidlertid vekt på at aktørene i melkemarkedet peker på utfordringer med å sette riktig nivå på tillegg og trekk og at det er noen kostnader ved å etablere et system med

prøvetaking av melk aktørene kjøper av Tine på forsyningsplikt. Ut fra en helhetlig vurdering anbefaler ikke Landbruksdirektoratet innføring av dette system nå.

For andre målprisprodukter inngår ikke tillegg utover basis i noteringsgrunnlaget for målpris. Da trenger ikke markedsregulator senke noteringsprisen for å unngå overnotering ved kvalitetsforbedring. Dermed beholder produsenten gevinsten av kvalitetsforbedringen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er prinsipielt feil at den økonomiske rammen i jordbruksoppgjøret skal finansieres med kvalitetsforbedringer bøndene foretar. Slike forbedringer øker kostnadene. For alle andre målpriser enn melk inngår ikke kvalitetsforbedringer som en del av finansiering av rammen. Skjerper man basiskravene, foretar man en teknisk justering av målprisen som ikke inngår som en del av finansieringen av rammen. I et system med intervaller for kvalitetskriteriene blir dette ikke gjort.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener ut fra en totalvurdering at man bør innføre et system med spesifikke kvaliteter for fett, protein og tørrstoff i melka. Basiskvalitet for råmelk settes til 3,2 prosent protein og 4,0 prosent fett, og til 12,0 prosent tørrstoff i geitemelk med utgangspunkt i dagens nivå på målprisen (5,55 kr/l). Tillegg og trekk utover dette fastsettes av aktørene etter markedsverdier og inngår ikke i noteringsprisen, jf. målprissystemet for korn. Dersom disse basiskriteriene på et senere tidspunkt ønskes endret, foretas det en teknisk justering av målprisen som ikke inngår i finansiering av ramme.

Dersom man likevel velger å videreføre et system med intervaller må en for hvert jordbruksoppgjør beregne en teknisk justering av målprisen basert på hvor mye av økt prisuttak i Tine råvare som skyldes kvalitetsforbedring.

8.3.2 Målpris korn

Nasjonal produksjon av matkorn er viktig for å sikre matberedskap og norsk sjølforsyning. I en periode der det globale markedet for matkorn er i sterk ubalanse er det viktig at vi klarer å produsere så mye som mulig av vårt eget matkorn. Krigen i Ukraina forsterker bildet som ble skapt under pandemien.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener man i årets jordbruksoppgjør må vurdere å senke kvalitetskravene for matkorn for å sikre økt produksjon sett i lys av verdenssituasjonen. Særlig proteinkravet kan vurderes senket, jf. kapittel 8.2.

8.3.3 Referansepris og øvre prisgrense kylling.

I jordbruksavtalen, pkt 2.3, er det slått fast at det for produkter uten markedsreguleringstiltak fastsettes en referansepris som grunnlag for administrering av tollvernet. Referanseprisen fastsettes med basis i prisuttaket på engrosnivå i foregående avtaleår. Øvre prisgrense er referanseprisen pluss 10 prosent.

I dagens situasjon med sterk prisstigning på innsatsfaktorer, vil øvre prisgrense bli overskredet dersom kostnadsveksten skal tas ut i markedet. I pressemelding av 12. april åpner Landbruks- og matdepartementet for å fastsette en høyere øvre prisgrense for å gi mulighet til å ta ut økte priser på kylling uten at referanseprisen skaper problemer med dette.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at øvre prisgrense for avtaleåret 2022/2023 er referanseprisen + 25 prosent.

8.4 Markedsbalansering

Jordbruk er ei biologisk næring sesongmessige variasjoner og til dels lange ledetider, slik at det tar tid å tilpasse produksjonsnivået. Samtidig er markedet ikke større enn det forbrukerne klarer å spise, og ikke minst hva de velger å kjøpe i Norge. Markedsbalansering sørger for at bønder i hele landet får solgt råvaren sin og gir sikkerhet for pris uavhengig av størrelsen på produksjonen og hvor i landet man holder til. I Hurdalsplattformen har regjeringa sagt at de vil «*greie ut nye og sterkere verkemiddel for marknadsregulering.*» Dette er viktig for å ta vare på markedsreguleringa som et viktig verktøy for å sikre avsetningsmulighetene for bonden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil komme tilbake til dette temaet under forhandlingene.

8.5 2022 og utbetaling av kompensasjon

Det vises til kap. 7 og beregning av grunnlag for kostnadskompensasjon og finansiering av denne i en kombinasjon av marked og budsjettmidler. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at all merkostnadsvekst fram til 1. juli dekkes opp med budsjettmidler gjennom en engangsutbetaling i 2022, så raskt som teknisk mulig etter Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret.**

8.5.1 Gjødelskompensasjon

Etter tilleggsforhandlingene høsten 2021 ble det betalt ut en kompensasjon på 527 mill. kroner knyttet til merkostnadsvekst på handelsgjødsel. Tallene fra Budsjettnemnda viser at kostnadsveksten på gjødsel ble 1350 mill. kroner fra 2021 til 2022. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at 823 mill. kroner av merkostnadsveksten for gjødsel må kompenseres.**

Kompensasjonen for gjødsel ble i tilleggsforhandlingene lagt på arealtilskudd. Satsene for kulturlandskapstilskuddet ble økt med 53 kr/daa. Det var da lagt at til grunn at alle som kjøpte gjødsel til årets vekstsesong sto overfor om lag samme prisvekst. Ordningen var relativt treffsikker, men fanget ikke opp variasjoner i gjødelsmengder mellom bruk. Det var lagt til grunn en gjennomsnittlig prisvekst på 32 prosent. Gjennomsnittlig prisvekst har vært 89 prosent. De som kjøper gjødsel i dag, har hatt en prisvekst på om lag 175 prosent. Om man skulle kompensere gjennom arealtilskudd nå, vil en ikke treffe de som står overfor de største prisøkningene. De som kjøpte gjødsel i høst, til vesentlig lavere pris, vil bli overkompensert. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en gjødelskompensasjonsordning må treffe de som faktisk har fått de store prisøkningene på gjødsel.** Den mest treffsikre ordningen, vil være å få refundert gjødselkostnader etter faktura.

Prisøkningene utover det som var forutsatt i tilleggsforhandlingene, skjedde etappevis fra høsten 2021 og fram til nå. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en gjødelskompensasjon må dekke differansen mellom den prisen bonden har betalt for gjødsla og prisen som var lagt til grunn i tilleggsforhandlingene. I gjennomsnitt var prisen en la til grunn 4,90 kr/kg, herav 3,57 kr/kg for N-gjødsel og 5,31 kr/kg for NPK-gjødsel.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener kompensasjonen på 823 mill. kroner skal betales ut for gjødelskjøp for vekstsesongen 2022 gjort i perioden 1.10.2021 til 30.6.2022 på følgende måte:

Det gis en støtte for NPK gjødsel som dekker differansen mellom prisen en handlet gjødsel for og en pris på 5,31 kr/kg. For N-gjødsel dekkes differansen mellom prisen en handlet gjødsel for og en pris på 3,57 kr/kg. For annen gjødsel differansen mellom prisen

en handlet for og en pris på 4,90 kr/kg. Faktura må sendes Landbruksdirektoratet som forvalter ordningen.

8.5.2 Engangsutbetaling av kompensasjon i 2022

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil utbetale budsjettkompensasjonen gjennom følgende ordninger/satser:

Distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønnsaker:

- tomat og agurk: 0,50 kr/kg for alle soner
- salat: 0,15 kr/stk for alle soner

Husdyrtilskudd:

- Melkeku: 500 kr/dyr
- Ammeku: 500 kr/dyr
- Annet storfe: 130 kr/dyr
- Melkegeit/melkesau: 300 kr/dyr
- Sau/ammegeit: 130 kr/dyr
- Avlsgris: 75 kr/dyr
- Slaktegris 7 kr/dyr
- Verpehøns: 7 kr/dyr
- Rugeegg: 0,50 kr/egg
- Gjess, kalkun, ender, livkylling: 3 kr/dyr (grunnlag avløsertilskudd)
- Slaktekylling: 0,85 kr/dyr (grunnlag avløsertilskudd)
- Bifolk: 10 kr/kube
- Hjort: 130 kr/dyr

Kulturlandskapstilskudd: Alt areal 20 kr/daa

Arealtilskudd:

- Korn: 50 kr/daa
- Potet: 30 kr/daa
- Grønnsaker: 100 kr/daa
- Frukt: 100 kr/daa
- Bær: 100 kr/daa

Grunnlaget for utbetaling av tilskudd er en kombinasjon av søknadsomgangene 15.oktober 21 og 15. mars 2022.

8.6 Budsjettoverføringer

Totalkalkylen viser at om lag 70 prosent av inntektene i jordbruket hentes i markedet, mens 30 prosent er budsjettoverføringer. Bevilgninger over statsbudsjettet må brukes aktivt for å sikre de samfunnsmessige mål for jordbruket som markedsprisene ikke ivaretar.

For å videreutvikle et landbruk over hele landet, må landbruket tilføres tilstrekkelig med budsjettstøtte. Styrke virkemidler må innrettes for å utjevne inntekter mellom produksjoner, områder og bruksstørrelser. Dette gir mulighet for god arealutnyttelse som er en forutsetning for en bærekraftig og klimasmart matproduksjon. Den sterke kostnadsveksten næringa nå er utsatt for, må dekkes inn gjennom en kombinasjon av marked og budsjettmidler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at budsjettoverføringer er helt avgjørende for å kompensere bønder som har driftsulemper knyttet til topografi, klima og bruksstørrelse. Uten tilstrekkelig budsjettstøtte blir mulighetene for å foreta inntektsutjevning dårligere. Det vil gjøre det umulig å oppnå de landbrukspolitiske målene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever økte budsjettmidler med 8 080 mill. kroner for 2023.

8.6.1 Ledige midler

Det vises til forbruksprognose fra Landbruksdirektoratet av 18. februar 2022 med oppdatering 11. april 2022, og fordelingsskjema oversendt fra LMD. Overførbare midler fra 2021 utgjør 63,1 mill. kroner.

Prognosen for 2022 viser at det vil kunne bli et overforbruk på 5,8 mill. kroner. Det vil altså ikke oppstå ledige midler, men overforbruket må dekkes opp med overførbare midler fra 2021. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at 57,3 mill. kroner kan disponeres i 2022, og foreslår at disse midlene inngår som en del av finansieringen av utbetalingen av kompensasjon for 2022, jfr. kapittel 7.**

8.6.2 Gjennomgang av strukturvirkemidler

Jordbrukets forhandlingsutvalg har merket seg at regjeringa i sin politiske plattform ønsker å innføre tak for all produksjon. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må startes en prosess med mål om å innføre tak og trappetrinnstilskudd i alle produksjoner. Situasjonen hele landbruket står oppe i nå er helt spesiell med store kostnadsøkninger som slår inn for alle produsenter uavhengig av produksjonsomfang. Alle produsenter trenger full kostnadskompensasjon, også de som er i dagens tak for husdyrtilskudd. Å innføre tak i alle produksjoner i årets jordbruksoppgjør mener vi vil være et svært ugunstig tidspunkt. Vi mener også det vil være feil å beholde taket for husdyrtilskudd på 530.000 kroner både i forhold til ekstra utbetaling i 2022 og ordinær utbetaling i 2023.

For de mindre brukene vil det være trappetrinn i tilskuddssatsene, men høyest satser for de første enhetene, som spesifikt vil bidra til å styrke økonomien. Prisøkninger virker relativt sett regnet per årsverk mest positivt for store bruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil derfor:

- **Midlertidig suspendere taket for husdyrtilskudd (kronetaket på 530 000 kr/foretak) for utbetalinger i 2022 og 2023.**
- **Opprette en partssammensatt arbeidsgruppe for å utrede hvordan framtidige tak skal settes i alle produksjoner, herunder kvotetak for produksjon av ku- og geitemelk. Vurderingen skal gjøres i forhold til kroner per foretak, areal- og dyretallsgrenser og om det er hensiktsmessig med regionale tak. I tillegg får gruppa i oppdrag å utrede hvordan arealtilskuddet grovfor kan innrettes slik at det treffer den aktive produsent og utjevner strukturelle og geografiske forskjeller.**
- **Innføre trappetrinn som legger til rette for økt lønnsomhet i alle bruksstørrelser, uten at samla produksjon går ned.**

Se kapittel 1 – Hovedprioriteringer, for nærmere omtale.

For satsdifferensiering mellom de ulike trappetrinnene henvises til vedlegg 1, Fordelingsskjema og omtale om de ulike produksjonene lenger bakover i dette dokumentet..

8.6.3 Frakttilskudd

Kostnadene til frakt har økt betydelig de siste åra. Fra 2020 har dieselpriisen ifølge Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) økt med nærmere 50 prosent, mens fraktkostnadene har økt med 15-20 prosent. Selv om det er gjennomført effektivisering av transporten er det en betydelig underdekning i frakttilskudda.

Tilskudd til frakt er viktig for å kunne opprettholde et variert landbruk over hele landet med mest mulig lik pris til produsentene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil øke frakttilskudda jevnt over med om lag 10 prosent.

8.6.4 Telledato

Telledatoene er utfordrende for varetilførselen av husdyr til slakt. Få dyr meldes inn til slakt i ukene før telledato (1.3. og 1.10.), mens mange dyr meldes inn i etterkant. Pris brukes aktivt i et forsøk på å jevne ut tilførslene, men med begrenset effekt. Systemet med to telledatoer i året bør erstattes med et løpende dyretall som grunnlag for tilskuddsutbetaling, med automatisert innhenting av data fra husdyrregisteret.

Offentlig privat samarbeid Landbruk (OPS-Landbruk) har satt i gang et initiativ for å utvikle konkrete løsninger for å kunne avvikle telledato. Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter dette arbeidet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil fremme forslag om å avvikle telledato når en konkret og god løsning foreligger, forhåpentligvis til jordbruksoppgjøret 2023.**

8.7 Økonomiske utslag av kravet

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag av kravet. Utslaget er helårsvirkning beregnet ut fra det inntektsnivået referansebrukene viser etter at kostnadskompensasjonen er gitt i 2022. I gjennomsnitt for alle bruk i jordbruket skal dette gi en inntektsvekst på 125.300 kr/årsverk. Sett i forhold til det inntektsnivået bøndene er forespeilet å ha i grunnlagsmaterialet, korrigert for 400 mill. kroner økte kraftfôrkostnader, er inntektsveksten i gjennomsnitt 68.600 kr/årsverk høyere pga kompensasjonen som gis i 2022.

Følgende forutsetninger er lagt til grunn:

- En kostnadsvekst på:
 - 57,9 prosent for handelsgjødsel
 - 4,8 prosent for kraftfôr som følge av høyere gjennomsnittspris for importerte kraftfôrråvarer i 2023 enn 2022. Det er ikke lagt til grunn noen prisvekst på kraftfôr som følge av endringer i kornpriser i årets jordbruksoppgjør (kompensert med prisnedskrivningstilskudd på ferdig kraftfôr)
 - Ingen prisendring for energiinnsatsfaktorer
 - 2,6 prosent prisvekst for andre ikke-varige driftsmidler
 - 2,9 prosent kostnadsvekst for avskrivninger
- Økte priser på ikke-målprisprodukter på 6,9 prosent i gjennomsnitt
- Renteøkning på 1,31 prosentpoeng for gjeldsrenter i 2023

Tabellen på neste side viser utslag av kravet på referansebrukene. Nest siste kolonne, 2023-2022 D-C, viser helårs utslag av kravet for 2023 med utgangspunkt i inntektsnivået i 2022 etter kostnadskompensasjon i form av økte priser og ekstrapbetaling av tilskudd.

Tabell 10: Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk à 1845 t, helårsvirkning inkludert kostnadsvekst fra 2022 til 2023 og økt inntektstverdi av skattefradraget som følge av økte inntekter. Inklusive volumframregninger fra regnskapsåret til 2021 og 2022, men ikke ytterligere volumframregninger til 2023.

REF. BRUK		2021	2022	2022	2023	2023-2022	2023-2021
		A	Før kompensasjon B	Etter kompensasjon C	Inkl. skatt* D	D-C	D-A
1	Melk, 31 årskyr. Landet	389 900	352 900	415 800	525 900	110 100	136 000
2	Korn, 513 dekar korn. Landet	276 800	-32 300	201 000	486 000	285 000	209 200
3	Sau, 170 vinterfôra sauer. Landet	203 100	187 500	231 000	449 200	218 200	246 100
4	Melkeproduksjon geit, 143 årsgeiter. Landet	512 900	478 600	532 800	639 700	106 900	126 800
5	Svin og korn, 53 avlssvin + 383 dekar korn. Landet	657 000	718 600	803 900	947 700	143 800	290 700
6	Egg og planteprod., 7128 høner + 349 daa korn. Landet	685 400	624 500	738 600	879 200	140 600	193 800
7	Poteter og korn, 128 daa poteter + 307 daa korn. Landet	572 900	460 500	627 300	695 500	68 200	122 600
8	Ammeku, 32 ammekyr. Landet	271 600	225 300	299 500	505 700	206 200	234 100
9	Frukt og bær, 51 dekar frukt og bær. Landet	370 600	369 200	405 500	475 100	69 600	104 500
10	Grønnsaker, 113 dekar grønnsaker + 302 daa korn. Landet	611 500	495 800	637 600	689 500	51 900	78 000
11	Fjørfekjøtt og planteprodukter, 119 342 fjørfeslakt. Landet	724 200	373 100	728 800	705 300	-23 500	-18 900
12	Økologisk melk, 29 årskyr. Landet	394 600	388 100	431 200	584 300	153 100	189 700
13	Melk, 16 årskyr. Landet	348 000	328 700	367 800	489 500	121 700	141 500
14	Melk, 51 årskyr. Landet	422 200	370 900	454 300	558 600	104 300	136 400
15	Melk, 68 årskyr. Landet	472 600	415 000	510 500	631 600	121 100	159 000
16	Melk, 39 årskyr. Arealson 1 og 3	456 800	409 600	489 800	643 300	153 500	186 500
17	Melk, 28 årskyr. Arealson 5A	366 300	327 000	388 100	494 400	106 300	128 100
18	Melk, 36 årskyr. Arealson 2	419 500	387 500	453 000	596 800	143 800	177 300
19	Melk, 29 årskyr. Arealson 5B	368 900	335 600	390 900	499 000	108 100	130 100
20	Melk, 38 årskyr. Arealson 4	368 100	327 000	403 400	501 800	98 400	133 700
21	Melk, 29 årskyr. Arealson 6 og 7	425 200	386 300	447 900	543 800	95 900	118 600
22	Korn, 327 dekar korn. Østlandet	154 900	-119 200	72 800	426 800	354 000	271 900
23	Korn, 801 dekar korn. Østlandet	413 400	116 000	361 500	621 100	259 600	207 700
24	Sau, 156 vinterfôra sauer. Arealson 5A og 5B	176 800	162 900	201 500	418 200	216 700	241 400
25	Sau, 194 vinterfôra sauer. Arealson 6 og 7	274 400	245 600	299 900	496 000	196 100	221 600
26	Sau, 85 vinterfôra sauer. Landet	82 400	66 400	96 000	328 000	232 000	245 600
27	Sau, 295 vinterfôra sauer. Landet	307 200	281 500	338 100	522 700	184 600	215 500
28	Ammeku, 30 ammekyr. "Grasområder" (5A, 5B, 6, 7)	297 000	247 700	314 100	501 500	187 400	204 500
29	Ammeku, 34 ammekyr. "Kornområder" (1, 3, 4)	246 400	198 000	284 000	482 800	198 800	236 400
30	Ammeku, 46 ammekyr. Landet	345 000	293 500	380 800	609 400	228 600	264 400

9 PLANTEPRODUKSJON OG KRAFTFØR

9.1 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker, poteter og blomster, heretter omtalt som grøntsektoren, er en svært arealintensiv og arbeidskrevende del av norsk jordbruk. Koronapandemien har for alvor synliggjort hvor sårbar norsk grøntnæring har blitt når det gjelder arbeidskraft. Selv om hele det norske jordbruket benytter seg av utenlandsk sesongarbeidskraft, er det bare i grøntsektoren en finner produsenter med 50-100 sesongarbeidere. De mindre brukene med grøntproduksjon kan klare seg med 1-3 sesongarbeidere, i tillegg til familien.

Grøntutvalget som la fram sin rapport våren 2020 dokumenterte hvor sterk sentraliseringa i grøntsektoren har vært og hvor store produsentene er blitt. De peker også på at næringa har en utfordring med sosial bærekraft når det gjelder arbeidsplasser.

Det realistiske potensialet for å ta i bruk arealer over hele landet til grøntproduksjon, begrenses av størrelse på arealene og avstand til mottaksanlegg og marked. Det foreligger ingen form for mottaks- eller forsyningsplikt, heller ikke fraktkompensasjon, som kan sammenlignes med ordningene for kjøtt, melk og korn. Ingen store overbyggende organisasjoner har et ansvar for markedsregulering.

Grøntsektoren skiller seg videre fra hoveddelen av norsk landbruk, ved svakere tollvern som gir svært sterk konkurranse fra import. Grøntsektoren fokuserer på effektiv logistikk og å holde transportkostnadene nede for å være konkurransedyktige.

Omsetningen av norske matpoteter har gått betydelig ned de siste ti årene, mens importen har økt i samme periode. Norskandelen ligger nå på mellom 60 og 70 prosent. Norskandelen for grønnsaker er rett under 50 prosent og frukt og bær på rundt 5 prosent. Variasjonene er store fra produkt til produkt. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 % av totalforbruket, mens den er overraskende lav for enkelte grønnsaker, slik som løk og knollselleri (ca. 70 prosent).

Norskandel i sesong varierer også mye mellom kulturer. Norskandelen på epler er 50-60 prosent i sesong, mens den er 95 prosent for bringebær.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener styrket tollvern er det viktigste tiltaket for å øke norskandelen av forbruket av grøntprodukter både for rene grønnsaker og bearbeidede plantebaserte produkter.

Videre grøntsatsing må i langt større grad målrettes mot å utnytte arealer i mer marginale områder og slippe nye produsenter til.

Det vises til følgende felles forslag fra Sp, Ap og SV ved Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2021: «Stortinget ber Regjeringa foreslå tiltak for å utnytte mer av arealene over hele landet som er egnet til grøntproduksjon. Dette må inkludere løsninger for mottaks- og foredlingsleddet, samt identifisere utfordringer med tollvern for de ulike kulturene. Gjennomgangen skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2022.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at dette følges opp.

9.1.1 Oppfølging av grønnsatsingen

Grøntnæringen har etablert Forum for Norsk Grønt («Norsk Grønt») som en oppfølging av «utvalg for innovasjon og vekst og økt norskandel i grøntsektoren» som leverte en ambisiøs innstilling til landbruks- og matdepartementet i mars 2020. Uvanlige jordbruksforhandlinger under pandemien har ført til at oppfølgingen av den omforente grønnsatsingen ikke har hatt full styrke.

Norsk grønt er et samordnende organ og dialogforum som skal bidra til en helhetlig satsing innenfor grøntsektoren og følge opp ambisjonene som ble nedfelt i grøntutvalgets innstilling. Norsk Grønt har formalisert en ambisjonsavtale med dagligvarehandelen om å øke norskandelen med 50 prosent mot 2035, og toppledelsen i de tre dagligvarekjedene har selv engasjement i avtalen. Det er dermed svært viktige aktører i verdikjeden som står samlet bak denne ambisiøse målsettingen, og det er lagt et godt grunnlag for en koordinert og helt nødvendig samhandling.

En samlet grøntnæring har gjennom Norsk Grønt kommet med innspill til jordbruksoppgjøret. Jordbrukets forhandlingsutvalg følger opp grønnsatsingen gjennom årets oppgjør.

9.1.2 Grønt-løft

Norsk Grønt har jobbet systematisk for å legge til rette for konkurransekraft og en etterspørselsdrevet vekst etter norske grøntprodukter (grønnsaker, frukt, bær, poteter, blomster og prydevekster).

Dette er en start på en langsiktig satsing som har som mål og få opp etterspørselen etter norske produkter i markedet.

Følgende 3-årige satsingsområder er beskrevet fra Norsk Grønt;

- 1) I prosjektet «*økt etterspørsel etter norsk frukt og grønt*» er det beskrevet hvordan grøntnæringen kan løfte forbruket betydelig. Med etterspørselsdrevet vekst som premiss er det avgjørende at næringen driver kontinuerlig innovasjon og produktutvikling som løfter etterspørselen.
- 2) Prosjektet «*Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntsektor*» skal sikre dokumentasjon, utpeking av indikatorer og økt satsing og kunnskapsløft for bærekraftig norsk grøntproduksjon, som sikrer økt konkurransekraft mot import. Prosjektet skal gjøres tilgjengelig for hele grøntnæringen.
- 3) Det er avgjørende å ha helhetlig og løpende oversikt over både forbruk og produksjon av grøntprodukter og det ønskes bygd opp et tilgjengelig «*dashbord*» som hele bransjen får innsikt i. Stiftelsen Norsk mat og Opplysningskontorene vil dele eksisterende data, samt søke å inkorporere Spisefakta.
- 4) Offentlig sektor har en betydelig innkjøpskraft og det er igangsatt et prosjekt i regi av NIBIO som bl.a. skal analysere offentlig sektors innkjøp av frukt og grønt. Dette prosjektet trenger videre oppfølging f.eks. i form av konkrete piloter som kan gi raske erfaringer og resultater av økt norskandel i *offentlige innkjøp*.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 10 mill. kroner i 3 år til prosjektet «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntsektor» under Klima og miljøprogrammet. Videre settes det av 7 mill. kroner over Nasjonale tilretteleggingsmidler for 2023 til satsingen gjennom Norsk grønt. Midlene disponeres av Landbruksdirektoratet og fordeling gjøres etter forslag/søknad fra Norsk Grønt.

9.1.3 Øremerkede IBU midler til grøntsektoren

Det var stor søknadspågang etter midlene sist de var øremerket med 120 mill. kroner, og motivasjonen fra norske grøntprodusenter for å gjøre investeringer er stor. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at en ramme på 150 mill. kroner øremerkes grøntsektoren. Midlene styres nasjonalt. Innenfor denne rammen øremerkes 20 mill. kroner til småskala grønt.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at regelverket for IBU midler gjennomgås slik at følgende kan inngå:

- Teknologi for reduserte utslipp og forlenget sesong i veksthus
- Redusert klimarisiko og robusthet mot hyppigere og mer ekstremt vær
- Utprøving og innfasing av mobile enheter, robotisering og ny teknologi som gir bedre effektivitet og styrket konkurransekraft
- Arrondering

9.1.4 Leveringsavtaler for flere grøntprodusenter – over hele landet

Det er stort potensial for å produsere poteter, frukt, bær og grønnsaker på mindre arealer over hele landet. For å ta i bruk mer av de arealene som kan brukes til grøntproduksjon i Norge, må det framover jobbes med nye systemer som gjør at mindre grøntprodusenter kan få levert varene sine uten å måtte stå for hele salgsprosessen selv.

Bondens Marked, REKO, gardsutsalgs og andelslandbruk er alternative omsetningskanaler for dem som vil starte opp grøntproduksjon i mindre skala. Dette gir stor verdiskaping og mangfold både for bonden og for forbrukeren. Slike former for omsetning er i vekst, men for de fleste forbrukere er det lite sannsynlig at det vil bli viktigere enn dagligvarebutikken.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at virkemidler for å gi kontrakter og salgsmuligheter over hele landet må prioriteres, slik at også mellomstore og små grøntprodusenter kan få levert varene sine uten å måtte stå for hele salgsprosessen selv.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det foretas en utredning av mulighetsrommet for kontraktproduksjon mellom lokale grøntprodusenter og offentlige aktører (f.eks. kommune med storkjøkken). Utredningen skal identifisere mulige pilotkommuner og skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2023. Utredningen finansieres gjennom JA-midlene.

9.1.5 Målpriser

En vurdering av prisuttaket for målprisproduktene for potet, epler og grønnsaker, viser at prisuttaket for alle kulturer unntatt epler har ligget ca. 6 til 10 prosent over målpris så langt i avtaleåret 2021/22. For epler er prisuttaket 2,3 prosent under målpris.

Utgangspunktet for målprisøkninger i grøntsektoren er derfor disse 8 prosent over målprisene i avtaleåret så langt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i målpris:

- Målprisene for frukt, bær og grønnsaker økes med 15,0 prosent
- Målprisen for potet økes med 90 øre per kg (16 prosent).

9.1.6 Øvre prisgrense

Øvre prisgrense for grøntprodukter er i dag på 12 prosent. Det er et urolig verdensbilde og produksjonskostnadene har økt kraftig i en ekstraordinær situasjon. Vi ser derfor at målprissystemet må ha en større fleksibilitet og dynamikk som gjør det mulig å ta ut høyere priser i markedet i en slik situasjon. En heving av øvre prisgrense vil gi større rom for prisøkninger i en periode før det utløser tollnedsettelse.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en midlertidig heving av øvre prisgrense til 20 prosent for kommende avtaleperiode.

9.1.7 Avsetningstiltak (70.11)

Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG)

Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG) er det eneste opplysningskontoret som finansieres med jordbruksavtalemidler. OFG har som formål å stimulere til økt totalforbruk av frisk frukt, friske bær og grønnsaker i Norge. Hovedhensikten med bruk av de midlene som kommer fra Jordbruksavtalen er å styrke omsetningen og forbruket av norske varer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at norskprodusert vare må inn i OFG sine operative mål, og ber om at det avgis en årlig rapportering på måloppnåelse i forkant av jordbruksoppgjøret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at midlene det offentlige bruker til skolefruktordningen gjennom OFG bør brukes til å fremme norsk frukt og grønt. Det bør rapporteres årlig på hvor store andeler og volumer norskprodusert vare som omsettes gjennom skolefruktordningen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til OFG økes med 2 mill. kroner fra 23,9 mill. kroner til 25,9 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til protokoll fra møte i Omsetningsrådet 6. desember 2021 hvor det heter:

«For å øke totalforbruket av frukt, bær, potet og grønnsaker i Norge er det viktig med et bredere fokus framover enn kun friskkonsum. Omsetningsrådet anmoder OFG om å utvide arbeidsområdet til også å omfatte opplysningsvirksomheten for fryste og konserverte produkter innenfor grøntområdet.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at Opplysningskontoret for frukt og grønt følger dette opp med konkrete tiltak.

Grøntprodusentenes samarbeidsråd - GPS

GPS gjør en svært viktig jobb med å balansere markedet og dermed sørge for en best mulig pris til produsentene. GPS sitt arbeid er helt avgjørende for å lykkes med den ønskede og offensive satsingen i grøntsektoren. Tett samarbeid innad i næringa gjør det mulig å hente ut riktige priser i diskusjon med våre samarbeidspartnere.

Oppsummering - avsetningstiltak

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- Det øremerkes en bevilgning på 25,9 mill. kroner til OFG – en økning på 2 mill. kroner.
- Det bevilges 1 mill. kroner til Opplysningskontoret for blomster og planter (OBP).

- **Post 70.11 Markedstiltak grønt økes med 3 mill. kroner.**

9.1.8 Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker (73.17)

Det er store utfordringer i bærproduksjonen, noe som har ført til et stort frafall i produksjonen. Det er nødvendig å styrke virkemidlene overfor denne produksjonen spesielt i år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende økninger i satsene for distriktstilskudd, likt i alle soner:

• Epler, pærer, plommer og kirsebær	3,00 kr
• Moreller	3,00 kr
• Pressfrukt	1,50 kr
• Bær	3,00 kr
• Tomat	1,50 kr
• Agurk	1,50 kr
• Salat	0,50 kr

Det innføres et tilskudd til industribær på 4,00 kr pr kg, likt i alle soner. Dette kommer i tillegg til det ordinære tilskuddet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at minstekvantum for å motta tilskuddet reduseres til 1000 kg frukt og pressfrukt, 500 kg bær, 1 000 kg tomat og slangeagurk og 2 500 stk. salat.

Kvantumsavgrensningen og distrikts-differensieringen opprettholdes på dagens nivå.

9.1.9 Distriktstilskudd for potetproduksjon i Nord-Norge

For å bidra til potetproduksjon i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på kr 1,69 pr kg matpotet. For å motta distriktstilskuddet må foretaket disponere arealet produksjonen har foregått på. Poteten må være produsert i Nord-Norge..

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at tilskuddet utvides til også å gjelde frilandsg grønnsaker i Nord-Norge på lik linje med poteter og med samme sats pr. kg omregnet også til stykkpris. Satsen økes med 20 øre pr kg, tilsvarende 0,8 mill. kroner. Dette gjelder også sertifiserte settepoteter.

9.1.10 Prisnedskrivning potetsprit og potetstivelse

Posten er på 41,0 mill. kroner og ble økt med 3 mill. kroner i 2020.

HOFF produserer ca. 2,4 mill. liter potetsprit og selger til mer enn 20 kunder. Av disse er Anora den desidert største på ca. 1,8 mill. liter.

I dag mottar HOFF PNS på 19,5 mill. kroner, tilsvarende en produksjon på ca. 1,9 mill. liter (10,55 kr/l). I og med at HOFF er dominerende aktør kan de ikke velge å ikke selge til noen som forespør om å kjøpe potetsprit. Det vil si at i dag mottar en ikke PNS tilsvarende hele potetspritproduksjonen. Behovet for PNS på potetsprit tilsvarer 2,4 mill. liter – 25 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke prisnedskrivningen på potetsprit med 3 mill. kroner til 22,5 mill. kroner.

9.1.11 *Avrensordningen for potet*

For konsumpoteter er det strenge krav til skallkvalitet og utseende på konsumpoteter. Dette medfører at en stor andel av potetene (ca. 35 prosent i snitt) sorteres ut og havner i «avrens-konteineren». En stor andel av de utsorterte potetene (utplukk) er fullverdig vare når potetene blir skrelt. Disse kan brukes til annen industriell produksjon. Til produsenten blir alt utplukket avregnet som avrens selv om de fleste pakkeriene selger store deler av dette videre til annen potetindustri. Prisen på avrens er 50 øre, men når sorterings- og fraktkostander blir trukket er prisen nærmere null til produsenten. Produsenten får dermed nesten ikke betalt for volumet som selges til annen potetindustri. Vi vet ikke hvor mye poteter som selges videre til annen industriell produksjon.

Det er behov for å rydde opp og få på plass reviderte rammer og regler, som sikrer transparente forhold og sunn og god handelsskikk i potetnæringen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet foretar en faglig gjennomgang av potetmarkedet og avrensordningen. Det opprettes en referansegruppe.

Revidert regelverk foreligger i god tid før jordbruksforhandlingene 2023.

9.1.12 *Areal- og kulturlandskapstilskudd*

Arealavgrensningen for grønnsaker, frukt og bær i arealtilskuddet ble fjernet ved jordbruksoppgjøret 2014. Det har blitt registrert en vesentlig strukturutvikling i produksjonen ved at små og mellomstore produsenter erstattes av større produsenter som øker sin produksjon kraftig. Manglende arealavgrensning bidrar også til å presse leieprisene opp og kan dessuten øke faren for ubalanse i markedet.

En arealavgrensning på arealtilskuddet vil kunne dempe denne utviklingen som anses uheldig for markedstilpasning, ressursutnytting, fagmiljøer og rekruttering til grøntsektoren. Det er nødvendig å opprettholde en variert bruksstruktur over hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det innføres tak i arealtilskuddet over tid. Imidlertid er situasjonen spesiell i år slik at en finner det uforsvarlig å gjøre det i årets oppgjør. En starter nedtrappingen ved å innføre struktur i arealtilleggene. Det vises til kapittel 1.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det innføres følgende struktur på arealtilskuddene. Intervall angitt i dekar:

Potet	Grønnsaker	Frukt	Bær
1 - 300	1 - 5	1 - 5	1 - 5
301 - 600	6-300	6 - 50	6 - 100
601 -	301 - 600	51 - 100	101 - 200
	601 -	101 -	201 -

Andre forslag:

- **Aspargesbønner er en grønnsak og må få arealtilskudd som grønnsaker og ikke som korn.**

9.1.13 Tilskudd til fellesanlegg for frukt

Forhandlingsutvalget vil understreke at Tilskuddet til fellesanlegg for frukt er svært viktig for å styrke fellesskapet av fruktdyrkere i distrikta gjennom felles innovasjon, markedstilpassing og logistikk. Fruktmiljøet er meget opptatt av å beholde dette tilskuddet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at beregningen endres til 5 års glidende gjennomsnitt hvor laveste og høyeste år fjernes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til tilskudd til fellesanlegg for frukt økes med 4 mill. kroner til 21 mill. kroner.

9.1.14 Tilskudd til fellesanlegg for grøntsektoren

Landbrukspolitikken må bidra til å opprettholde en desentralisert produksjon og motvirke vertikal integrering. Tilskudd til fellesanlegg er ett av få virkemiddel i jordbruksavtalen mot vertikal integrering. Produsenteide fellesanlegg som lager, pakkerier og terminaler (HUBer) sikrer produsentenes eierskap til produktene lengst mulig ut i verdikjeden. At produsentene gjennom sitt eierskap til anleggene også har avgjørende innflytelse på struktur og lokalisering, bidrar også til å sikre en desentralisert produksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må innføres tilsvarende tilskudd, som til fellesanlegg for frukt, til fellesanlegg for resten av grøntsektoren. Dette støtter produsenteide lager, pakkerier, innfrysing og terminaler (HUBer).

Det vises til utredning om lager, pakkerier mv. fra 2014 som er et godt grunnlag for et videre arbeid med saken fram mot jordbruksoppgjøret 2023. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det opprettes en partssammensatt arbeidsgruppe som kommer med forslag om etablering av tilskudd til fellesanlegg for grøntsektoren til jordbruksforhandlingene 2023 med sikte på etablering fra 2024.**

9.1.15 Frostskader frukt

Det vises til Landbruksdirektoratets sitt utredningsnotat «Vinterskader i fruktproduksjonen» som beskriver skadeomfang og skadebildet på en god måte basert på en kartlegging som ble gjort i juni 2021. Det er verdt å merke seg at faglige innspill fra NIBIO og andre aktører peker på at 115.000 skadde og døde trær er et minimumstall og at det er *«grunn til å rekne med at skadeomfanget er større enn det kartlegginga i sommar syner. Vêrforholda med ein tørr sommar og våt haust har gjort det vanskeleg for trea å hente seg inn etter frostskaane frå vinteren 2020/2021 (NIBIO)»*.

Skadeomfanget er svært varierende rundt om i landet. Notatet trekker fram at det er 30 fruktprodusenter som har mer enn 1000 skadde trær. Det er 55 produsenter som har mer enn 500 trær som er skadet. 60 prosent av de skadde trærne er 1-5 år gamle. Det gjør at skadebildet for de relativt få som er rammet er ekstraordinært, og vil gi merkbart reduserte inntekter de neste 5-6 årene. Antall år er avhengig av når de får tak i nye trær. I tillegg skal de reduserte inntektene dekke kostnadene til nye trær, rydding, klargjøring og planting. Stor andel av de skadde trærne var for mange heller ikke nedbetalt.

Det vises videre til notat «Ekstraordinær kompensasjonsordning for frostskaade frukttre vinteren 2020/2021» overlevert landbruksdepartementet i møte 10 februar.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres en ekstraordinær kompensasjonsordning som beskrevet i notatet overlevert Landbruks- og matdepartementet. Kostnaden finansieres av den øremerkede sentrale potten på grøntsatsing.

9.2 Korn og kraftfôr

Utgangspunktet for årets jordbruksforhandlinger er en sterkt og til dels ukontrollert kostnadsvekst. Det var situasjonen i bakkant av koronapandemien og har eskalert som følge av krigsutbruddet i Ukraina den 24. februar. Dette slår sterkt inn i hele landbruket, men fordi innsatsfaktorer som gjødsel, diesel og strøm har hatt svært sterk prisstigning, får det særlig store konsekvenser for kornproduksjonen.

De internasjonale prisene på matkorn, fôrkorn, soya og oljefrø steg gjennom hele pandemien. Med krigen i Ukraina eksploderte prisene. I dag er kornprisene på verdensmarkedet høyere enn prisene til den norske bonden, mens markedsordningen for korn baserer seg på en lavere verdensmarkedspris. Målpris er en maksimalpris. Settes den lavere enn importpriser vil aktørene by opp prisen på norsk korn, fordi den blir billigere enn import. Markedsregulator må da overnotere. Da settes målprisen ut av funksjon, og jordbruksavtalens bestemmelse om at det ikke skal settes styringspris året etter som følge av høye internasjonale priser trer i funksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det ikke er mulig å se for seg at årets jordbruksoppgjør skal legge opp til at kornprisen i Norge, etter prisnedskrivning, skal være lavere enn verdensmarkedet.

Prisene på både innsatsfaktorer og mat- og fôrkorn, og proteinråvarer er uoversiktlige og vanskelige å forutse. Kornpris bør avtales en gang i året fordi kornbonden høster kornet bare en gang, men på bakgrunn av den ekstraordinære situasjonen kan det være behov for ytterligere endringer/tilpasninger gjennom avtaleåret.

Tiden er nå inne for å gi kornbonden det inntektsløftet som skal til for at vi opprettholder og styrker norsk kornproduksjon, slik at vi fullt ut utnytter markedspotensialet for norsk korn.

Kornproduksjon er avgjørende for matberedskap og økt sjølforsyning. Kornøkonomien må bedres for å øke norskandelen og sikre kanaliseringspolitikken. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en styrking av økonomien i kornproduksjonen generelt, og for matkorn spesielt.

9.2.1 Inntektsøkning, målpriser

For korn- og proteinråvarer er det rom for å øke norsk produksjon. Vi importerer i dag både karbohydratråvarer, proteinråvarer og matkorn. Markedet for korn er i stor grad styrt av råvareforbruket til kraftfôr. 80 prosent av norsk korn går til husdyrfôr.

Vi importerer også en god del matkorn. Forbruket av matkorn hos norske møller har de siste årene vært på ca. 330 000 tonn. Norskandelen ligger på 65 prosent som snitt over flere år. Dette tilsvarer om lag 215 000 tonn. Importandelen varierer med avlingsmengde og kvalitet på det norske kornet. En norskandel på 75 prosent i hvetemelet bør være mulig på kort sikt.

Etter at kraftfôrforbruket økte som følge av pandemien, er det i markedsregulators prognose en mindre nedgang i kraftfôrforbruket kommende år.

Med bakgrunn i de siste ukers utvikling internasjonalt, er det liten tvil om at det i opinionen er et sterkt ønske om å styrke norsk sjølforsyning generelt, og norsk matproduksjon spesielt. Behovet for beredskapslagring av korn har også vært løftet fram. Landbruks- og matministeren har gjentatte ganger tatt til orde for økt lagring av korn ute hos den enkelte produsent.

Flere utredninger har påpekt behovet for å øke produksjonen av protein i Norge. Den siste var Agri Analyse som i Rapport 1-2022 påviste muligheter, flaskehalser og tiltak i verdikjeden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener målprisene er det viktigste virkemiddelet for å stimulere til større kornproduksjon, styrket kornøkonomi og økt norskandel av mat- og fôrkorn. Målprisene må hensynta markedssituasjonen.

9.2.2 Korn og kraftfôr

Norsk kornpris kan over tid ikke ligge under importpris (CIF Norge). For tiden handles det korn for høsten og våren på Matif børsen i Frankrike. Prisen varierer noe. 12 april lå prisen på hvete på ca 3,55 NOK/kg for september. Den faller med 10 øre/kg for kjøp i mai 2023, m.a.o. prisen på hvete forventes å ligge høyt for hele kommende avtaleår. Prisen på bygg ligger erfaringsmessig ca. 10 øre/kg lavere enn hvete. Med frakt, lossing og lessing, får vi da en CIF-pris på hvete på i overkant av 4 kr/kg.

	Bygg	Havre	Hvete
MP	3,16	2,93	3,8
PNS	0,85	0,85	1,448
Engrospris	2,31	2,08	2,352
Importpris	3,50	3,50	3,60
Frakt	0,50	0,50	0,50
CIF Norge	4,00	4,00	4,10

Dersom man beholder satsen for prisnedskrivningstilskudd uendret, viser tabellen at en må øke målprisene med mellom 1,69 kr/kg og 1,92 kr/kg for å få en kornpris lik internasjonal pris.

I Norge stimulere man ekstra til mathveteproduksjon. Det er derfor ønskelig å minimum opprettholde prisdifferensieringen mellom hvete og fôrkorn. Man må derfor legge seg på en høyere pris enn CIF Norge for hvete. For bygg og havre er det også en prisdifferensiering. Denne ser vi det som mindre problematisk å endre kommende år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter konklusjonen som er lagt frem i rapporten fra arbeidsgruppen som har utredet felles målpris på fôrkorn om å ikke innføre felles målpris på fôrkorn. Proteinbetaling for alt fôrkorn vil styrke interessen for dyrking av kvalitet og stimulere til delt gjødsling, som gir bedre utnytting av gjødsla og redusert fare for lystgassutslipp og næringsavrenning.

Markedsregulators priskurver stimulerer til at ikke alt kornet leveres på høsten. Det gis derfor en viss prisstimulans til lagring. I forhold til målpris ligger priskurven lavere på høsten og noe høyere på vinteren.

I prissettingen av målpris, må en også ta høyde for at importprisene fortsatt kan stige. Vi har imidlertid et system der markedsregulator kan overnotere uten at det må settes styringspris kommende sesong i slike tilfeller. Internasjonale priser på oljefrø har steget veldig mye og vil kunne svinge betydelig framover. Vi produserer et begrenset volum med oljefrø og det meste leveres i sesong. Å sette en målpris på oljefrø kommende sesong, vil være særdeles krevende. Sannsynligvis vil det beste alternativet være å la markedet sette prisen etter importpris og verdien oljefrø har i kraftfôrblandingene sammenlignet med andre råvarer.

Ut fra disse hensynene krever Jordbrukets forhandlingsutvalg følgende prisendringer for korn:

Kr/kg	Gammel målpris	Prisendring	Ny målpris
Hvete, matkorn	3,80	1,20	5,00
Rug, matkorn	3,80	1,20	5,00
Bygg, fôrkorn	3,06	1,10	4,16
Havre fôrkorn	2,93	1,20	4,13
Oljevekster	6,38		Suspendere målpris 2022/2023

9.2.3 Prisnedskrivning

For å opprettholde hovedtrekkene i produksjonsfordelingen i landbruket, og å oppnå rasjonell kornhåndtering og kornstrøm, skal så mye som mulig av kornet produsert i Norge kanaliseres gjennom markedsordningen. For å oppnå dette, og for at det skal være mulig for myndighetene å regulere prisnivået på korn til kraftfôr og matmelproduksjonen, skrives kornprisen ned med et avtalefestet prisnedskrivningstilskudd til kornhandler som kjøper korn fra produsent. Prisnedskrivning for korn er i dag 0,851 kr/kg. For oljefrø, erter og økologisk korn er det vesentlig høyere satser. Prisnedskrivningen legger til rette for bruk av norsk korn i konkurranse med importerte kornråvarer og bearbeida kornprodukter. Den er et viktig virkemiddel for å sikre lønnsomhet i husdyrproduksjonen i hele landet. Vi bruker nå om lag 1,1 milliarder kroner over jordbruksavtalen til nedskrivning av prisen på korn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener prisnedskrivningstilskuddet har vært avgjørende for å holde kostnadsnivået i husdyrproduksjonen nede. Samtidig er det nødvendig for å sikre konkurransekraften til norsk matmel. I dagens situasjon med svært høye priser på verdensmarkedet, som man er usikker på varigheten av, kan det imidlertid være nødvendig å vurdere ordningen med prisnedskrivningen i denne ekstraordinære situasjonen.

I dagens prissituasjon og med sats for prisnedskrivning er sannsynligheten stor for at man får norsk kornpris som ligger lavere enn importprisen. Dette er ikke håndterbart.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at en for kommende avtaleår midlertidig suspenderer prisnedskrivningstilskuddet fra 01.07.2022. Frigjorte midler brukes til å etablere en midlertidig ordning for ferdig kraftfôr. Den etableres fra 01.09.2022 når norsk korn fra årets sesong blandes inn i kraftfôret. Forvaltningsmessig kan prisnedskrivningstilskuddet på ferdigkraftfôr utbetales gjennom å etablere en sats i stedsfrakttilskuddet som også gis i 0-sona.

For 2022 får man da følgende endringer i prisnedskrivningstilskuddet:

Prisnedskriving	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn	1 236,3	0,851	-0,851	0,000	-1052,1
Økologisk korn	15,0	1,961	-1,961	0,000	-29,4
Oljevekster, lupiner og bønner	14,3	2,718	-2,718	0,000	-38,9
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,7	3,928	-3,928	0,000	-2,7
Fôrerter	3,8	1,585	-1,585	0,000	-6,0
Økologiske fôrerter	0,2	2,235	-2,235	0,000	-0,5
Sum	1 270,3		-0,889		-1 129,6
- Herav 70 pst inneværende år	889,2				-790,7

Korn fra ny sesong blandes inn i kraftfôret fra ca. 1. september. Det innebærer at det nye prisnedskrivningstilskuddet for ferdig kraftfôr slår inn på ca. 1/3 av kraftfôrvolumet i 2022. Innsparte midler fra 2022 på 790,7 mill. kroner overføres prisnedskrivningstilskuddet for ferdig kraftfôr.

I rammeoppsettet er det lagt inn 460 mill. kroner i økt kraftfôrkostnad i 2023 sammenlignet med 2022. Det tilsvarer 22,7 øre/kg. For 2023 overføres 1129,6 mill. kroner fra prisnedskrivningstilskuddet for korn til et prisnedskrivningstilskudd til ferdig kraftfôr. I tillegg tilføres 885 mill. kroner. Det gir en sats på 0,995 øre/kg ferdig kraftfôr. Forutsetter at prisen på importerte karbohydratråvarer vil ligge ca. 10 øre/kg over norsk pris. Forutsetter videre at økt norsk kornpris ikke vil medføre økte importpriser for protein (soya). Dette innebærer da at prisen på kraftfôr vil bli tilnærmet uendret som følge av endringer i kornpriser og omlegging av prisnedskrivningstilskuddet.

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr, importert	456,7	22,3%	3,10	0,103	47,0
Norsk korn til kraftfôr	1007,8	49,3%		1,110	1118,3
Effekt endret prisnedskriving				-0,889	896,2
Protein, soya m.m.	435,7	21,3%	4,197	0,000	0,0
Fett	49,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	96,0	4,7%		0,000	0,0
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-2039,8
Sum råvarekostnad kraftfôr	2045,6			0,011	21,7

En midlertidig omlegging av systemet uten prisnedskrivningstilskudd på norsk korn, vil kunne innebære finansielle utfordringer for aktørene innenfor kraftfôrindustrien. Disse utfordringene må eventuelt løses utenfor jordbruksforhandlingene.

9.2.4 Matkorn

I en periode der det globale markedet for matkorn er i sterk ubalanse er det viktig at vi klarer å produsere så mye som mulig av vårt eget matkorn. Det er ikke lenger en selvfølge at Norge til enhver tid kan importere matkornet vi trenger til en billig penge.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener man må vurdere å senke kvalitetskravene for matkorn for å sikre økt produksjon sett i lys av verdenssituasjonen. Særlig proteinkravet kan vurderes senket.

Forbruket av matkorn ved norske matkornmøller vil for andre år på rad ligge på om lag 332 000 tonn. Dette er høyere enn tidligere forventet, og skyldes i stor grad pandemien med redusert grensehandel og økt hjemmebakst. Norskandelen forventes å ligge 65 prosent (217 000 tonn) i 2020/21, noe som er en økning fra året før, der den var 50 prosent.

Utviklingen i årene under pandemien viser at det ligger et potensiale i økt norsk matkorn-produksjon gjennom målrettet satsing på å få fram matkorn av riktig kvalitet. Over tid har andelen import økt. Beregnet andel av forbruket av matkorn fra RÅK-produkter har økt fra 23 prosent til 30 prosent i perioden 2010-2020, dette tilsvarer et volum på 141 000 tonn i 2020.

Aktører i verdikjeden har signalisert ønske om mer norske råvarer av korn og proteinvekster. Importen øker innen flere kategorier, kanskje særlig «Bake-off» produkter. Norges Bondelag har sammen med de største aktørene i verdikjeden (blant annet mølle og bakeindustrien), Felleskjøpet, NMBU, NIBIO, NOFIMA, NHO mv. etablert «Partnerskapet for norsk matkorn og planteprotein». Dette er en forsknings- og innovasjonsdrevet satsing for å øke produksjonen og omsetningen av norske råvarer og produkter med norske råvarer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en økt satsing på matkorn og proteinvekster bør gå langs tre linjer:

1. Øke tilførselen av matkorn som markedet allerede etterspør
2. Øke råvareandelen i eksisterende produkter
3. Øke norsk andel i nye produktmarkeder.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener vi har både et praktisk og etisk ansvar for å produsere mest mulig av vårt eget matkorn. I tillegg til økt produksjon må styrket beredskap gjennom økt lagring av korn både i sentrale lager og hos den enkelte bonde prioriteres. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at matkorntilskuddet videreføres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at en satsing på norsk matkorn også vil ha gunstige ringvirkninger på fôrkorn. Større matkornandel i de beste områdene vil gi rom for mer fôrkornproduksjon i randsonene. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener også at en økt satsing på norsk matkorn passer inn i målet om økt norsk proteinproduksjon. Mathvete med erter/åkerbønner som forgrøde er en god målsetting.

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter opp om «Partnerskapet for norsk matkorn og planteprotein». Dette er en forsknings- og innovasjonsdrevet satsing for å øke produksjonen og omsetningen av norske råvarer og produkter med norske råvarer.

9.2.5 Økt arealtilskudd

Sammen med økte kornpriser må arealtilskuddet brukes til å løfte lønnsomheten i kornproduksjon. Arealtilskudd må brukes til å oppnå politiske virkemidler og krever flat økning i alle soner og innføring av trappetrinn.

Forskjell mellom sone 1 og sone 4 (113 kr/dekar) i dag er hensiktsmessig, men det trengs en ytterligere prioritering for å utjevne for forskjeller i bruksstørrelser. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår derfor at det er samme satser for sonene 4-7.**

Ifølge referansebrukene er det stor variasjon i vederlaget pr årsverk mellom små og store kornbruk. Endringen i tilskudd med arealdifferensiering har tre trappetrinn med forholdsvis moderat differensiering mellom trinnene for å unngå stor fare for tilpassing. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er bedre å innføre trappetrinn gjennom en økning enn å kutte**

for de største da alle produsenter utsettes for sterk kostnadsvekst nå. En trappetrinnskala må følges av et krav om at det ikke er driftssamarbeid, etter modell av husdyrtilskuddene.

	Dagens sats Kr/dekar	Endring 0-299 daa	Endring 300-799 da	Endring 800-1599 daa	Endring >1600 da
Sone 1	249	100	50	25	0
Sone 2 og 3	322	100	50	25	0
Sone 4-7	362 (316)	100(146)	50(96)	25(71)	0(46)

I parentes sone 5-7. Satser i sone 5 samkjøres med sone 4 f.o.m. 2023.

9.2.6 Fraktordningene for korn og kraftfôr

Formålet med fraktordningene for korn og kraftfôr er å utjevne kostnadene på kraftfôr mellom ulike distrikter. Husdyrmiljøene må ha tilgang på kraftfôr, og for den norske landbruksmodellen er det sentralt at distriktene er konkurransedyktige. Fraktordningen for kraftfôr utjevner fraktkostnader og bidrar til å utjevne prisforskjeller. Kostnadene til frakt har økt de siste åra. Fraktordningene må styrkes generelt for å dekke kostnadsutviklingen.

1. Mellomfrakt

Tilskuddet gis for frakt av korn fra overskuddsområder til produksjonsanlegg i underskuddsområder. Mellomfrakt er helt avgjørende for å sikre at kraftfôrråvarer har lik pris i hele landet.

Tilskuddssatsen på mellomfrakt skal dekke transittkostnader i havn og kostnader til båtfrakt. Satsene har vært tilnærmet like fra 2012, mens kostnadene til mellomfrakt er økende.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber derfor om at satsene økes med 8 mill. kroner i økt bevilgning.

2. Stedsfrakt

Dette er et frakttilskudd til husdyrprodusenter som kompensasjon for transport av kraftfôr. Ordningen operer med definerte basissteder. Rundt hvert basissted er det en nullsone med fastsatt egenfrakt der det ikke utbetales frakttilskudd mens det gis frakttilskudd når fraktsats fra nærmeste basissted overstiger den fastsatte egenfrakten. Frakttilskuddet i den enkelte kommune fastsettes på grunnlag av beregninger på kostnadene for frakt med tankbil fra nærmeste basissted til sentrum av kommune der produsenten har sin husdyrproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at fraktsatsene økes med en økt bevilgning på 17,2 mill. kroner.

3. Innføring av et nytt frakttilskudd til kornbonden

Det er behov for å styrke økonomien for kornprodusenter som ikke ligger i nærheten av kystanlegg. Dette for å gjøre det mer attraktivt å opprettholde kornarealene i disse områdene. Kostnadene knyttet til frakt er sterkt økende, og dette er en faktor som påvirker lønnsomheten for kornprodusenter som har lang transportavstand til kystanlegg eller kraftfôranlegg. Konsekvensene av sterkt økte fraktkostnader er at kornbonden i innlandet som ikke har kraftfôranlegg i nærheten får redusert sin lønnsomhet. Dette kan påvirke produksjonen av korn i områder med sterkest økning i stedstrekk. Det er sone 5a og sone 3 som har de største økningene. For eksempel har korn levert i Drammen ikke stedstrekk, mens korn i Bø har et stedstrekk på 12,7 øre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at en modell av sonefrakttilskuddet som ble avvirket i 2013, blir vurdert gjeninnført. Tilskuddet må komme bonden direkte til gode. Dette

vil øke lønnsomheten for kornprodusenter i områder som i dag har høye fraktkostnader. Disse fraktkostnadene vil med all sannsynlighet øke mye framover.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det utredes en gjeninnføring av sonefrakttilskuddet etter modell av det som ble fjerna i 2013.

10 HUSDYRHOLD

En bærekraftig matproduksjon må ta utgangspunkt i ressurser i tilknytning til gården. Norsk matproduksjon er basert på at hele landet tas i bruk. For å oppnå dette må det legges til rette for rammebetingelser som gir framtidstro og utvikling også for små og mellomstore bruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil starte en prosess med mål om å innføre tak og trappetrinnstilskudd i alle produksjoner.

Prisøkninger virker relativt sett regnet per årsverk mest positivt for store bruk. For de mindre brukene vil det være trappetrinn i tilskuddssatsene som gir samme virkning, men høyest satser for de første enhetene, som spesifikt vil bidra til å styrke økonomien.

De enorme kostnadsøkningene husdyrprodusentene opplever nå slår inn for alle, uavhengig av produksjonsomfang. Alle trenger full kostnadskompensasjon, også de som er i dagens tak for husdyrtilskudd eller som vil komme i eventuelle innførte tak i jordbruksoppgjøret. **Å innføre tak i alle produksjoner i årets jordbruksoppgjør mener Jordbrukets forhandlingsutvalg vil være et svært ugunstig tidspunkt å gjøre det på. Forhandlingsutvalget mener også det vil være feil å beholde taket for husdyrtilskudd på 530.000 kroner både i forhold til ekstra utbetaling i 2022 og ordinær utbetaling i 2023, jfr. kapittel 8.6.2**

10.1 Grovfôrbasert husdyrhold

10.1.1 Sau/lam

Økonomien i saueholdet har vært svak over lang tid, bl.a. som følge av dårlig markedsbalanse, der lagrene har vært store. Lagrene er nå tømt, og det er et stort behov for å styrke lønnsomheten i sauene. Skal man nå vedtaket gjort i budsjettforliket for 2022 om å tette inntektsgapet mot andre grupper i samfunnet for alle produksjoner, må økonomien i saueholdet løftes radikalt allerede i årets jordbruksoppgjør. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil prioritere et inntektsløft i saueholdet høyt i årets oppgjør.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for sau og lam:

- **Det innføres driftstilskudd for sau.**
- **Ulltilskudd til klasse H2 ull innføres, med sats på 15 kr/kg.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 235 kr/dyr til kr 470 kr/dyr**
- **Det generelle beitetilskuddet økes med 35 kr/dyr til kr 85 kr/dyr**
- **Husdyrtilskuddet økes med 515 kr/sau i intervallet 1-150 dyr**
- **Kvalitetstilskudd lammeslakt økes med 75 kr/slakt**
- **Organisert beitebruk økes med 7,5 mill. kr.**
- **Endre tildelingskriteriene til Norsk Sau og Geit i tilskudd til avlsorganisasjonene, slik at midlene også kan benyttes til oppfølging av organisert beitebruk.**
- **Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 10 prosent**
- **Arealtilskudd for grovfôr økes med:**
 - **50 kroner/dekar i sone 1-4,**
 - **75 kroner/dekar i sone 5A og 5B,**
 - **90 kroner/dekar i sone 6-7.**
- **Kulturlandskapstilskuddet øker med 90 kroner pr dekar**
- **Satsene for distriktstilskudd kjøtt øker med 1,00 kr pr kg i sone 4 og 5 (Nord-Norge)**

10.1.2 Driftstilskudd for sau

Det vises til kap 5.5 og referansebruksberegninger. Disse viser at sauenæringa er den produksjonen som ligger lavest på inntektsnivå målt som vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må innføres et driftstilskudd for sau, med mål om å øke lønnsomheten og bedre rammevilkåra uten å skape ubalanse i markedet. Tilskuddet må knyttes til produksjon i tråd med normal jordbruksproduksjon.**

Driftstilskuddet bør utformes slik at alle bruk over et visst omfang får nytte av tilskuddet. Innslagspunkt settes til 20 vinterfôra sau (vfs). Tilskuddet differensieres mellom korn- og grasområder, og toppunktet for tilskuddet settes ved 75 vfs, i tråd med at den gjennomsnittlige sauebesetningen i 2020 var på 70 vfs.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en utforming av driftstilskuddet med et innslagspunkt på 20 vinterfôra sau:

- Foretak med mer enn 20 v.f. sau i arealsone 5A -7 gis et driftstilskudd med en sats på 1100 kr per dyr opp til 75 v.f. sau.
- Foretak med mer enn 75 v.f. sau i arealsone 5A -7 gis en sats på 82 500 kroner pr foretak.
- Foretak med mer enn 20 v.f. sau i sone 1-4 gis et driftstilskudd på 900 kr pr dyr opp til 75 v.f. sau.
- Foretak med mer enn 75 v.f. sau i arealsone 1-4 gis en sats på 67 500kr/foretak

10.1.3 Gjeninnføring av tilskudd til ullklasse H2

Fra og med ullåret 2016/2017 ble det kun gitt tilskudd til 11 av 16 ullklasser. Kvalitetsklassen H2 er klassen for førsteklasse, hvit frasortert vårull. Klassen kan sidestilles med H1 som er klassen for hvit, frasortert høstull. I motsetning til klassene V, G, H3 og C2S, er ikke H2 en klasse bonden kan unngå å få ulla si klassifisert i dersom bonden velger å klippe dyrene sine to ganger i året. Hvit høstull av crossbred klasse 1(C1) er den mest etterspurte kvaliteten av norsk ull blant norske kunder, og interessen er økende. Skal etterspørselen kunne dekkes er vi avhengige av at produsentene fortsetter å klippe to ganger i året. Dersom produsentene klipper to ganger i året, er det ikke mulig å unngå ull i H2-klassen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskuddet til ullklasse H2 ull gjeninnføres med en sats på 15 kroner per kg. Dette utgjør om lag 1,6 mill. kroner.

Norsk ull er en ettertrakta og bærekraftig råvare, men lønnsomheten må bedres for å opprettholde kvaliteten i tråd med industriens behov. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil oppfordre til et samarbeid i verdikjeden for økt verdiskaping av norsk ull.**

10.1.4 Ammeku/storfe kjøtt

Ammekua står for en økende andel av storfe kjøttproduksjonen, men fortsatt er det melkekua som bidrar med nesten 70 prosent av storfe kjøttet. Referansebrukene viser svært svak økonomi i spesialisert storfe kjøttproduksjon. Det er fortsatt underdekning av norsk storfe kjøtt, og da dette er en produksjon med lang ledetid vil et frafall av produsenter gi redusert sjølforsyning både på kort og lang sikt. **Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer et løft i økonomien i ammekuproduksjonen høyt i årets jordbruksoppgjør.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for ammeku- og storfe kjøttproduksjon:

- Det innføres tilskudd for ku med kalv på beite.
- Driftstilskuddet økes med 2250 kr/ammeku opptil 40 kyr og med 90 000 kroner pr foretak for over 40 kyr

- Kvalitetstilskudd storfekjøtt økes med 3,00 kr/kg for klassene O og O+ og bedre
- Utmarksbeitetilskuddet økes med 822 kroner pr dyr.
- Det generelle beitetilskuddet økes med 400 kroner pr. dyr.
- Husdyrtilskuddet økes med 1000 kroner pr ammeku for intervallet 1-25 ammekyr 750 kr/ku for mer enn 25 kyr og med 845 pr dyr for andre storfe
- Nytt intervall i husdyrtilskuddet for ammeku på 25 dyr (dvs.: 1-25, 26-50, 51+)
- Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 10 prosent
- Arealtilskudd for grovfôr økes med 50 kroner pr. dekar i sone 1-4, med 75 kroner pr. dekar i sone 5A og 5B og med 90 kroner pr dekar i sone 6-7
- Kulturlandskapstilskuddet øker med 90 kroner pr dekar
- Arealtilskudd for grovfôr økes med:
 - 50 kroner/dekar i sone 1-4,
 - 75 kroner/dekar i sone 5A og 5B,
 - 90 kroner/dekar i sone 6-7.
- Satsene for distriktstilskudd kjøtt øker med 1,00 kr pr kg i sone 4 og 5 (Nord-Norge)

10.1.5 Tilskudd til ku med kalv på beite

Et eget beitetilskudd til kyr med kalv gir flere fordeler enn å øke eksisterende beitetilskudd. Det legger til rette for god dyrevelferd gjennom stimulering til samvær mellom ku og kalv ute på beite, at flere dyr kommer ut i beiteperioden og det øker fôropptak på beite.

Forskrift om hold av storfe beskriver beitekrav både for ku og kalv, men veileder til forskriften åpner for å holde kalver inne første sesong dersom de er født på en tid av året som gjør at det ikke er forsvarlig å ha dem ute. Å ha små kalver på beite setter ekstra krav til ly og tørt liggeunderlag, hyppigere tilsyn, egnet behandling ved sykdom, og nok fôr og drikke. utfordringer med tilrettelegging for kalver som går på beite uten kua ender ofte med at bonden vurderer det som for stor risiko å ha små kalver på beite. Som en konsekvens kommer mange oksekalver/okser aldri ut ettersom beiting for okser over 6 mnd vurderes som uforsvarlig av hensyn til HMS og bestemmelser i hannyrdlova. Et tilskudd til ku med kalv på beite vil legge til rette for at flere kalver, inkludert oksekalver, kommer på beite gjennom:

- å stimulere til å planlegge kalvingstidspunkt til å passe med beitesesongen
- å stimulere til at også kalver i melkeproduksjon kommer ut gjennom å styrke lønnsomheten ved å la kua gå med kalven ute, samt kompensere for økt tilsyn og stell.
- å kompensere noe av produksjonstapet melkeprodusenter i dag har forbundet med å la kalven gå med kua. Det er økende søkelys på ku/kalv-problematikk. Et slikt tilskudd kan være et steg mot å teste ut løsninger for å legge til rette for samvær mellom ku og kalv.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende satser for det nye tilskuddet:

- **Tilskudd pr ku med en eller flere kalver på beite i sone 1 - 4: kr 1 250 fra 1-50 kyr og kr 750 fra ku nr 51.**
- **Tilskudd pr ku med en eller flere kalver på beite i sone 5A og oppover: kr 1 500 fra 1-50 kyr og kr 1 000 fra ku nr 51.**

Det forutsettes at beitetilskudd på innmark og utmark opprettholdes, uavhengig av innføring av «Ku med kalv på beite». For å oppnå tilskuddet forutsettes minimum 8 ukers beitetid for ku sammen med kalv.

10.1.6 Frakttilskudd slaktedyr

Fraktordningen for frakt av slaktedyr ble gjennomgått i 2019-2020. Utredningen viste at ordningen i stor grad virker etter formålet.

Kostnadene knyttet til frakt har økt betydelig det siste året og det er behov for å styrke ordningen for fortsatt sikre kjøttproduksjon i hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at frakttilskuddet for slaktedyr økes med 15 mill. kroner fra 155 mill. kroner til 170 mill. kroner.

10.2 Melkeproduksjon

Melkeproduksjonen er både arbeids- og kapitalintensiv. Den er bærebjelken i norsk jordbruk, har en avgjørende rolle for landbrukets bidrag til distriktspolitiske målsettinger og står for en vesentlig del av verdiskapingen. Mange har foretatt store investeringer, bla som følge av løsdriftskravet for storfe som trer i kraft fra 2034. Avkastningen investeringen gir, står ikke i forhold til innsatt arbeid og kapital. Investeringskalkylene viser for mange svak lønnsomhet. Antall mjølkebønder er halvert de siste 14 årene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig at mest mulig av kostnadsveksten må tas ut i markedet.inntektsvekst må skje i en kombinasjon av prisøkninger og økte tilskudd. Forhandlingsutvalget understreker viktigheten av at det innføres prosenttoll for alle varelinjer av meierivarer. Det vil etter hvert gi et handlingsrom for økt målpris for melk uten at importen øker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for melkeproduksjon:

- Driftstilskuddet for kumelk øker med 150 000 kr/foretak
- Husdyrtilskuddet øker med 1000 kr pr melkeku og med 845 pr dyr for andre storfe
- Økt tilskudd til små- og mellomstore melkebruk:
 - 6-23 kyr: økes med 550 kr/ku
 - 24-50 kyr: reduseres med 452 kr/ku
 - Totalt styrkes ordningen med 45,4 mill. kroner
- Utmarksbeitetilskuddet økes med 822 kroner pr dyr.
- Det generelle beitetilskuddet økes med 400 kroner pr. dyr.
- Kvalitetstilskudd storfekjøtt økes med 3,00 kr/kg for klassene O og O+ og bedre
- Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 10 prosent
- Arealtilskudd for grovfôr økes med:
 - 50 kr/dekar i sone 1-4,
 - 75 kr/dekar i sone 5A og 5B,
 - 90 kr/dekar i sone 6-7.
- Kulturlandskapstilskuddet øker med 90 kroner pr dekar
- Fôrnepe, fôrkålrot og fôrbete, gis et ekstra arealtilskudd på 500 kr/daa i alle arealsoner.
- Satsene for distriktstilskudd for melk økes med 1 øre/liter i sone C, 3 øre /liter i sone B, D til F og 6 øre/liter i sone G til J.
- Satsene for distriktstilskudd kjøtt øker med 1,00 kr pr kg i sone 4 og 5 (Nord-Norge)

10.2.1 Målpris

Ved jordbruksoppgjørene i 2017, 2018 og 2019 ble målprisen økt med 3 øre per liter melk. Den spesielle situasjonen i 2020 førte til null i målprisøkning. I 2021 ble målprisen økt med 8 øre/l. Til sammen 5 prosent økning, mens konsumprisen har steget med om lag 14 prosent. Kostnadsveksten regnet pr liter melk har vært på rundt 2 kr/liter i samme perioden. Med andre ord er bare deler av kostnadsveksten tatt ut i markedet.

Den lave målprisøkningen har vært nødvendig av hensyn til konkurransekrafta til norsk melk. Selv om forskjellen mellom melkepris til bonde i Norge og melkepris til bonde i EU er redusert med om lag 1 kr/liter siden 2016, har importen av ost økt med rundt 4.000 tonn eller 35 prosent i perioden. Av dette er 1.200 tonn økte kvoter til EU. Importveksten tilsvarer melkeproduksjonen på om lag 180 gjennomsnittsbruk i Norge. Når mindre melk produseres i Norge, øker også kostnadene per liter melk, både for meieriindustrien og for bonden da de faste kostnadene fordeles ut på et mindre kvantum. Dette gir grunnlag for lavere melkepris til bøndene.

Koronapandemien og tiltakene knyttet til denne ga økt forbruk av meieriprodukter i Norge. TINE forventer at deler av, eller hele, økningen blir borte når grensene nå er åpnet og nordmenns reisevaner er tilbake til normalen.

Markedsregulator har i sitt innspill til jordbruksforhandlingene gitt råd om en økning i målprisen på 36 øre/liter. Rådet er gitt ut fra en markedsmessig betraktning der de særlig er bekymret for volumfall av norsk melkeproduksjon, svekket konkurransekraft i lys av økende import, grensehandel m.m.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning i målprisen for melk med 36 øre/liter fra 1/. juli 2022.

10.2.2 Geitemelk

Melkegeita er en viktig del av norsk landbruk, men få og spredte besetninger gir utfordringer for både fagmiljøet og foredlingen. Melkegeita er godt egnet til å nyttiggjøre seg utmarksbeite, og har en spesiell rolle i landskapsforvaltningen. Det har blitt lagt ned en stor innsats for å forbedre kvaliteten på geitemelk, både gjennom avl, fôring og saneringsprogrammet «Friskere geiter». Det har vært svært positivt for næringa og det er et klart mål at helsetilstanden i geiteholdet opprettholdes. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår derfor å etablere et overvåkningsprogram for geitebesetninger. Det settes av 1,3 mill. kroner over tilskudd til dyreavl, jfr kap. 14.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for melkeproduksjon:

- Driftstilskuddet for geitemelk øker med 150 000 kroner pr foretak
- Utmarksbeitetilskuddet økes med 235 kr/dyr til kr 470 kr/dyr
- Det generelle beitetilskuddet økes med 35 kr/dyr til kr 85 kr/dyr
- Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 10 prosent
- Arealtilskudd for grovfôr økes med:
 - 50 kr/dekar i sone 1-4,
 - 75 kr/dekar i sone 5A og 5B,
 - 90 kr/dekar i sone 6-7.
- Kulturlandskapstilskuddet øker med 90 kroner pr dekar
- Satsene for distriktstilskudd for melk økes med 1 øre/liter i sone C, 3 øre /liter i sone B, D til F og 6 øre/liter i sone G til J
- Tilskudd til kjeslakt øker med kr 50 pr slakt

10.3 Kvoteordningen for melk

Ordningen med melkekvote er svært viktig for spredt melkeproduksjon. Melkekvoteordninga har til hensikt å tilpasse melkeproduksjonen etter markedets behov i en overskuddssituasjon, og bidra til å nå de «målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur». **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener kvoteordningen for melk er avgjørende for å sikre en livskraftig melkeproduksjon med variert bruksstruktur over hele landet, samt å tilpasse produksjonen til markedets behov.**

10.3.1 Tiltak for å øke andelen eid kvote og få ned kvoteprisene

I 2021 var 356 mill. liter kvote utleid på 5.346 leieavtaler. I rapporten «Produksjon på flere kvoter» fra 2018 fra en partssammensatt arbeidsgruppe, fant man at ca. 1/3 av den bortdisponerte kvota tilhører utleiende som ikke søker produksjonstilskudd. Andelen melk som produseres på leid kvote har økt med 120 mill. liter de siste 5 årene, tilsvarende nesten 50 prosent økning. At stadig større andel av kvotene eies av personer som ikke lenger driver aktiv melkeproduksjon er med på å svekke legitimiteten for ordningen.

Ved behandlingen av jordbruksmeldinga uttrykte en samlet næringskomité bekymring for at store beløp går ut fra aktive melkeprodusenter, til produsenter som har sluttet med melk gjennom kjøp og bortdisponering av melkekvote. I Hurdalsplattformen vil regjeringa:

«Vurdere tiltak for å redusere kvotekostnader og redusere delen leigekvote.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig ikke bare å vurdere tiltak, men iverksette målrettede tiltak raskt for å bremse og reversere denne utviklingen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil sikre og utvikle kvoteordningen for mjølk, med særlig vekt på å:

- I. øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter.
- II. få ned kvoteprisene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det i årets jordbruksoppgjør gjøres endringer i kvotesystemet raskt som reduserer kvotekostnadene, for blant annet å begrense utbredelsen av spekulasjon med melkekvote, samt iverksette tiltak som i større grad ivaretar den aktive melkeprodusenten.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak:

- 1) Innføre en begrensing på 7 år for hvor lenge en kvote kan være leid ut/legges sovende. Etter 7 år må kvota enten selges, eller man må ta opp igjen melkeproduksjonen på egen eiendom eller legge den i samdrift. Regelverket skal omfatte både nye og eksisterende utleieforhold, der løpetida regnes fra tidspunktet for innføring av det nye regelverket. Regelverket skal også omfatte utleie av melkekvote fra aktive melkebruk.
- 2) I kvoteregelverket må det gjeninnføres et skille mellom kvote i samdrift og kvoteleie. Nye krav som stilles samdrifter i dette regelverket, skal kun omfatte nye samdrifter etablert etter en angitt dato vedtatt i årets jordbruksoppgjør, og nye deltakere som tas inn i eksisterende samdrifter etter denne datoen.
- 3) Det skal fortsatt være mulig å bortdisponere kvote gjennom etablering av fellesforetak (samdrift). For å unngå at samdrift skal bli en skjult kvoteleie (passive deltakere) må det innføres:
 - Avstandskrav på 17 km.
 - Et minimumskrav på 20 prosent eierandel i samdriftaDe nye vilkårene gjelder nye samdrifter etablert etter 16. mai 2022.
- 4) Opprettholde muligheten for at nye produsenter kan starte opp med melkeproduksjon. Eiere av landbrukseieendom uten melkekvote kan kjøpe melkekvote dersom det foreligger

- en godkjent driftsplan av kommunen. Det stilles krav om 24 måneders sammenhengende leveranse fra egen landbrukseiendom før kvota kan gjøres omsettbart eller inngå i samdrift.
- 5) Det vises til Hurdalserklæringen der regjeringa ønsker å *«Senke kvotetaket for mjølkeproduksjonen for kumjolk ned mot 500 000 liter. Dei som har tilpassa seg dagens høge nivå, kan behalde kvotene eller selje overskytande kvoter attende til staten til avtalt pris.»* Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det opprettes en partssammensatt arbeidsgruppe for å utrede hvordan framtidige tak skal settes i alle produksjoner, herunder kvotetak for produksjon av ku- og geitemelk, jf. 8.6.2
 - 6) Sidestille skattemessig inntekter fra leie av kvote og salg av kvote, ved at salg av kvote beskattes som kapitalinntekt. Føringer om dette inn mot Statsbudsjettet 2023 legges i årets jordbruksoppgjør.
 - 7) Taket for investeringsstøtte heves til 4 mill. kroner for investeringer og støtteprosenten heves til 50%. Unntaket fra kronetaket videreføres for investeringer i Troms og Finnmark.

10.3.2 Kvote solgt til staten

For 2022 er det satt et forholdstall på disponibel kvote på 0,99 for kumelk. For siste salgsrunde var Statlig pris 4 kr/l. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener denne prisen skal videreføres. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener videre at all kumelk-kvote som selges til staten i kommende salgsrunde (40 %), skal selges ut i produksjonsregionene til 4 kr/liter. For geitemelk er markedssituasjonen vanskeligere. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at geitemelkkvote som selges til staten, trekkes inn for kommende salgsrunde.**

10.3.3 Konvertering av kvote

Systemet med konvertering av geitemelkkvoter til kumelkkvoter gir rom for spekulasjoner gjennom kvotekjøp av geitemelkkvote. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å opprettholde forbudet med å kunne konvertere melkekvoter for geitemelk til kumelk.**

10.4 Prisutjevningsordningen melk

Prisutjevningsordningen (PU-ordningen) er et svært viktig instrument for å sikre melkeproduksjon og anlegg i hele landet. Inntektssiden i PU-ordningen er basert på avgifter på norske meieriprodukter. I praksis er det avgifter på konsummelk og fløte til dagligvaremarkedet, samt myse til brunosten som er finansieringskilde. Nedgangen i salget av hvit drikkemelk gjør at tilfanget av penger inn i PU-ordningen reduseres betydelig. Den prognoserte nedgangen i salget av drikkemelk kommende år utgjør alene 20-30 mill. kroner i reduserte inntekter. Dette forsterker behovet for raskt å fjerne kostander fra PU-ordningen. Regjeringen har i Hurdalserklæringen mål om å: *«Bevare prisutjamningsordninga for mjølk, men gradvis fase ut dei konkurransepolitiske verkemidla frå ordninga.»*

Varslet avslag på distribusjonstilskudd er allerede hensyntatt i dagens satser ved den likviditetsnedbyggingen Landbruksdirektoratet har lagt til grunn for gjeldende satser. De øvrige ordningene vil vurderes i løpet av 2022 med endring fra 2023, og vil ikke få effekt på satsene for kommende avtaleår (fra 1/7-22).

Prisutjevningsordningen er et svært viktig instrument for å sikre melkeproduksjon og anlegg i hele landet. Nedgangen i salget av hvit drikkemelk gjør at tilfanget av penger inn i PU-ordningen reduseres betydelig. Den prognoserte nedgangen i salget av drikkemelk kommende år utgjør alene 20-30 millioner kroner i reduserte inntekter. Dette forsterker behovet for raskt å fjerne kostander fra prisutjevningsordningen. Regjeringa har i Hurdalserklæringen mål om å: *«Bevare prisutjamningsordninga for mjølk, men gradvis fase ut dei konkurransepolitiske verkemidla frå ordninga.»*

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener konkurransepolitiske tiltak må fjernes eller finansieres over statsbudsjettet og ikke som en del av PU-ordningen. Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at dette gjøres fra 1. januar 2023.

10.5 Bevaringsverdige husdyrraser

10.5.1 Bevaringsverdige raser

De seks historiske landrasene Telemarkfe, Sidet Trønder og Nordlandsfe (STN), Vestlandsk fjordfe, Østlandsk Raudkolle, Vestlandsk Raudkolle og Dølafe er definert som genetisk bevaringsverdige. Det har vært en økning siden bevaringsarbeidet for disse rasene startet på 1980-tallet, men likevel er to av Norges historiske landraser definert som kritisk utrydningstruet (færre enn 300 avlshunndyr) av FN's organisasjon for mat og landbruk (FAO). Dette gjelder rasene Dølafe og Vestlandsk Raudkolle. De andre rasene defineres som utrydningstruet.

Det er særlig små og mellomstore bruk som produserer mjølk på de bevaringsverdige husdyrrasene. Bare 29 mjølkebesetninger har kun kyr av bevaringsverdig rase og det er betydelige utfordringer knyttet til å rekruttere nye besetninger. Over tid holdes relativt sett flere storfe i ammekuproduksjon og færre i melkeproduksjon selv om alle de bevaringsverdige norske rasene opprinnelig er melkeraser. Det bør stimuleres til melkeproduksjon på de bevaringsverdige rasene for å beholde melkeegenskapene.

Norsk genressurssenter utfører viktige oppgaver med overvåking og koordinering av arbeidet med bevaringsverdige raser, og må sikres tilstrekkelige budsjettmidler over statsbudsjettet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskuddet differensieres mellom melkeku og ammeku for å stimulere til melkeproduksjon, og øker tilskuddssatsen til bevaringsverdige storferaser som melkes med 2 000 kr/melkeku.

10.6 Setertilskudd

Rundt 1 000 bønder, tilsvarende 13 prosent av landets melkeprodusenter, tar med seg kyrne og geitene til seters om sommeren og melker dem der, enten på en enkeltseter eller en fellesseter. Det er en nedgang på 60 prosent siden årtusenskiftet. Seterdrifta er en viktig del av norsk kulturarv og utmarksbruk. Det er kostbart og arbeidskrevende å drifte og vedlikeholde to produksjonsapparat i stedet for ett.

I 2020 var det 976 melkeprodusenter som setret, fordelt på 781 setre.. Dette er en nedgang fra 1057 melkeprodusenter i 2018.

Tilskudd til seterdrift går over RMP, og i 2019 ble dette en nasjonal ordning med en minimumsats på 50 000 kroner/seter, forutsatt produksjon av ku- eller geitemelk for egen foredling eller til meieri. Kravet til tilskuddet er at dyra skal være på setra i minimum 4 uker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at den viktigste forutsetningen for fortsatt seterdrift er lønnsomhet for små og mellomstore melkebruk over hele landet. Forhandlingsutvalget er bekymret for at det fortsatt er nedgang i antall aktive setre.

Seterdrift er et viktig element i norsk matproduksjon og bidrar til:

- å opprettholde biologisk mangfold.
- å ta vare på kulturlandskapet.
- bruk av utmarka.
- å ta vare på og forvalte kulturhistorie og kulturminner.
- fôrgrunnlaget for de gårdene det gjelder, spesielt i vanskelige fôrår.

- å møte klimautfordringene gjennom karbonbinding og albedoeffekt.
- norsk og lokal matproduksjon, i tillegg til en stor omdømmeverdi.

De største utfordringene for å opprettholde norsk seterdrift er:

- Arbeidsmengde og lønnsomhet.
- Investeringsbehov.
- Infrastrukturen der det ikke er strømnnett.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener seterdrift er en viktig del av norsk matproduksjon, og er bekymret for at det fortsatt er nedgang i antall aktive setre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å:

- **Differensiere det nasjonale setertilskuddet med:**
 - En sats på 50 000 kroner/seter for setring i 4 uker.
 - En sats på 70 000 kroner/seter for setring i 6 uker.
- **Innføre nasjonalt foredlingstilskudd på 10 000 kroner/seter.**
- **Innføre fellessetertilskudd på 10 000 kroner ekstra per bruker (f.o.m. bruker nr.2).**
- **Innføre nasjonal føring om besøkssetertilskudd i alle fylker, etter samme kriterier som Trøndelag.**

10.7 Hjort

I Norge har vi i dag 112 hjortefarmer fordelt over hele landet. Det meste av hjortekjøttet selges direkte i markedet, i konkurranse med importerte vare fra New Zealand. Hjorteoppdrett. Det ligger et uutnyttet potensial i å øke produksjonen av hjortekjøtt i Norge, men svak økonomi gjør at få velger å gå inn i næringa.

På mange måter kan driftsformen med hjort sammenlignes med sau og/eller ammeku. Alle de tre dyreslagene utnytter beiteressursene godt, holder kulturlandskapet i hevd og bidrar til lokal verdiskapning og sysselsetting i distriktene. Hjorteoppdrett drives relativt ekstensivt, men har kostnader knyttet til føring, gjerdehold, maskinpark med mer. BFJ har ikke tallgrunnlag for hjort.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at satsen for husdyrtilskudd økes fra med 250 kroner 515 kroner til 765 kroner/dyr. Satsene for beitetilskudd økes med 400 kr/dyr.

10.8 Kraftfôrbasert husdyrhold

All norsk landbruksproduksjonen er påvirket av de store kostnadsøkningene som har kommet og som vi står midt oppe i. Mens det er landa en god løsning som begrenser kostnadsøkningene på strøm slår prisøkningene fra verdensmarkedet rett inn i det kraftfôrbaserte husdyrholdet gjennom for eksempel gass og andre innsatsfaktorer, men først og fremst gjennom de importerte kraftfôrråvarene. For fjørfebønder utgjør kraftfôr 60-70% av kostnadene, det er også den viktigste innsatsfaktoren for svineprodusenter. Fortsatt høye priser vil gi et vedvarende høyere kostnadsbilde, som må kompenseres først og fremst gjennom pris, men og med overføringer slik situasjonen er nå. Prisnedskrivning av eventuelle prisøkninger på korn er det høyest prioriterte virkemiddelet for disse produksjonene. Slik situasjonen er nå er ikke nedskrivning av norsk korn nok til å gi forutsigbare kraftfôrris, det er utfordring nummer en i disse forhandlingene for de kraftfôrbaserte produksjonene.

10.8.1 Gris

Målt i dyretall og konsum er gris den største kjøttproduksjonen. Slakteri- og foredlingsindustrien er avhengig av en lønnsom svinenæring i hele landet. Utjevning av fraktkostnader knyttet til slakt og kraftfôr er sentralt. Det kreves likevel mere målretta tiltak enn det. Norge har fortsatt relativt små svinebesetninger spredt over alle landsdeler som følge av en aktiv politikk for å spre husdyrproduksjonen. Dette gir sikkerhet for trygg mat, et landbruk over hele landet og god dyrehelse. Med basis i denne produsentstrukturen har det norske avlsarbeidet gitt svin som er svært føreffektive, har en god helsetilstand og lavt antibiotikaforbruk.

I februar 2022 fattet Stortinget vedtak om at det skal ses på insentiver som bedrer dyrevelferd for svin (areal, underlag og miljøberikelse). Det skal skrives en dyrevelferds melding som blant annet skal utrede hvordan griser kan sikres bedre tilgang til utearealer, og det skal forskes på alternativer til CO₂-bedøving på slakteri.

Etter flere år med ubalanse i markedet og stillestående målpris har prisene økt med 3,07 kroner pr kg i 2020 og 2021. I første halvår av 2022 økte prisene med ytterligere 3,00 kroner per kilo, til 38,50 kroner per kilo. Samtidig øker kostnadene nå kraftig på kraftfôr og andre innsatsfaktorer, sammen med økte byggekostnader og etterslep på investeringer etter dårlig lønnsomhet i næringa. Investeringsmidler er derfor høyt prioritert. Det bør åpnes for investeringsstøtte knytta til klima, dyrevelferd og HMS. Ved markedsmuligheter kan det også åpnes for utvidelser for kombinert- og slaktegrisproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det åpnes for investeringsvirkemidler til dyrevelferd, klimatiltak og HMS i svineholdet. Det er særskilt viktig å opprettholde og styrke produksjonen av svinekjøtt i Nord Norge for å opprettholde infrastruktur.

10.8.2 Egg

I fjorårets oppgjør ble husdyrtilskuddet for verpehøns utvida til å gjelde opp til konsesjonsgrensa på 7 500 høns, men uten økte bevilgninger og dermed gikk satsen ned. En stor del av eggprodusentene driver tett opp mot konsesjonsgrensa eller med utvida konsesjon. Tilskuddet treffer nå en større andel av produsentene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at husdyrtilskuddet for verpehøns økes til 11 kroner opp til 7 500 høns.**

Distriktstilskuddet er viktig for å sikre eggproduksjonen over hele landet og å opprettholde infrastruktur for landbruksproduksjon også i sårbare produsentmiljøer. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at distriktstilskuddet for egg økes med 0,13 kr/kg for Vestlandet og med 0,50 kr/kg i Nord Norge.**

Formålet med frakttilskuddsordningen er å jevne ut kostnadene ved frakt av egg fra produsent til registrert eggpakkeri, i tillegg til å bidra til effektiv frakt og stimulere til omsetning via registrerte eggpakkerier. Frakttilskudd blir utbetalt for frakt av egg fra produsent til nærmeste registrerte eggpakkeri. Tilskudd på 7,1 mill. kroner til 66 000 tonn egg gir en svært lav dekning av fraktkostnaden. Tilskuddet til frakt av egg har heller ikke vært økt på flere år, mens kostnadene har økt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at frakttilskudd egg økes med 1 mill. kroner.

10.8.3 Fjørfe kjøtt

Etterspørsel etter fjørfe kjøtt forventes fortsatt å øke også i en normalsituasjon. Det er ikke husdyrtilskudd for slaktekylling, kalkun eller and, men prisnedskrivningstilskudd for kraftfôr har vært prioritert for å holde kostnadsveksten nede. Disse produksjonene henter nesten all inntekt i

markedet, og det er ingen eksisterende ordninger for å gi ekstraordinær kostnadskompensasjon med budsjettmidler. Konkurransen fra import er også utsatt for de samme kostnadene, og prisene bør derfor kunne løftes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at konsesjonsgrensen for kalkun reverseres til 40 000.

I dagens regelverk for avløsertilskudd er det antall slaktet kylling som er grunnlag for utmåling (0,51 kr/dyr). Produksjoner på saktevoksende kylling foregår med lavere belegg og kyllingene lever lengre, noe som medfører et lavere totalt antall dyr enn i konvensjonell kyllingproduksjon. Dagens utregning gjør at bønder med spesialproduksjon er berettiget mindre avløsertilskudd. Avløsertilskuddet må økes per kylling opp til nivået for økologisk slaktekylling, slik at spesialproduksjon berettiger tilsvarende avløsertilskudd som konvensjonell kyllingproduksjon. Det er viktig å sikre likebehandling av ulike produksjonsmetoder innen fjørfe.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes en egen sats for saktevoksende kylling (slaktealder over 35 dager) i avløserordningen for å tilpasse den til ulike produksjonsmetoder. Satsen må beregnes slik at den kompenserer for redusert antall dyr på årsbasis, gjennom færre innsett og færre dyr per innsett. Jf. også omtale i kap. 12 velferd.

10.9 Birøkt

I tillegg til å produsere honning, genererer honningproduksjonen betydelige verdier for norsk landbruk gjennom pollinering av frukt, bær og oljevekster. Pollineringsverdien utgjør trolig mer enn 230 mill. kroner. Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster og dermed arts mangfoldet.

Norge har gode forutsetninger for birøkt. Vi har svært god helsestatus og det kan røktes over hele landet. Næringa egner seg godt som tilleggssnæring. Arealet av norske nyttevekster tilsier et behov for rundt 70 000 bikuber til pollinering, mens vi i dag har rundt 50 000 fordelt på 4000 birøktere. Av disse er det ca 720 birøktere som søker produksjonstilskudd. Markedet for honning i 2017 var på 2600 tonn hvor bare 50 prosent av dette dekkes opp av norsk produksjon. Importen er utfordrende fordi norsk honning ikke klarer å konkurrere prismessig med importert honning. I dag er man derfor helt avhengig av markedets preferanse for norsk honning. En opplysningstjeneste vil gi merkenøytral rådgivning til forbruker, informere om ulike bruksområder for produktene, samt informere om verdien av å velge norske produkter fremfor importerte. Slik kan vi både øke forbruket og sikre pollinering av naturen vår, samt legge forholdene til rette for at det er nok honningbier til spesifikk pollinering av frukt- og bær satsningen i landbruket i Norge.

Det er inngått en intensjonsavtale mellom MatPrat og Norges Birøkterlag der formålet med avtalen er å erklære partenenes felles ønske og vilje til å inngå i et kommunikasjon- og utviklingssamarbeid, når det gjelder opprettelse og innlemmelse av «opplysningskontor for honning og andre biprodukter» på MatPrat.no sin portal og andre kanaler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at kubetilskuddet økes med 200 kroner til 800 kroner per kube. Forhandlingsutvalget foreslår også å sette av 1,5 mill. kroner gjennom avsetningsmidler (post 70.11) til Norges Birøkterlag for å finansiere en opplysningsordning for honning og andre bieprodukter.

10.10 Dyrevelferdstilskudd

God dyrevelferd er først og fremst viktig av hensyn til dyra, men bidrar også til godt arbeidsmiljø for bonden. God dyrevelferd er en del av et mentalt tollvern, og gir konkurransekraft og tillit til norske produkter og matproduksjon. Alle dyr skal ha det godt i norsk landbruk, og norskprodusert skal være ensbetydende med god dyrevelferd. Derfor har et samlet landbruk satset på dyrevelferdsprogrammer (DVP) for å gjennomføre systematisk dyrevelferdsarbeid i alle dyrehold.

Dyrevelferdsprogrammene skal sikre systematisk arbeid og bidra til dokumentasjon for bedre velferd i alle besetninger. Veterinærbesøkene i DVP skal derfor blant annet gå gjennom en del av de daglige rutinene og jobbe målrettet for å finne forbedringsområder i samarbeid med bonden. Gjennom DVP sikres rådgivning om dyrevelferd og forebyggende tiltak i alle besetninger. Det skjer innenfor definerte rammer og blir godt dokumentert. Innføring av DVP gir både merarbeid og merkostnader for bonden. Bønder som jobber systematisk med å løfte dyrevelferden i egen besetning bør belønnes og arbeidet synliggjøres. Et flatt dyrevelferdstilskudd på 5 000 kroner til alle dyrehold som deltar i, og tilfredsstiller et DVP anerkjent/godkjent av Mattilsynet, vil redusere kostnader og motivere for systematisk dyrevelferdsarbeid i besetningen. Et flatt tilskudd treffer nesten alle, de små relativt sett bedre enn de store. Det kan være mindre ressurskrevende å administrere et flatt tilskudd sammenliknet med mer komplekse dyrevelferdstilskudd, som vil nødvendiggjøre oppfølging fra nye kontrollsystemer. Tilskuddet bør omfatte alle dyrearter med DVP, også produksjoner der programmene er forskriftsfestet etter påtrykk fra næringa.

Kostnad ved tilskuddet

Hvis man legger vilkår for dyrevelferdstilskudd på dagens nivå for inklusjonskriterier i dyrevelferdsprogrammene, vil følgende dyrehold inkluderes:

- Alle som leverer mer enn 10 gris til slakt – 1750 besetninger,
- Alle som søker om produksjonstilskudd for 10 storfe eller flere – 12 145 besetninger,
- Sauehold med 30 vinterfôra eller flere – 9308 besetninger,
- Verpehøns med flere enn 1000 høner – 533 besetninger,
- Alle kyllingprodusenter som produserer med høyere dyretetthet enn 25 kg/kvm (dvs. alle kommersielle kyllingprodusenter) – 465 besetninger,
- Alle som holder kalkun for kjøttproduksjon og leverer til varemottaker – 44 besetninger

Ettersom hensikten med forslåtte tilskudd er todelt, økt lønnsomhet og bedre dyrevelferd uten å stimulere til økt produksjon, er forslaget et flatt tilskudd. Dersom man har flere ulike produksjoner som er inkludert i DVP, f.eks. storfe, sau og kylling, er det rimelig at bonden får hvert dyrehold kompensert for seg og et tilskudd per produksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å innføre et dyrevelferdstilskudd.

Forhandlingsutvalget mener et dyrevelferdstilskudd på 5 000 kroner pr dyrehold reduserer kostnader og motiverer for systematisk dyrevelferdsarbeid i besetningen. Kostnaden ved tilskuddet er beregnet til 75 mill. kroner for 2023.

11 ØKOLOGISK LANDBRUK

11.1 Status i økologisk landbruk

Økologisk jordbruk har en viktig rolle som spydspiss i norsk landbruk. Det økologiske arealet og karensarealet holdt seg stabilt fra 2021, og ligger nå på 4,6 prosent av det totale jordbruksarealet. Det er særlig engareal og potet som går ned, mens det er en økning i frukt og grønnsaksarealene. Det er også en kraftig økning i areal for erter til fôr. Vestfold og Telemark har størst andel

økologisk areal etterfulgt av Viken og Trøndelag. Antall økologiske produsenter er stabil, og er nå på 1957.

Omsetningen av økologiske produkter fortsetter å øke også i 2021, sammenliknet med 2019 siden 2020 var et litt annerledes år. Fra 2019 er det en økning i dagligvare på 14 prosent. Vi mangler fullstendig statistikk på salg i dagligvare og HORECA. Da dette fortsatt ikke er på plass fra Landbruksdirektoratet har omsetningstall vært avhengig av at dagligvarekjedene har meldt inn tall til direktoratet direkte. Omsetning i andre kanaler har hatt en økning på 7,9 prosent siden 2020.

11.1.1 Husdyr og økologisk kjøttproduksjon

Andelen av økologisk husdyr inkludert verpehøner er forholdsvis stabil eller svak økning fra 2020, med unntak av melkekyr som har hatt en svak nedgang. Produksjon av økologisk egg har hatt en redusert produksjon 2021 med 5,4 prosent. Andelen økologisk egg er på 7,8 prosent. Husdyrtilskudd stimulerer til omlegging av animalsk produksjon, og er viktig for å ivareta økonomien i de økologiske husdyrproduksjonene.

11.1.2 Korn

Den samlede produksjonen av økologisk korn anslås for 2020/21 til å bli betydelige mindre enn de siste årene og vil være på 12 000 tonn. Dette er en nedgang på 24 prosent fra 2019-2020. Nedgangen gjelder særlig fôrkorn, mens matkornproduksjonen er den høyeste på lenge. Så langt er 21 prosent av det leverte kornet matkorn.

De fem siste årene har produksjonen av økologisk fôrhvete, rughvete, bygg og havre vært på mellom 10 000 og 13 000 tonn. For 2020/2021 var dette på 9 100 tonn. Forbruket av fôrkorn til økologisk kraftfôr var til sammenligning på litt over 23 000 tonn i 2020. Over halvparten av dette var derfor importert vare.

Avlingene dekker ikke den norske etterspørselen etter matkorn og kraftfôr. Norskandelen i økologisk kraftfôr er på kun 30 prosent. Til sammenligning har norskandelen i konvensjonelt kraftfôr i gjennomsnitt vært 67 prosent. Mesteparten av den økologiske mathveten og mathavren er importert vare. Andelen importert mathvete har økt siste år og da særlig på mathvete, mens norsk mathavre har økt kraftig siste året. Det er viktig at norske kornprodusenter finner det lønnsomt å dekke mer av etterspørselen etter økologisk mat- og fôrkorn. Arealtilskudd er viktig for å redusere risiko knyttet til avlingsvariasjoner og avsetning.

Prisen på økologisk kraftfôr varierer mer gjennom året enn konvensjonelt pga. høyere import. Den gjennomsnittlige prisforskjellen mellom økologisk og konvensjonell vare er 47 prosent. For kraftfôr er importandelen på kornråvare 40-45 prosent, og for økologisk kraftfôr totalt på 66 prosent. Av det totale kraftfôrsalget i 2020 var 2 prosent økologisk. Per i dag finnes det to produksjonsanlegg for økologisk kraftfôr i Norge, ett i Trøndelag som produserer fôr til drøvtyggere, og ett på Toten som produserer fôr til drøvtyggere, svin og fjørfe.

Det ble gjennomført en gjennomgang av fraktordningene for korn og kraftfôr av Landbruksdirektoratet til jordbruksoppgjøret 2022 (rapport nr. 20/2022). Et av områdene det skulle sees på var frakt av økologisk korn og kraftfôr.

Rapporten har ikke utredet problemet tilgangen til økologisk korn som er det viktigste hinderet slik vi ser det for økologisk kraftfôr. Alternativene som rapporten konkluderer med, vil:

1. Ivareta husdyrprodusentene ved å bruke midler til å redusere kostnaden ved transport av kraftfôr.

2. Føre til at vi endrer landbrukspolitikken ved å stimulere til økologisk husdyrproduksjon der det er mest gunstig å produsere økologisk korn.

I det nye økologiregelverket øker kravet til egenprodusert fôr for drøvtyggere fra 60 til 70 prosent og for svin/ fjørfe fra 20 til 30 prosent fra 2023. Redusert prisnedskrivning for korn, uten andre tiltak, vil sentralisere den økologiske produksjonen til de områdene som kan dyrke korn. Det er et stort potensial til mere økologisk korndyrking og å dyrke korn og proteinvekster i mer marginale områder i større grad enn i dag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes ned en arbeidsgruppe som skal kartlegge barrierer og foreslå virkemidler for økt norsk produksjon av økologisk fôrkorn. Utredningen må inkludere temaer som agronomi, økonomi, logistikk og manglende mottaksapparat.

11.1.3 Melk

Produksjonen av økologisk melk gikk ned med 3,1 prosent, og andel solgt som økologisk er på 54,5 prosent. Andelen økologisk melk av totalt innmål melk er på 3,2 prosent.

Landbruksdirektoratet leverte rapporten «Verdikjeden for økologisk melk – en helhetlig gjennomgang av rammevilkårene i den norske verdikjeden for økologisk melk» - (rapport nr. 13/2022). Rapporten har sett på verdikjeden for økologisk melk fra produsent til forbruker og tatt for seg flaskehalsene i den samme verdikjeden.

Rapporten presiserer at dagens rammebetingelser knyttet til økologisk melkeproduksjon og verdikjeden for melk i stor grad er utformet for konvensjonell melk, som utgjør vel 95 prosent av melkeproduksjonen i Norge. Verdikjeden for melk har behov for en viss grad av særbehandling, siden volumet er såpass lite?

Rapporten konkluderer med følgende flaskehals for verdikjeden for økologisk melk:

1. For primærprodusenten er den viktigste flaskehalsen for å øke den økologiske melkeproduksjonen knyttet til økonomi, ved siden av de agronomiske utfordringene ved det å drive økologisk. Mulig tiltak for å øke den økologiske melkeproduksjonen vil være a) økte husdyrtilskudd eller b) innføre pristilskudd for økologisk melk.
2. For foredlingsleddet er det pris på råvaren som er den vesentligste flaskehalsen. Per i dag er det foredlingsleddet som betaler merprisen for den melka som ikke blir anvendt, men som får en merpris ut til bonden. For å redusere flaskehalsen for industriaktørene vil økt anvendelsesgrad og/eller redusert kostnad inn til industriaktørene være mest hensiktsmessig.

Rørosmeieriet er avhengig av økologisk melk fra Rørostraktene for å dekke etterspørselen etter produktene som krever geografisk opprinnelse: Tjukkmelk, Skjørøst, smør osv. I tillegg tapper og produserer Rørosmeieriet til Coop sin Änglamark-serie på søtmelk og fløte. Denne melka blir i dag fraktet fra Østlandet og Trøndelag til Røros, men siden Rørosmeieriet ikke er et målepunkt vil råvarekostnadene ved frakt øke jo større andel av melka som blir transport fra Østlandet til Røros. Røros selger 62 prosent av all melka som selges som økologisk i markedet. Samtidig ser vi en økning i import av økologiske meieriprodukter særlig i kjedenes egne merkevarer.

Økologisk jordbruk er en spydspiss for alt jordbruk og det bør derfor være lønnsomt å drive økologisk i hele landet sjøl om du ikke får videreforedla melka som økologisk. Forslaget fra rapporten om å innføre pristilskudd til all økologisk melk som blir produsert, sammen med at

TINE reduserer sin merpris til produsent, vil føre til at industrien betaler den reelle merprisen som melkebonden får betalt for økomelka. På den måten unngår vi at melka som omsettes økologisk belastes kostnaden ved den delen av melka som ikke blir anvendt.

11.1.4 Poteter, grønnsaker og frukt

Det finnes ikke tall på den totale produksjonen av økologisk grønnsaker, frukt og bær, men trolig gikk produksjonen noe ned i 2021 grunnet mangel på kvalifisert arbeidskraft. Omsetningen av norske, økologiske frukt, grønnsaker og poteter økte med 1 prosent i 2021. Fortsatt er veksten av salget basert på økt import, og det er stort markedspotensial for norsk, økologisk frukt og grønnsaker. Tiltak for å øke produksjonen må også sees i sammenheng med «Grønn Innovasjon og Vekst» og oppfølgingen av denne. I tillegg til forslag løftet fram i forbindelse med programmet for å utvikle og stimulere markedet, er det behov for å stimulere produksjonen særskilt.

11.2 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

I «Nasjonal strategi for økologisk landbruk 2018-2030» er det overordnede målet å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Innsatsen skal rettes inn mot tre områder: 1) Kunnskap og kompetanse. 2) Legge til rette for økologisk produksjon. 3) Utvikling av en effektiv verdikjede.

Strategien skal vurderes midtveis i lys av markedsutviklingen.

I Hurdalsplattformen står det at regjeringa vil øke produksjonen av økologisk mat.

Det siste årene har det vært en vekst i omsetningen av økologiske produkter, uten tilsvarende økning i norsk produksjon. Dette er ikke tråd med regjeringas mål om at etterspørselen etter økologisk mat skal dekkes av norsk produksjon så langt det er mulig.

Det finnes i dag ikke tall på hvor mye av den økologiske maten som selges som er importert, men det er grunn til å tro at mye av omsetningsveksten er importert vare. I den nasjonale strategien for økologisk jordbruk er det pekt på dette, og uttrykt at «Regjeringa vil starte et arbeid for å bedre statistikkgrunnlaget på dette området.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke viktigheten av at arbeidet med «Nasjonal strategi for økologisk landbruk» må følges opp med mer konkrete tiltak. Vi forventer at den nye regjeringa kommer med konkrete mål og tiltak for den økologiske matproduksjonen. Det vil også være viktig å få på plass et konkret mål for økologiske produkter i offentlige innkjøp for å redusere risikoen som er særlig stor ved små volum.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at statistikken over import av økologiske landbruksvarer kommer på plass i løpet av året, både for omsetning i dagligvarehandelen og HORECA. Dette for å kunne identifisere hvilke produktgrupper som har importvekst og dermed målrettet virkemiddelbruken for å øke den norske produksjonen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener også at vi må innføre Nyt Norge merke på all økologisk norsk mat.

11.3 Styrking av økologisk landbruk

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil særlig trekke fram mangel på norsk produksjon av korn, frukt, bær, og grønnsaker og et ustabilt marked med små volum for alle produksjoner, som to av hovedutfordringene for det økologiske landbruket i Norge. I et lite og sårbart marked, som det økologiske fortsatt er, er det ekstra viktig med forutsigbarhet for en god økonomi i primærproduksjonen om norsk jordbruk skal være i stand til å levere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det innføres et tallfestet mål for økt økologisk produksjon, videreforedling og salg. For å bidra til økt forbruk og mer stabil etterspørsel, krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at det må settes krav til det offentliges innkjøp av norske økologiske produkter.

Bondelagets forhandlingsutvalg foreslår å:

- I tråd med forslaget fra rapporten «Verdikjeden for økologisk melk» å innføre pristilskudd for økologisk melk med 0,40 kr / liter som vil gi en kostnad på 20 mill. kroner med utgangspunkt i dagens produksjon av økologisk melk på 48 mill. liter.
- Øke frakttilskuddet til korn med 10 prosent
- Øke arealtilskuddet for økologisk korn med 100 kr/daa
- Øke arealtilskuddet for økologisk grovfôr med 15 kr/daa
- Øke arealtilskuddet for karensareal med 100 kr/daa
- Styrke husdyrtilskudd til økologisk melkeku og ammeku med 500 kr/dyr

12 VELFERDSORDNINGENE

I Hurdalsplattformen er arbeidet med velferdsordninger løfta fram som egne punkt, for alle næringsdrivende og spesielt for landbruket:

- *Utrede og forbedre sosiale ordninger for sjølstendig næringsdrivende.*
- *Vidareutvikle velferdsordningane for jordbruket og leggje fram ein eigen plan om dette.*

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser svært positivt på at regjeringa tilkjennegir så tydelige ambisjoner for velferdsordningene i landbruket. Disse ordningene betyr svært mye for at bønder og deres familier skal kunne ha en økonomisk trygghet hvis sjukdom eller personlige kriser inntreffer, og for mulighet til å ta ut noe ferie og fritid gjennom året. Ordningene som gjelder for svangerskap, fødsel og barsel er avgjørende for mulighetene til å kunne arbeide som bonde i disse livsfasene. De spiller dermed en svært viktig rolle for at kvinner kan være bønder, og generelt for å sikre rekrutteringa til yrket. Hvis bondeyrket ikke lar seg kombinere med det folk forventer om et tilnærma normalt familieliv, taper jordbruket i konkurransen om å rekruttere nye utøvere til næringa.

Tidligpensjonsordningen er viktig for å få til gode og smidige generasjonsskifter og gi den eldre generasjonen et økonomisk tilskudd når jordbruksinntekten faller vekk.

Både en styrka økonomi i ordningene gjennom økte satser og tilskudd og et mer tilpassa regelverk som tar hensyn til bondens arbeidshverdag, inntektsdannelse og familieliv, er sterkt etterspurt av næringa. Bedre velferdsordninger må derfor bli en naturlig og integrert del av den opptrappinga som skal skje for å styrke bondens økonomiske situasjon, og for å utligne forskjeller i levekår sammenligna med lønnstakergruppene i samfunnet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener videreutviklinga av jordbrukets velferdsordninger bør skje i to trinn.

Som trinn ett må det i årets jordbruksoppgjør skje en vesentlig styrking av økonomien i ordningene innenfor det eksisterende regelverket.

Samtidig må en gjennomføre visse regelendringer som enten allerede er anbefalt, og/eller kan gjennomføres uten ytterligere utredninger. Det gjelder både for ordningene ved sjukdom/fødsel mv. og for ferie/fritid.

Jordbrukets forhandlingsutvalg peker her på:

- Å implementere de to forslagene for tilskudd til sjukt barn, omtalt i Landbruksdirektoratets rapport nr. 15/2020, som ennå ikke er iverksatt.
- Å åpne for å gi to avløsertilskudd til et foretak uten at det trengs dispensasjon, i tilfeller med «dobbel» og samtidig sjukmelding. (Jordbruksavtalens kap. 9.2)
- Ved fødsel må partner kunne få avløsertilskudd i to uker i forbindelse med fødsel, sjøl om mor mottar avløsertilskudd i samme periode. Det bør framgå som en generell regel, og ikke bare som en dispensasjonsadgang, slik det er i dag. (Forskriftens § 5).
- Saktevoksende kylling (over mer enn 50 dager) bør få avløsertilskudd på lik linje med økologisk slaktekylling.
- Produsenter av lama og alpakka inkluderes i ordningen med tilskudd til avløsning ved sjukdom, fødsel mv.
- Teknisk justering av avløsertilskudd til satellitter, slik at dette beregnes riktig i forhold til timeforbruk og produksjon pr år.

Trinn to vil være å utarbeide den planen regjeringa varsler. Vi foreslår at det skjer i form av ei partssammensatt arbeidsgruppe som utreder og foreslår endringer i regelverket fram mot jordbruksoppgjøret i 2023. Det er ønskelig at Nav bidrar i dette utredningsarbeidet.

Mandatet for denne arbeidsgruppa bør inneholde følgende:

- Oppdatere formålet for ordningen med tilskudd til avløsning ved sjukdom, fødsel mv. Legge sterkere vekt på hensynet til god dyrevelferd i formålet og nødvendigheten av å få gjort tidskritiske arbeidsoperasjoner i drifta til rett tid.
- Gjennomgå og revidere avkortingsreglene med mål om å:
 - Fjerne fratrekket for lønn/honorar, det vil si likebehandling av disse inntektene med annen næringsinntekt.
 - Fjerne fratrekk for sjukepengar, foreldrepenger m.m. opptjent fra lønn eller annen næringsinntekt. Bare beholde fratrekk for den delen av trygdeytelsene som stammer fra jordbruksforetaket.
 - Ikke lenger relatere graderinga av dagsatsen til hvor mye trygdeytelsene er gradert, men til sjukmeldingsprosent/hvor mye foreldrepermisjon man tar ut fra jordbruksforetaket.
- Foreta ei tilpassing slik at det åpnes for å gi tilskudd til avløsning også når ektefelle / samboer, eller person med næringsinntekt fra foretaket er avløser.
- Vurdere og foreslå hvordan en kan utvikle samarbeidet mellom landbruksforvaltninga og Nav, med tanke på å styrke kompetansen i saksbehandlinga for saker som involverer både Navs trygderegler og reglene for avløsning ved sjukdom.
- Utarbeide forslag til bedre og mer tilgjengelig rådgiving for brukerne av velferdsordningene, spesielt ved graviditet, fødsel og barsel

12.1 Avløsning ved sjukdom m.m.

12.1.1. Tilskudd til avløsning ved sjukdom, svangerskap og fødsel mv

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sjukdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Den er viktig for rekruttering generelt, og spesielt for å bidra til at kvinner velger landbruk. Ordningen er særlig viktig ved langvarig sjukdom for å unngå store økonomiske tap.

Landbruksdirektoratets indikerer med sine forbruksprognoser at utbetalingene for 2022 vil kunne øke igjen etter å ha sunket i 2021. Det prognoseres utbetalinger på 140 mill. kroner for året totalt, noe som nærmer seg samme nivå som for 2020. For 2023 er prognosen noe under dette igjen: 130 mill. kroner, som likevel er over nivået for 2021.

Maksimal dagsats er i dag 1 670 kroner. Den er ikke justert siden 2019. Norske Landbrukstenester har beregnet kostnaden til avløsning til 2 068 kroner pr. dag (ikke medregna kostnader som helgetillegg, overtid mm).

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsen økes med 430 kr/dag til 2 100 kr/dag. Dette gir et økt bevilgningsbehov på 38,1 mill. kroner når Landbruksdirektoratets prognose legges til grunn.

Produsenter av lama og alpakka inkluderes i ordningen med tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. Satsene og faktorene for hhv. lama og alpakka bør følge sau og ammegeit

12.1.2 Avløsertilskudd ved sjukt barn

Det vises til Landbruksdirektoratets rapport «Evaluerings av tilskudd til avløsning av jordbrukere ved sjukt barn inntil 365 dager», datert 02.03.2020.

Det blei i jordbruksforhandlingene 2019 enighet om at Landbruksdirektoratet skulle evaluere muligheten for tilskudd til avløsere av jordbrukere med sjukt barn for inntil 365 dager. Jordbruksforhandlingspartene har deltatt i referansegruppe for evalueringen.

Evalueringen viser at folketrygdloven i større grad enn sjukdomsavløsningsforskriften har spesielle tilpasninger for de familiene som blir hardest rammet av barns sykdom eller skade.

Gjennom folketrygdloven, kap. 9 har foreldre med omsorg for svært sjuke barn, under visse vilkår, rett til pleiepenger og evt. opplæringspenger fra NAV. Fra og med 1.1.2019 var det ikke lenger noen begrensninger i antall dager eller tidsperiode det kan ytes pleiepenger for.

Bestemmelsene om opplærings- og pleiepenger på grunn av barnets helsetilstand har ingen egne motsatser i sjukdomsavløsningsforskriften per i dag.

Landbruksdirektoratets konklusjon og anbefaling var som følger:

1. Ny regel om tilskudd til avløsning av jordbrukere som har, eller kunne ha fått pleie- eller opplæringspenger på grunn av sjukt barn. Det foreslås at regelen utformes likt som ved jordbrukerens egen sykdom, det vil si at det kan gis tilskudd til avløsning for inntil 365 dager de siste tre årene, med et tilskuddsfritt opphold på 26 uker. Hovedregelen er at det kun gis ett tilskudd til avløsning for et foretak for samme periode. Det er videre foreslått at barnets sykdom eller skade må være av en slik art at de medisinske vilkårene for å motta pleiepenger fra folketrygden er oppfylt.
Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 3 mill. kroner.
2. Utvide dagens regel slik at det kan gis tilskudd for inntil 10 dager mer per år per kronisk sjuke eller funksjonshemmede barn under 18 år jordbrukeren har. Dette forslaget harmoniserer sjukdomsavløsningsforskriften med bestemmelsene i folketrygdloven på dette punktet.
Økning i utbetaling per år er estimert til om lag 0,2 mill. kroner.
3. Fjerne kravet i dagens regel om at jordbrukeren har måtte være med barnet til lege/behandling hver dag det kan gis tilskudd for ved barns «vanlige» sykdom. Det skal fortsatt foreligge dokumentasjon for at barnet har vært sykt.
Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 6 mill. kroner.

I de forenkla jordbruksforhandlingene 2020 blei det ikke foretatt prosederinger, og temaet blei ikke tatt opp i sin helhet. Punkt 2 i forslaget fra utredningen ble tatt til følge.

Samlet kostnad for tiltak 1 og 3 beregnes i rapporten til å ligge på inntil 9 mill. kroner. I tillegg kommer tilpasning av søknads- og saksbehandlingssystemet hos Landbruksdirektoratet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at de de øvrige forslagene til endring i ordningen for tilskudd til avløsning av jordbrukere med sjukt barn for inntil 365 dager gjennomføres. Endringene vil være et billig sikkerhetsnett for jordbrukere som havner i en vanskelig situasjon,

og vil kunne bidra til at det overordnede målet med tilskuddsordningen nås i enda større grad. Foreldre som har fått innvilget 20 dager gis mulighet til å søke på nytt for inntil 365 dager.

12.1.3 Avløsning ved dødsfall

Gjenlevende ektefelle/samboer, barn eller foreldre etter en avdød jordbruker kan få tilskudd til avløsning i inntil åtte uker etter dødsfallet. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på at dette ofte vil være situasjoner der formålet for forskriften, om at ordningen skal fungere som et sikkerhetsnett for å holde driften i foretaket i gang, vil veie ekstra tungt.

I Landbruksdirektoratets rapport fra 2019 om «Konsekvensene av å avvikle samordning mellom tilskuddet og jordbrukerens lønnsinntekt» (Rapport nr. 18/2019) oppgis det at under 1 prosent av tilskuddet til avløsning ved sykdom mm. går til avløsning ved dødsfall.

Retten til tilskudd til avløsning ved dødsfall må utvides til å gjelde tolv uker, mot åtte uker i dag. Det bør være mulig å forlenge ordningen ved behov dersom en ser det er nødvendig for å holde driften i foretaket i gang. En slik økning vil ha en forventet årlig kostnad på i underkant av 0,7 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at ordningen utvides fra åtte til tolv uker. Utvidelsen finansieres innenfor eksisterende ramme.

12.2 Sjukepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sjukepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sjukepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som oppfyller minstekravet til næringsinntekt. Prognose for 2022 er på 36,9 mill. kroner, noe som er litt over budsjett (32,6 mill. kroner).

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 36,9 mill. kroner til ordningen i 2023, i tråd med forbruksprognosen

12.3 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er sjukeforebyggende. En god ordning for ferie og fritid kan gi større bruk av avløsere, noe som igjen vil kunne gi mulighet til å sysselsette flere personer i kommunene. Dette vil kunne utgjøre en reserve ved akutte behov, ved livskrise, og sykdom i bondefamiliene

Slik rammene er for ordningen i dag dekker den ca. 318 timer eller ca. 42 dager (à 7,5 timer) gitt minstetariff, (pr 2021) inkl. påslag: 276 kroner. Ut fra et mål om noe jevnlig helgefri samt mulighet for noen feriedager i tillegg er dette langt fra tilstrekkelig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor et løft i finansieringa av avløsning for ferie og fritid. For framtida må den dekke de reelle kostnadene for avløsning i et betydelig høyere omfang enn tilfellet er i dag. Fram mot 2025 bør maks-tilskuddet heves til i størrelsesorden 120 000 kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning i satsene tilsvarende 10 prosent. Dette tilsvarer en økt bevilgning på kr. 102,3 mill. kroner hensyntatt redusert forbruksprognose på 19,1 mill. kroner for 2023. Maksimalt tilskudd øker da med 8 780 kroner per foretak til 96 580 kroner per foretak.

I dagens regelverk for avløsertilskudd er det antall slakta kylling som er grunnlag for utmåling (0,51 kr/dyr). Produksjoner på saktevoksende kylling foregår med lavere belegg og kyllingene lever lengre, noe som medfører et lavere totalt antall dyr enn i konvensjonell kyllingproduksjon. Dagens utregning gjør at bønder med spesialproduksjon er berettiget mindre avløsertilskudd. Avløsertilskuddet må økes per kylling, slik at spesialproduksjon berettiger tilsvarende avløsertilskudd som konvensjonell kyllingproduksjon. Det er viktig å sikre likebehandling av ulike produksjonsmetoder innen fjørfe.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes en egen sats for saktevoksende kylling (slaktealder over 35 dager) i avløserordningen for å tilpasse den til ulike produksjonsmetoder. Satsen må beregnes slik at den kompenserer for redusert antall dyr på årsbasis, gjennom færre innsett og færre dyr per innsett.

Fordelinga av drifta i purkinger, mellom navet og satellitten, gjør at produksjonen per purke som står i satellitten er høyere enn en vanlig smågrisproduksjon. Konesjonsgrensa for purker i en satellitt er derfor halvparten av en vanlig besetning.

Siden konsesjonsgrensa er delt på to for purker i satellitter sammenligna med avlspurkebesetninger, fordi produksjonen av smågris er dobbelt så stor, er det rimelig å anta at også arbeidet per purke doubles, derfor bør avløsertilskuddet følge samme logikk og ganges med to.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at ved utmåling av avløsertilskudd må antall purker i satellitt i purkinger ganges med 2, på samme måte som en gjør i forhold til utregning av konsesjon.

12.4 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sjukdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen er konkret at den skal bidra til delfinansiering av i alt 240 årsverk i landbruksvikarstillinger. Hele tilskuddsrammen benyttes, og forbruksprognosen for 2023 er uendret fra 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Tilskuddet foreslås økt med 10 500 kroner per årsverk til 294 400 kroner, tilsvarende 70,7 mill. kroner.

12.5 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Det utbetales tidligpensjon til om lag 650 personer i året. Landbruksdirektoratet rapporterer at det er grunn til å tro at antallet søkere om tidligpensjon vil fortsette å synke, men noe mindre enn tidligere. Satsene ble sist oppjustert for 2021, da med 5,2 prosent. Det var første oppjustering siden ordningen ble etablert i 1999. Dette satsnivået er videreført for 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsene på 105.200 kroner for en enbrukerpensjon, og 168.320 kroner for tobrukerpensjon. Dette tilsvarer en bevilgning på 68 mill. kroner. til ordningen, i tråd med forbruksprognosen.

12.6 Velferd, oppsummert

	Bevilgning 2022	Bevilgning 2023
Tilskudd til avløsning ved ferie/fritid	1 233,1 mill. kr.	1335,4 mill. kr. (Økt med 102,3 mill. kr.) Økning i satsen tilsvarende 10 prosent. Økt maks-sats til 96 580 kr.
Tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv.	133 mill. kr.	171,1 mill. kr. (Økt med 38,1 mill. kr.) Gir økt maksimal dagsats på 2 100 kr. 9 mill. kr. Endringer som følge av rapport om «Tilskudd til avløsning ved sykt barn..» 180,1 mill. kr. samla.
Tilskudd til sjukepengeordningen	32,6 mill. kr.	36,9 mill. kr.
Tilskudd til landbruksvikar	62,2 mill. kr.	64,7 mill. kr. (Økt med 2,5 mill. kr.) Sats per årsverk justert opp med 10 500 kr. til 294 400 kr.
Tilskudd til tidligpensjon	67,95 mill. kr.	67,95 mill. kr.
Sum økt bevilgningsbehov 1150.78		151,9 mill. kr.

13 KLIMAVENNLIG MATPRODUKSJON

Jordbruket skal i årene fremover både bli enda mer bærekraftig og klimavennlig. All matproduksjon setter økologiske og klimatiske fotavtrykk. Jordbruket i Norge har som mål å produsere mat på en slik måte at disse avtrykkene blir minst mulig. Samtidig må matproduksjonen gi sosial og økonomisk bærekraft. Det er lite hensiktsmessig å jobbe for mer klimavennlig jordbruk dersom man ikke samtidig svarer på de andre bærekraftsmålene. Derfor må jordbrukets intensjonsavtale med staten om å redusere klimagassutslippene og øke karbonopptaket gjennomføres uten at det går på bekostning av norsk matproduksjon.

De nye rapportene fra FNs klimapanel fremhever at matproduksjonen er meget sårbar for et endra klima, samtidig som landbruket har mange gode klimaløsninger. Norsk jordbruk skal både bli mer klimahardfør samtidig som vi skal bidra til å kutte utslipp med de tiltakene bonden rår over.

13.1 Klimatilpasning, matvaresikkerhet og beredskap

Global oppvarming har til nå gjort verden 1 grad varmere. Bønder over hele verden opplever klimaendringenes konsekvenser. Også landbruket i Norge berøres direkte av dette. Utfordringene er knyttet til ekstremvær, tørke og økt forekomst av plante- og dyresykdommer, som kan redusere produktiviteten. Generelt forventes det også at økt nedbør vil vanskeliggjøre dyrkings- og innhøstingsforhold. Skog og våtmark vil ha en viktig funksjon for å forhindre skred og flom. Landbruket i Norge må settes i stand til å møte disse endringene. Klimatilpassing er et samfunnsansvar.

Norsk matvareberedskap må styrkes for å gjøre norsk matforsyning mindre sårbar for klimahendelser i andre land. Da må vi bruke våre egne arealer best mulig og redusere importen av førråvare, mat, arbeidskraft og innsatsmidler.

Et hovedpunkt i arbeidet med å klimatilpasse jordbruksproduksjonen i vårt langstrakte land, handler om å opprettholde et aktivt jordbruk i hele landet. Norge omfatter flere klimasoner, og har sjelden det samme været over hele landet. Derfor er et mangfoldig landbruk over hele landet viktig for å redusere konsekvensene av klimaendringene. Videre handler det også om tiltak som sortsutvikling, hydrotekniske tiltak, å sikre fruktbar matjord i drift, og ikke minst gjøre bonden i stand til å ta store og små grep på den enkelte gård.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av å produsere mest mulig mat på norske arealressurser, og gjøre oss mindre avhengig av ressurser fra andre land. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å gjennomføre miljø- og klimatiltak som gjør jordbruket i stand til å håndtere mer ustabil vær.

13.2 Klimarapportering i jordbruket

13.2.1 Rapport fra regnskapsgruppa for klimaavtalen mellom jordbruket og staten

Det vises til Rapport til jordbruksforhandlingene 2022 fra regnskapsgruppa for klimaavtalen oversendt avtalepartene 31. mars 2022.

Regnskapsgruppa sitt mandat er å rapportere og føre regnskap for oppfølging av klimaavtalen. Det er også en ambisjon at utslippseffekten av tiltak som per i dag ikke fanges opp i det nasjonale klimagassregnskapet, over tid skal inngå i det nasjonale klimagassregnskapet. I året som har gått er det igangsatt prosjekter som gir mer kunnskap om nye tiltak og hva som skal til for at de kan inkluderes.

For 2021 har en stor del av aktiviteten handlet om utviklingen av et system for rapportering og tallgrunnlag for vurdering av måloppnåelse. Dette arbeidet vil også være viktig fremover. Høsten 2023 vil det bli lagt frem en gap-rapport.

Utslippsframskrivingene som nyttes i nasjonalbudsjetter og perspektivmeldinger får stadig nye bruksområder, blant annet som sammenligningsgrunnlag (referansebane) i tiltaksanalyser, som Klimakur 2030. I takt med at framskrivingene får større betydning er det aktuelt å legge mer ressurser i videreutvikling og forbedring av modellapparatet, slik at disse rustes for nye formål i Regnskapsgruppa og i andre sammenhenger. Det er viktig at det er en felles forståelse av hvilke forutsetninger som ligger til grunn for disse framskrivingene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener klimaregnskapsgruppa for klimaavtalen har gjort en grundig jobb i året som har gått. Bedre bokføring- og rapporteringsmetodikk er nybrottsarbeid.

Det er mange faktorer som påvirker klimagassutslippene fra norsk matproduksjonene utover hva bonden gjør. Derfor er det avgjørende med gode systemer for nedenfra- og - opp tiltaksrapportering. Tilskuddsdata må innrettes på en slik måte at dette kan gjenbrukes på aggregerte nivå for klimarapportering. Klimakalkulatoren er også et viktig verktøy for å vise bondens klimainnsats, og kan i framtida bli nyttig for innhenting av data til klimaregnskapsgruppa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å finne gode indikatorer som fanger opp hva bonden gjør på sin gård. Arbeidet med gode indikatorer bør være et prioritert arbeid for gruppen fremover.

Klimaregnskapsgruppa er nedsatt av partene til jordbruksforhandlingene som et rådgivende, fagteknisk organ. Regnskapsgruppa for klimaavtalen kan komme med anbefalinger til partene i jordbruksoppgjøret, men **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil presisere at det kun er partene i jordbruksoppgjøret som er besluttende på endringer i klimaavtalen, slik som innlemmelse av nye beitekategorier.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å bevilge 2,5 mill. kroner for 2023 over Klima- og miljøprogrammet i LUF, og støtter gruppa sine prinsipper for prioriteringer på prosjekter. Forhandlingsutvalget mener man skal prioritere de største utslippskildene med det største reduksjonspotensialet. Det er derfor hensiktsmessig å prioritere et større arbeid på enterisk metan fra storfe og sau, da det foregår mye forskning på dette feltet.

13.2.2 Rapport om klimaeffekt av endringer i de årlige jordbruksoppgjørene

Rapporten gir en grundig drøfting av ulike modeller og rapporteringssystemer sin egnethet til å lage en framskriving av klimaeffekten av endringer i virkemidlene i de årlige jordbruksforhandlingene. Rapporten synliggjør hvor krevende det er å sette noen kvantitative beregninger på disse årlige endringene. Ekspertgruppa skriver at den *ikke ser muligheter for å komme fram til en faglig forankret metode for å kunne anslå endringer i aktivitetsnivå/driftsmåte som følge av årlige endringer i virkemidler i jordbruksavtalen.*

Selv de virkemidler som har en tydelig klimaeffekt, f.eks. RMP-tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel (case 4.2.1 s.17) er krevende å lage en framskriving på fordi prioriteringer i RMP gjøres regionalt og fordi det kan være andre faktorer som påvirker økningen i areal med miljøvennlig spredning f.eks. tilgang og pris på utstyr for miljøvennlig spredning eller kunstgjødselpriser.

Ekspertgruppa gir følgende oppsummering: «Oppsummert er ekspertgruppas vurdering at det ikke foreligger faglig grunnlag for å utvikle et bestemt modellverktøy som skal dekke den helhetlige klimaeffekten av påfølgende jordbruksoppgjør. Dette er et høyt ambisjonsnivå for et modellverktøy. Kunnskapsgrunnlaget er under utvikling, og kan utvikles videre, men å komme fram til et bestemt modellverktøy med alle egenskaper som skisseres ligger langt fram i tid. Det er vanskelig å si om/når dette vil være mulig å modellere. Ekspertgruppa anbefaler å ikke gå videre med et slikt ambisjonsnivå.»

I anbefalingene fra rapportene heter det blant annet at «Ekspertgruppa vil trekke fram løpende arbeid med forbedring av det nasjonale utslippsregnskapet, regnskapsgruppa for klimaavtalen og Teknisk beregningsutvalg for klima. Dette vil legge til rette for mer kunnskapsbaserte vurderinger av sammenhenger mellom landbruk og klimagassutslipp og gi et bedre grunnlag for vurdering av virkemidlenes klimaeffekt.»

Ekspertgruppa peker også på at «Det kan være misvisende å sette tall på en svært usikker størrelse om man ikke lykkes med å formidle usikkerheten på en god måte. Det kan også være svært ressurskrevende å modellere og bruke komplekse modeller for prognoser.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter ekspertgruppas anbefaling om å vektlegge det løpende arbeidet med forbedring av det nasjonale utslippsregnskapet, regnskapsgruppa for klimaavtalen og TBU klima, framfor å lage en egen modell for å beregne klimaeffekt av jordbruksavtalen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener rapporten tydelig viser at dersom man ønsker å sette et kvantitativt klimatall for endringer av virkemidlene i en jordbruksavtale, vil man ikke lykkes med dette på en faglig god måte. Det er for mange andre ytre aktører enn endringer i jordbruksavtalen som vil påvirke jordbrukets klimagassutslipp.

Jordbrukets forhandlingsutvalg anbefaler at man tar rapportens hovedbudskap til etterretning og tar som siktemål at det heller lages korte kvalitative beskrivelser til den årlige klimalovrapporteringen i statsbudsjettet. Det er viktigere å prioritere innsatsen inn på klimaregnskapsgruppas arbeid.

13.2.3 Jordbrukets klimarapportering

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til mandatet til Klimaregnskapsgruppa der faglagene i jordbruket skal gi en årlig statusrapport for sitt arbeid med klimaavtalen. Som varslet i klimaregnskapsgruppa kommer denne statusrapporten som en del av faglagas krav.

Landbrukets klimaplan setter kursen for klimaarbeidet i landbruket. Under følger en rapport på de åtte satsningsområdene i Landbrukets Klimaplan. Rapporten er laget på bakgrunn av innspill fra hele næringen. Rapporten har vært behandlet på det årlige klimamøte der styreledere og konsernsjefer fra organisasjoner i jordbruket møtes.

13.2.4 Status for de åtte satsningsområdene i Landbrukets klimaplan

Klimaavtalen mellom regjeringa, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag trådte i kraft i 2021. Det er klimaregnskapsgruppa som vil komme med tallgrunnlaget for progresjon opp mot måltall. Næringa gir her en kvalitativ vurdering av fremdriften på klimaarbeidet.

#1: Utrulling av klimakalkulator og økt satsing på klimakalkulator

Ved utgangen av 2021 var det foretatt 2000 klimaberegninger av norske gårdsbruk i kalkulatoren. Det er 5% av alle norske produsenter, og oppslutningen om kalkulatoren varierer stort mellom

fylkene. I desember 2021 ble kalkulatoren for ammeku, potet og slaktekylling lansert. Etter 1. desember har også de som ikke har all data for eget bruk tilgjengelig mulighet til å få beregninger ved at manglende data erstattes med gjennomsnittstall fram til gårdbrukeren har egne data på plass. NLR og Tine har til sammen utdannet nærmere 200 klimarådgivere. I løpet av 2021 ble det etablert en støtteordning for klimarådgivning i RMP. I løpet av året tok 299 produsenter i bruk denne støtten.

Utrullingen av klimakalkulatoren i landbruket går saktere enn hva som kreves for å nå målet om at alle gårdsbruk skal ha tatt i bruk kalkulatoren innen 2025.

#2: Bedre fôring, dyrehelse og avl

Tiltak som handler om å utnytte ressursene på gården bedre oppleves som motiverende og relevant. Mange bønder som starter opp med sitt klimaarbeid opplever at det er mer overkommelig enn forventet fordi fokuset rettes mot tiltak som er en videreføring av arbeidet bonden allerede gjør, som god agronomi og god husdyrrøkt.

Tilsetningsstoffet Agolin Ruminant blir tatt i bruk i norsk kraftfôr, og det foregår lovende forskning på blant andre stoffet 3NOP og rødalgen Asparagopsis med betydelig utslippspotensial. Avl som tiltak forventes å ha effekt først i andre halvdel av klimaavtaleperioden.

Bruk av tilsetningsstoffer og nytt genmateriale på norske gårder forventes å kreve offentlig støtte til å kunne bli tilgjengelig for bonden. Tilsetningsstoff i fôr og bedre grovfôrkvalitet i dag ikke fanges opp i klimaregnskapet.

#3: Fossilfri maskinpark

Det skal innføres omsetningskrav for biodrivstoff for alle ikke-veggående maskiner fra midten av 2022 og opptopping til minimum 17% før 2030. Flere mindre elektriske maskiner, som minilastere, er allerede tilgjengelige og blir mer og mer populære på markedet. New Holland sin første traktormodell som er 100% drevet av biogass er lansert og satt i serieproduksjon.

Innføring av omsetningskrav er i tråd med måloppnåelse i Landbrukets klimaplan, men vil avhenge av kompensasjon for bondens merkostnader. Det mangler virkemidler for omstilling av landbrukets maskinpark rettet mot å gjøre alternativer som el og biogass lønnsomme og tilgjengelige.

#4: Fossilfri oppvarming

Verdiskapningsprogrammet i Innovasjon Norge gir støtte til gårdsenergi som reduserer fossil energibruk. Interessen øker hvert år og potten går tidlig tom. Energipriskrisen høsten og vinteren 2021-2022 har ført til økt interesse for fornybare løsninger blant mange i landbruket.

For veksthusnæringen har økte strømpriser flere steder ført til at fossil energi har blitt tatt i bruk som alternativ til strøm til oppvarming. Samtidig har støtten til energirådgivning for veksthus blitt fjernet.

Det foregår mange prosjekter knyttet til nye løsninger for energieffektivisering og bedre utnyttelse av ressurser for veksthus. Samtidig har det blitt innført CO₂-avgift for veksthusnæringen og støtten til energirådgivning for veksthus har blitt fjernet.

#5: Bedre bruk av gjødsel og god agronomi

Mange løsninger for bedre agronomi er tilgjengelige, og er støtteberettiget gjennom RMP. Det eksisterer et eget tilskudd for drenering, men det varierer om satsen oppleves som tilstrekkelig eller ikke. Det mangler virkemidler for kalking og for bruk av kløver i eng som klimatiltak.

For gårdbaserte biogassanlegg er gode støtteordninger og økt interesse for sjølforsyning av energi på gården grunner som har bidratt til at flere vurderer å investere, men det totale antallet utbygde anlegg fortsatt er lavt.

#6: Bruk av husdyrgjødsel i industrielle biogassanlegg

Kun ca. 2,2 prosent av all norsk husdyrgjødsel brukes inn i biogassproduksjon. Det er stor interesse for å etablere sambehandlingsanlegg flere steder i Norge, og bøndene er interessert i å levere gjødsel. Mange av de planlagte anleggene kommer ikke forbi planleggingsstadiet fordi det er krevende å få støtte fra Enova. Under dagens regelverk i Enova er det først og fremst energiproduksjonen og i hvilken grad teknologien er første av sitt slag, som blir vurdert. Klimaeffekten av investeringen vektlegges lavere. Klimanytten ved bruk av husdyrgjødsel som råstoff må vektlegges i større grad for å sikre til at etablering av sambehandlingsanlegg blir mer konkurransedyktige.

#7: Jorda som karbonlager

Med dagens markedspris på 8.000-10.000 kr/tonn biokull er de agronomiske fordelene ikke betydelige nok til at tiltaket betaler seg selv. Lønnsomhet vil avhenge av at det etableres støtteordninger. Bionova kan være et aktuelt finansieringsverktøy. Januar 2021 startet biokullproduksjon ved Norges første industrielle biokulleanlegg på Rudshøgda i Innlandet fylke. Fangvekster får tilskudd gjennom de regionale miljøprogrammene (RMP).

Ingen av disse tiltakene kan i dag bokføres i det offisielle klimaregnskapet, men det utarbeides bokføringsmetodikk for opptak av karbon ved bruk av biokull i jord og effekter av fangvekster i Norge i regi av NIBIO.

#8: Ny teknologi revolusjonerer landbruket

Prosjektet Zero Emission Cowshed(ZEC) er et prosjekt som skal utvikle katalysatorer som kan redusere utslipp i fjøs med minst 60 prosent ved å fjerne, og utnytte, metangassen som kyr i norske fjøs raper ut i atmosfæren. Nye teknologier for presisjonsgårdsdrift kan bidra til å effektivisere og optimalisere gårdsdriften og dermed redusere utslipp til luft og vann.

Det foregår mange relevante forsknings-prosjekter, men landbruket får ikke tilgang til støtteordninger for å utvikle og ta i bruk ny grønn teknologi. Enovas støtteordninger for grønn teknologiutvikling er ikke tilgjengelige for landbruket.

På grunnlag av risikogjennomgangen mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at følgende prioriteringer blir viktige i årets jordbruksforhandlinger, i tillegg til arbeidet i regnskapsgruppa:

- **Sikre finansiering av klimatiltak i jordbruket. Bionova må etableres og utformes som et verktøy for klimaomstilling for bonden. Dette innebærer utforming av virkemidler som har bonden tydelig definert som målgruppe og møter bondens behov i hverdagen. Det må både etableres støtteordninger for nye tiltak og koordineres med eksisterende tiltak i jordbruksforhandlingene. Støtte til bruk av biokull og biodrivstoff på gårdsnivå og støtte til klimavennlig genmateriale er spesielt viktige tiltak for landbrukets måloppnåelse. Disse er avhengige av finansiering fra oppstart av Bionova.**
- **Sikre finansiering til utviklingen av og oppslutning om landbrukets klimakalkulator.**
- **Sikre gratis “klima førsteråd” til alle bønder slik at alle har like muligheter til å komme i gang med klimaarbeidet på gårdsnivå.**
- **En økt og todelt finansiering av Innovasjon Norges Verdiskapingsprogram for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket, der 100 millioner kommer fra Klima- og energifondet som forvaltes av Enova, og 112 millioner kommer over**

jordbruksavtalen. Dette vil sikre både raskere utfasing av fossil energi på gårdene, flere gårdsbaserte biogassanlegg og samtidig gi grunnlag for økt produksjon av fornybar energi i norsk landbruk.

- **Klimatiltak må bidra til å øke norsk matproduksjon gjennom bedre ressursutnyttelse og bruk av jordbruksarealer og utmarksbeiter i hele landet.**

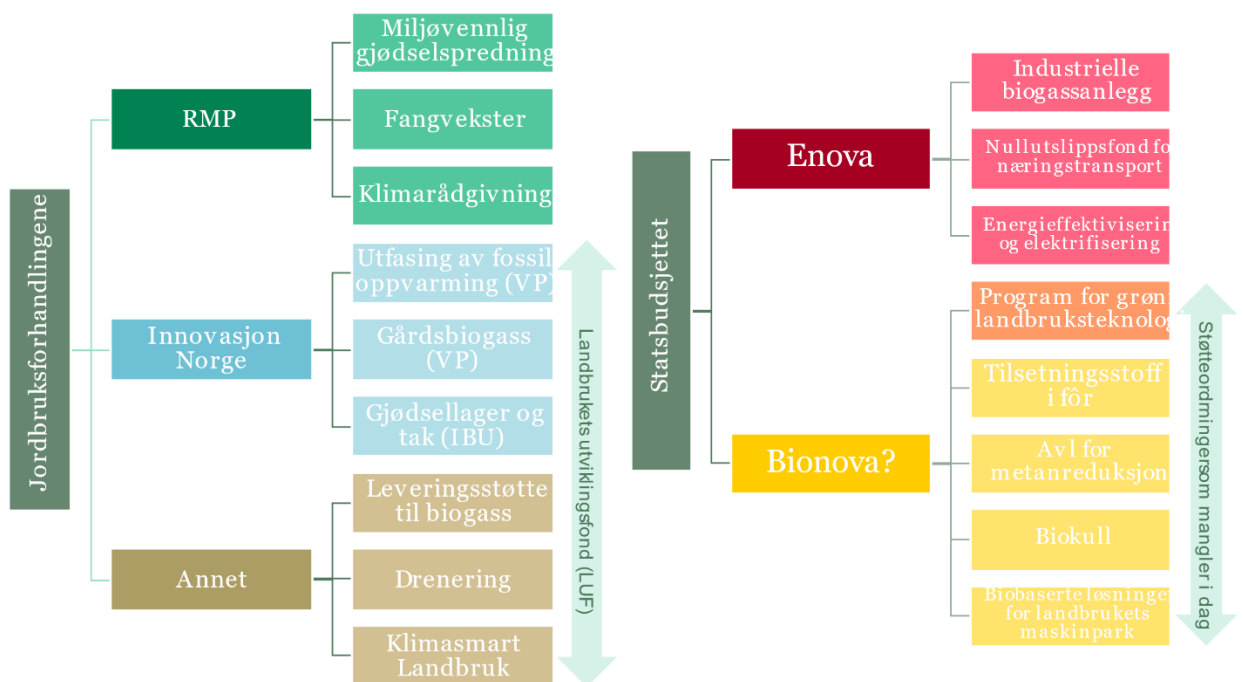
13.3 Virkemidler

Klimaavtalen mellom jordbruket og staten sier at jordbruket både skal kutte fossile og biologiske utslipp, samt bidra til opptak og lagring av karbon i jord. Fossile utslipp kan på sikt kuttes til null, mens biologiske utslipp kan ikke unngås helt dersom det fortsatt skal produseres mat i Norge. Utslippene i jordbruksnæringen skjer på gårdsnivå. Derfor må tiltakene for å kutte utslippene også skje på hvert enkelt av de 39.000 gårdsbrukene som finnes i Norge, for alle produksjoner, i alle landsdeler og i tråd med landbrukets samfunnsoppdrag.

Det finnes virkemidler over jordbruksavtalen for å kutte utslipp i jordbruket i dag. Innovasjon Norges Verdiskapningsprogram er et viktig tiltak for å kutte fossile utslipp i næringa. Det finnes også miljøtiltak som har en positiv klimaeffekt på gårdsnivå, for eksempel drenering og tiltak i RMP. Samtidig er det behov for å stimulere til flere tiltak som reduserer klimagassutslipp fra biologiske prosesser og styrker karbonopptaket i skog og jord.

Den økonomiske situasjonen i landbruket er krevende og bønder flest har derfor begrenset kapasitet til å prioritere klimatiltak. Derfor må bonden sikres gode økonomiske rammer for å gjennomføre tiltak. Kutt i klimagassutslipp er et samfunnsansvar som landbruket skal bidra til, men bonden kan ikke gjøre det alene.

Virkemidler for å oppfylle Landbrukets klimaplan

13.3.1 Bionova – et klimafond for landbruket

Bonden står i en svært krevende økonomisk situasjon med kraftig kostnadsøkning for flere kritiske innsatsfaktorer. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener etableringen av Bionova kan bli avgjørende for lyktes med å ta i bruk grønne klimaløsninger i landbruket uten at tiltakene medfører rød bunnlinje for bonden. I tillegg til at storsamfunnet kan nyttiggjøre seg av landbrukets ressurser som en del av det grønne skiftet.

I Hurdalsplattformen heter det blant annet at regjeringa vil «Oppfylle staten og landbrukets avtale om kutt av klimagassutslipp i landbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigste nye verktøyet vil være etablering av Bionova, en finansieringsmekanisme til støtte for klimatiltak i landbruket.»

Etableringen av Bionova er fulgt opp i budsjettavtalen for 2022 mellom Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. I avtalen står det at:

«Avtalepartene viser til forslaget i budsjettavtalen om å etablere Bionova. Bionova skal bidra til utvikling av næringsvirksomhet i Norge, reduksjon i utslipp av klimagasser og særlig til binding av karbon. Bionova skal sikre utvikling av bioøkonomien knyttet til landbruk, skogbruk og havbruk, herunder også bidra til biobasert sirkulærøkonomi, økt sjølforsyning av fôr i landbruk og havbruk og utvikling av løsninger for at avfall fra havbruksnæringen kan brukes som ressurs. Tiltak skal innrettes slik at det gir bønder med ulike driftsstørrelser og driftsformer i alle deler av landet reell mulighet til å motta midler til klimatiltak på sin gård. Det skal som en del av utredningen vurderes om noen av dagens virkemidler kan legges inn under Bionova. Bionova finansieres utenfor jordbruksforhandlingene, og vil være et viktig virkemiddel for at jordbruket skal nå sine klimamål. Videre skal Bionova sikre økt verdiskaping og arbeidsplasser knyttet til bruk av biomasse i Norge. Bionova skal bidra til at skognæringen øker videreførelsen av biomasse i Norge. Det er et mål at Bionova skal være operativt fra andre halvår 2022.»

Partene i budsjettavtalen peker på at Bionova skal bidra til å innfri flere sentrale formål, herunder reduserte utslipp og karbonbinding i tråd med jordbrukets klimaavtale. For at Bionova skal bli en viktig katalysator for å nå målene i jordbrukets klimaavtale, må det tilføres betydelige ressurser. Samtidig er det avgjørende at etableringen av Bionova og dets virksomhet ikke går på bekostning av andre mål for berørte sektorer.

Bionova må bli et verktøy for bonden. Dette innebærer utforming av virkemidler som har tydelig definert bonden som målgruppe og møter bondens behov i hverdagen. Noen konkrete grep som i den sammenheng er:

- Etablere støtteordning som rettes mot å dekke bondens økte driftskostnader ved bruk av klimaløsninger.
- Sikre forutsigbarhet for bonden ved at støtteordningene i størst mulig grad er rettighetsbaserte.
- Enkel og effektiv saksbehandling, for eksempel gjennom å benytte eksisterende søknadsportaler og frister der hvor det er mulig.
- Et styringssystem for å sikre at Bionovas midler prioriteres for å oppfylle landbrukets klimaplan.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at følgende prinsipper må ligge til grunn for Bionovas virksomhet:

- **Bionovas virksomhet må støtte opp om landbrukets samfunnsoppdrag.** For å sikre at Bionovas virksomhet er i tråd med Stortingets vedtatte mål for norsk landbruk, bør disse målene legges som føringer i Bionovas mandat.

- **Bionova må ha tilstrekkelig finansiering.** Dersom man forutsetter at tiltak i snitt koster om lag 2000 kr/tonn CO₂-ekv. (likt CO₂-prisen i 2030) tilsvarer dette 10 mrd. kroner for å kutte 5 mill. tonn CO₂. Fram mot 2030 mener Jordbrukets forhandlingsutvalg dette er en riktig rettesnor for finansiering av klimatiltak i næringa.
- **Bionova må ikke gå på bekostning av bondens mulighet til inntektsutvikling.** Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke betydningen av at Bionova ikke skal finansieres over jordbruksoppgjøret og dermed ikke gå på bekostning av bondens muligheter for inntektsutvikling og arbeidet med å tette inntektsgapet mellom bonden og andre grupper. Dersom noen av dagens virkemidler overføres fra jordbruksavtalen til Bionova, må disse finansieres opp med friske midler, og ikke gjennom overføring av midler fra jordbruksavtalen. Flytting av eksisterende virkemidler må heller ikke spise opp de friske midlene til andre nye og viktige tiltak.
- **Tiltak som innfrir klimaavtalen for jordbruket, må gis prioritet.** Dagens virkemidler treffer i liten grad de tiltakene som gir utslag i reduserte klimagassutslipp fra biologiske prosesser på gårdsnivå.
- **Tiltak må være mulig for alle å ta del i** – uavhengig av gårdens størrelse og beliggenhet, og teknologi som bidrar til utslippsreduksjoner må tilpasses strukturen i norsk jordbruk.

En betydelig andel av beløpet som bevilges til Bionova må være satt av til jordbruket og rettet mot programmer som sikrer at klimatiltak i jordbruket gjennomføres på gårdsnivå. Det er behov for å opprette et program som inneholder tiltak for å møte behovene i Landbrukets klimaplan. Programmet bør særlig innrettes mot å utløse tiltak som i dag ikke har dedikerte virkemidler, herunder blant annet bruk av:

a. Tilsetningsstoffer i fôr

Det pågår mye forskningsaktivitet for å finne tilsetningsstoffer som varig reduserer husdyras enteriske metanproduksjon i vomma, og som samtidig ikke påvirker dyrehelse, dyrevelferd eller smak på produktet. Det er så langt lite som tyder på at introduksjon av tilsetningsstoff i fôr vil ha en positiv effekt på økonomien i drifta og dermed være lønnsomt i seg selv. Følgelig vil det være behov for virkemidler som bidrar til å skape lønnsomhet for bruker. Når nye tilsetningsstoffer med bevist metanreduserende effekt er klare for det norske markedet bør det innføres en støtteordning gjennom Bionova som tar hele eller deler av merkostnaden som tiltaket vil medføre for bonden.

b. Klimavennlig avlsmateriale

Flere norske avlsorganisasjoner forsker på avlsegenskaper tilknyttet et lavere metanutslipp fra norske drøvtyggere. Ved å koble data om metanavtrykk fra ulike individer med annen data på dyrene, kan man avdekke avlsmessig framgang for egenskapene som påvirker metanutslippet fra drøvtyggerne. Avlsorganisasjonene Geno og NSG holder på med store forskningsprosjekter som skal bidra til reduserte klimagassutslipp gjennom målrettet avl, i tillegg til det øvrige avlsarbeidet. Klimaeffekten av prosjektene er forventet å komme etter 2026, mens kostnaden for bonden kommer allerede fra 2022. For at klimatiltakene i Landbrukets klimaplan ikke skal gi en økt kostnad per semindose for bonden må Bionova, fra oppstart, støtte driftskostnaden av prosjekter for mer klimavennlig avlsmateriale.

c. Biokull

Laget av organisk materiale kan biokull lagres stabilt i jord og dermed gi økt karbonbinding i jord. Biokull produseres i Norge i dag og er tilgjengelig på markedet. Det er usannsynlig at prisen vil senkes til et slikt nivå at karbonlagring vil være økonomisk lønnsomt på gårdsnivå. For å få tatt i bruk biokull som et klimatiltak på gården kreves langsiktige virkemidler slik at bonden ikke må å ta kostnaden alene. For å etablere en lønnsom verdikjede for biokull bør bønder som tar i bruk biokull være støtteberettiget basert på antall tonn CO₂ bonden har lagret gjennom året.

d. Bio-baserte løsninger for landbrukets maskinpark

Utslipp fra landbrukets maskinpark kan reduseres ved å erstatte fossilt drivstoff med biodrivstoff eller maskiner som går på elektrisitet, biogass eller hydrogen. Eksisterende maskinpark kan ta i bruk biodiesel. Biodiesel er i dag betydelig dyrere enn fossil diesel, og innblanding med biodiesel eller å erstatte fossil diesel fullt ut vil bety betydelige økte kostnader for bonden.

13.3.2 Klimatiltak under LUF

Biogass

Stortinget har satt som mål at 30 prosent av husdyrgjødsel i Norge skal brukes til biogassproduksjon. Tilskudd for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg eller bruk av husdyrgjødsel til biogass på gården er et sentralt virkemiddel for å stimulere til produksjon av biogass. Programmet er avgjørende for å innfri målet om økt bruk av husdyrgjødsel i biogass innen 2030, som vil gi utslippskutt tilsvarende 280 000 tonn CO₂-ekv. fra 2021 til 2030.

Tilskudd gis med 833 kroner per tonn levert husdyrgjødsel, vektet for tørrstoffinnholdet i gjødselen. Der foretaket benytter eget biogassanlegg, kan tilskudd utmåles direkte ut fra foretakets dyretall såfremt all husdyrgjødsel benyttes i anlegget. Det er sentralt at støtten til biogass består slik som i dag, som en rettighetsbasert ordning for alle bønder som ønsker å levere husdyrgjødsel eller etablere biogassanlegg. Dagens tilskuddssats er en forutsetning for alle som ønsker å bygge anlegg. Satsene oppleves som gode nok til å sikre at det er attraktivt å bruke husdyrgjødsel til biogassproduksjon.

Det forventes en fortsatt økt søknadspågang når det gjelder antall søknader. Ved søknadsomgangen 2021 søkte 41 foretak på tilskuddet. Innovasjon Norge forventer at det vil etableres nærmere 10 biogassprosjekter på gårdsnivå i 2022. Samtidig er 18 biogassanlegg for tiden under planlegging eller prosjektering i Norge ifølge en oversikt sammenstilt av Norwaste. Interessen for gårdsbiogassanlegg har spesielt vært økende våren 2022 som en konsekvens av økte strømpriser vinteren 2021-2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at støtten til biogass opprettholdes som en rettighetsbasert ordning med dagens satser. Potten må økes i tråd med et økende antall søkere. Som følge av den økende interessen for biogass i landbruket vil Jordbrukets forhandlingsutvalg øke potten med 1 mill. kroner, slik at potten totalt er på 13 mill. kroner.

Budsjettavtalen mellom regjeringa og SV sier at «Bionova skal sikre utvikling av bioøkonomien knyttet til landbruk, skogbruk og havbruk, herunder også bidra til biobasert sirkulærøkonomi, økt selvforsyning av fôr i landbruk og havbruk og utvikling av løsninger for at avfall fra havbruksnæringen kan brukes som ressurs.». Bionova vil bli en naturlig plassering for å samle virkemidler knyttet til biogassverdikjeden. Ordningen for støtte til biogass må derfor flyttes til Bionova ved etablering, og finansieres med friske midler der.

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket skal stimulere landbruket til å produsere, bruke og levere fornybar energi. Verdiskapingsprogrammet er det eneste virkemiddelet innenfor jordbruksavtalen som stimulerer til utfasing av fossil oppvarming på norske gårdsbruk. Programmet er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde #4 om fossilfri oppvarming i jordbruket innen 2030, noe som gir utslippskutt tilsvarende 200 000 tonn CO₂-ekv. fra 2021 til 2030 (jf. Landbrukets klimaplan).

Programmet driftes av Innovasjon Norge og har tre satsingsområder: fornybar energi i landbruket, introduksjon av nye produksjonsteknologier og produksjon av brenselstøffe. Det kan gi investeringsstøtte og støtte til kompetanse- og utviklingsprosjekter innen satsingsområdene.

Det er stor interesse og pågang av søknader innen produksjon av fornybar energi i landbruket, og antall søknader øker hvert år. Tilskuddsrammene går derfor tomme tidlig hvert år. Økte energipriser, større fokus mot klima og miljø, samt bedre lønnsomhet i flere typer energianlegg gjør at Innovasjon Norge opplever landbrukets vilje til å gjennomføre investeringer i klimaløsninger som større enn tidligere. Pågangen av saker og bevilgede midler var historisk høy i 2021. Antallet søknader så langt i 2022 er doblet sammenliknet med 2021. Allerede i starten av februar 2022 hadde Innovasjon Norge mottatt 265 saker til behandling og har innvilget 175 av dem. De opplever pågangen som enorm og har ikke tilstrekkelige rammer for omfanget av søknader.

Fokus mot nye miljø og klima løsninger og produkter kan være aktuelle prosjekter fremover, men pågangen av søknader knyttet til bygging av energianlegg er nå så stor at det er lite rom til å vurdere utvidelser av programmet. Det er nødvendig med en mer helhetlig innsats mot verdikjeden innen klima, miljø og energi.

Det er nødvendig å øke rammen for Verdiskapningsprogrammet for 2023 betydelig for å beholde trykket på energiomleggingen i landbruket. For å kunne møte den økte pågangen, samt sikre kontinuitet og langsiktighet i omleggingen til miljøvennlige energiformer krever Jordbrukets forhandlingsutvalg følgende:

- **At 100 mill. kroner av Klima- og energifondet som forvaltes av Enova overføres til Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket i Innovasjon Norge, slik at om lag halvparten av programmet er støttet av midler fra Klima- og energifondet, og halvparten fra jordbruksavtalen. Bevilgningen til verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket økes dermed til 220 mill. kroner.**
- **Anslåtte reduksjoner av klimagassutslipp legges inn som et ekstra kriterium for innvilgelse av søknader til programmet. Det må rapporteres på oppnådde utslippsreduksjoner ved prosjekter som har fått støtte.**

[Klimasmart Landbruk – Landbrukets klimakalkulator](#)

Fellesnevneren for de fleste klimatiltakene i jordbruket er at de må iverksettes på gårdsnivå. Da må det legges til rette for at nesten 40 000 bedrifter skal bidra i dette klimaarbeidet. Hva som er de beste bærekraft- og klimatiltakene for det enkelte gårdsbruk vil variere mellom ulike bruk og driftsformer. I 2017 ble prosjektet «Klimasmart landbruk» satt i gang av næringen. Målsettingen er å tilby tilpasset klimarådgivning til alle norske gårdsbruk.

I 2016 ble Landbrukets Klimaselskap SA etablert. Selskapet eier og driver prosjektet Klimasmart Landbruk der kjerneoppgaven er å utvikle klimakalkulatorer for å identifisere klimatiltak på gårdsnivå. Klimakalkulatoren er et verktøy for å beregne klimautslipp fra det enkelte gårdsbruk. Kalkulatoren omfatter stadig flere typer produksjoner som vil inngå som grunnlag for en helhetlig klimarådgivning for kutt av utslipp og binding av karbon på gårdsnivå.

I oktober 2020 ble klimakalkulatoren for kumelk, korn og gris lansert, og gikk over i en driftsfase. Kalkulatoren for ammeku, potet og kylling ble lansert desember 2021. Kalkulatoren for egg, grønt og sau er planlagt lansert våren/høsten 2022. Etter 1. desember har også de som ikke har all data for eget bruk tilgjengelig mulighet til å få beregninger ved at manglende data

erstattes med gjennomsnittstall fram til gårdbrukeren har egne data på plass. Denne forenklingen markedsføres som «Klimaberegning for alle» av Landbrukets Klimaselskap, og skal bidra til å redusere terskelen for å komme i gang med kalkulatoren.

Ved utgangen av 2021 var det foretatt 2000 klimaberegninger av norske gårdsbruk til sammen for alle de tilgjengelige produksjonene. Det er 5 prosent av alle norske produsenter, og oppslutningen om kalkulatoren varierer stort mellom fylkene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en styrket satsing på utvikling av rådgivingsverktøy i landbruket er avgjørende for å utløse tilstrekkelige klimatiltak for utslippskutt på norske gårdsbruk. I dette arbeidet har *Klimasmart Landbruk – Landbrukets klimakalkulator* en sentral rolle.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

<u>Videreutvikling av flere modeller og bedre datafangst</u>	<u>Mill kr</u>
Systemløsning	6
Rådgivning (systemløsning, pilot mm)	2
Administrasjon	2
SUM	10
<u>Kommunikasjon om jordbrukets klimaarbeid</u>	
Oppfølging av kommunikasjon - ett årsverk	1
Drift	1
SUM	2
<u>Fagkoordinering av operative klimarådgivere og av klimaberegningsgrunnlaget</u>	
Fagkoordinator - ett årsverk	1
Kjøp av juridiske tjenester	0,5
Referansegruppe - Klimasmarte Spydspissbønder	0,5
Faggruppe - faglig oppfølging av gårdsmodellene (4-6 møter/år)	1
Faggruppe - bærekraftsarbeid på gårdsnivå	1
SUM	4
<u>TOTAL SUM</u>	<u>16</u>

a. Videreutvikling av flere modeller og bedre datafangst

Klimakalkulatoren er basert på nyutviklede vitenskapelige modeller for beregning av klimaavtrykk for ulike produksjoner, og beregningene bygger på informasjon fra eksisterende data for hvert enkelt bruk. Beregningene har ikke samme avgrensning som det norske utslippsregnskapet, da det i tillegg tar med en del av produksjonsutslippene til innsatsfaktorer som gjør at det er mulig å regne utslipp per produsert enhet.

Når kalkulatoren for alle produksjoner er lansert gjenstår arbeidet med videreutvikling og datafangst for å forbedre modellene og brukervennligheten - et arbeid som blir viktig for å gi hele næringa tilgang på en fullgod løsning. Erfaringene så langt viser at selv om en kalkulator blir lansert, kreves det en videreutvikling utover vanlig drift for å sikre en god brukeropplevelse og god datatilgang.

Utviklingen av klimakalkulatoren for alle planlagte produksjoner er finansiert, men det påløper driftskostnader knyttet til videreutvikling og vedlikehold av modeller og verktøy. I tillegg er det behov for å også utvikle kalkulatorer for resterende produksjoner, som geit, kalkun, bær/frukt og veksthus. Dermed skal alle produsenter på en mest mulig effektiv måte kunne være med å bidra til reduksjoner av klimagasser fra landbruket. Kalkulatoren og datagrunnlaget kan med tiden også utvikles til å bli viktige verktøy for å jobbe med bærekraft i de ulike produksjonene. For eksempel vil man kunne måle norskandel i egen drift og for ulike produksjoner.

For at kalkulatorer for alle produksjoner skal komme helt på plass innen 2025 forutsettes det gode rammer for videreutvikling og datafangst. Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at klimakalkulatoren er et avgjørende verktøy for å nå jordbrukets klimaforpliktelser og for å styrke næringas arbeid med bærekraft. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 10 mill. kroner over LUF for 2023 til videreutvikling og ferdigstilling av klimakalkulatoren. Summen er basert på hva utvikling av modeller har kostet.

b. Kommunikasjon om jordbrukets klimaarbeid

Utrulling av klimakalkulatoren i landbruket går saktere enn hva som kreves for å nå målet i Landbrukets klimaplan om at alle gårdsbruk skal ha tatt i bruk kalkulatoren innen 2025. Kalkulatoren er frivillig å ta i bruk og finnes ikke for alle produksjoner. Antall innlogginger er derfor avhengig av motivasjon hos bonden. Mange bønder opplever en samlet dokumentasjonsbyrde og nye krav som overveldende, noe som oppfordringer om å ta i bruk kalkulatoren bygger opp under. Samtidig står bonden i en presset økonomisk situasjon og ønsker at tiltak som skal gjennomføres først og fremst skal være lønnsomme for gårdsdrifta.

For å øke interessen og motivasjonen for klimaarbeidet i jordbruket blant norske bønder må Landbrukets Klimaselskap få et større ansvar for kommunikasjon ut mot næringa. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener derfor at det må settes av 2 mill. kroner over LUF for 2023 til kommunikasjonsarbeid i Landbrukets Klimaselskap.

c. Fagkoordinering av operative klimarådgivere og av klimaberegningsgrunnlaget

I Landbrukets klimaplan er det må om at alle gårdsbruk i Norge skal ha en egen klimaberegning og ha fått tilbud om klimarådgiving i løpet av 2025. Det er behov for å styrke koordineringsarbeidet både med den operative rådgiving og med den faglige utviklingen av kalkulatoren. Dersom klimakalkulatoren skal få tilstrekkelig nytte og utbredelse forutsetter det en styrking av kapasiteten og kompetansen innenfor rådgivingsapparatet i landbruket. Dette må være et prioritert område for eksisterende rådgivingsorganisasjoner.

NLR og Tine har til sammen utdannet nærmere 200 rådgivere i hele landet som er berett til å gjennomføre klimarådgiving på gårdsnivå. Det er behov for å koordinere opplæring og operativ rådgiving mellom de ulike aktørene.

I dag har forskningsinstitusjonene gjort en stor jobb med å utvikle kalkulatoren. Samtidig er det et behov at selskapet og dets eiere jobber koordinert med hvordan sikre forankring, god kvalitet av data og hvordan dette datagrunnlaget skal brukes til det beste for næringa. Det er også behov for at selskapet kan være et bindeledd mellom ulike forskningsprosjekter. Derfor foreslås det å etablere en faggruppe bestående av representanter fra varemottakere, rådgiving, forskningsmiljøer og praktikere/bønder (faglagene). Ei faggruppe vil kreve ressurser i form av faglig forberedelse, møter og oppfølging.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det må settes av 4 mill. kroner over LUF for 2023 til etablering og drift av en faggruppe med ansvar for kvalitet og bruk av data hos

Landbrukets klimaselskap. Det er også behov for at selskapet skal ha en aktiv rolle i å koordinere den operative klimarådgivere i hele jordbruket.

Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å nå landbrukspolitikkens målsettinger innenfor klima og miljø. Prosjektene skal bidra til at eksisterende eller ny kunnskap raskt når ut til næringsutøvere, til oppdatert kunnskap for rådgivning og forvaltning og til å informere om jordbrukets miljøinnsats til samfunnet for øvrig. Mottakere av prosjektstøtten er primært FoU-organ, rådgivning og ulike organisasjoner. Ny kunnskap i prosjektene skal raskt kunne implementeres i praktisk jordbruk.

Gartnerforbundet har energi- og klimarådgivning for å redusere eller konvertere fossil energibruk i veksthusnæringen til fornybare kilder. Veksthusnæringens utslipp av CO₂ er beregnet til å være 52 200 tonn (SSB, 2020, tall for 2018). Direkte rådgivning hos produsenten ved gartneribesøk fører til at flere tiltak for å spare energi eller konvertere til fornybare energikilder blir konkretisert.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forslår at dette prosjektet legges inn under Klima- og miljøprogrammet med en bevilgning på 1 mill. kroner, og at organisasjonen oppfordres og søke Landbruksdirektoratet om å få utløst disse midlene.

Kalking er et klimatiltak fordi det bidrar til å øke avlingene samt å redusere lystgassutslippene gjennom å gjøre jorda mindre sur. Det er i dag ingen virkemidler for å stimulere til kalking. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det bør settes av midler til en nasjonal kartlegging av kalkingsbehov og dokumentasjon av kalking som klimatiltak.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at prosjekter som har til formål å bidra til effektiv klimatilpasning, kunnskap om utslippsreduserende tiltak og økt opptak skal prioriteres. Det bør utlyses et prosjekt som reviderer kunnskapsgrunnlaget for tiltakene som ligger i Landbrukets klimaplan, og gir partene i jordbruket et oppdatert kunnskapsgrunnlag for reduksjonspotensialet for tiltak bonden rår over.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at Klima og miljøprogrammet økes med 4 mill. kroner fra 28 til 32 mill. kroner for 2023.

Investeringsstilskudd til husdyrgjødsellager (IBU)

Støtten er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde #5 av Landbrukets klimaplan om bedre bruk av husdyrgjødsel innen 2030, noe som vil kunne gi utslippskutt tilsvarende 470 000 tonn CO₂-ekv. fra 2021 til 2030.

Investeringsstilskudd til utvida gjødsellager og tak på åpne kummer er tilskuddsberettiget i dag. Det kan gis investeringsstilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekke eller minimum 10 måneders lagringskapasitet, samt til biorestlager med fast toppdekke og med kapasitet til sesongbehovet for biorest. Det kan også gis tilskudd til anlegg med gjødselseparator. Tilskuddet er avgrenset til 25 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket med en øvre grense på 200 000 kroner per prosjekt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at investeringer til gjødsellager og kum med fast toppdekke videreføres som føring for IBU-midlene.

Silo og fôrlager som erstatning for rundballeplast (IBU)

Grovfôrproduksjon ved hjelp av silo eller fôrlager eliminerer behovet for rundballeplast. Redusert bruk av plast vil gi reduserte utslipp av fossil CO₂. Utslippsreduksjonen bokføres i andre sektorer enn jordbrukssektoren.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det må prioriteres IBU-midler til bygging av siloer og fôrlager.

Drenering

Et fuktigere og mer ustabilt klima hemmer matproduksjonen i alle ledd, fra såing, planting, vekst og høsting. Drenering er et tiltak som både bedrer bondens lønnsomhet og begrenser effekten av klimaendringer.

Bedre drenering av åkrer og jorder gir bedre så- og høsteforhold, økt plantevekst, større næringsopptak, bedre jordhelse og redusert risiko for jordpakking. God drenering reduser faren for erosjon som følge av overflateavrenning, og dermed bidra til bedre vannkvalitet. Redusert erosjon bidrar til å bevare jord som ressurs for fremtidig matproduksjon.

I 2021 ble det innvilget 70,1 mill. kroner i tilskudd, som har bidratt til å drenere nærmere 54 000 dekar. Siden ordningen ble innført i 2013, er det innvilget tilskudd til drenering av nær 404 000 dekar.

God drenering er en forutsetning for vannhusholdning i jordsmonnet, bedre bæreevne og god jordhelse. Stadig tyngre maskiner forsterker behovet for god grøfting og reduserer jordpakking. Med og bedre grøfting er et målrettet tiltak for å øke norsk matproduksjon. Drenering er et tiltak der man i dag ikke har metoder for å måle reduksjon i utslipp og som ikke kan bokføres i det offisielle utslippsregnskapet. Å utvikle metoder for å kunne måle og dokumentere utslipp er derfor viktig.

Det er grunn til å tro at behovet for og etterspørselen etter drenering blir større i årene som kommer. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at dreneringstilskudd gis på bakgrunn av kostnadsoverslag til de dyreste prosjektene. Det er spesielt på arealer der Rådahls-hjul, grøfteplog, kjedegraver eller tilsvarende metoder ikke kan benyttes at kostnadene blir høye. Dette ble da også påpekt av NIBIO i sin rapport om drenering og klimagassutslipp, som er en del av grunnlagsmaterialet for Klimakur 2030. Der henvises det til at «manglende privatøkonomisk lønnsomhet er en hovedbarriere for dreneringstiltak».

Kostnadene til dreneringstiltak har økt de senere årene og forventes å øke ytterligere. Priser på rør og dekkemateriale forventes å ville øke betraktelig. Det er i tillegg sannsynlig at det er de mer krevende dreneringsprosjektene som står foran oss.

For drenering som ikke kan gjøres med Rådalshjul, grøfteplog, kjedegraver eller lignende metoder bør man kunne søke om dreneringstilskudd etter søknadsmodell til SMIL. Dette kan enkelt gjøres i dagens system for tilskudd til drenering. For å utløse tilskudd må det foreligge en plan med beskrivelse av tiltak, miljøvurdering, kart med skisse for planlagt grøfting og med dokumentasjon om tidligere grøfting. Dette er mange av de samme opplysningene som skal oppgis i forbindelse med søknader om SMIL-tilskudd til hydrotekniske anlegg. Søknaden må godkjennes av kommunen.

Kravet til at omsøkte arealer skal være grøftet tidligere må omgjøres. Det må være mulig å få innvilget dreneringstilskudd til nydyrkede areal og areal som tidligere ikke har vært drenert.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at dagens tilskuddssats på 2 000 kr/dekar må økes til

2 500 kr/dekar. For drenering som ikke kan gjøres med Rådalshjul, grøfteplog, kjedegraver eller lignende metoder må man kunne søke om dreneringstilskudd etter samme søknadsmodellen som SMIL

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 108 mill. kroner til drenering i jordbruksoppgjøret 2022.

Se ellers kapittel 14 om Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

13.3.3 Virkemidler med klimaeffekt i RMP

1) Støtte til klimarådgivning

Etter jordbruksforhandlingene i 2021 ble det etablert en støtteordning i RMP til bønder som gjennomfører klimarådgivning på gårdsnivå. Støtten varierer mellom fylker, men anbefalingen fra Landbruksdirektoratet har vært at bønder skal kunne søke om 4000 kr til «klima førsteråd» på enkeltgårdsnivå, og 2000 kr per bonde for grupperådgivning.

NLR og Tine har til sammen utdannet nærmere 200 rådgivere i hele landet som er berett til å gjennomføre klimarådgivning på gårdsnivå. De tilbyr både en-til-en-rådgivning hver for seg og to-til-en-rådgivning i fellesskap, hvor rådgivning på gård gjennomføres med en rådgiver fra hver organisasjon samtidig. Målet med rådgivningen er at det skal utarbeides en tiltaksplan for klimagrep som kan gjøres på gården. I løpet av året fikk 299 produsenter støtte gjennom RMP for å ha gjennomført rådgivning og laget et klimatiltaksplan som produkt.

Det er behov for at betydelig flere produsenter får tatt i bruk klimarådgivninga dersom en skal nå målet om at alle gårdsbruk i Norge skal ha en egen klimaberegning og ha fått tilbud om klimarådgivning i løpet av 2025. Det må derfor innføres gratis «klima førsteråd» for å gjøre det lett for den enkelte bonde å få klimakunnskap om egen gårdsdrift at dette ikke er et hinder for å komme i gang.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende retningslinjer for støtte til klimarådgivning:

- Støtten til klimarådgivning må være lik over hele landet
- Støtten til klimarådgivning bør vært tilgjengelig gjennom hele året med løpende søknadsbehandling
- Kostanden av «klima førsteråd» må dekkes fullt ut for at alle bønder skal ha like muligheter til å komme i gang med klimaarbeidet.
- Full dekning for «klima førsteråd» må gjelde, både ved enkel rådgivning og ved dobbelrådgivning. Full dekning innebærer støttesats på:
 - 6000 kr per bonde for en-til-en-rådgivning
 - 8000 kr per bonde for to-til-en-rådgivning
 - 2000 kr per bonde for grupperådgivning

Støtte for klimarådgivning bør flyttes fra RMP til Bionova når Bionova er etablert for å sikre like ordninger over hele landet og tilgjengelig støtte gjennom hele året.

Se ellers kapittel 15.2 om RMP-midler.

2) Biokull

a. Rapport «Effekt av biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon»

I rapporten fra NIBIO «Effekt av biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon» bestilt som en del av jordbruksoppgjøret i 2021, kommer det tydelig frem at det ikke kan

forventes en direkte avlingsøkning i planteproduksjon ved bruk av biokull i ubehandlet form når det er brukt i vanlig, god landbruksjord i Norge.

Tilførsel av biokull på jordbruksjord anses som et relativt enkelt tiltak for å lagre karbon i jord. Biokull kan også ha en effekt som tilsetning i fôr, strø eller tilsettes gjødsellager. Så lenge bonden har tilgang til biokull, kan bonden bruke eksisterende maskiner for å spre biokullet.

Det er usannsynlig at prisen vil senkes til et slikt nivå at karbonlagring vil være bedriftsøkonomisk lønnsomt på gårdsnivå. For å få tatt i bruk biokull som et klimatiltak på gården kreves langsiktige virkemidler slik at bonden ikke må å ta kostnaden alene. For å etablere en lønnsom verdikjede for biokull bør bønder som tar i bruk biokull være støtteberettiget basert på antall tonn CO₂ bonden har lagret i jorda. Bønder som først bruker biokullet i husdyrproduksjon eller blander det inn i gjødsellager bør også være støtteberettiget.

Rapporten anbefaler at man jobber for å etablere en “Living lab”, samt at i videre utprøving bør det være avsatt tilstrekkelige midler til å dokumentere effekt av biokull. Rapporten kommer også med anbefalinger om hva slags bruk av biokull som har en effekt og bør prioriteres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener rapporten gir et kunnskapsgrunnlag som viser erfaringer med biokull i planteproduksjon, gjødsellager og husdyrproduksjon. Den største flaskehalsen for å få til større bruk av biokull er økonomi.

b. Støtteordning for biokull

Biokull som et klima- og miljøtiltak i jordbruket er foreslått inn i RMP fra 2023, hvor tilskuddet utmåles per dekar. Det er anbefalt to tiltaksklasser med ulikt krav til mengde biokull som spres. Det er praktiske fordeler ved å legge tiltaket inn under RMP fordi bonden er kjent med søknadsmetoden og tiltaket vil bli kartfestet på lik linje med andre RMP-tiltak, noe som er nyttig ved bokføring av klimaeffekten. En sentral utfordring ved å ha støtte til å ta i bruk biokull i jordbruket i RMP er at det vil være krevende å dekke den reelle kostnaden av tiltaket for flertallet av bønder.

I dag ligger prisen på utslippskutt ved bruk av biokull på ca. 3300 kr per tonn CO₂-ekv. Klimakur 2030 trekker frem produksjon og bruk av biokull i jordbrukssektoren som et tiltak med potensiale for å lagre opptil 830.000 tonn CO₂-ekv i jordbrukssektoren i perioden 2021–2030. Landbrukets klimaplan har lagt dette til grunn som et sentralt mål for å nå jordbrukets forpliktelser fram mot 2030.

Kostnaden av å nå dette tiltaket vil i snitt være 340 mill. kr per år de kommende åtte årene. Dette tilsvarer over 50 prosent av den totale årlige rammen for RMP. En samlet biokull-bransje mener at biokull er et naturlig tiltak som bør inngå i Bionova. Tiltaket er langt billigere enn andre industrielle karbonfangst-prosjekter.

For at biokull skal bli tatt i bruk som et viktig klimatiltak i jordbruket må staten ta hovedandelen av kostnaden for tiltaket. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at fremtidig støtte til biokull skal finansieres over rammene av Bionova. Ved utforming av søknadssystemet for biokull må det sikres at man får inn tilstrekkelig informasjon, slik at denne aktivitetsdataen kan brukes inn i klimarapportering.

3) Gjødseiltak

Det har de siste årene vært en sterk økning i arealer som mottar RMP-støtte til tiltak i kategorien «utslipp til luft» For nedlegging/nedfelling og bruk av tilførselsslange for spredning av

husdyrgjødsel er arealet tredoblet fra 2017 til 2019. Nedlegging/nedfelling er økt fra 177 000 daa til 530 000 daa, og tilførselsslange fra 164 000 daa til 462 000 daa.

Tiltaket bedre husdyrgjødsling i Landbrukets klimaplan har som målsetting å redusere utslippene av klimagasser med 200 000 tonn co₂-ekvivalenter innen 2030. Effekten vil oppnås blant annet ved at andelen blautgjødsel som spres med miljøvennlige metoder økes, i tillegg til økning i lagerkapasitet for å kunne spre gjødsel på våren/i vekstsesong.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener tilskudd til miljøvennlig gjødselspredning bør prioriteres, og at RMP bør styrkes.

Se ellers kapittel 15.2 om RMP-midler.

4) *Fangvekster*

Fangvekster er et tiltak under RMP som man mener har en klimaeffekt, i tillegg til positive miljøeffekter.

Det ble avsatt midler til et forskningsprosjekt på fangvekster over jordbruksavtalens forskningsmidler for 2021-2025. Tiltaket bokføres per nå ikke i klimagassregnskapet fordi det ikke er gjort tilstrekkelige med forsøk i Norge som dokumenterer klimaeffekten av tiltaket. Klimaeffekten i denne sammenhengen vil si evnen til å fange og lagre karbon i jorda veid opp mot nitrogentap i form av nitrat og lystgass fra nedbrytning av planterestene i jorda. Det trengs målinger under norske forhold for å kunne forbedre kunnskapsgrunnlaget når det gjelder fangvekstenes karbonlagringseffekt og virkning på lystgassutslipp. Det er også behov for å vurdere aktuelle arter, såtider og dyrkingsmetoder som gir sikker dyrking og ønsket klimaeffekt under norske forhold.

Prosjektet ledes av NIBIO. Det startet 1. mars 2021 og går over fire år. Målet med prosjektet Fangvekster som klimatiltak i norsk kornproduksjon (CAPTURE) er å dokumentere klimaeffekten av fangvekster på kornarealer i Norge, samt å utvikle gode dyrkingsstrategier.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at tilskudd til fangvekster under RMP fortsatt må prioriteres.

Se ellers kapittel 15.2 om RMP-midler.

13.3.4 *Jordhelse*

Jord som fungerer godt – som har god jordhelse – er grunnlaget for matproduksjon og leverer også flere andre viktige økosystemtjenester. En satsning på jordhelse er å tilrettelegge for vedvarende høy avlingskvalitet og -mengde og samtidig et bidrag til jordbrukets tilpasning til klimaendringene (virker bl.a. flomdempende), til beskyttelse av vannressursene våre mot avrenning og til reduksjon av klimaendringene ved karbonbinding.

En arbeidsgruppe, med Landbruksdirektoratet som sekretariat, la 28.2.2020 fram «Nasjonalt program for jordhelse – Faggrunnlag og forslag til utvikling av tiltak og virkemidler for økt satsing på jordhelse» (Jordprogrammet). Arbeidsgruppa var sammensatt av representanter for sentrale faginstanser på jordområdet, samt faglagene i landbruket.

I Jordprogrammet legges følgende definisjon av jordhelse til grunn:

Jordhelse er jordas evne til å fungere som et levende system, som bidrar til å opprettholde plante- og dyreproduksjon, opprettholde eller forbedre vann- og luftkvalitet, og fremme plante- og dyrehelse. Frisk jord opprettholder et mangfold av jordorganismer som bidrar til å kontrollere

plantesykdommer, insektangrep og ugras, danner gunstig samarbeid med planterøtter, resirkulerer næringsstoffer, forbedrer jordstrukturen med positive ringvirkninger for jordas evne til å holde på vann og næring; og der samlet effekt er bedre forhold for planteproduksjon.

Det er mange jordhelsefremmende teknikker/tiltak som ikke eller i liten grad er utprøvd under norske forhold, og det er mye vi ikke kjenner til om jordas respons på ulike driftsmåter. Det er derfor stort behov for innovasjon og utvikling, under ulike lokale forhold, i en satsing på jordhelse. Det er også behov for kunnskapsdeling. Det kan skje fra kompetansemiljøer til landbruket, men ikke minst fra bonde til bonde.

Det er også nødvendig å underveis undersøke effekter av tiltak som iverksettes, for å kunne justere tiltaksporteføljen til det som gir best effekt. FoU-miljøene må kobles opp mot den praktisk baserte utprøvingen. Rådgivingstjenesten har allerede en viktig rolle som kunnskapsutvikler og -formidler.

Det er flere tiltak for god agronomi som også er gode jordhelsetiltak som det ikke er virkemidler for i dag. Eksempler nevnt i Jordprogrammet er kalking, vekstskifte, jordløsning, faste kjørespor og tilførsel av organisk materiale.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at partene i jordbruksforhandlingene har tilsluttet seg «4 promille» initiativet, og har forpliktet seg til å ha et fokus på karbon i jord. Mange av tiltakene som stimulerer til bedre jordhelse vil, alene eller i kombinasjon med andre, også kunne ha et vesentlig potensial for økt karbonbinding.

I dag er det estimert at 60–70 prosent av EUs jordressurser er negativt påvirket. Dette inkluderer alle typer jord, fra skog, myr og utmarksbeiter til jordbrukslandskap. Det vil si at 30–40 prosent har god tilstand i dag. Det finnes per i dag ikke en tilsvarende analyse av norske arealer. Det er dermed uvisst hvor stor andel av den norske jorda som er negativt påvirket etter samme målemetodikk, men vi vet at f.eks. karboninnholdet er redusert på åkerarealer og at jordpakking er et problem som reduserer avlinger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å finne frem til gode tiltak som stimulerer til bedre jordhelse.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det bør etableres et prosjekt som får i oppdrag å identifisere gode tiltak på gårdsnivå som skal bidra til bedre jordhelse i ulike kulturer over hele landet. Prosjektet skal resultere i en veileder til bedre jordhelse for bonden.

Utredningen skal ha et særlig fokus på tiltak som fremmer både jordhelse og karbonbinding i jord.

14 LUF OG NÆRINGSUTVIKLING

14.1 IBU- midlene - tradisjonelt landbruk

Det er avgjørende for matforsyning og beredskap at næringsutøverne i landbruket har mulighet til jamnlig oppgradering og fornying av driftsapparatet og produksjonsmidlene på gardsbruka. De offentlige investeringsvirkemidlene som IBU, har vist seg nødvendige for å få utløst den investeringsaktiviteten vi har hatt og har på gårdsbrukene, i samvirke med privat kapital og egen arbeidsinnsats fra bonden og medhjelpere.

Omfanget og innretningen på disse virkemidlene vil samtidig påvirke hvordan næringa utvikler seg og blir seende ut over tid, eksempelvis med tanke på struktur og bruksstørrelse, geografisk produksjonsfordeling, bruk av teknologi, redusert klimaavtrykk, oppgradert dyrevelferd mv.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil derfor tydelig uttrykke at investeringsvirkemidlene og IBU hele tiden må innrettes slik at de bygger opp under landbrukets samfunnsoppdrag og sentrale mål ellers for landbrukspolitikken. (jf. kap. 3.1 og 3.2) De må videre være utforma slik at den enkelte bonde opplever at de kan tilpasses behovet på garden deres på en god måte.

Hurdals-plattformen og budsjettforliket for 2022 mellom regjeringspartia og SV er et godt grunnlag for å styrke og målrette investeringsvirkemidlene, både i det kommende avtaleåret og i et lengre tidsperspektiv:

I Hurdals-plattformen pekes det på en styrking av «investeringsvirkemidlane i jordbruket med midlar utanfor jordbruksavtalen» gjennom «ei investeringsordning som blant anna skal målrettast mot små og mellomstore mjølkebruk, for å følgje opp lausdriftskravet.»

I budsjettforliket for 2022 ber Stortinget «Regjeringa sikre at investeringsmidler bidrar til å realisere løsdriftkravet for små og mellomstore bruk.»

Vi omtaler derfor både den satsinga som skal skje innenfor jordbruksavtalen og den som skal skje basert på midler tilført utenfor jordbruksavtalens ordinære ramme.

Ekstraordinært stort behov

Mange av de offentlige kravene om standardheving i driftsbygningene pålegger investeringer som går langt utover «normal» oppgradering i landbruket, og innen tidsfrister som tar lite hensyn til bygningenes livslengde. Dette utløser et ekstraordinært stort behov for investeringsstøtte, som er helt urealistisk å dekke innenfor rammene til Landbrukets utviklingsfond (LUF) eller ved omfordeling av eksisterende investeringsstøtte. Det er et betydelig og økende investeringsbehov i alle produksjoner. Gjennom å tilføre egne midler utenfor jordbruksavtalen til investeringer hos storfebrukene for å oppfylle løsdriftkravet, vil en samtidig skape større rom for det generelle investeringsbehovet innenfor LUF-midlene.

Fornyng av driftsapparatet innen både husdyrhold og planteproduksjon bidrar til å ruste landbruksnæringa for framtida, til økt dyrevelferd, økt kvalitet på planteprodukter og til å bedre bondens arbeidsmiljø. En har sett stor etterspørsel etter investeringsmidler innenfor eksisterende ordninger over lang tid. Imidlertid kan søknadstall for 2022 så langt tyde på at flere nå er avventende til kommende jordbruksoppgjør. Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker derfor at **det haster med å komme med tydelig signal om framtidig satsing.**

Investeringsmidler er en stimulans for aktivitet i andre sektorer i bygda som utløser investeringer og gir verdiskaping i alle leverandørvirksomhetene, fra entreprenører på grunnarbeid til trelastfirma og elektrikerer. Det er investeringsbehov i alle produksjoner, av dyrevelferdshensyn, HMS og for å legge til rette for økt norskandel og verdiskaping for planteproduksjonene. En ekstraordinær pakke til storfe/melk vil også sikre andre produksjoner en mulighet til utvikling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at investeringsmidlene særlig prioriteres til tiltak som:

- **Bidrar til å utnytte de totale arealressursene og sikre utnytting av ressursgrunnlaget på det enkelte bruk**
- **Oppgraderer driftsapparatet for å styrke velferden for folk og dyr, slik at gårdsbruket blir en attraktiv arbeidsplass og ivaretar god dyrehelse**

For å oppnå en god måloppnåelse legger vi opp til en forsterket investeringssatsing som inneholder følgende:

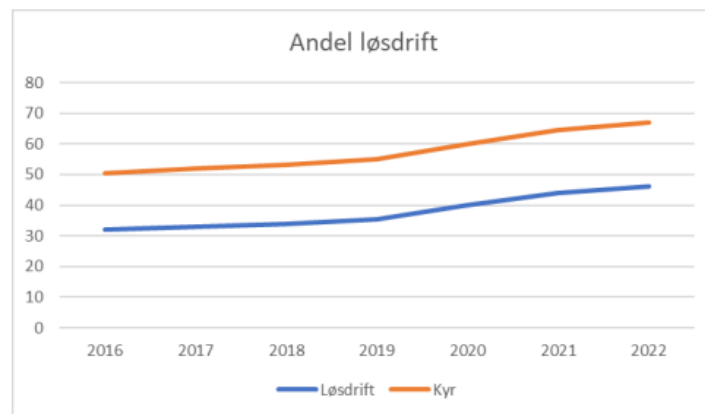
- **Målbretting og fornying av føringene for IBU-midlene i jordbruksavtalen og i IBU-forskriften. Se tabell lenger ut i kapitlet.**
Hovedgrep er:
 - Heve maksimal tilskuddsprosent fra 35 til 50 prosent av kostnadene.
 - Øvre grense for tilskuddet heves fra 2 mill. kroner til 4 mill. kroner per prosjekt.
- **Bevilgningsramme over jordbruksavtalen for IBU-midlene: 829,5 mill. kroner. Dette er en økning på 150 mill. kroner sammenligna med Prop. 200 S (2020–2021) (Jordbruksoppgjøret 2021 m.m.).**
 - Øremerking av IBU-midler til grøntsektoren: 150 mill. kroner, herav 20 mill. kroner til småskala grønt.
- **Egne midler i tillegg, utenom jordbruksavtalen, til investeringer hos storfebruka for å oppfylle løsdriftskravet: 600 mill. kroner.**

Kostnadsekspløsjonen de siste månedene gjør det nødvendig i flere tilfeller å vurdere innvilga tilsagn om investeringsstøtte på nytt. Norges Bondelag får tilbakemeldinger om dette fra medlemmer som nå ser seg nødt til å utsette eller avlyse planlagte investeringer, fordi utmålt tilskudd de har fått tilsagn om, inklusive reserver, ikke lenger sikrer tilstrekkelig risikoavlastning i prosjektet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om rapportering fra IN for å få en oversikt over omfanget av utsatte eller avlyste investeringsprosjekt, med tanke på mulige tiltak.

14.1.1 Melk og storfe

Løsdriftkravet som blir gjeldende fra 2034 utløser et ekstraordinært investeringsbehov innenfor melk- og storfekjøttproduksjon. Oversikten under viser andel av dyra og andel av besetningene fordelt på båsfjøs og løsdriftsfjøs. 67 prosent av kyrne er nå oppstalla i løsdrift. Andelen går stadig oppover, men utviklingstakten er for lav til å få alle med over innen kravet om 100 prosent i løsdrift inntreffer i 2034.

Uten særskilte investeringsmidler vil ikke overgangen være mulig å gjennomføre uten store konsekvenser for distriktjordbruket og de små og mellomstore bruka. Nedlegging av bruk og avvikling av produksjonen som kan følge vil være stikk i strid med de landbrukspolitiske målsettingene. Det trengs en betydelig økt tilgang på offentlig risikokapital, og finansieringsordninger som kompenserer for manglende pantegrunnlag for å sikre investeringer i produksjoner over hele landet.

NIBIO utarbeidet til jordbruksforhandlingene 2021 en rapport på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet om investeringsbehovet i melkeproduksjonen som følge av løsdriftkravet. Rapporten beregner det totale investeringsbehovet i driftsbygninger til løsdriftsfjøs til å være mellom 18 og 22 milliarder kroner.

Tidligere i vinter publiserte instituttet også en rapport om utfordringene for mjølkeproduksjon i Vestland i forbindelse med nye krav til dyrevelferd. Denne viser store utfordringer, og sannsynlighet for betydelig avskalling av produsenter.

Bevilgningen over statsbudsjettet 2022 av 200 mill. kroner til investeringsstøtte innretta mot små og mellomstore bruk for å følge opp løsdriftskravet, er en god start på videre satsing. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at dette følges videre opp i åra framover og at det bevilges 600 mill. kroner i form av en særskilt post på statsbudsjettet for 2023, utenom jordbruksavtalen, til samme formål som bevilga for 2022, jf. Norges Bondelags innspill til statsbudsjettet 2023. Midlene settes av som en felles, nasjonal post. Kriterium for tildeling av dem til investeringsprosjektene følger § 3c i IBU-forskriften. Jf. her våre forslag til endring i maksimal prosentsats og kronetak.

De regionale partnerskapene avklarer hvor mye av de ordinære IBU-midlene som i tillegg kan brukes mot den samme målgruppa i deres fylker.

14.1.2 Øvrige husdyrproduksjoner

Innenfor de kraftfôrkrevende produksjonene, og for sau/lam, har markedssituasjonen de siste årene ført til at en i liten grad har brukt investeringsstøtte til disse. Over tid har det samla seg opp et behov for å fornye og oppgradere produksjonsapparatet også hos dem. For disse produksjonene må redusert klimautslipp, dyrevelferd og HMS-hensyn prioriteres.

Investeringsvirkemidler må kunne gis til oppgradering hos eksisterende svineprodusenter knytta til:

- **Dyrevelferdstiltak, gjødselhåndtering, energi- og klimatiltak, ventilasjon og lignende.**
- **Utvidelser for eksisterende produsenter opp til konsesjon for kombinert og slaktegrisprodusenter ved markedsbehov.**

Det kan gis investeringsstøtte for å opprettholde saueproduksjonen i regioner med stor nedgang i sauetallet. Eventuell økt produksjonskapasitet må styres av markedsbetøvet. Det legges vekt på brukets tilgjengelige beite- og arealressurser ved tildeling av støtte.

14.1.3 Korn

Tørke- og lageranlegg til korn og proteinvekster er viktige for å ta vare på avlinger både med tanke på volum og kvalitet. En opprusting og økning av lagerkapasiteten er derfor et målretta tiltak for å imøtekomme samfunnets behov for å styrke forsyningsberedskapen. Anlegg ute på gardsbruka reduserer samtidig presset på mottaksanlegg i periodene med de største leveransene. De gir mulighet for at produsentene kan ta god hånd om avlinga fram til neste ledd i verdikjeden trenger varen. Klimaendringene med mer ustabil vær under innhøstinga forsterker behovet for økt tørke/lagerkapasitet.

Den alvorlige tørken i Sør-Norge i 2018 og på Vestlandet i fjor avdekka behovet for investering i nye og fornying av eksisterende vanningsanlegg.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at satsingen på tørke- og lageranlegg hos den enkelte produsent styrkes, inklusive oppgradering av eksisterende anlegg. Dette gir økt verdiskaping på gården og kan samtidig være en del av, eller frigjøre kapasitet til, nasjonalt beredskapslager. Det er et særskilt behov for å bygge lagerkapasitet som kan dekke spesialproduksjoner, slik som såkorn, mathavre, mm.

Det bør også gis investeringsstøtte til faste installasjoner for vanningsanlegg, både nye anlegg og oppgradering av eksisterende.

14.1.4 Fukt og grønt

Vi viser til omtalen av de ulike treårige satsingsområdene beskrevet av Norsk Grønt (jf. kapittel 9.1.2.) Investeringsstrategiene og -virkemidlene for grøntproduksjonene i norsk landbruk må bygge opp under disse satsingene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at den totale potten til IBU må økes, og at ei ramme på 150 mill. kroner må øremerkes grøntsektoren (kapittel 9.1.3). Midlene må styres nasjonalt. Det var stor søknadspågang etter midlene sist de var øremerka, og motivasjonen fra norske grøntprodusenter for å gjøre investeringer er stor. 20 mill. kroner settes av til småskala grønt innenfor denne ramma.

De regionale partnerskapene avklarer hvor mye av de ordinære IBU-midlene som i tillegg kan brukes mot den samme målgruppa i deres fylker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at regelverket for IBU-midler endres slik at det også dekker følgende:

- **Utpøving og innfasing av mobile enheter, robotisering og ny teknologi som gir bedre effektivitet og styrka konkurransekraft.**
- **Arronderingstiltak som tilrettelegger for innføring av teknologi nevnt i kulepunktet over.**

14.1.5 Frostskader frukt - finansiering

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at en ekstraordinær kompensasjonsordning for frostskafer i frukt (jf. kapittel 9.1.14) finansieres ved at inntil 15 mill. kroner av den

nasjonale IBU-rammen til frukt- og grønt-investeringer (jf. kapittel 14.1.4) settes av til dette formålet.

14.1.6 Økt bruk av tre som byggemateriale

Innovasjon Norge har på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet evaluert bruken av det ekstra tilskuddet til bruk av tre som bygningsmateriale. Det eksisterende tilskuddet har vært i bruk fra og med 2020. Vektlegging av gode klima- og miljøvennlige løsninger var en viktig begrunnelse for å innføre tilskuddet.

Evalueringsrapporten bekrefter at ordningen sees på som et godt klimatiltak, og at den bidrar til å kompensere for merprisen ved å bygge i tre. Samtidig er oppfatningen at den gir positive ringvirkninger i form av økt lokal verdiskaping mm. Her vektlegges det at for å hente ut slike ringvirkninger har det mye å si at ordningen er langsiktig så leverandørene får tilpassa seg.

Tilbakemeldingene viser at dagens ordning i store trekk fungerer tilfredsstillende, men med et forbedringspotensial i å treffe mer målretta på faktisk trebruk. Siden bakgrunnen for ordningen er klima- og miljøeffekt, bør det innebære at denne ekstrastøtta utmåles etter faktisk og planlagt bruk av tre, uten vurdering av ordinære kriterium for tilskuddsutmåling som risiko-avlasting og utløsende karakter. Det er samtidig argument mot mulige påstander om at et slikt tilskudd er uakseptabelt konkurransevridende i forhold til bruk av andre bygningsmaterialer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg slutter seg til anbefalingen i evalueringsrapporten om å videreføre ordningen med et ekstra tilskudd til bruk av tre i landbruksbygg. Det maksimale tilskuddstaket heves fra dagens 400 000 til 500 000 kroner. Støtteutmålinga justeres slik at den knyttes til faktisk bruk av tre.

14.2 Tabell, oppsummering av føringer for IBU

	Nasjonale føringer for forvaltninga av IBU-midler i 2022	Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i føringene for 2023:
1a	Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.	Fornyng av driftsapparat på små og mellomstore bruk i alle produksjoner skal prioriteres ved tildeling av støtte. Investeringsstøtte til økt produksjonskapasitet må styres av markedsbehovet
1b	Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen mjølkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornyng av fjøs med 15–30 kyr	Innen mjølkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornyng av fjøs inntil 30 kyr
2	Det kan gis investeringsstilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekke eller minimum 10 måneders lagringskapasitet, samt til biorestlager med fast toppdekke og med kapasitet til sesongbehovet for biorest. Det kan også gis tilskudd til anlegg med gjødselseparator. Tilskuddet er avgrenset til 25 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket med en øvre grense på 200 000 kroner per prosjekt.	Jf. kapittel 13.3.2. Videreføres.
3	Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres. Ved bruk av tre som byggemateriale, kan det i tillegg bli gitt et tilskudd på inntil 20 prosent av innvilga tilskudd etter § 3 c, første ledd i forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket, avgrensa oppover til 400 000 kroner. Det skal tas hensyn til graden av trebruk i prosjektet ved utmåling av tilskudd.	Videreføres, men øke kronetaket til 500 000.
4	Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringa skal prioriteres. Det kan gis tilskudd til investering-, kompetanse- og produktutvikling til produsenter i grøntnæringa. Nye produsenter bør prioritere ved markedsvekst. Småskala-produksjon av grønnsaker, frukt og bær er en del av målområdet	150 mill. kroner øremerkes investeringer i grøntsektoren. Avsetningen er nasjonal og inngår ikke i den fylkesvise fordelinga. 20 mill. kroner settes av til småskala grønt innenfor denne nasjonale avsetningen Det kan gis tilskudd til investering-, kompetanse- og produktutvikling til produsenter i grøntnæringa. Nye produsenter bør prioritere ved markedsvekst.

5	I kornproduksjonen skal tilskudd til tørke- og lageranlegg prioriteres	Videreføres. <i>Tillegg:</i> Det er et særskilt behov for å bygge lagerkapasitet som kan dekke spesialproduksjoner.
5	Ny	Det kan gis investeringsstøtte til faste installasjoner for vanningsanlegg.
6	Ny	Det kan gis støtte til oppgradering hos eksisterende svineprodusenter knytta til: • Dyrevelferdstiltak, gjødselhåndtering, energi- og klimatiltak, ventilasjon o.l. • Utvidelser hos eksisterende produsenter opp til konsesjon for kombinert og slaktegrisprodusenter, ved markedsbehov
7	Ny	Det kan gis investeringsstøtte for å opprettholde saue- og storfekjøttproduksjonen i regioner med stor nedgang i antall drøvtyggere. Det legges vekt på brukets tilgjengelige beite- og arealressurser
8	I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samla næringsgrunnlaget på bruket.	Videreføres
9	Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering mellom søknader.	Personlige eide foretak prioriteres for støtte framfor andre eierformer
10	Det skal tas hensyn til nye krav til dyrevelferd, og behov for fornying av driftsapparatet.	Videreføres.
11	Økologiske produsenter som må gjøre større investeringer som følge av endra krav knyttet til implementering av EUs økologiregelverk skal prioriteres	Videreføres
12	Det kan bli gitt inntil 100 mill. kroner i risikolån, der tapsavsetningen skjer innenfor ramma av IBU-midlene.	Videreføres
13	Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrensa til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglaga skal inngå i de regionale partnerskapene.	Videreføres.
14	Maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer blir videreført med inntil 35 prosent av godkjent kostnadsoverslag for investeringa. Den øvre grensa for tilskudd på 2 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark, blir òg videreført.	Maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer blir videreført med inntil 50 prosent av godkjent kostnadsoverslag for investeringa. Den øvre grensa for tilskudd på 4 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark, blir òg videreført.
15	Ny	Ny føring knytta til <i>Investeringer i forbindelse med generasjonsskifte</i> : Med «mindre investeringer» for tilskudd til generasjonsskifte, menes investeringer inntil 2,5 mill. kroner (Står inntil 1,5 i dag, i INs landbrukspolicy)
16	Ny	Det kan gis tilskudd til: • Utpøving og innfasing av førerløse og autonome enheter, robotisering og ny teknologi som gir bedre effektivitet og styrket konkurransekraft • Arronderingstiltak som tilrettelegger for innføring av slik teknologi Tiltakene må tilpasses de ulike landsdeler og bruksstørrelser
17	Ny	Investeringsstøtte kan gis til oppgradering eller utarbeiding av områder som skal brukes i Inn på tunet-tilbud.
18	Ny	Det åpnes for å gi støtte til ressurskartlegging, risikovurdering og mulighetsstudie, også for bønder som planlegger investeringsprosjekter innen tradisjonelt landbruk. Det kan gis tilskudd til inntil 75 prosent av kostnadene, begrenset oppad til 75 prosent av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket.
19	Ny	Prioritere investeringer i seteranlegg. Investeringer i infrastruktur som veg, vann og tilkopling til strømmett støttes også.
20	Ny	Prioritere bygging av siloer og fôrlager som erstatning for bruk av plast til rundballer.

14.3 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler) blei etablert som en nasjonal ordning fra 2020. Forvaltningen av midlene foretas av Landbruksdirektoratet. Midlene skal benyttes til tilretteleggingstiltak innen landbruksbasert næringsutvikling, og til utvikling og videreutvikling av etter- og videreutdanningstilbud innenfor landbruksnæringa.

Tiltakene skal bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket og bidra til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi.

Våren 2021 blei det lyst ut i underkant av 8 mill. kroner i 2021-midler. Landbruksdirektoratet mottok 32 søknader med et totalt ressursbehov på 22,2 mill. kroner. 9 søknader ble innvilga for ca. 7,3 mill. kroner.

Høsten 2021 ble det lyst ut om lag 7,2 mill. kroner til prosjekter med oppstart i 2022. Ramma bestod av gjenstående 2021-midler i tillegg til avsetningen for 2022 på 6 mill. kroner. I denne runden mottok Landbruksdirektoratet 24 søknader med et samla ressursbehov på ca. 22,7 mill. kroner innen søknadsfristen. 7 søknader ble innvilga for ca. 5,3 mill. kroner.

Gjeldende forskrift for NT-midlene (fra og med 2021) inneholder ikke lenger øremerking av midler til kursing av landbruksvikar og avløser, slik det var for de tidligere KIL-midlene. Norske Landbrukstenester har gjennom ei årrekke arrangert kurs for avløserne finansiert ved øremerka midler. Det er viktigere enn noen gang at det utdannes kompetente avløserne som kan jobbe i norsk landbruk. Det å sikre utdanning av avløserne bør være et prioritert formål i NT-midlene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 6 mill. kroner for 2023. Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at øremerking av 1 mill. kroner til avløserkurs må gjeninnføres. I tillegg bevilges det over NT-midlene 7 mill. kroner til finansiering av satsingsområdene beskrevet i Grønt-løftet. Kap. 9.1.2

Totalramme for NT-midler for 2023 settes derfor til 13 mill. kroner.

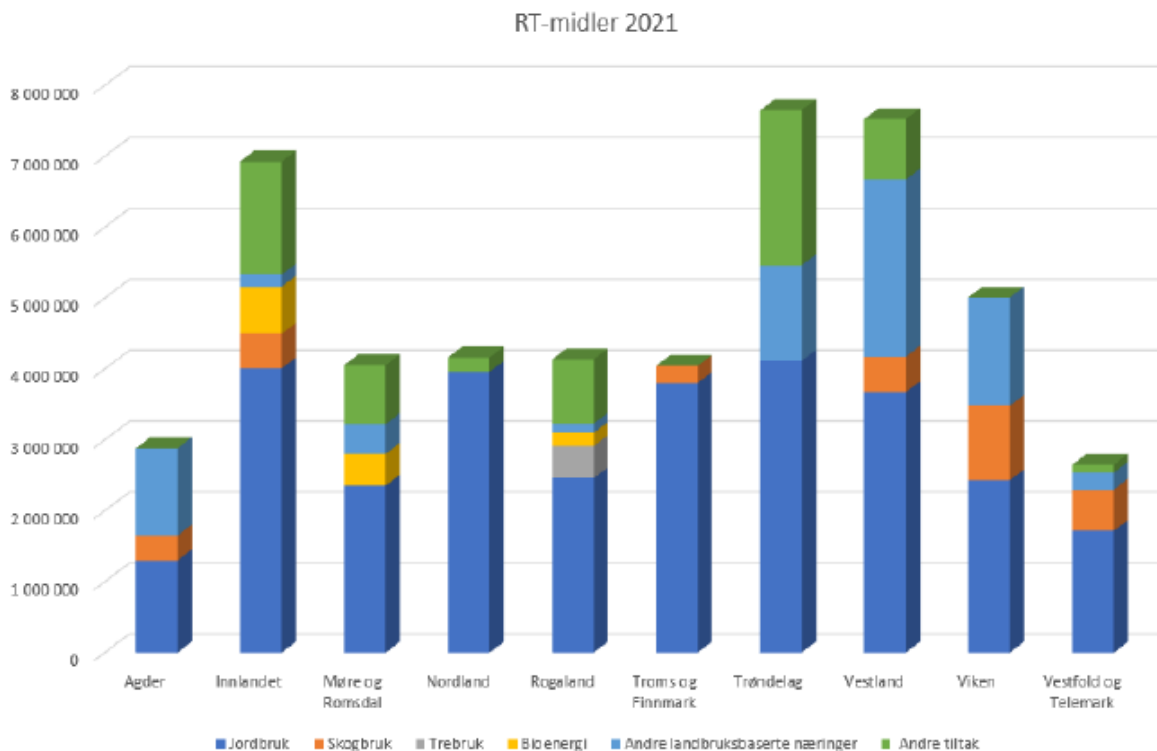
14.4 Regionale tilretteleggingsmidler

Fra 1.januar 2020 overtok fylkeskommunene forvaltningen av de regionale tilretteleggingstiltakene i landbruket (RT-midlene), og Landbruksdirektoratet overtok det nasjonale forvaltningsansvaret. Fra samme dato ble ny forskrift gjeldende; Forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Tidligere ble midlene forvalta av Statsforvalteren og hadde da navnet Utviklings- og tilretteleggingsmidler (UT-midler).

Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket, eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer innenfor fastsatte nasjonale og regionale rammer, strategier og prioriteringer.

Fordelingen av RT-midlene er forankra i de regionale næringsprogrammene og føringer fra de regionale partnerskapene. Totalt ble det innvilget 49 mill. kroner til 176 prosjekter i 2021. Det er stor variasjon i type prosjekter som mottar støtte. Koronapandemien har ført til utsettelse av flere prosjektfrister, og flere av fylkeskommunene mener også at færre har søkt om midler i 2021 på grunn av korona.

Tabellen under viser fordelinga av tilskuddsmidlene på de ulike tiltaksområdene.

Kilde: Landbrukets utviklingsfond. Årsrapport 2021. Landbruksdirektoratet

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at tilretteleggingsmidlene er godt samordna med den strategiske innretningen for de bedriftsretta virkemidlene regionalt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til regionale tilretteleggingsmidler settes til 40 mill. kroner i 2023. Dette er en reduksjon på 3 mill. kroner fra 43 mill. kroner i 2022.

14.5 Områderetta innsats

De områderetta innsatsene Arktisk landbruk og Fjellandbruk var tidsavgrensa tiltak for å løfte utfordringene og mulighetene som er i disse områdene. Siden 2019 har det blitt satt av 16 mill. kroner til denne satsingen. Landbruks- og matdepartementet gav Oxford Research i oppgave å evaluere den områderetta satsingen innen Fjellandbruk og Arktisk landbruk for å belyse hvordan den har fungert og hva som eventuelt bør videreutvikles.

I rapporten «Spissere og bedre? Evaluering av de områderetta satsingene Fjellandbruk og Arktisk landbruk» konkluderes det med at midlene har blitt brukt etter intensjonen og har ført til mange gode, men små prosjekter. Videre påpeker de at ved en videreføring er det behov for å samkjøre mer mellom de ulike prosjektene som har fått støtte og kunnskapsoverføring fra prosjektene.

Konkrete oppfølgingspunkter fra rapporten er:

- Porteføljetilnærming - fra enkeltprosjekter til mer samlet innsats.
- Tydeliggjøring av hvordan man tilnærmer seg verdiskaping.
- Styrking av formidlingsinnsatsen rettet mot næringsaktørene.
- Mer oppfølging i ettertid.
- Bedre utnyttelse av det regionale virkemiddelapparatet.
- Vurdere hva som er hensiktsmessig prosjektstørrelse.
- Kortere gjennomsnittlig tidshorisont for prosjektene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er god bruk av de tilgjengelige midlene å bruke deler av dem på spesielle områderetta innsatser, geografisk og tematisk, i tillegg til den satsingen som skjer gjennom bevilgningene til RT- og NT-midler. Gjennom slike definerte satsinger kan avtalepartene målrette innsats, i en periode, mot forhold og saker en mener trenger ekstra oppmerksomhet. Det kan handle om å motvirke negative utviklingstrekk innenfor en del av landbruket som berører flere fylker, men også om å styrke et initiativ eller en innovasjon i en oppstartsfase.

14.5.1 Tiltak i sårbare produsentmiljøer i Nord-Norge

Jordbruket i Nord-Norge har særskilte utfordringer, det er blant annet dokumentert i en nylig utgitt rapport fra AgriAnalyse: «*Fra tall til tiltak – styrket matproduksjon i Troms og Finnmark. Rapport 3-22.*»

Avstanden mellom bøndene i Nord-Norge er større enn ellers i landet. Transportavstandene er lange, og det er ei stor utfordring å opprettholde sentrale servicetjenester til landbruket. Landsdelen har store gras- og beiteressurser som er gått ut av drift. I Troms og Finnmark kan nærmere 40 prosent av den dyrka marka være ute av drift.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår et nytt treårig områdetiltak. Dette rettes inn mot sårbare produsentmiljø i Finnmark, Troms og Nordlands-kommunene i Ofoten/Vesterålen (dvs. Narvik, Evenes og Lødingen/Hadsel, Bø, Øksnes, Sortland og Andøy.) I forkant skal det foretas ei kartlegging av sårbare produsentmiljø, og områder der arealer går ut av drift innenfor tiltaksområdet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at dette tas opp som sak i de regionale partnerskapene.**

Bakgrunnen for forslaget er særlige utfordringer i deler av regionen når det gjelder jordbruksareal som går ut av drift og nedgang i produksjon. Ved å øke matproduksjonen i nord, sikrer vi matvareberedskapen for både forsvaret og sivilbefolkningen, og vi sikrer bosetting langs grensa mot Russland.

Målet for satsingen er å styrke de lokale produsentmiljøene, motvirke bruksnedgang og øke arealbruken. Det kan skje blant annet ved å sikre infrastruktur og servicetilbud for landbruket i utsatte områder, og/eller utvikle lokale fellestiltak innen rådgiving og kompetanseutvikling. Eksempel på tiltak som er aktuelle å gjennomføre i satsingsperioden kan være:

- Utredning-/utviklingstiltak innen agronomi, beite, høsting og klimatilpasning.
- Satsing på unge bønder/nye bønder: Fagsamlinger, møteplasser, nettverk m.m.
- Skape/opprettholde god fagkompetanse, fagmiljøer og møteplasser.
- Bedre utnyttning av utmarksbeiteressursene.

Det er aktuelt å ta inn erfaringene fra det områderetta tiltaket Arktisk landbruk og vurdere om noen av tiltakene der kan videreføres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er grunnlag for å opprette et nytt områderetta tiltak for landbruket i Nord-Norge. Det muliggjør en ekstra innsats for å skape framtidstro og bidra til rekruttering til jordbruket i utvalgte områder i landsdelen. Satsingen bør være for en treårsperiode.

14.5.2 Fjellandbruket

Områderetta innsats til fjellandbruket har vært en satsing for perioden 2019-2022. Det omfatter 77 kommuner i Trøndelag, Innlandet, Telemark og Vestfold, og Viken. Det er Statsforvalteren i hvert av de fire fylkene som administrerer midlene og står for utlysning av dem.

Tiltaket bygger på erfaringene fra fjellandbrukssatsingen i perioden 2014 – 2016, Målet er å beholde levende fjellbygder med et aktivt landbruk. Det å ta vare på stølene og stølskulturen er spesielt nevnt som mål og satsingsområde.

Fjellandbruket står for en betydelig del av landets grovfôrbaserte matproduksjon. Mange fjellbygder har folketallsnedgang, og fjellandbruket er under press. Stølsdrifta er nedadgående i takt med nedgang i antall gårdsbruk. Fjellandbruket oppleves som fragmentert, og må finne sin rolle i en ny bioøkonomi der tjenester og opplevelser utgjør en vesentlig del av det økonomiske grunnlaget. Det ligger et potensial i å utnytte ressursene bedre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å:

- **Opprette et nytt områderetta tiltak for landbruket i Nord-Norge med en bevilgning på 8 mill. kroner.**
- **Opprettholde bevilgningen til Fjellandbruket på samme nivå som i 2022 på 4 mill. kroner.**
- **Det forventes at forvaltningen av midlene blir bedre samkjørt og at det skjer en kunnskapsoverføring fra de ulike prosjektene.**

14.6 Rekruttering og kompetanse i landbruket

Rekruttering og gode utdanningstilbud er viktig. Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse er viktig for å nå målene om et bærekraftig jordbruk over hele landet. Dette omfatter både formell kompetansebygging gjennom etablerte utdanningsløp, og kompetanse som kan bygges opp gjennom ulike rådgivningstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger.

Regjeringa har i Hurdalsplattformen varslet en gjennomgang av landbruksutdanningene på alle nivå. NIBIO-rapporten «Landbrukets kompetansebehov og utdanninger» viser at landbrukets verdikjede står overfor en situasjon der kompetansebehovet øker både i bredde og dybde, samtidig som det utdannes for få kandidater med grønn kompetanse på alle nivå i utdanningssystemet. I takt med utviklinga mot færre og større gårdsbruk reduseres antallet selvstendige næringsdrivende, mens behovet for å ansette fagarbeidere i landbruket øker. Koronapandemien synliggjorde sårbarheten i å basere seg på stor grad av utenlandsk arbeidskraft. Det er viktig at utdanningsinstitusjonene, næringa, Staten og andre aktører arbeider aktivt for å gjøre landbruksutdanningene gode og attraktive for ungdom som skal velge utdanning og yrkesveg.

Utdanningsdirektoratet har i april 2022 fått anbefaling fra Faglig råd for naturbruk om å legge om landbruksutdanninga i videregående til et fireårig lærlingeløp med fagbrev som sluttkompetanse. En slik omlegging vil kreve mye av både skolene og næringa, nasjonalt og regionalt, spesielt i en overgangsfase, og det er derfor viktig å skape gode rammevilkår for etablering og drift av dette opplæringsløpet. En endring i ordinært opplæringsløp vil også påvirke voksenopplæringstilbudet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at staten og faglagene bør starte arbeidet med å vurdere hvordan en endring i opplæringsløp påvirker organisering og finansiering av voksenagronommodellen, og foreslå mulige løsninger på hvordan grunnleggende voksenopplæring i landbruket kan ivaretas innenfor ny tilbudsstruktur. I den forbindelse bør partene også vurdere rammebetingelser for etablering av opplæringskontor og læreplasser i landbruket. Det bør satses mer på å utvikle landbruksutdanninger på

videregående-, fagskole-, høyskole og universitetsnivå, og at de ulike nivåene ses i sammenheng med hverandre slik at det samlede utdanningstilbudet er godt. Spesielt viktige er naturbruksskolene som, i tillegg til utdanningsinstitusjoner, er kompetansesenter for landbruket regionalt og arenaer for livslang læring.

14.6.1 Tilskudd til rekruttering og kompetanseheving – RK-midler

Som skoleeier og regional utviklingsaktør har fylkeskommunen en viktig rolle i arbeidet med kompetanseutvikling i landbruket. Rekrutteringen til naturbruk har i mange år vært stabilt økende, men de blå naturbruksfagene tar det meste av veksten. Midlene til rekruttering og kompetanseheving er et viktig bidrag for å opprette tilbud regionalt, både for kurs og andre kompetansebyggende tiltak rettet mot næringsutøverne i landbruket.

Denne potten ble redusert med 2 mill. kroner for 2022. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever for 2023 å ta den opp igjen til tidligere nivå, og sette av 14 mill. kroner til fylkeskommunenes arbeid med rekruttering og kompetanseheving. Vi vil understreke at bruken av midlene skal skje i nært samarbeid med næringa, representert ved faglagene i det enkelte fylke.

14.6.2 Mentorordningen i landbruket

Mentorordningen startet opp i Trøndelag i 2014, og ble etter en forsøksperiode etablert som en fast ordning fra 2017. Fra 2020 er det en nasjonal ordning som Norsk Landbruksrådgiving (NLR) forvalter og gjennomfører.

Målet med ordningen er å bistå unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter innenfor landbruket eller landbruksbaserte næringer, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstarts eller utviklingsfase. Det har hovedsakelig blitt gitt mentorbistand på fagområder innen tradisjonelt landbruk, og særskilt innen melk- og storfekjøttproduksjon. Blant tilleggsnæringer er det markedsbager og småskala grøntproduksjon samt Inn på tunet som har dominert. I 2021 var det 121 mentorpar med i ordningen. NLR har arrangert oppstartsamlinger og nettverkssamlinger underveis for mentor og adepter, hovedsakelig på Teams som følge av koronasituasjonen.

Interessen for programmet er stor, og NLR ønsker at halvparten av alle nye bønder skal få anledning til å benytte seg av programmet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at mentorordningen er svært nyttig for å bistå unge og nye brukere i å få en god start i landbruksnæringa. NLR gjør en god jobb med drift av ordningen. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 4 mill. kroner til mentorordningen i 2023.

14.6.3 Nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner

I tillegg til den ordinære naturbruksutdanningen har vi en nasjonal modell for voksenagronom, inkl. voksengartner. Disse tilbudene er i all hovedsak lokalisert i tilknytning til ulike naturbruksskoler rundt i landet, og flere av tilbudene har mange søkere. Det er årlig ca. 500 deltagere fordelt på to kull som får opplæring gjennom voksenagronomen, hvorav 100 tar gartnerutdanning. Voksenagronom utgjør et betydelig supplement til antall agronomer som utdannes innen ordinært opplæringsløp i videregående skole.

Det er viktig og positivt at voksenagronom- og voksengartnerutbildingen følger en nasjonal og enhetlig modell og at tilbudene har en forutsigbar finansiering. I 2022 søkte fylkeskommunene

om 17,7 mill. kroner til drift av voksenagronomen. Skolene rapportere om flere kvalifiserte søkere enn plasser. De siste fire årene er det satt av midler for utvikling av digitale løsninger og nettverk for voksenagronomutdanninga. Prosjektet kan vise til positive resultater, blant annet ved at fylkeskommunene selv har gått inn med mer penger til utvikling av læringsressurser i naturbruksfag. Prosjektet fikk 300 000 kroner for 2022 og avsluttes i 2022.

Som en følge av endringer i gartneropplæringa på videregående kvalifiserer ikke gartneropplæringa i voksenagronomordninga til yrkeskompetanse eller fagbrev. Deltakerne følger læreplaner for gartnerfaget som nylig blei revidert før det ble lagt om, og får et fylkeskommunalt kursbevis etter endt opplæring. Dette er en midlertidig løsning som er utarbeidet i samarbeid mellom partene i jordbruksoppgjøret, og som skal vurderes igjen etter fem år. En eventuell endring i VG3 landbruk på videregående, vil utløse samme problemstilling for voksenagronomen. Gitt det store antallet deltakere og betydningen av voksenopplæringa for næringa, anbefales det at partene allerede nå begynner å se på mulige løsninger i samarbeid med utdanningsmyndigheter og skolene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at voksenagronomordningen er et viktig opplæringstilbud for voksne uten utdanningsrett som skal inn i landbruket, og foreslår at det bevilges 17 mill. kroner til drift av nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner for 2023. Det er tilsvarende som i 2022.

14.6.4 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Det er 5 kompetansenettverk fordelt over hele landet med hovedansvar for sine områder; Kompetansenettverk Øst, Sør, Vest, Nord og Midt-Norge. Fra 2020 har koordineringsansvaret vært hos de fem ulike fylkeskommunene med ansvar for hvert sitt kompetansenettverk.

Kompetansenettverkene for lokalmat opplever stor økning i behovet for opplæring. En fremtidig styrking av kompetansenettverkene vil legge enda bedre til rette for lokal verdiskaping av mat både innenfor primærproduksjon og foredlingsleddet.

Ystefaglig kunnskapsløft

I 2022 er Norsk Gardsost 25 år, det har vært en formidabel utvikling av osteproduksjon i Norge i den perioden. Nå har vi en næring i vekst som produserer et stort mangfold av oster, og mange gardsysteri kan vise til økt sysselsetting på gårdens ressurser. Når markedet vokser er det også økt interesse for å starte opp med lokal ysteforedling, og da er også behovet for kunnskap økende. Kunnskapsbehovet er også økende i og med at de eksisterende ysteriene vokser og krever mer kompleks og oppdatert kunnskap. Det er kompetansenettverk - Vest sammen med Norsk Gardsost som har hatt hovedansvaret for den ystefaglige kompetansen for hele landet. Det vil være viktig og nødvendig med en styrking av kompetansen for håndverksysting for hele landet, for å opprettholde den kvaliteten og omdømmet som er utviklet for norsk ost de siste åra. Handverksysting er et komplekst kunnskapsområde som har behov for flere kvalifiserte rådgivere/fagpersoner for både å sikre næringa og ikke minst utvikle den videre.

Den ystefaglige klynga bør ligge på Sogn Jord- og Hagebruksskule fordi:

1. De i over 20 år har tilbydd kurs og undervisning i melkeforedling både på videregående-skole-nivå og i regi av kompetansenettverket
2. De har et nytt ysteri tilrettelagt for undervisning på gården
3. Nytt fagskoletilbud tilbys fra høsten 2022; «Handverksysting – verdiskaping i mjølkeforedling»
4. Rådgiverne som har vært sentrale i utviklinga fram til nå er ansatt ved skolen

Stikkord for ramme og vilkår for et ystefaglig kunnskapsløft:

- Hovedmål er i å bygge opp et kompetansemiljø innen ystefag som vi ikke har i Norge per i dag.
- Et samlet og sterkt kompetansemiljø vil være best rustet til å serve næringen i hele landet.
- Trygge en kompetanse som per nå er basert på enkeltpersoner og deres tid og ressurser.
- Opprette FoU samarbeid med offentlige forsknings- og utdanningsinstitusjoner.
- Overføre kunnskap innen melketeknologi, og oppbygging av kompetanse knytta til markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser behovet for økt rådgivning rettet mot nye produsenter av lokal mat og drikke, og for utvikling og vekst av allerede etablerte produsentmiljøer. Rådgivning og kurs for produsenter er viktig for å sikre produksjon av trygg lokalmat på alle nivå.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår:

- **Å øke bevilgningen til kompetansenettverkene med 4 mill. kroner fra 12,7 mill. kroner til 16,7 mill. kroner**
- **Innenfor denne bevilgningen å sette av 2 mill. kroner til et ystefaglig kompetanseløft i 2023 som skal være tilknyttet Sogn Jord- og Hagebruksskole. Det tas sikte på å videreføre satsinga innenfor en periode på tre år. Midlene forvaltes av Landbruksdirektoratet og bør sees i sammenheng med kompetansenettverkene innen lokalmat som nå ligger hos fylkeskommunene.**

14.7 Forskning og utvikling

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Prop. 200 S 2020–2021 Endringer i statsbudsjettet 2021 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2021 m.m.):

«Økonomireglementet i staten stiller krav om at tilskuddsordninger evalueres. Det foreslås at det startes opp en evaluering av ordningen med forsknings- og utviklingsmidler over jordbruksavtalen. Arbeidet vil også inkludere Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter. Ordningene har ikke tidligere vært evaluert. De overordnede problemstillingene for mandatet vil være å vurdere følgende: 1) er driften effektiv, 2) er forvaltningen av ordningene hensiktsmessig organisert og 3) bidrar ordningene til å nå formålet. Styrene konkretiserer mandatet innenfor denne rammen og står som avtalepart overfor ekstern evaluator. Arbeidet skal starte høsten 2021 og ferdigstilles i løpet av 2022. Kostnader forbundet med evalueringsarbeidet finansieres med midler fra ordningen.»

I en totalberedskapssammenheng er matforsyning av høy viktighet. Dette krever en nasjonal kompetanse om, og innsikt i arbeidet med *matsikkerhet* og *mattrygghet*. Det er behov for forskningsfaglig kompetanse om hvordan nasjonal og internasjonal matsikkerhet påvirkes av økte spenninger i den internasjonale sikkerhetspolitikken, og klimaendringene. I dette ligger det å forstå hvordan dette påvirker den internasjonale handel av matvarer og innsatsfaktorer i landbruket, og hvilke konsekvenser det har i markedene mht. priser og volum. Det er behov for analyse og forskning knyttet til robuste matproduksjonssystemer og sjølforsyning. Norsk landbruksproduksjon er sårbar grunnet sterk avhengighet av importerte innsatsmidler både mht. fôrmidler og deleleveranse til et stadig mer teknologisk avansert landbruk. Videre er det viktig å kartlegge beskrankninger og løsninger knyttet til å øke norsk matproduksjon basert på norske

ressurser. Begrensinger i mottaks- og foredlingsapparatet samt svak kobling mellom markedets behov og norsk kornproduksjon er eksempler på dette.

Klimaendringene krever også økt kunnskap for å kunne håndtere samfunnssikkerhet og beredskap, sivil-militært samarbeid og nasjonal krisehåndtering. Et eksempel er ras- og flomulykker som blant annet på grunn av værendringer har vist at landbruket både blir påvirket av klimaendringer, men også spiller en rolle beredskapsmessig lokalt og regionalt i slike situasjoner.

De siste års pandemi har også vist viktigheten av å forstå nasjonal beredskap ut fra sammenhengene mellom mattrygghet, dyrehelse og zoonotiske sykdommer. Norsk landbruk er en pådriver for å sikre god helse, lavt medisinförbruk og høy biosikkerhet i husdyrproduksjoner. Økt handel med matvarer, internasjonal reisevirksomhet og transport av levende dyr sammen med økt press på økosystemer, øker risikoen for utvikling og spredning av zoonotiske sykdommer som f.eks. covid-19. Norsk landbruk trenger økt kunnskap for å forutse og forebygge framtidige zoonotiske pandemier.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at styret for forskningsmidlene følger opp behovene knyttet til matvareberedskap og mattrygghet i en omskiftende verden.

De senere årene har forskningsprosjekter som svarer på viktige klima- og bærekraftsutfordringer i jordbruket vært prioritert. Jordbrukets forhandlingsutvalg ser at for det kommende år er det behov for et forskningsprosjekt som dokumenterer klimanytten av tilsetningsstoff under norske forhold, samt å lage klimamodeller på gårdsnivå for produksjoner og produksjonsmetoder som biokull og biogass som i dag ikke inngår i klimakalkulatoren.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at hovedprioriteringene for tildelingen av forskningsmidlene over jordbruksavtalen bør være:

- Bærekraftig matproduksjon basert på norske ressurser - over hele landet
- Klimanytten av tilsetningsstoff under norske forhold
- Klimamodeller på gårdsnivå for produksjoner og produksjonsmetoder
- Utmarksbruk
- Teknologitvicklung og innovasjon tilpasset strukturen i norsk jordbruk
- Prosjekter som bidrar til økt etterspørsel etter geitemelk

På grunn av stadig økende import av ferdigvarer foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg lik forskningsavgift for norskprodusert og importert vare, med en sats på 0,35 prosent. Dette vil utgjøre en økning i forskningsavgiften på omlag 30 mill. kroner per år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en tydelig prioritering av anvendbarhet og brukernytte.

Følgende utredninger gjennomføres til jordbruksoppgjøret 2023:

- a) 50 prosent sjølforsyning – hva er de lavthengende fruktene?
- b) En utredning av mulighetsrommet for kontraktproduksjon mellom lokale grøntprodusenter og offentlige aktører (f.eks. kommune med storkjøkken). Utredningen skal identifisere mulige pilotkommuner og skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen videreføres på 77 mill. kroner der 6 mill. kroner kan brukes til utredninger.

14.8 PRESIS

Prosjekt Presis skal operasjonalisere tidligere og pågående forskning på en måte som bidrar til at alle norske gårdbrukere får tilgang på brukervennlige, teknologiske tjenester som er godt testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bonden eierskap til og lagringsløsninger for innsamlede data. Dette er tjenester som har potensial til å redusere unødige klima- og miljøbelastninger fra jordbruket, og/eller gi økt effektivitet og bedre driftsøkonomi på gårdsnivå. Skreddersydd brukerstøtte og rådgivning med fokus på skjæringspunktet mellom ny teknologi og agronomi blir en integrert del av systemet som skal utvikles som et samarbeid mellom NIBIO og NLR.

Prosjektet Presis ble vedtatt ved jordbruksforhandlingene 2019, og er et 5-årig prosjekt med oppstart i 2020

På overordnet plan er prosjektet i rute, og det er blant annet gjennomført en ny målesesong hvor det er samlet inn et stort antall kontrollmålinger. Arbeidet med den digitale infrastrukturen har kommet et langt stykke videre, og det nærmer seg en første testfase for de teknologiske løsningene som utvikles.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen på 4 mill. kroner videreføres på samme nivå i 2023.

14.9 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat er en uavhengig stiftelse som skal bidra til økt mangfold, kvalitet og verdiskaping i norsk matproduksjon. Stiftelsen Norsk Mat forvalter merkeordninger og kvalitetssystemer som bidrar til å styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere.

Nettsiden www.okologisk.no og Facebook-siden Økoprat har blitt ressursider med faktabasert kunnskap om økologisk landbruk. Gjennom redaksjonsrådet er samarbeidet mellom de ulike aktørene som jobber med økologisk landbruk blitt bedre og **Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at det også framover vil være en god dialog mellom de ulike aktørene innen økologisk landbruk for best mulig bruk av midlene, samt sikre det faglige innholdet på sidene.**

14.9.1 Kvalitetssystem i landbruket, KSL

Bondens arbeidsevne er den mest sårbare faktoren på den enkelt gård. Landbruket er en av Norges mest risikofylte bransjer. Alenearbeid preger landbrukets arbeidsplasser, samtidig som kravet til kunnskap, praktiske ferdigheter og effektivitet er stort. Dette øker risikoen for ulykker og skader. Felles programmer, system, aktiviteter og mål i bransjen bidrar til at bonden får økt kunnskap, bedre rutiner og større oppmerksomhet om risiko og forebygging. Norske bønder er underlagt internkontrollforskriften, og skal utarbeide rutiner for sikkert arbeid, som del av virksomhetens internkontrollsystem. Med KSL er det enklere for bonden «å gjøre ting riktig», og det fører til at bonden prioriterer tiltak som hindrer ulykker, sikrer arbeidsevne og effektivitet.

14.9.2 Revisjoner

Eksterne revisjoner i KSL er landbrukets felles verktøy for å sikre at den enkelte gårdbruker har et aktivt forhold til sitt internkontrollverktøy i sin daglige drift. Eksterne KSL-revisjoner skal sikre at næringa er transparent og følger opp de forpliktelsene storsamfunnet forventer. En ekstern

revisjon skal gi gårdbrukeren uavhengig gjennomgang av drifta på gården. I tillegg til at produksjonen er i tråd med lover, forskrifter og at varemottakerkrav blir fulgt opp, bidrar de eksterne revisjonene også effektivt til gjennomføring av nye lovkrav og varemottakerkrav. KSL-status gir Mattilsynet og Arbeidstilsynet et grunnlag for et bedre risikobasert tilsyn i de tilfellene hvor det er nødvendig. Arbeidet med forenkling (PØNNK) er viktig for å beholde KSL som et enkelt og nyttig verktøy for bonden.

En hensiktsmessig revisjonsfrekvens som samspiller med etablerte programmer, eksempelvis dyrevelferdsprogrammene, bygger oppunder troverdigheten. Med basis i dagens revisjonsfrekvens er det gitt innspill fra grøntbransjen om at antall revisjoner hos grøntprodusentene må økes til en revisjonsfrekvens minimum hvert 3. år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke viktigheten av at Stiftelsen Norsk mat også framover skal være et strategisk verktøy som er felles for hele det norske landbruket, for å øke norskandelen i markedet for landbruksvarer. Stiftelsen Norsk Mat skal med sin drift være i stand til å sikre konkurranseevnen til norsk matproduksjon ved å utvikle revisjonsløsningen, forenkle og oppdatere KSL.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår:

- **Å øke bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat med 10 mill. kroner fra 57 til 67 mill. kroner.**
- **Det forutsettes at midlene benyttes til å øke antall revisjoner, og at nødvendig utvikling av KSL fortsatt har prioritet i Stiftelsen Norsk Mat sitt arbeid.**

14.10 Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping

Programmet omfatter alle nye næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser, men av både historiske og markedsmessige grunner er det fortsatt overvekt av etterspørsel fra lokalmat-bedrifter. De senere årene har det også blitt flere prosjekter i tilknytning til drikkeproduksjon. Antall «rene» reiselivsprosjekter har økt, i tillegg til prosjekter der mat/reiseliv kombineres. IPT-tilbydere er definert innenfor målgruppa.

Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping er delt inn i tre hovedområder: Finansiering, kompetanse og omdømme.

Utviklingsprogrammet er et viktig tiltak for å utvikle både lokalmatprodusenter, reiselivsbedrifter og samarbeid mellom ulike produsenter og IPT- produsenter. Innvilget ramme for 2022 var 85,3 mill. kroner fordelt på finansierings-, kompetanse- og omdømmetiltak.

14.10.1 Omdømmemidlene

Omdømmemidlene skal bidra til å bygge stolthet og øke kunnskap om lokalmat og reiseliv blant forbrukere og produsentene. De største arrangementene som får midler over programmet er Internationale Grüne Woche (IGW), Matstreif og Det norske måltid. I 2021/2022 har det vært en gjennomgang av omdømmeporteføljen, som skal gi en anbefaling om hvordan dette arbeidet kan tas videre. Viktige momenter i revideringen av porteføljen vil være å sikre at den treffer alle målgruppene til Utviklingsprogrammet og styrke koplingene mellom målgruppene, der det er naturlig, mellom omdømmetiltakene og med øvrige tjenester i programmet.

Som følge av koronapandemien er det mange reiselivsbedrifter som har rettet mye av sin virksomhet mot norske turister, og det vil være behov for mer retting mot norske kunder og turister også framover. Det har ikke vært gjennomført IGW de siste to åra, og midlene har i stedet

blitt brukt til ulike koronatiltak for produsenter under korona-pandemien. Etter gjennomgangen av omdømmeporteføljen med styringsgruppa, ble det enighet om at satsingen på IGW skal skaleres ned og at de sparte midlene skal brukes på regionale tiltak i Norge. Det norske måltid har de to siste årene vært et av de nasjonale omdømmeprosjektene med 2 mill. kroner i støtte over Utviklingsprogrammet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at Det norske måltid fortsatt skal være et nasjonalt omdømmearrangement. Videre forventer Jordbrukets forhandlingsutvalg at arrangementet i større grad har et nasjonalt perspektiv. Det forventes at styringsgruppa for Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping blir involvert i arbeidet og i tildeling av midler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at satsingen på IGW reduseres med 6 mill. kroner. Disse midlene brukes i stedet på regionale matsatsinger hvor det regionale partnerskapet blir involvert

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil prioritere omdømmemidler på nasjonale tiltak som et ledd i å løfte bedriftene som er målgruppa for programmet, etter koronapandemien.

14.10.2 Norsk Gardsost

Norsk Gardsost er en landsdekkende fagorganisasjon for norske handverksysterier og gårdsmeierier. Med sin kunnskapsformidling har de vært med på å løfte både kvaliteten og kunnskapen om norsk lokalforedla ost og andre melkeprodukt. Det har den siste tida vært stor vekst i antall gårdsysteri, og det er et sterkt økende behov for kompetanse.

14.10.3 Bondens marked

Bondens marked er en kjent merkevare. I en undersøkelse gjennomført av Sentio i 2018 sier hele 73 prosent at de kjenner til Bondens Marked, til tross for at det er en forholdsvis liten organisasjon med lite markedsføringsmidler. Det er ofte forventet at Bondens marked som organisasjon, og deres produsenter, skal være til stede på andre nasjonale matarrangement nettopp fordi det er en sterk merkevare for lokalmat. Dette er ikke alltid arrangementer som utløser stort salg, men et viktig utstillingsvindu for norsk lokalmatproduksjon.

Bondens marked har nær 400 medlemmer, 100 prosent stilling på nasjonalt plan, 100 prosentstilling i Oslo, 30-50 prosent i Bergen og Trondheim 30-50 prosent stilling og ellers mye dugnadsarbeid.

Ved lite salg blir det ofte en direkte utgiftspost for organisasjonen Bondens Marked og/ eller produsentene, da det uansett kreves tilrettelegging for gjennomføring. Koronapandemien har vært vanskelig for Bondens marked med langt lavere salg. Som koronatiltak har Bondens marked utviklet en bestillingsportal for utvalgte markeds plasser, og i Trøndelag og Oslo har de gjennomført «Bondens utlevering», i samarbeid med Hanen og Norsk Gardsost.

For Bondens Marked vil det framover bli viktig å tilby både alternative markedsmuligheter som «Bondens utlevering» og nettbestillinger, i tillegg til de ordinære markedene hvor nettopp omdømmearbeidet og kunnskapsformidlingen skjer i større grad.

Bondens marked gir med sitt utprøvede konsept og lavterskel salgskanal, nye lokalmatprodusenter en enkel måte å møte et nytt marked under en felles merkevare med godt omdømme, uten at det har en stor startkostnad.

Dersom Bondens marked skal kunne drive utviklingsarbeid over hele landet og være en synlig aktør der det forventes at de skal være til stede, er det viktig med en bærekraftig og forutsigbar økonomi.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre:

- **Støtte til Bondens marked Norge på 2 mill. kroner, og en økning på 2 mill. kroner til Bondens marked på regionalt nivå. Dette vil sikre et uavhengig lavterskeltilbud til små og mellomstore lokalmatprodusenter som også er viktige bidragsytere i Matnasjonen Norge.**
- **Støtte til Norsk Gardsost med 1 mill. kroner. Midlene kan søkes fra Innovasjon Norge.**
- **Bevilgningen til Utviklingsprogrammet for 2023 på 85,3 mill. kroner, dvs. samme nivå som 2022. Støtten til Norsk Gardsost og Bondens marked tas fra disse midlene.**

14.11 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi

Jf. kapittel 13.3.2. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at:

- **Bevilgningen til verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket økes med 8 mill. kroner til 120 mill. kroner.**
- **100 mill. kroner av Klima- og energifondet, som forvaltes av Enova, overføres til Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling, slik at om lag 45 prosent av programmet er støtta derfra og resten over jordbruksavtalen**
- **Anslåtte reduksjoner av klimagassutslipp og energibidrag legges inn som et kriterium for innvilgelse av søknader til programmet. Det må rapporteres på oppnådde utslippsreduksjoner ved prosjekter som har fått støtte.**

14.12 Skogbruk

Aktiv skogsdrift er et viktig bidrag i klimaarbeidet. Skogen binder karbon. Et forsterket bidrag betinger økt avvirkning kombinert med økt tilvekst. Skogplanting og andre tiltak for å øke skogproduksjonen er avgjørende for hvor mye biomasse en kan bruke i fremtiden. Uten økt produksjon, økt uttak og bruk av fornybart trevirke som kan erstatte fossile ressurser, vil det være svært utfordrende å begrense den globale oppvarmingen.

Investeringer i skogsbilveinettet og taubaner er viktige tiltak for å øke uttak av trevirke. Det er stort behov både for opprusting av eksisterende skogsbilveger og for nybygging. Skogkultur er essensielt for å sikre framtidig virkestilgang og CO₂-binding i skog, der norsk skog i dag binder halvparten av Norges totale utslipp. Ved å sørge for foryngelse og skjøtsel, vil skogen få en framtidig virkeskvalitet som kan erstatte bruk av fossilbaserte produkter.

Det vises til «Notat om innretning på miljøtiltak i skogbruket under LUF» fra Landbruksdirektoratet. Ordningen Miljøtiltak i skogbruket er viktig for å ivareta og skjøtte områder som er viktig for biologisk mangfold i skog. Ordningen bidrar til å sikre at de mest verdifulle områdene for biologisk mangfold blir ivaretatt og en rimelig fordeling av den økonomiske belastningen på enkeltskogeiere. Økende krav til miljøhensyn gjør at ordningens aktualitet er stigende.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- **Bevilgningen på 8 mill. kroner foreslås videreført**

- Det bør etableres en felles søknadsfrist for miljøtiltak tidlig på høsten. Ubrukte midler til miljøtiltak kan da overføres og fordeles til andre NMSK-tiltak som f.eks. skogkultur. Dette må framgå av jordbruksavtaleteksten.
- Intensjonen ved opprettelsen av ordningen med miljøtiltak var å støtte opp om skogbrukets miljøsertifisering (PEFC). I ny PEFC-standard vil det bli satt i verk utvidede tiltak bl.a. for å ivareta hønsehauk og de største tiurleikområdene. For den enkelte skogeier kan det være snakk om begrensninger av hogst på store arealer. Det foreslås derfor at forskriftens begrensning per eiendom på 75.000 kroner økes vesentlig, dvs. til 200.000 kroner.
- Eksisterende tiltak som faller under miljøtiltak i NMSK-forskriftens §6 videreføres, samt tillegg som går fram av tildelingsbrev til Landbruksdirektoratet i 2019. Det bør legges opp til en forenklet søknadsprosess.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til skog med 39 mill. kroner fra 221 til 260 mill. kroner. Fordelingen av bevilgningen til skogbruk skjer i egne drøftingsmøter mellom partene på høsten.

14.13 Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin

Miljødirektoratet og Mattilsynet la 14. november 2019 fram Nasjonal handlingsplan mot villsvin. Hovedmålet er at det skal være færrest mulig villsvin i Norge, spredt utover et minst mulig område. Bakgrunnen er Afrikansk svinepest, som er et virus med tilnærmet 100 prosent dødelighet for ville og tamme svin. Viruset ble i 2007 introdusert til Georgia og har deretter spredd seg til Russland og videre til flere land i EU.

Villsvinet har høy reproduksjon, og man må ta ut mer enn 2/3 av bestanden hvert år for å redusere den. Det må jaktes på alle arealer slik at vi ikke får lommer som oppformerer villsvinbestanden og sprer den til omkringliggende arealer. Nettopp derfor er det viktig at villsvinbekjempelse skjer i samarbeid mellom myndigheter, private grunneiere og lokalkjente jegere.

Norges Bondelag, NORSKOG, Glommen Mjøsen Skog SA, Viken Skog SA og Utmarksforvaltningen AS støtter myndighetenes mål om færrest mulig villsvin på minst mulig område. Høsten 2019 ble prosjektet «Grunneierbasert tiltaksplan for kontroll av villsvin i Norge» etablert. Målet er å organisere jakt på villsvin i de etablerte elgvaldene langs riksgrensa fra Halden til Elverum. Med nåværende framdrift vil dette arbeidet bli ferdig i løpet av 2023. I tillegg jobber prosjektet med å iverksette nødvendige tiltak som sikrer reduksjon i villsvinbestanden og hindrer videre spredning.

Det ble under jordbruksforhandlingene i 2019 satt av 2 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin i 2019. Beløpet ble videreført i 2020, 2021 og 2022. Villsvin er en fremmed art, og bekjempelse av villsvin er et ansvar som ligger under Klima- og miljødepartementet. Med begrunnelse i dette bør kostnader knyttet til bekjempelse av villsvin deles 50/50 mellom KLD og LMD.

Bondelagets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 2 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin i 2023, tilsvarende som for 2022. I tillegg forutsettes 2 mill. kroner finansiert over Klima- og miljødepartementets budsjett.

14.14 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

LUF-delen av konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk blei løfta ut fra de sentrale bygdeutviklingsmidlene som egen ordning fra og med 2011. I Reindrifftsavtalen for 2022/23, er Reindriften utviklingsfonds-delen (RUF) av denne ordningen satt til 1,5 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn ei 50/50 fordeling mellom RUF og LUF, og foreslår tilsvarende et beløp på 1,5 mill. kroner fra LUF. Dette er likt som for 2022 og åra før. Midler til vedlikehold, slik som av sperregjerder, må dekkes av formålet med ordningen.

Det skal kunne bevilges midler sjøl om ikke begge næringene er enige i at det foreligger en konflikt. Klage over vedtak avgjøres med endelig virkning av Landbruksdirektoratet.

14.15 SMIL

SMIL-ordningen forvaltes av kommunene. I 2021 var ramma 132 mill. kroner. I tillegg ble det overført udisponerte midler fra 2020. Totalt 3 518 søknader ble mottatt. Dette var en nedgang på ca. 7 prosent fra 2020, som var et år med spesielt høy aktivitet.

Det ble fattet vedtak i 3 205 SMIL-søknader i 2021. 88 prosent av søknadene fikk innvilget tilskudd. Omsøkt beløp var totalt på 353 mill. kroner. Det ble gitt tilsagn om 173 mill. kroner, en nedgang 6 mill. kroner fra 2020. Reduksjonen i gitt tilsagn kan forklares med nedgangen i antall søknader fra 2020 til 2021. I 2020 åpnet regelverket også for at eier, og ikke kun driver, av landbrukseiendom kunne søke om SMIL-midler.

En økende andel av midlene har de siste årene blitt brukt til utbedring av hydrotekniske tiltak og andre tiltak for redusert forurensing. I 2021 har 56 prosent av rammen blitt brukt på kulturlandskapstiltak og 44 prosent er brukt på forurensingstiltak. Flere fylker rapporterer at de har behov for, og ønsker å bruke, en større andel av SMIL-midlene på utbedring av hydrotekniske anlegg.

SMIL 2021 – Tilsagn per miljøtema

Kulturlandskap	22 %
Biologisk mangfold	6 %
Kulturminner og kulturmiljøer	26 %
Friluftsliv	2 %
Avrenning til vann	42 %
Utslipp til luft	2 %

Prognose for utbetalinger i 2022 er vurdert til 132 mill. kroner basert på rammen i 2021. Prognose for 2023 er på 147 mill. kroner. Erfaringsmessig ligger utbetalingsbeløp godt under tilsagnsbeløp fordi fristen for å ferdigstille SMIL-prosjekter er 5 år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til SMIL med 23 mill. kroner fra 147 til 170 mill. kroner. Hydrotekniske tiltak prioriteres, jf. kapittel 13.3.2.

14.16 Drenering

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til drenering for 2023 økes med 40mill. kroner fra 68 til 108 mill. kroner, jf. kapittel 13.3.2.

14.17 Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk

Formålet med ordningen er å bidra til en best mulig utnyttelse av beiteressursene med minst mulig tap, gjennom organisert tilsyn og sanking. Organisert beitebruk (OBB) startet i 1970 gjennom et samarbeid mellom Landbruksdepartementet og Norsk Sau og Geit (NSG). OBB er en frivillig ordning som omfatter ca. 80 prosent av all sau på utmarksbeite. Ordningen er eneste kilde for registrering av totaltap av beitedyr på utmarksbeite. Ordningen bestod opprinnelig av et driftstilskudd til beitelag (utmålt etter dyretall) og et tilskudd til investeringstiltak.

Ved å organisere beitebrukerne i beitelag kan beitebrukere samarbeide om tilsyn og sanking av dyr, og gjøre felles investeringer i samle- og skillekvever, sankefeller, sperregjerder, bruer, gjeterhytter, elektronisk overvåking og andre tiltak. Det er behov for en økning av midler til organisert beitebruk og midler til investeringer i beiteområder, der det etter hvert er blitt et forholdsvis stort etterslep i fornying og vedlikehold av installasjoner. Behovet for gjerder og andre installasjoner i beiteområdene er stort.

Elektronisk overvåking av beitedyr er et relativt nytt verktøy som bidrar til å øke effektiviteten av tilsyn og gjennomføring av tiltak på beite. Det har kommet til flere produsenter som tilbyr ulike typer overvåkingsutstyr. Beitelagene har en sentral rolle for å samordne bruken av elektronisk overvåkingsutstyr, og mange beitelag kjøper selv inn utstyr for beitebrukerne. Det pågår nå en liten revolusjon i beitebruken med rask økning i bruk av digitale overvåkings/beitebruksverktøy. Dette må stimuleres i større grad, og vil i seg selv legge grunnlaget for økt utnytting av utmarksbeite i storfeholdet. Tiltakene bidrar også til å redusere konflikter med andre interesser/produksjoner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at kravet til funksjonell salting er begrunnet ut fra viltsjukdommen CWD som er påvist på villrein i Nordfjella og Hardangervidda. Forhandlingsutvalget mener prinsipielt at ekstrakostnader som følger av en viltsjukdom må dekkes av LMD som viltmyndighet og tas utenom jordbruksforhandlingene.

Det er i 2022 satt av 26 mill. kroner til tilskudd investeringer i beitelag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at støtten til investeringer i beitelag over jordbruksavtalen økes med 7,5 mill. kroner fra 26 til 33,5 mill. kroner.

14.18 Handlingsplan for plantevernmidler

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for negative virkninger på helse og miljø av bruken av plantevernmidler. Plantevern i jord og vann, bærekraftig/riktig bruk og integrert plantevern, hvor en i størst mulig grad benytter alternativer til kjemiske plantevernmidler, er sentrale i dette arbeidet. Klimaendringer og plantevernmiddelresistens gir nye utfordringer når det gjelder bruken av plantevernmidler og alternative metoder.

Bevilgningen over jordbruksavtalen går til å gjennomføre prosjekter og aktiviteter for å nå målene i planen. Av aktiviteten som er innvilget støtte i 2020 ble det vektlagt avdriftsreducerende tiltak, integrert plantevern, hensyn til pollinatorer, riktig bruk av plantevernmidler og utstyr, informasjon og holdningsskapende arbeid og bedre kunnskap om plantevernmidler under norske forhold, herunder helse- og miljørisiko i jord og vann mm.

Landbruksdirektoratet og Mattilsynet deltok i 2021 i rullering av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler for en ny fem-årsperiode. LMD har nå fastsatt revidert handlingsplan for 2021-2025. Gjeldende handlingsplan gir en oppdatert oversikt over status på området. Den fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler, og for å redusere risikoen for negative virkninger av bruken av kjemiske plantevernmidler på helse og miljø.

Høsten 2021 lyste Landbruksdirektoratet ut totalt 12 mill. kroner for å nå målene i ny handlingsplan i 2022. Direktoratet mottok 34 søknader om prosjekttilskudd for 2022, med totalt søknadsbeløp på ca. 45 mill. kroner. Søknadene ble vurdert i samråd med Mattilsynet, og 16 prosjekter mottok vedtak om tilskudd. De 16 prosjektene fordelte seg slik på temaene:

- Integrert plantevern (4)
- Plantevernmidler i jord og vann (5)
- Bærekraftig riktig bruk (4)
- Faktisk bruk i Norge (1)
- Plantevernmidler under norske forhold og hensyn til pollinatorer (1)

De fleste pågående prosjekter per. 31.12.2021, med et samlet ansvar på 11,3 mill. kroner, har rapporteringsfrist i løpet av første halvår 2022. Prognose for utbetaling i 2022 er satt til 12 mill. kroner.

Det er fortsatt udekkede behov for kunnskap knyttet til bl.a. helserisiko for næringsutøvere og omgivelser, effekter av plantevernmidler under norske forhold, alternativer til kjemiske plantevernmidler, ny kunnskap f.eks. til klimaendringer og nye skadegjørere, og tilpasset bruk av ny teknologi. Dette er også viktig sett i lys av frukt- og grøntsatsingen, og større oppmerksomhet på jordhelse gjennom Jordprogrammet. Referansegruppen legger til grunn at internasjonale forpliktelser og nasjonale behov tilsier en styrking av innsatsen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen med 2 mill. kroner fra 12 til 14 mill. kroner til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler, som anbefalt av referansegruppen. Regelverket for bruk av plantevernmidler må tilpasses ny teknologi, og bruksområdet for midlene må utvides til å omfatte roboter. Midlene skal prioriteres til jordbruksformål.

14.19 Klima- og miljøprogram

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at potten skal økes med 4 mill. kr fra 28 til 32 mill. kroner for 2023, jf. kapittel 13.3.2.

14.20 Klimasmart Landbruk

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at utvikling av, og kommunikasjon om klimarådgivingsverktøy i landbruket er avgjørende for å utløse tilstrekkelige klimatiltak for utslippskutt på norske gårdsbruk. Klimasmart landbruk må derfor styrkes med 16 mill. kroner fordelt på følgende tre poster, jf. kapittel 13.3.2.

Klimasmart Landbruk – Landbrukets klimakalkulator

1. <i>Videreutvikling av flere modeller og bedre datafangst</i>	10	mill. kr
2. <i>Kommunikasjon om jordbrukets klimaarbeid</i>	2	mill. kr
3. <i>Fagkoordinering av operative klimarådgivere og av klimaberegningsgrunnlaget</i>	4	mill. kr
SUM	16	mill. kr

14.21 Biogass

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at potten økes med 1 mill. kroner fra 12 til 13 mill. kroner for 2023, jf. kapittel 13.3.2.

14.22 Støtte til verdensarvområdene (VAO) og utvalgte kulturlandskap (UKL)

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvsatsingen Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap er sektorovergripende satsinger som har som formål å ivareta verdifulle jordbrukslandskap i Norge. Ordningen som i dag omfatter 46 UKL områder og 2 VAO områder bidrar bl.a. til å sikre biologisk mangfold gjennom langsiktig skjøtsel og drift. Klima- og miljødepartementet er også med og finansierer disse satsingene. Til sammen 23 mill. kroner er avsatt over jordbruksavtalen – 7 mill. kroner av disse til verdensarvområdene, men den totale rammen er 38 mill. kroner.

LMD og KLD har gitt tilslutning til fem nye utvalgte kulturlandskap i jordbruket, slik at det totalt vil bli 51 utvalgte kulturlandskap i 2023. Etter jordbruksoppgjøret 2021 fikk Landbruksdirektoratet i oppdrag å vurdere innlemmelsen av Cirkumferensen ved Røros Bergstad i ordningen om tilskudd til skjøtsel i verdensarvområdene. Cirkumferensen er et område på nesten 5 000 km² i kommunene Os, Tolga, Engerdal, Holtålen og Røros. Rapporten anbefaler å innlemme både Røros Bergstad og Cirkumferensen i landbrukets verdensarvordning. Innlemmelsen vil være en stor utvidelse av ordningen, både i areal og i type aktuelle tiltak, og krever en økning på 6 mill. kroner i bevilgning over LUF. Det er i dag ikke rom for å innvilge tilskudd til verdensarvens buffersoner, men rapporten anbefaler også at buffersonene rundt Geiranger og Vegaøyan innlemmes.

En av hovedforutsetningene for å nå formålet med ordningen er aktiv landbruksdrift. I Møre og Romsdal (verdensarvområdet ved Geirangerfjorden) opplever de utfordringer og bekymringer for å kunne opprettholde et aktivt landbruk med beitende dyr i verdensarvområdet. Ordningen gjelder for tiltak og driftsenheter *innenfor* verdensarvområdet, slik de er avgrensa i Naturbase, jf. § 2 i forskriften. Beitebrukere i verdensarvområdet som har driftssenter utenfor omfattes ikke av ordningen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at rammen på 23 mill. kroner for dagens ordning beholdes på samme nivå for 2023, og det ikke utvides med nye områder.

Ordningen må innrettes slik at aktive bønder som har sin driftsenhet utenfor områdene, men aktivitetene som beiting innenfor, skal være tilskuddsberettigede når de følger formål og forvaltningsplaner. Tiltak til den aktive bonden skal prioriteres. Ordningen skal være tema i det regionale partnerskapet og i dialogmøtene mellom kommunen og landbruket.

Dersom Røros skal inn i VAO med buffersone, må tilsvarende behov for de 2 andre områdene innføres. Midler til dette må være friske midler og belastes likt mellom KLD og LMD.

14.23 Utviklingstiltak økologisk

For 2021 ble det gitt tilskudd til totalt 24 utviklingsprosjekt i hele verdikjeden. En del var videreføringer av satsinger som Landbrukets ØKOLØFT og Matvalget. Fra 2019 har NLR og Norsøk hatt ansvar for å videreføre arbeidet med foregangsfylkene innen økologisk grønt, frukt og bær, økologisk melk og jordhelse og økologisk korn. Matvalget har DebioInfo ansvar for.

Foregangsfylkesatsingen er en viktig kompetanse og kunnskapsdeling for det økologiske miljøet, og har også en viktig overføringsverdi til det konvensjonelle landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om å:

- Øke bevilgningen til utviklingsmidlene for økologisk landbruk med 3 mill. kroner fra 31 mill. til 34 mill. kroner
- Sikre at kunnskapen fra alle foregangsfylkene videreføres både gjennom NLR/Norsøk og Matvalget/DebioInfo og at de sikres videre aktivitet i årene framover.
- Prioritere utviklingsmidlene til nasjonale prosjekt som kan løse utfordringene i hele verdikjeden, og særlig der det er små volum og vi har et stort behov for økt produksjon.
- Prioritere markedsprosjekter, særlig for frukt, bær, grønt og korn.

14.24 Avtalepartenes rolle i tildeling av søknadsbaserte midler

En del av midlene over jordbruksavtalen fordeles gjennom søknadsbaserte ordninger, vanligvis med Landbruksdirektoratet som forvalter.

For alle slike søknadsbaserte ordninger må det være gode rutiner som sikrer at det er avtalepartene som utformer kriterium og føringer for utlysning av dem. I tillegg skal det være opplegg for rapportering underveis og i etterkant av søknadsprosessene.

For regionale ordninger må avtalepartenes regionale ledd involveres tilsvarende, for eksempel gjennom partnerskapet i fylket.

14.25 Kapitalsituasjonen i LUF

Kapitalsituasjonen i LUF: Endringer i/prognoser for fondskapitalen

Tall i mill. kroner					
	Regnskap 2019	Regnskap 2020	Regnskap 2021	Prog. 2022	Prog. 2023
Fondskapital					
01.01.	1 709,734	1 325,338	747,856	542,913	454,853
31.12.	1 325,338	747,856	542,913	454,853	276,532
Endring	(384,397)	(577,481)	(204,943)	(88,061)	(178,320)

Tabellen under viser fordelingen av fondskapitalen.

Tall i mill. kroner					
	Regnskap 2019	Regnskap 2020	Regnskap 2021	Prognose 2022	Prognose 2023
Fondskapital i LUF	1 325,338	747,856	542,913	454,853	276,532
Innestående Norges Bank, inkl. a konto IN	1 283,118	744,578	561,539	442,886	270,068
Utestående investeringslån	83,204	47,655	23,112	11,967	6,465
Tapsfond BU risikolån	(40,947)	(44,288)	(41,648)	-	-
Kortsiktig gjeld	(0,037)	(0,088)	(0,090)	-	-
Utestående fordringer	-	-	-	-	-

Det endelige årsresultatet for fondet for 2020 viste seg å være vesentlige dårligere enn det som lå i de opprinnelige prognosene brukt i stortingsproposisjonen om jordbruksoppgjøret i 2020 (-577 mill. kr. vs -254 mill. kr) Med bakgrunn i den kritiske situasjonen blei det i fjor inndratt vel 100 mill. kroner som var ubenyttat ved årsskiftet 2020/21. Videre blei det både i jordbrukets krav og

statens tilbud til jordbruksoppgjøret i fjor lagt inn tiltak for å redusere den videre reduksjonen av fondskapital og i likviditet. For 2022 er innvilgningsramme for LUF redusert med 17 mill. kroner sammenlikna med 2022, men bevilgningen til fondet økte med 83 mill. kroner, der om lag 50 mill. kroner gir inntektsvirkning for bonden.

For 2021 er det utbetalt 242,3 mill. kroner mindre enn prognosert. Regnskapet for året viser at endringen i fondskapitalen endte på - 204 mill. kroner, noe som er vesentlig mindre enn prognosen for et år siden: - 450 mill. kroner. For 2022 er oppdatert prognose for endring i fondskapital nå på -88 mill. kroner. Trass i resultatforbedringene og bedre prognoser er det nødvendig å holde fondet under oppsikt og vurdere videre tiltak for å styrke fondskapitalen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at partene drøfter kapitalsituasjonen for fondet i årets forhandlinger.

14.26 Tabell, oppsummering av LUF

	2020	2021	2022	Endr. fra 22	Ny 2023
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling (IBU)	634,5	664,5	679,5	150	829,5
Nasjonale tilretteleggingsmidler, inkl. grønt	8	8	6	7	13
Inn på tunet-løftet del 2	3	3	3	-3	0
Regionale tilretteleggingsmidler	48	48	43	-3	40
Områderetta innsats					
<i>Arktisk landbruk</i>	4	4	4	4	8
<i>Fjellandbruket</i>	4	4	4	0	4
Rekruttering og kompetanse i landbruket					
<i>Nasjonalt rekrutteringsprosjekt</i>	2	0		0	0
<i>Regionale kompetansenettverk for lokalmat. Inkl. Ystefaglig kompetanseløft 2023 -25 (2 mill.)</i>	14	14	12,7	4	16,7
<i>Regionale tilskudd til rekruttering og kompetanseheving</i>	14	14	12	2	14
<i>Nasjonal modell for voksenagronom</i>	17	17	17	0	17
<i>Mentorordning</i>	4	4	3	1	4
Forskning og utvikling	82	82	77	0	77
PRESIS - Presisjonsjordbruk i praksis	4	4	4	0	4
Stiftelsen Norsk mat	63	63	57	10	67
Utviklingsprogrammet	92	92	85,3	0	85,3
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	87	97	112	8	120
Skogbruk	257	257	221	39	260
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2	2	2	0	2
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	1,5	0	1,5
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	127	132	147	23	170
Drenering	68	68	68	40	108
Tilskudd til tiltak i beiteområder	23	23	26	7,5	33,5
Handlingsplan for plantevernmidler	12	12	12	2	14
Klima- og miljøprogram	22	28	28	4	32
Klimasmart landbruk	8	0		16	16
Biogass	5	9	12	1	13
Støtte verdensarvområdene og utv. kulturlandskap	23	23	23	0	23
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	34	34	31	3	34
SUM tilskuddsramme	1 663,0	1 708,0	1 691,0	315,5	2006,5

14.27 Bedre toppfinansiering

I mange distriktskommuner, der pantegrunnlaget på eiendommene er lavt, begrenses mulighetene til å framskaffe tilstrekkelig lånekapital, sjøl om driftsøkonomien i utbyggingsprosjektet er tilfredsstillende. I disse områda spesielt, er det et behov for toppfinansiering for å finansiere opp ei tilstrekkelig samla kapitalpakke sammen med ordinære lavrisikolån og IBU-tilskudd.

Stortings-flertallet har tidligere, bl.a. i Innst. 251 S (2016-2017) sagt at «(...)det må ses nærmere på hvordan samspillet mellom finansiering i private banker og offentlige ordninger i regi av Innovasjon Norge, slik som tilskudd, garantier, risikolån etc., kan forbedres. Flertallet er opptatt av å forbedre mulighetene for å finansiere fornyelser i distrikter der panteverdier gjennomgående er lave».

Det trengs flere og mer fleksible kapitalinstrumenter som kan møte dette behovet, i tillegg til eksisterende risikolåneordning hos Innovasjon Norge.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det opprettes ei partssammensatt arbeidsgruppe som skal vurdere modeller og vilkår for mer og bedre samspill mellom offentlig investeringskapital og kapital fra private banker og låneinstitusjoner. Gruppen skal vurdere både eksisterende og nye ordninger for toppfinansiering slik at dette dekker behov i alle deler av landet. Arbeidsgruppen leverer sin rapport med forslag til partene i forkant av jordbruksforhandlingene 2023.

14.28 Behov for klimafondsordning med skattefordel

Mange investeringer i klimatiltak øker ikke nødvendigvis inntjeningen hos bonden. Det er derfor behov for å utvikle tilsvarende positive virkemidler for landbruket som for andre sektorer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en klimafondsordning i jordbruket bør utformes enklest mulig, både for bonde og skattemyndigheter. Vi foreslår derfor at selve avsetningen gjennomføres som en regnskapsteknisk avsetning. Dette gir bonden muligheter til å sette av deler av overskuddet i foretaket og i praksis utsette beskatningen av dette. Denne måten å innrette ordningen på er enklere å administrere enn dagens skogfondsordning.

Det å innrette ordningen som en regnskapsteknisk avsetning vil verken medføre administrative kostnader av nevneverdig grad, eller innlåsing av kapital. Skatteregelverket inneholder i dag flere lignende ordninger, som kan brukes som mal. Dette gjelder ordningene med gevinst-/tapkonto, betinget skattefritak og tømmerkonto i skogbruket. Felles for alle disse ordningene er at de håndteres enkelt ved en disponering i regnskapet i forbindelse med årsoppgjøret. Disponeringen dokumenteres videre for skattemyndighetene på poster i næringsoppgaven og et vedleggsskjema.

En ordning som beskrevet over kan enkelt kombineres med «skogfondsordningen» som system for skattefordel ved investering i klimaprioriterte tiltak. Det bør utarbeides en forskrift som definerer hvilke formål dette gjelder. Sentrale tiltak vil bl.a. være drenering, biogass, lagring av husdyrgjødsel og driftsbygninger i tre. Aktuelle tiltak og investeringer som utløser skattefordelen må løpende defineres iht. kunnskapsgrunnlaget om landbruk og klimaendringene.

Klimaendringene vil også føre til større årlig variasjon i produksjon og inntektsnivå. For å hindre langvarig «innlåsing» kan det stilles krav til at avsatte midler må brukes innen 4-5 år, hvis ikke må beløpet føres til inntekt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres en klimafondsordning hvor bonden gis skattefordel ved definerte investeringer i klimatiltak i jordbruket. Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at dette følges opp i forbindelse med statsbudsjettet for 2023.

15 ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSDORDNINGER

15.1 Tilskudd til rådgivning

Norsk Landbruksrådgiving er et viktig redskap for bonden. Den har en viktig strategisk betydning som kunnskapsformidler og bindeleddet mellom forskning og praktisk jordbruk. Det er av stor betydning at organisasjonen fortsatt kan drive et effektivt og godt arbeid for bonden.

15.1.1 Gjennomgang av støtten til NLR

Det vises til rapport nr. 9/2022 fra Landbruksdirektoratet «Gjennomgang av støtten som gis Norsk Landbruksrådgiving over jordbruksavtalen».

Rapporten gir en god og grundig oversikt over NLR sin virksomhet. Den viser også svakheter i føringer, formål og tildelingskriterier fra avtalepartene.

«Direktoratet anbefaler at avtalepartene ser nærmere på følgende punkter:

- *Formålet for tilskuddet bør tydeliggjøres, som skissert i denne rapporten. Det anbefales at dette gjøres i forbindelse med fastsettelse av føringer i jordbruksoppgjøret 2022. Det bør bl.a. tydeliggjøres hva som legges i begrepet «likeverdig rådgivingstilbud» og om tilskuddet skal komme både medlemmer og ikke-medlemmer til gode. I tillegg bør det gjøres en avklaring av begrepet «kjernevirksomhet» og om dette skal inngå i formålet.*
- *Innretningen for tilskuddet bør vurderes endret. Vi anbefaler at det deles opp i et driftstilskudd til de regionale enhetene og NLR-S, og øremerkinger til spesifikke fagområder.*
- *Fastsettelse av øremerkinger (føringer og beløp) bør ta grunnlag i NLRs rapportering og baseres på vurderinger av om det er et reelt behov for øremerking på et fagområde eller om det er andre virkemidler som egner seg bedre, og hvordan det øremerkede tilskuddet bør innrettes.*
- *Det bør bes om en tilbakemelding fra NLR på hvordan organisasjonsanalysen fra 2021 planlegges fulgt opp i lys av formålet med midlene som tildeles over jordbruksavtalen.*
- *Sett opp mot formålet med tilskuddet er det også behov for å se på muligheter for mer samordnet og enhetlig praksis når det gjelder retningslinjer og føringer for utforming av samarbeidsavtaler mellom regionene, fastsetting av priser for rådgivingen og tilgang på artikler og nettressurser m.m.*
- *Det bør videre gjennomføres en brukerundersøkelse av NLRs rådgivningsaktiviteter. Undersøkelsen bør utføres av en ekstern aktør og rette seg mot både medlemmer i NLR og ikkemedlemmer.*
 - *Som nevnt flere steder i gjennomgangen er det som del av dette arbeidet ikke gjort en undersøkelse blant norske bønder og gartnere om kvalitet, tilgang og tilfredshet med NLRs rådgivningstilbud. Vi ser at det er behov for en slik brukerundersøkelse for å gi økt kunnskap om flere av problemstillingene som tas opp i denne gjennomgangen, blant annet for at avtalepartene skal kunne ta bedre stilling til hvilke fagområder som bør støttes over post 77.13 i statsbudsjettet.*
 - *Viktige momenter i undersøkelsen er kvalitet på rådgivningstilbud, tilgang til rett kompetanse, fagområder der det oppleves som spesielt viktig at NLR er til stede og gir rådgiving, bruk av andre rådgivningstilbud utenom NLR og eventuelle behov for rådgiving på områder NLR ikke dekker i dag.*

- *Det kan være aktuelt at en slik undersøkelse også retter seg mot rådgiverne og de ansatte i NLR, for å få økt kunnskap om hvilke behov og utfordringer de ser for rådgivingen fremover.»*

Landbruksdirektoratet er klar i sin anbefaling om at dagens modell for fordeling av bevilgningen over jordbruksavtalen ikke er i tråd med statens økonomireglement. Dette fordi midlene gis til NLR-S som så fordeler dette igjen til 10 selvstendige juridiske enheter. Tildelingsmodellen må da endres. Landbruksdirektoratet anbefaler: «at det deles opp i et driftstilskudd til de regionale enhetene og NLR-S, og øremerkinger til spesifikke fagområder»

Dette innebærer i så fall at avtalepartene må utvikle en modell for fordeling av midlene til 11 juridiske enheter. Dette er ikke en tilfredsstillende løsning for å ivareta formålet med tilskuddet til rådgiving. Formålet er å ivareta nasjonale oppgaver og sikre et likeverdig rådgivningstilbud over hele landet. NLR må være en kompetansebedrift som utvikler og leverer gode tjenester til bonde, og sikre effektiv og helhetlig rådgiving til medlemmer og ikke-medlemmer i hele landet. NLR skal være sterkt lokalt forankret.

Alternativet til dette er etter Jordbrukets forhandlingsutvalgs vurdering at de 10 regionene og NLR-S slår seg sammen til en juridisk enhet. Denne enheten kan så bli tildelt tilskuddet med klare føringer og prioriteringer gitt av avtalepartene, i tråd med formålet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det siste alternativet er den rette løsningen. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det avsettes 2 mill. kroner til gjennomføring av sammenslåing. Det forventes at NLR med denne bevilgningen har en prosess mot ny modell med oppstart fra 1.1.2024.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at grunnbevilgningen for 2023 til NLR holdes uendret.

15.1.2 HMS-rådgiving

Norsk matproduksjon er avhengig av at bonden har gode forutsetninger for god helse. Det helhetlige HMS-arbeidet er en sentral del av sikkerhetsnettet rundt bonden. God bondehelse er en forutsetning for å sikre god dyrevelferd og trygg matproduksjon. Norsk Landbruksrådgiving – HMS har en viktig funksjon, både i det forebyggende HMS-arbeidet og i ytelse av krisebistand for alle bønder – uavhengig av medlemskap. De økonomiske utfordringene har økt betydelig og dette gir helsekonsekvenser som følge av blant annet stress og forstyrret søvn – dette stiller store krav til bondens sikkerhetsnett. Det forutsettes at tjenestetilbudet ivaretas. Forebyggende HMS-arbeide krever kontinuerlig innsats, samarbeid og bidrar til redusert behov for krisebistand. Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket fornyet i 2021 fokus på «0-visjon for dødsulykker i landbruket». I samarbeidsforumet er NLR HMS en viktig bidragsyter

Norsk Landbruksrådgiving - HMS er en ressurskrevende tjeneste som utføres innenfor bevilgede midler. Det er et betydelig og økende antall saker som omhandler bistand til bønder i en økonomisk vanskelig situasjon. Det er håndtert ca. 500 slike saker i perioden 2018-2021. Kostnadskrevende bistand fra bedriftshelsetjeneste er nødvendig i mange av sakene. Gjennomsnittlig kostnad per sak er på mellom 25.000 kroner og 30.000 kroner. I Den krevende situasjonen jordbruket nå er oppe i med fallende inntekter og stor usikkerhet er det spesielt viktig å ha en oppegående tjeneste på dette området.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det øremerkede tilskuddet til HMS-arbeidet i landbruket økes med 2,5 mill. kroner til 16,5 millioner kroner, med henvisning til behovet for krisebistand på HMS-området.

15.1.3 Kjøp av restanalysedata

NLR har ansvar for søknader om «minor-use» (et allerede godkjent plantevernmiddel brukes i andre "mindre" kulturer). Slik godkjenning er nødvendig for å sikre tilgang på kjemiske og biologiske plantevernmidler i en del kulturer som har mindre dyrkingsomfang. For spiselige vekster er det krav om restanalysedata. Disse finnes i en del tilfelle, men ikke i alle.

Ut fra situasjonen for tilgjengelige plantevernmidler forventes det behov for kjøp av restanalyse-data for to preparater årlig. Dette er kostnader som ikke har noen motsvarende inntekt for NLR.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til dette arbeidet fra 1 til 3 mill. kroner.

15.1.4 Oppsummering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår:

Ordning	2021	2022	2023	Endring
Grunnbevilgning	77,5	77,5	77,5	0
Prosess ny organisering			2	2
Byggteknisk rådgivning	5,5	5,5	5,5	
HMS	14	14	16,5	2,5
Restanalyse	1	1	3	2
SUM			104,5	6,5

15.2 Regionale miljøprogram - RMP

Regionale miljøprogram omfatter tilskudd til å redusere faren for negative miljøeffekter til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner herunder setring, ivareta biologisk mangfold, og til drift av bratte arealer. Det er viktig at fylkene får beholde denne retten til å utforme sine egne programmer og prioriteringer. RMP-midlene er jordbruksavtalemidler som skal komme det aktive jordbruket til gode.

15.2.1 Tilskudd til klimarådgivning over RMP

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilbud om og støtte til klimarådgivning må være lik over hele landet, tilgjengelig gjennom hele året og at kostnaden ved «klima førsteråd» må dekkes fullt ut for alle bønder, jf. Kapittel 12.3.3. Støtte for klimarådgiving bør flyttes fra RMP til Bionova når Bionova er etablert.

15.2.2 Tilskudd til biokull

Biokull som et klima- og miljøtiltak i jordbruket er foreslått inn i RMP fra 2023, hvor tilskuddet utmåles per dekar. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at fremtidig støtte til biokull skal finansieres over rammene av Bionova, jf. Kapittel 12.3.3.

15.2.3 Friareal for gås i Trøndelag og Nordland

Tilskuddsordningen «Friareal for gås» ligger i RMP-menyen, og innebærer at bonden stiller grasarealer til disposisjon for beitende hvitkinngås eller kortnebbgås slik at fuglene ikke forstyrres. Tilskuddet er en kompensasjon for ulempe som oppstår. Tilskuddet utmåles per arealenhet i tre ulike klasser: Særlig tilrettelegging, høyt beitetrykk og lavere/moderat beitetrykk.

Tiltaket gjelder på areal i områder som er definert av Statsforvalteren. Fylkeslagene i Trøndelag og Nordland melder om at beiteskader fra gås er betydelig og at tilskuddsordningen er avgjørende for å holde konflikten nede. De ber om at ordningen videreføres og styrkes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at innenfor den fylkesvise RMP-rammen for Trøndelag og Nordland styrkes tilskudd til beitearealer til kortnebbgås og kvitkinngås prioriteres innenfor den fylkesvise RMP-rammen for Trøndelag og Nordland med ny fordelingsnøkkel.

15.2.4 Fordelingsnøkkel RMP

I dag fordeles tilskudd til RMP ordningen mellom fylkene hovedsakelig basert på historisk fordeling (tidligere år). Staten har gjennom jordbruksforhandlingene tatt til orde for at disse midlene bør fordeles med en fordelingsnøkkel med bakgrunn i fastsatte kriterier. Det ble utarbeidet et forslag til fordelingsnøkkel fra Landbruksdirektoratet til fjorårets forhandlinger. Det ble bestemt i forhandlingene i 2021 at det skulle arbeides videre med fordelingsnøkkel i en partssammensatt arbeidsgruppe og at det skulle lages en beskrivelse av konsekvenser en omfordeling av tilskuddsmidler mellom fylker vil gi. Beslutning om det skal innføres en fordelingsnøkkel og kriteriene for denne er ventet å bli en del av jordbruksforhandlingene i 2022.

Hensikten med Regionale miljøprogrammer og RMP tilskudd er å oppnå miljømål og bidra til måloppnåelse i Nasjonalt miljøprogram (NMP). NMP beskriver de miljømålene jordbruket har sektoransvar for. Disse målene skal oppnås gjennom ulike økonomiske og juridiske virkemidler. Å ta fordelingsnøkkel i bruk for fordelingen av RMP midler skal legge til rette for økt samlet måloppnåelse. Dette innebærer at fordelingskriteriene fører til en omfordeling av tilskuddsmidlene mellom fylkene.

Tilråding fra arbeidsgruppa

- Arbeidsgruppa anbefaler at det innføres en fordelingsnøkkel som erstatning fra dagens ordning med å bruke historiske tall. Arbeidsgruppa foreslår en forenklet versjon av den som ble presentert i februar 2021. (Modell B).
- Et viktig prinsipp for de regionale miljøprogrammene er det regionale handlingsrommet. Nøkkelene gir ikke føringer for fylkenes bruk av midlene. Fordelingsnøkkel arbeidsgruppa foreslår vil fortsatt ha rom for at avtalepartene i samband med de årlige jordbruksforhandlingene kan initiere ulike typer prioriteringer i de regionale miljøprogrammene gjennom hhv. Øremerking av midler til spesifikke problemstillinger, særskilte føringer eller prioriteringer av bestemte miljøtemaer.
- Arbeidsgruppa foreslår at fordelingsnøkkel baserer seg på to hovedkategorier, Miljøgifter og Utslipp, som hver vektet 50 %. Arbeidsgruppa foreslår imidlertid at det hver hovedkategori ligger et forenklet kriteriesett til grunn.
- Den foreslåtte fordelingsnøkkel vi føre til omfordeling av midler mellom fylkene sammenlignet med dagens fordeling, men av ulik størrelse. Arbeidsgruppa mener imidlertid at den foreslåtte nøkkel er bedre faglig begrunnet og på sikt vil den bidra til bedre måloppnåelse enn bruk av eksisterende nøkkel. Arbeidsgruppa mener at kriteriene om tilførsler av næringssalter til vannmiljø på sikt bør forbedres for bedre å gjenspeile utfordringene i fylkene. Et slikt arbeid vil danne et bedre grunnlag for vektingen av midler til vannmiljøtiltak.
- Hvordan modellen innføres må diskuteres i forhandlingene med bakgrunn i bevilgningen som fastsettes.

Tabellen nedenfor viser faktisk ramme for RMP i 2022 og ramme ved en økning av totalramme dersom ingen fylker skal få nedgang i rammen ved innføring av ny nøkkel.

	Rammer 2022, m.kr	Andel ramme % 2022	Endring ny nøkkel, m.kr	Ramme med ny fordelingsnøkkel og økt ramme, m.kr
Oslo og Viken	149,2	24,8	-12,4	157,7
Innlandet	135,8	22,6	-7,5	148,3
Vestfold og Telemark	39,3	6,5	+3,7	50,3
Agder	17,9	3,0	-2,3	17,9
Rogaland	45,7	7,6	+9,2	64,8
Vestland	66,8	11,1	-2,9	74,1
Møre og Romsdal	24,2	4,0	+1,2	29,6
Trøndelag	77,8	12,9	+10,5	103,7
Nordland	27,8	4,6	-2,2	29,5
Troms og Finnmark	16,6	2,8	+2,6	22,5
Sum	601,1	100,0		698,5

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter forslaget til ny fordelingsnøkkel for RMP. Forhandlingsutvalget krever at rammen økes med 100 mill. kroner slik at alle fylkene fortsatt kan opprettholde tiltaksgjennomføring.

15.2.5 Vannmiljøtiltak og Oslofjordplanen

Oppdaterte overvåkningsdata fra Vann-nett viser at antall eutrofe vannforekomster øker. Fosforinnholdet er for høyt i nærmere 300 innsjøer, og for 125 av disse er avstanden mellom dagens tilstand og miljømålet i vannforskriften stor. Det vil si at tilstanden er dårlig eller svært dårlig. Tilsvarende for elver er det 850 og 1070 som ikke når målene for henholdsvis fosfor og nitrogen.

I faggrunnlaget til Oslofjordplanen (Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv) har NIVA laget beregninger og påvirkningsanalyser som viser at det er påvirkning fra jordbruk i hele området og at det er middels eller stor påvirkning fra jordbruk i de fleste vannområdene som drenerer til Ytre Oslofjord. Avrenning fra jordbruk kan påvirke de økologiske og kjemiske forholdene i vann og vassdrag og medføre endringer i for eksempel algevekst, tilgroing, tilslamming som igjen kan ha negativ effekt på dyreliv og økologisk tilstand samt bevaringsforhold for kulturminner. Utfordringen er særlig knyttet til arealavrenning (diffus avrenning) fra jordbruksarealer, slik som åpen åker etter korn, samt potet- og grønnsaksdyrking. Forurensning fra punktkilder (gjødselkjellere og silo) er i hovedsak under kontroll.

Jordbruksproduksjon foregår i et åpent system – det er ikke mulig å produsere mat uten at det settes økologiske fotavtrykk, selv med mål å begrense påvirkningen mest mulig. Vi trenger miljøtiltak som er effektive og som balanserer miljømål mot målet om økt matproduksjon. 80 % av kornproduksjonen i Norge foregår i nedbørfeltet til Oslofjorden. Arbeidet med vannmiljø rundt Oslofjordplanen må baseres på et solid faglig grunnlag med oppdatert kunnskap, som også tar hensyn til matproduksjon. Vi er bekymra for om konsekvensutredningene og vurderingen som er gjort hittil er basert på tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag, med oppdaterte data og med dagens agronomiske praksis.

Arbeidsgruppa for ny fordelingsmodell for RMP skriver at de ikke har funnet fram til datagrunnlag/kriterier som viser en sammenheng mellom jordbruksaktivitet og den økologiske tilstanden i vannforekomstene. Av den grunn svarer forslaget til fordelingsnøkkel ikke ut landbrukets behov for å styrke innsatsen mot avrenning av næringssalter til vassdrag. Konsekvensen av redusert ramme for fylker med store vannmiljøutfordringer kan være at fylkene

reduserer satsene til vannmiljøtiltak, noe som potensielt kan føre til redusert gjennomføring av vannmiljøtiltak.

Oslofjordplanen setter klare forventninger til landbruket om opptrapping av vannmiljøtak i hele nedbørfeltet til Oslofjorden. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at alle kostnader ved tiltaksgjennomføring kompenseres fullt ut. Bondelagets forhandlingsutvalg krever et tillegg på 50 mill. kroner som øremerkes vannmiljøtiltak i fylkene Oslo og Viken, Innlandet og Vestfold og Telemark og som fordeles via RMP-ordningen.

15.2.6 Setertilskudd

Jf. Eget 10.6

Oppsummert

	Økt bevilgning for 2023
Generell styrking	100 mill.
Vannmiljøtiltak Oslofjordplanen	50 mill.
SUM	150 mill.

15.3 Tilskudd til frøavl

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av klimatilpassede sorter av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker gjennom tilskudd til avl og overlaging. Tilskuddsordningen skal også fremme dyrking og forsyning av økologisk stikkløk gjennom tilskudd til avl.

Tilskuddet gis som pristilskudd, arealtilskudd og tilskudd til overlaging. Tilskuddet er regulert gjennom forskrift.

Frøavl legger grunnlaget for norsk grovfôrproduksjon, og er på den måten viktig for jordbruket over hele landet. Frøavl og tilpassa sortsmateriale er viktig i arbeidet med å bedre grovfôrdyrkinga, både i forhold til kvantitet og kvalitet. Norsk grovfôrproduksjon er avhengig av stabil tilgang på såfrø av arter og sorter tilpasset norske forhold. Utenlandsk sortsmateriale er ikke tilpasset norsk klima og norske dyrkingsforhold. Dette gjelder særlig i høyereliggende strøk og de nordligste landsdelene.

Tilskudd til frøavl m.m. mill. kroner

Ordning	2022	2023
Frøavl	17,0	17,0
Beredskapslager av såkorn	6,0	12,0
Tilskudd til frøavl til pollinatorstriper	2,0	2,0
SUM	25,0	31,0

Det er mulig å søke tilskudd til beredskapslagring av såkorn med en sats på 0,90 kroner per kg innenfor bevilgningen på 6 mill. kroner. Det er såkornforretningenes lagerbeholdninger av sertifisert vårkorn pr. 30 juni ut over 5 % av såvareforretningens gjennomsnittlige omsetning av vårkorn de siste tre kornsesongene som er tilskudds berettiget.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener bevilgningene til såkornberedskap må styrkes i forbindelse med jordbruksoppkjøret 2022. Det trengs årlig ca. 70 000 tonn såkorn til dagens kornareal i

Norge. Av dette er 55 000 tonn sertifisert vare. Dagens bevilgning til overlagring av såkorn dekker bare en liten del av dette volumet, om lag 20 %. Såvarebransjen må ha dekning for risiko knyttet til svinn, utgående sorter, redusert kvalitet og logistikk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å bygge opp et beredskapslager for såkorn som tilsvarer 40 prosent av normalt behov for sertifisert såkorn. Det må foretas en vurdering om sorter til høstkorn skal omfattes av ordningen.

Dette innebærer at tilskudd til beredskapslager av såkorn må dobles fra 6,0 til 12,0 mill. kroner. Tilskudd til frøavl mm. må derfor totalt økes fra 25,0 til 31,0 mill. kroner.

15.4 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

15.4.1 Graminor AS

Graminor har ansvar for foredling av jord- og hagebruksvekster i Norge. Formålet er å sikre at produsentene har tilgang på variert og friskt sortsmateriale som er egnet for norske forhold. Graminors arbeid er av stor betydning for å sikre norsk matproduksjon tilpasset et endra klima. Endringer i klima og dyrkingspraksis gjør at det til enhver tid er behov for nytt og bedre tilpassa sortsmateriell. Innen hagebruksvekstene er det mangel på sorter som kan sies å være attraktive nok, både for forbrukeren og produsenten. God plantehelse er også et viktig konkurransefortrinn i norsk jordbruk, som vi må ivareta.

Graminor deltar i et nordisk samarbeid. Den nasjonale andelen av finansiering av nordisk privat-offentlig partnerskap (PPP) bevilges over jordbruksavtalen. Styret i Graminor har vedtatt å arbeide for en nasjonal samlet satsing på frukt- og bærforedling på Njøs Frukt- og Børsenter i Leikanger i Sogn og Fjordane.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Graminor med 2,5 mill. kroner. I tillegg foreslås det å bevilge 2,5 mill. kroner til et flerårig arbeid med kompetanseutvikling i frukt og bær i samarbeid med Njøs og Sagaplant.

15.4.2 Sagaplant AS

Sagaplant er et nasjonalt plantehelsesenter. Sagaplant fremstiller klimatilpasset, sykdomskontrollert og sortsekte plantemateriale av hagebruksvekster for norske forhold. Friske planter som er sortsekte og klimatilpasset, sikrer stabile avlinger av riktig kvalitet, og er en viktig faktor for å lykkes med produksjonen. Kravene til mattrygghet er økende, og et friskt plantemateriale er et godt utgangspunkt. Import av plantemateriale utgjør også en risiko for import av planteskadegjørere. Mange av arbeidsprosessene i fremavlsarbeidet er arbeidskrevende og manuelle. Det er følgelig behov for et moderne anlegg for å oppnå effektiviseringsgevinster. Sagaplant har i dag et vedlikeholdsbehov på sitt anlegg i Telemark. Dagens økonomi tillater ikke selskapet å ta hele kostnadene, og det søkes derfor om en engangsbevilgning. Sagaplant ser muligheter for å kunne ta ut økte markedsinntekter etter at investeringene er gjennomført.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å bevilge driftsstøtte på 12,9 mill. kroner. Det gis i tillegg et engangstilskudd på 6 mill. kroner for driftsåret 2023, til vedlikehold for å sikre samfunnsoppdrag med fremavl av planter.

15.4.3 Samlet tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

Forslag til bevilgning for 2023, i mill. kroner.

	2022	Endring	Bevilgning 2023
Oppformering – Sagaplant	12,9		12,9
Sagaplant – engangsbevilgning	-	6,0	6,0
Graminor	26,0	5,0	31,0
Nordisk «Prebreeding»	2,8		2,8
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,5		9,5
SUM	51,2	11,0	62,2

15.5 Tilskudd til dyreavl, mm

15.5.1 Veterinære reiser

Formålet med ordningen er å jevne ut kostnadene til veterinære syke- og inseminasjonsreiser. I rapporten «Tilskudd til veterinære reiser» (rapport nr. 18/2022) fra Landbruksdirektoratet er det vurdert om ordningen kan målrettes ytterligere. Det finnes ikke data som kan gi eksakte opplysninger om tilskuddets effekt, men data fra NIBIO viser at det er store forskjeller i veterinærkostnader per årsku mellom ulike regioner. Hvis man korrigerer for besetningsstørrelse viser NIBIO i sine beregninger at bønder i Nord-Norge må betale 937 kroner mer for veterinærtjenester per årsku enn kollegaene på Jæren. Dette tilsvarer 25 861 kroner per bruk. Det er grunn til å tro at forskjellene ville vært vesentlig større uten ordningen.

Veterinærforeningen oppgir at veterinærer bør fakturere 22,48 kroner/km ved en gjennomsnittsfart på 50 km/time for å kunne forsvare tidsbruken ved bilkjøring framfor klinisk arbeid ved for eksempel en smådyrklinikk. Tilskuddet for 2022 er på 14,37kroner/km etter en økning på 0,8 kroner etter teknisk jordbruksavtale i 2021. Tidligere har det vært praksis at veterinærene ikke har fakturert kjøring utover tilskuddssatser for å holde kostnadene nede og sikre at dyra får den behandlingen de trenger uavhengig av hvor produsenten bor. Dette har endret seg. Differansen mellom tilskudd og veterinærenes beregnede kostnad faktureres nå i stor og økende grad bøndene. Særlig store utslag ser vi der veterinærens bruker mye tid i bil på grunn av store avstander mellom gårdsbruka. Fordeling av kostnaden for differansen mellom reisetilskudd og veterinærens behov for inntjening ved transport, varierer mellom veterinærer og veterinærdistrikter. Noen veterinærer fakturerer hver enkelt bonde avhengig av avstand til den enkelte gård, mens mange utjevner innad i distriktet med utgangspunkt i ett års kjørelengde og fordeler kostnaden likt mellom alle produsenter innenfor distriktet ved å beregne en egenandel for kjøring per besøk. Resultatet blir uansett at tettheten av gårdsbruk i stor grad påvirker veterinærkostnadene. Dette gjelder i store deler av landet, men effekten er størst i Finnmark. I tillegg påvirker problemstillingen i hvilken grad veterinærdistriktet er en attraktiv arbeidsplass, og dermed veterinærdekning og rekruttering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er behov for en styrking av tilskudd til veterinære reiser, og krever derfor en økning av tilskuddet med 2 kroner/km tilsvarende 7 mill. kroner samt 0,5 mill. kroner for reiser i forbindelse med embryoinnlegg.

15.5.2 Semin

Tilskudd til utjamning av inseminasjonsreiser er et målrettet tilskudd som brukes for å utjevne de svært varierende kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid som skyldes distriktsvise og lokale forskjeller i reiseavstander og ku-tetthet, og sikrer at alle produsenter får lik tilgang til det beste avlsmaterialet til en mer lik pris uansett bosted. Dette er utjevning som ikke fanges opp av andre tilskuddsordninger i landbruket.

Kostnadene ved inseminering er ulik i fylkene og det skiller gjennomsnittlig 250 kroner mellom en inseminering i Rogaland med lavest kostnad, og Troms og Finnmark med høyest kostnad per inseminasjon. Geno opplyser at ordningen har en underdekning på ca. 25 mill. kroner. Dette dekkes inn gjennom at en utjevning av prisene, noe som påfører Geno sårbarhet for konkurranse i de mest dyretette områdene. 70 prosent av inseminasjoner gjennomføres av veterinær, 23 prosent av semintekniker og 7 prosent av eierinseminør. Inseminering er en svært viktig del av veterinærenes næringsgrunnlag og betaling til veterinær fastsettes gjennom forhandlinger mellom Geno og Veterinærforeningen. Betalingen til veterinær fastsettes i avtalen med Geno og sikrer bonden lik pris for insemineringen uansett hvor gården ligger.

Ordningen skal jevne ut kostnadene for semintjenester. Med bakgrunn i forskriftsendringen i 2015 ble posten redusert med 6,1 mill. kroner. Tall fra Geno viser at det er store fylkesvis forskjeller i kostnad til semintjenester. Det er derfor behov for å styrke utjevningen av kostnader til semintjenester.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at bevilgningene til semintjenester økes med 5 mill. kroner. Økningen fordeles med 4,5 mill. kroner til Geno og 0,5 mill. kroner til Norsvin.

15.5.3 Avlsorganisasjoner

Ordningen skal bidra til avlsmessig framgang og populasjoner av friske husdyr tilpasset miljøet. Ordningen skal videre sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor, effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet. For 2022 er det avsatt 14,3 mill. kroner til tiltaket. Etter å ha stått stille siden 2015 ble posten økt med 0,1 mill. kroner i 2018. På grunn av den spesielle situasjonen med avvikling av pelsdyrnæringen har behovet for midler til Norges Pelsdyrslag gått ned og frigjort kr 0,5 mill. kroner som omfordeles til andre organisasjoner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen for 2022 øker med 0,5 mill. kroner.

Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet som fordeler midlene etter samråd med avtalepartene. Som det framgår av jordbruksavtalen kan følgende organisasjoner få støtte over ordningen: Norsk Sau og Geit (NSG), Norges Birøkerlag, Norges Pelsdyrslag, Norsk kjøttfeavlslag TYR, Norsk Fjorfelag, Landslaget for telemarksfe og Avslaget for sidet trønderfe og nordlandsfe.

Støtte til Norges Birøkerlag forutsetter at de også bidrar til driften av Reinavlssonrådet for den brune bia. Norsk Fjorfelag kan få støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper.

Det må presiseres i tildelingskriteriene til NSG at tildelte midler også kan nyttes til det arbeidet som NSG gjør med å ta et faglig ansvar for oppfølging av organisert beitebruk.

15.5.4 Overvåkningsprogram for geitebesetninger

Melkegeita er en viktig del av norsk landbruk, men få og spredte produsenter gir utfordringer for både fagmiljøet og foredlingen. Melkegeita er godt egnet til å nyttiggjøre seg utmarksbeite, og har en spesiell rolle i landskapsforvaltningen. Geiteholdet har vært gjennom et saneringsprogram, friskere geiter, som har vært svært positivt for næringa. Det er et klart mål at helsetilstanden i geiteholdet opprettholdes. Et målretta tiltak for dette nå, er å gjennomføre et overvåkningsprogram for å kunne kontrollere at den gode helsetilstanden en har oppnådd ikke forringes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å etablere et femårig overvåkningsprogram for geitebesetninger.

Det settes av 1,3 mill. kroner over tilskudd til dyreavl i 2023.

15.5.5 Oppsummering

	2022	Forslag 2023	Endring
Tilskudd til veterinærreiser	56,2	63,7	7,5
Tilskudd til semin	25,2	30,2	5
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,8	0,5
Tilskudd ringormvaksinerings	0	0	0
Finansiering av overvåkningsprogram for geit	0	1,3	1,3
SUM			14,3

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om å øke bevilgningen til Tilskudd til dyreavl, m.m., med 14,3 mill. kroner.

15.6 Likestilling av Inn på tunet med annen næringsvirksomhet i landbruket

Det er en voksende interesse blant bønder for å lage og tilby Inn på tunet (IPT)-tjenestetilbud som en del av den samlede næringsvirksomheten på gården.

For stadig flere bønder er IPT en viktig del av næringsvirksomheten, men den rangeres bare som tilleggsnæring. Dette får negativ betydning for bonden, blant annet knyttet til skattemessige forhold, da det ikke er mulig å bruke jordbruksfradraget.

Andre tilleggsnæringer, som f.eks. juletreproduksjon regnes som full næringsinntekt, mens inntekter i IPT bare teller som bi-inntekter. Ved vurderinger av inntektsmuligheter på en landbrukseiendom har dette en negativ betydning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at inntekter fra Inn på tunet må anerkjennes som ei landbruksinntekt, og ikke bare som inntekt fra tilleggsnæring.

16 TILSKUDD VED PRODUKSJONSSVIKT

16.1 Bakgrunn

Tilskudd ved produksjonssvikt er en katastrofeordning som er risikoreducerende for norsk landbruk. Den fungerer som et sikkerhetsnett ved alvorlig klimarelatert avlingssvikt slik tørkeåret 2018 viste. Med en egenandel på 30 prosent som i dag vil ordningen kun bli brukt som det sikkerhetsnettet det er ment å være.

I jordbruksavtalen 2019-2020 var partene enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skulle vurdere den gjeldende produksjonssviktordningen, og eventuelt å komme med forslag til endringer i regelverket. En partssammensatt arbeidsgruppe la 16.02.2022 fram sin rapport.

16.1.1 Arbeidsgruppens vurderinger

Arbeidsgruppen har lagt til grunn at ordningen skal bidra til å redusere økonomiske tap slik som i dag, og at dette ikke er en erstatningsordning.

Gruppen sier videre at grensegangen for hvilke årsaker til produksjonssvikt som omfattes av dagens ordning er god. Gruppen anbefaler derfor at denne beholdes som i dag, og at andre årsaker til inntektssvikt enn tapt volum som følge av direkte klimatiske årsaker ikke bør omfattes av ordningen.

Arbeidsgruppen har i realiteten ikke tatt stilling til flere aktuelle problemstillinger. Dette gjelder for eksempel normavlinger for grovfôr og innlemming av innmarksbeite i ordningen. Arbeidsgruppen ønsker også at dagens inndeling i vekstgrupper videreføres.

Utfordringen som knytter seg til de fleste problemstillingene, er ifølge utvalget å finne en fornuftig balansegang mellom treffsikkerhet for produsentene, kostnadene i ordningen og ved forvaltning.

16.1.2 Beregning av gjennomsnittsavling i grovfôrproduksjon

Siden 2014 har tilskuddet ved produksjonssvikt i grovfôrproduksjon med husdyr vært beregnet ved hjelp av fastsatte normavlinger i stedet for gjennomsnittsavlinger for det enkelte foretak.

Det har imidlertid kommet flere innspill på at normalavlingene er både for høye og for lave. Dette gjelder særlig husdyrbrukere med en intensiv grovfôrproduksjon og avlinger som ligger vesentlig over dagens normavlinger

16.1.3 Innmarksbeite

Arbeidsgruppen har vurdert muligheten for å innlemme innmarksbeite i arealgrunnlaget som inngår i produksjonssviktordningen. Dette med bakgrunn i at innmarksbeite kan utgjøre en relativt stor andel av ressursgrunnlaget for en del produsenter, spesielt i Rogaland og Vestland.

Innmarksbeite er imidlertid et areal som ikke høstes maskinelt, det er derfor ikke enkelt å beregne hva det reelle avlingsnivået er. Konklusjonen til utvalget er at en løsning som inkludere innmarksbeite vil bli for detaljert og komplisert, sett opp mot fordelene knyttet til dette. Innmarksbeite foreslås derfor ikke innlemmet i ordningen.

16.1.4 Økologiske normalavlinger.

Med grunnlag i NIBIO sine vurderinger, anbefaler arbeidsgruppen at normalavlingsnivået settes til 75% som tidligere.

16.1.5 Inndeling av vekstgrupper

Tilskudd ved produksjonssvikt beregnes i dag per vekstgruppe. Dette er de samme vekstgruppene som er definert i forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket.

Vekstgruppene under ordningen er:

- Grovfôr
- Korn og annet frø til modning
- Frukt
- Bær
- Poteter
- Grønnsaker

Produksjonssviktordningen benytter i dagens regelverk samme inndeling av vekstgrupper som for produksjonstilskudd. Ordningen med produksjonstilskuddet er godt innarbeidet og velkjent for næringen så vel som for forvaltningen. Forvaltningen kan benytte allerede innhentede data og således effektivisere saksbehandlingen.

16.1.6 Satser og beregning

Tilskuddssatsene for produksjonssviktordningen er gitt i sats- og beregningsforskriften. For gjeldende ordning oppdateres satsene vanligvis hvert tredje år. Behovet for å oppdatere satsene oppleves nok normalt særlig stort hos produsenter av grønnsaker, frukt og bær. Her svinger både avling og priser mer enn for andre. I dagens situasjon, med forventet høyere kornpriser, vil nok flere hevde at justering av prisene hvert tredje år er for sjelden. Argumentet for å oppdatere satsene oftere enn hvert tredje år er at det er ressurskrevende.

16.1.7 Toppavgrensning og minsteutbetaling

En egenrisiko på 30% har vært gjeldende for produksjonssviktordningen helt siden 2003/2004. Det har imidlertid vært flere endringer i både minsteutbetaling og toppavgrensning oppgjennom årene. I 2019 hadde ordningen en minsteutbetaling på 5 000 kroner (for foretaket), og et tak på 750 000 kroner per vekstgruppe. For skadeåret 2020 og 2021 ga forskriften mulighet for utbetaling inntil 2 000 000 kroner innenfor hver av vekstgruppene frukt, bær og potet i forbindelse med koronapandemien. I tørkeåret 2018 var det reelle taket satt til 1 500 000 kroner for alle vekstgrupper.

16.2 Forslag:

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterte følgende forbedringer:

- For grovfôr baserer ordningen seg på reelle avlingstall *eller* normtall
- Satsene justeres minimum hvert 2. år *og* i ekstraordinære situasjoner.
- Toppavgrensningen heves til 1 500 000 kr
- Følgende vekstgrupper etableres:

Vekstgrupper
Grovfor
Korn og annet frø til modning
Rotvekster
Grønnsaker med spiselig del over bakken
Løk og/eller gulrot
Frukt
Bær
Epler

- Hagl tas med som skadeårsak på linje med tørke, nedbør og flom. Det samme gjelder varmeskade i veksthusproduksjoner.
- For mange er innmarksbeite en viktig del av produksjonsgrunnlaget. Ordningen bør derfor omfatte også dette. Beregningen kan gjøres med en faktor, for eksempel 0,6 sammenlignet med fulldyrket areal.
- Det foretas avkortning/nedtrapping framfor avslag dersom søknadsfristen 31. oktober oversittes.
- En hurtigarbeidende arbeidsgruppe med sekretariat i Landbruksdirektoratet legger fram forslag til nye satser innen midten av juni som følge av den ekstraordinære situasjonen.
- Egenandelen videreføres med 30 prosent

Tabell 1.1 Fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	8 079,5
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	8 079,5
+ Målpriser fra 1.7 (finansiert 2023)	852,5
= Sum målpriser og tilskudd	8 932,0
+ Omdisponering overførte midler fra 2021	0,0
= Sum til fordeling	8 932,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	228,0
= Ramme	9 160,0

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr	2022
Melk, ku og geit	1 501,9	5,55	0,36	541,3	0,19
Poteter	204,5	5,48	0,90	184,1	0,46
Grønnsaker og frukt	3 860,5		15,0%	579,1	0,08
Norsk matkorn	184,2	3,75	1,200	221,0	
Sum målprisendringer				1525,5	
Finansiering av kostnadskomp 2022				673,0	0,52
Målpriser finansiert ramme for 2023				852,5	

Tabell 1.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	164,1	3,80	1,20	197,0
Rug, matkorn	20,0	3,32	1,20	24,0
Bygg	596,2	3,16	1,10	655,8
Havre	263,1	2,93	1,20	315,7
Fôrhvete og fôrrug	129,1		1,10	142,0
Erter til modning	4,0		1,20	4,8
Såkorn	63,0		1,14	71,9
Oljevekster	15,5	6,38	0,00	0,0
Sum korn og oljevekster	1 255,0		1,12	1411,2

Tabell 1.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr, importert	456,7	22,3%	3,10	0,103	47,0
Norsk korn til kraftfôr	1007,8	49,3%		1,110	1118,3
Effekt endret prisnedskrivning				-0,889	896,2
Protein, soya m.m.	435,7	21,3%	4,197	0,000	0,0
Fett	49,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	96,0	4,7%		0,000	0,0
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-2039,8
Sum råvarekostnad kraftfôr	2045,6			0,011	21,7

Tabell 1.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post		Budsjett 2022 ¹⁾	Endring	Budsjett 2023 ²⁾
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-3,200	15,800
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	315,500	1 894,053
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	7,500	38,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	64,204	270,244
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	3,000	44,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	74,704	353,144
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	10,000	93,000
73.11	Pristilskudd ull	110,000	0,000	110,000
73.13	Pristilskudd melk	703,100	36,700	739,800
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500	232,435	1 679,935
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300	2,100	5,400
73.17	Pristilskudd grønt	170,600	101,400	272,000
73.18	Frakttilskudd	400,100	2 055,800	2 455,900
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600	-1 129,600	69,000
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	1 298,835	5 332,035
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	1 926,800	3 688,800
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	1 301,905	4 109,205
	Dyrevelferdstilskudd		75,000	75,000
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	1 112,900	2 190,900
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	1 589,300	5 847,400
74.19	Tilskudd ti regionale miljøprogram	601,100	150,000	751,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	36,400	166,600
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	10 636,700	6 192,305	16 829,005
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	11,900	108,045
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	25,020	7,000	32,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	6,500	104,500
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	14,700	66,856
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	4,000	21,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	44,100	332,421
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	102,300	1 335,367
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	38,100	171,100
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	2,520	70,748
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,000	67,950
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	147,220	1 682,065
Sum kapittel 1150		18 452,059	8 079,464	26 531,523
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,0	2,0	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	17,0	13,8	
Justert bevilgningsbehov			-3,2
Sum	19,0	15,8	-3,2

Tabell 1.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	31,4	31,4	4,5
Justert bevilgningsbehov			3,0
Sum	31,4	31,4	7,5

Tabell 1.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
PNS, prognose	206,0	188,0	0,0
Målprisjustering melk			39,6
Endret målpris potet			12,6
Utvidede produkter			25,0
Behov knyttet til produkter uten målpris			5,0
Justert bevilgningsbehov			-18,0
Sum	206,0	188,0	64,2

Tabell 1.9 Post 70.13 Tilskudd til avrensordningen potet, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
Potetsprit	19,5	19,5	3,0
Potetstivelse	21,5	21,5	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	41,0	41,0	3,0

Tabell 1.10 Post 71 Tilskudd ved avlingssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring
Tilskudd ved avlingssvikt i planteprod.	80,0	10,0
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0	0,0
Sum	83,0	10,0

Tabell 1.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill.	Kg/stk	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Ull		2,650	38,96	0,00	38,96	0,0
Ull nye klasser						1,6
Skinn		0,070	70,00	0,00	70,00	0,0
Sum						1,6

Tabell 1.12 Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk	19,0	3,46	0,00	3,46	0,0
Distriktstilskudd melk					
Sone A	199,6	0,00	0,00	0,00	0,0
Sone B	320,3	0,12	0,03	0,15	9,6
Sone C	228,8	0,37	0,01	0,38	2,3
Sone D	507,1	0,57	0,03	0,60	15,2
Sone E	118,5	0,64	0,03	0,67	3,6
Sone F	47,5	0,73	0,03	0,76	1,4
Sone G	49,5	1,01	0,06	1,07	3,0
Sone H	2,8	1,22	0,06	1,28	0,2
Sone I	13,7	1,80	0,06	1,86	0,8
Sone J	10,7	1,89	0,06	1,95	0,6
Sum distriktstilskudd, melk	1 498,7		0,02		36,7
Sum pristilskudd, melk					36,7

Tabell 1.13 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr
Kvalitetstilskudd lammeslakt					
Kval. O+ og bedre	955 400	450	75	525	71,7
Ikke godkjent klassifisør	4 000	419	75	494	0,3
Kjeslakt over 3,5 kg	18 000	300	50	350	0,9
Tillegg økologiske slakt (herav)	28 000	40	10	50	0,3
Sum	977 400				73,1
Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Sau	23,1	3,81	0,00	3,81	0,0
Geit	0,4	5,15	0,00	5,15	0,0
Sum	23,5				0,0
Kvalitetstilskudd storfekjøtt					
Kvalitetsklasse O	16,9	2,50	3,00	5,50	50,7
Kvalitetsklasse O+ og bedre	32,3	7,50	3,00	10,50	96,9
Sum	49,2				147,6

Distriktstilskudd, kjøtt

Storfe, sau og geit	Sone 1	23,9	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	57,7	5,25	0,00	5,25	0,0
	Sone 3	18,2	8,05	0,00	8,05	0,0
Storfe og Geit	Sone 4	7,2	11,80	1,00	12,80	7,2
Storfe og Geit	Sone 5	0,9	12,40	1,00	13,40	0,9
Sau	Sone 4	3,0	13,90	1,00	14,90	3,0
Sau	Sone 5	0,6	14,40	1,00	15,40	0,6
Gris	Sone 4	6,3	5,10	0,00	5,10	0,0
Gris	Sone 4 ²	0,7	6,00	0,00	6,00	0,0
Gris	Sone 5	0,02	6,00	0,00	6,00	0,0
Vestlandet og Agder ¹ Gris		9,5	1,10	0,00	1,10	0,0
Sum		128,0				11,7
Sum pristilskudd kjøtt						232,4

1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal

2) Troms

Tabell 1.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Vestl.	5,871	0,25	0,13	0,38	0,8
Nord Norge	2,521	0,75	0,50	1,25	1,3
Sum distriktstilskudd egg					2,1

Tabell 1.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

		1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,5	3,15	3,00	6,15	7,5
	Sone 2-4	2,6	4,61	3,00	7,61	7,8
	Sone 5	7,3	9,30	3,00	12,30	21,9
Moreller	Sone 1	0,0	4,18	3,00	7,18	0,0
	Sone 2-4	0,2	5,62	3,00	8,62	0,6
	Sone 5	0,5	10,34	3,00	13,34	1,5
Pressfrukt		7,4	3,15	1,50	4,65	11,1
Bær	Sone 1-3	4,2	2,36	3,00	5,36	12,6
	Sone 4-5	3,1	6,64	3,00	9,64	9,3
	Sone 6-7	0,1	7,70	3,00	10,70	0,3
Sum distriktstilskudd frukt og bær		27,9				72,6
Kvantumsgrense						
Tomat	103 400 kg					
Sone 1-3		1,5	2,87	1,50	4,37	2,3
Sone 4-7		3,1	4,31	1,50	5,81	4,7
Slangeagurk	151 800 kg	0,0				
Sone 1-3		3,8	1,97	1,50	3,47	5,7
Sone 4-7		1,5	2,80	1,50	4,30	2,3
Salat	220 000 stk	0,0				
Sone 1-3		5,3	0,69	0,50	1,19	2,7
Sone 4-7		2,5	1,21	0,50	1,71	1,3
Sum tilskudd grønnsaker		17,7				19,0
Bær til industri		2000,0	0	4,00	4,00	8,0
Potetprod. i Nord Norge		4,1	1,69	0,20	1,89	0,8
Div utvidelser						1,0
SUM		49,7				101,4

Tabell 1.16 Post73.18 Frakttilskudd, mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring,
Frakt korn	82,0	8,0
Frakt kraftfôr	161,0	17,2
Stedsfraktordning brukt på PNS-kraftfôr		2014,6
Innfrakt slakt	150,0	15,0
Frakt egg	7,1	1,0
Sum	400,1	2055,8

Tabell 1.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Prisnedskrivning					
Korn	1 236,3	0,851	-0,851	0,000	-1052,1
Økologisk korn	15,0	1,961	-1,961	0,000	-29,4
Oljevekster, lupiner og bønner	14,3	2,718	-2,718	0,000	-38,9
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,7	3,928	-3,928	0,000	-2,7
Fôrerter	3,8	1,585	-1,585	0,000	-6,0
Økologiske fôrerter	0,2	2,235	-2,235	0,000	-0,5
Sum	1 270,3		-0,889		-1 129,6
- Herav 70 pst inneværende år	889,2				-790,7
Tilskudd matkorn	234,8	0,598	0,000	0,598	0,0
- Herav 50 pst inneværende år	117,4				0,0
Sum					-1 129,6
- Sum inneværende år					-790,7

Tabell 1.18 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring kr per dyr/bruk	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	538	164 550	150 000	314 550	80,7
Kumelk Ak-sone 1-3-4	Foretak	1 344	168 550	150 000	318 550	201,6
Kumelk AK-sone 5	Foretak	4 277	195 300	150 000	345 300	641,6
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	705	203 550	150 000	353 550	105,8
Geitemelk landet	Foretak	270	189 310	150 000	339 310	40,5
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 785	3 664	2 250	5 914	64,8
40 og flere kyr	Foretak	398	146 560	90 000	236 560	35,8
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	44 315	4 838	2 250	7 088	99,7
40 og flere kyr	Foretak	271	193 520	90 000	283 520	24,4
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-15,0
Sum driftstilskudd, melk og kjøtt						1279,9
Sau Sone 1-4 20-75	Dyr	56464	0	900	900	50,8
75 og flere	Foretak	1056	0	67 500	67 500	71,3
Sau Sone 5A+ 20-75	Dyr	223156	0	1 100	1 100	245,5
75 og flere	Foretak	3385	0	82 500	82 500	279,3
Sum driftstilskudd sau						646,9

Tabell 1.19 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	91 795	5 328	1 000	6 328	91,8
	15	30	64 665	3 722	1 000	4 722	64,7
	31	50	38 508	2 260	1 000	3 260	38,5
	51 +		18 853	1 490	1 000	2 490	18,9
Sum			213 821				213,9
Melkekyr på små og mellomstore bruk	6	23	90 436	1 650	550	2 200	27,2
	24	50	29 779	-1 355	-452	-1 807	18,2
Sum			120 215				45,4
Ammekyr	1	25	85 091	4 290	1 000	5 290	85,1
	26	50	17 680	4 290	750	5 040	13,3
	51+		4 679	880	750	1 630	3,5
Sum			107 450				101,9
Andre storfe			569 758	798	845	1 643	481,4
Melkegeit og melkesau	1	125	27 192	1702		1 702	0,0
	126+		7 838	688		688	0,0
Sum			35 030				0,0
Sau og ammegeiter	1	150	849 744	985	515	1 500	437,6
	151+		101 826	209	0	209	0,0
Sum			951 570				437,6
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	17 454	498	0	498	0,0
Avlsgris Jæren	1	35	4 153	350	0	350	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 226	776	0	776	0,0
Sum			22 833				0,0
Slaktegris 2)	1	1400	984 092	14	0	14	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	205 908	10	0	10	0,0
Sum			1 190 000				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	484 854	11	0	11	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	21 943	25	0	25	0,0
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 824 774	7	4	11	11,3
Sum			3 331 572				11,3
Rugeegg Sør-Norge	1	167 000	10 065 721	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg Nord-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet	167 001	833 000	38 753 134	0,07	0,00	0,07	0,0
Sum			48 818 856				0,0
Bifolk	1 +		48 335	600	200	800	9,7
Hjort over 1 år			5 243	515	250	765	1,3
Genbevarin Storfe			2 937	3460	0	3 460	0,0
Melkeku			1 263	3460	2 000	5 460	2,5
Sau			16 944	310	0	310	0,0
Geit			546	610	0	610	0,0
Hest			713	1 200	0	1 200	0,0
Sum			22 403				2,5
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	38 200	6 000	0	6 000	0,0
Beløpsavgrensing				530 000			8,8
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-11,9
Sum produksjonstilskudd, husdyr							1 301,9

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 1.20 Post 74.16 Beitetilskudd

				Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest			256 659	822	822	1 644	211,0
	Sau, lam, geit, kje			1 944 761	235	235	470	457,0
Beitetilskudd:	Storfe m.m.			639 583	445	400	845	255,8
	Småfe m.m.			2 291 601	50	35	85	80,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser								-2,0
Sum beitetilskudd				5 132 604				1 002,0
Tilskudd til ku med kalv på beite								
Sone 1-4	Ammeku	1-50		37 085	0	1 250	1 250	46,4
		51+		3 514	0	750	750	2,6
Sone 5+	Ammeku	1-50		40 583	0	1 500	1 500	60,9
		51+		997	0	1 000	1 000	1,0
SUM KU med kalv på beite				82 179				110,9

Tabell 1.21 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

				Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal				9 077 910	215	90	305	817,0
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾				38 200	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr				5 906 342				410,7
Innmarksbeitearealer				1 564 184				0,0
Arealtilskudd, korn				2 941 562				242,2
Arealtilskudd, potet				116 126				52,5
Arealtilskudd, grønnsaker				71 439				26,8
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal				42 441				30,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser								9,9
Sum, AK-tilskudd				9 077 910				1589,3

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

				Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1				377 967	0	50	50	18,9
Sone 2				308 478	0	50	50	15,4
Sone 3				596 407	95	50	145	29,8
Sone 4				490 386	115	50	165	24,5
Sone 5 A				1 812 596	285	75	360	135,9
Sone 5 B Vestlandet				1 509 141	330	75	405	113,2
Sone 6				697 182	330	90	420	62,7
Sone 7				114 185	376	90	466	10,3
Sum grovfôr alle soner				5 906 342				410,7

Arealtilskudd, korn

				Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1				1 283 850			0	0,0
	0-299			791 042	249	100	349	79,1
	300-799			350 698	249	50	299	17,5
	800-1599			106 274	249	25	274	2,7
	1600+			39 289	249	0	249	0,0
Sone 2 og 3				1 118 159			0	0,0
	0-299			703 247	322	100	422	70,3
	300-799			302 872	322	50	372	15,1
	800-1599			89 240	322	25	347	2,2

Intern informasjon

Sone 4	1600+	17 182	322	0	322	0,0
		402 226			0	0,0
	0-299	320 605	362	100	462	32,1
	300-799	77 625	362	50	412	3,9
	800-1599	6 971	362	25	387	0,2
Sone 5 - 7	1600+	0	362	0	362	0,0
		137 327			0	0,0
	0-299	120 667	316	146	462	17,6
	300-799	14 834	316	96	412	1,4
	800-1599	876	316	71	387	0,1
	1600+	0	316	46	362	0,0
Sum korn, alle soner		2 941 562		82,3		242,2

Arealtilskudd, øvrige vekster

				Endring	Ny sats	Endring,
				kr/daa	kr/daa	mill. kr
		Antall daa	Sats kr/daa			
Potet sone 1 -5.	1-300 daa	94 276	513	500	1013	47,1
	301-600 daa	13 509	513	250	763	3,4
	over 600 daa	4 152	513	0	513	0,0
Potet sone 6 -7	1-300 daa	3 834	1 265	500	1765	1,9
	301-600 daa	355	1 265	250	1515	0,1
	over 600 daa	0	1 265	0	1265	0,0
Sum poteter, alle soner		116 126				52,5
Grønnsaker sone 1 - 5	1-5 daa	2 968	950	750	1700	2,2
	6-300 daa	43 748	950	500	1450	21,9
	301-600 daa	10 088	950	250	1200	2,5
	over 600 daa	14 401	950	0	950	0,0
Grønnsaker sone 6 - 7	1-5 daa	72	1 950	750	2700	0,1
	6-300 daa	162	1 950	500	2450	0,1
	301-600 daa	0	1 950	250	2200	0,0
	over 600 daa	0	1 950	0	1950	0,0
Sum grønnsaker, alle soner		71 439				26,8
Frukt sone 1 - 4	1-5 daa	1 317	1 300	1000	2300	1,3
	6-50 daa	5 853	1 300	750	2050	4,4
	51-100 daa	2 246	1 300	500	1800	1,1
	over 100 daa	893	1 300	0	1300	0,0
Frukt sone 5 -7	1-5 daa	2 862	2 050	1000	3050	2,9
	6-50 daa	8 658	2 050	750	2800	6,5
	51-100 daa	773	2 050	500	2550	0,4
	over 100 daa	0	2 050	0	2050	0,0
Sum frukt, alle soner		22 602				16,6
Bær sone 1 - 4	1-5 daa	1 391	1 400	1000	2400	1,4
	6-100 daa	8 464	1 400	750	2150	6,3
	101-200 daa	2 139	1 400	500	1900	1,1
Over 200	over 200 daa	1 822	1 400	0	1400	0,0
Bær sone 5 - 7	1-5 daa	1 408	1 850	1000	2850	1,4
	6-100 daa	4 340	1 850	750	2600	3,3
	101-200 daa	275	1 850	500	2350	0,1
Over 200	over 200 daa	0	1 850	0	1850	0,0
Sum bær, alle soner		19 839				13,6

Tabell 1.22 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	Endring,
	2022	2023	mill. kr
Fordelt på regionene	601,1	601,1	150,000
Justert bevilgningsbehov			0,0
Landet			150,000

Tabell 1.23 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

			Endring	Ny sats	Endring,
Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	kr/daa	kr/daa	mill. kr
Frukt og bær m.m.	2 784	1 650	0	1650	0,0
Grønnsaker	3 097	1 650	0	1650	0,0
Potet	883	800	0	800	0,0
Korn	74 213	400	100	500	7,4
Grovfôr	262 190	25	15	40	3,9
Økologisk areal 1. års karens	12 354	150	100	250	1,2
Grønngjødsling	5 003	500	0	500	0,0
Økologisk brakka	1 004	25	0	25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	361 528				12,5

				Ny sats	Endring,
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	kr/dyr	mill. kr
Melkekyr	7 782	3 600	500	4100	3,9
Ammekyr	4 430	2 500	500	3000	2,2
Andre storfe	17 306	730	0	730	0,0
Sau og melkesau	43 066	500	0	500	0,0
Melkegeit	665	353	0	353	0,0
Ammegeit	355	265	0	265	0,0
Avlsgris	358	517	0	517	0,0
Slaktegris	4 179	315	0	315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					6,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-2,2
Grunntilskudd økologisk melk	50		0,40	0,40	20,0
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					36,4

Tabell 1.24 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
Tilskudd til veterinær reiser	56,2	54,8	6,5
Tilskudd til semin	25,6	25,6	5,0
Overvåkingsprogram geit			1,3
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	0,5
Justert bevilgningsbehov			-1,4
Sum	96,1	94,7	11,9

Tabell 1.25 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
Tilskudd til frøavl	19,0	20,0	0,0
Tilskudd til lagring av såkorn	6,0	6,0	6,0
Justert bevilgningsbehov			1,0
Sum	25,0	26,0	7,0

Tabell 1.26 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
Tilskudd til NLR	98,0	98,0	6,5
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	98,0	98,0	6,5

Tabell 1.27 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2022	2023	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,400	2,400	0,0
Utvikling av plantemateriale, oppformering	12,875	12,900	6,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	25,460	25,000	5,0
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	1,500		0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,921	12,000	0,0
Justert bevilgningsbehov			3,7
Sum	52,156	52,3	14,7

Tabell 1.28 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2022, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg ¹⁾	Endring, mill. kr
Sum	10 436,6	1,62	0,38	2,00	4,00

1) Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 1.29 Post 78.11 Tilskudd for avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr /bruk/dyr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
Tilskudd per foretak	8 514	87 800	8 780	96 580	74,8
Melkekyr	213 820	4204	420	4 625	
Ammekyr	107 406	1161	116	1 277	
Andre storfe	569 662	701	70	771	
Melkegeit og melkesau	35 029	969	97	1 066	
Sau, ammegeit	951 429	482	48	530	
Avlsgris	41 082	1386	139	1 524	
Slaktegris	1 474 226	47	5	52	
Verpehøner, -ender, -	4 128 930	12,2	1,2	13,4	
Rugeegg	96 676 675	0,07	0,01	0,1	
Hester	24 310	1386	139	1 524	
Avlskaniner	960	345	35	380	
Gjess, ender, kalkuner, livk	2 709 159	4,24	0,42	4,66	
Slaktekylling	72 517 710	0,510	0,00	0,51	
Økologisk slaktekylling	238 098	1,510	0,15	1,66	
Revetisper	2 104	381	38	419	
Minktisper	6 579	112	11	123	
Hjort	7 462	471	47	519	
	Prognose		Endring	Utslag av tak	
Utslag av satsendringer	mill. kr	Endring pst.	mill. kr	mill. kr	
	1 214,0	10,00 %	121,4	-74,8	46,600
Justert bevilgningsbehov					-19,100
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid					102,300

Tabell 1.30 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager	176 252	1 670	430	
Gjennomsnittsberegning	176 252	707	182	32,1
L.dirs rapport				9,0
Justert bevilgningsbehov				-3,0
Sum				38,1

Tabell 1.31 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	283 900	10 500	2,5
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				2,5

Tabell 1.32 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats , kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	505	105 200	0	0,000
Tobruker	73	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum	651			0,000

Tabell 1.33 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningssbeløp				Endring, mill. kr
kraftfôrråvarer	1000 tonn	Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg
Sildemel	2		0	0,00
Soyamel	128	4	0	0,00
Andre fôrstoffer	19		0	0,00
Post 85	148,5			0,0
Sum kap. 4150				0,0